

The Project Gutenberg eBook of Mesék és regék, by Mór Jókai

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Mesék és regék

Author: Mór Jókai

Release date: June 24, 2014 [EBook #46089]

Language: Hungarian

Credits: Produced by Albert László, Robert Mouris, Judit Bíró and the Hungarian Distributed Proofreading Team (<http://dphu.aladar.hu>) from page images generously made available by the Google Books Library Project

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MESÉK ÉS REGÉK ***

Megjegyzések:

A tartalomjegyzék a [263](#). oldalon található.

Az eredeti képek elérhetők innen: <http://books.google.com/books?id=OmdJAAAYAAJ>.

Facebook oldalunk: <http://www.facebook.com/PGHungarianTeam>.

JÓKAI MÓR ÖSSZES MŰVEI

NEMZETI KIADÁS

XCIH. KÖTET
MESÉK ÉS REGÉK

BUDAPEST
RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

1898

MESÉK ÉS REGÉK

IRTA

JÓKAI MÓR

MESÉK ÉS REGÉK

ÁLMODÁD.

(Rege az özönvíz előtti korból.)

Álmodád volt a neve Noé ősünk legifjabb és legkedvesebb unokaleányának.

A szó héber eredetű; de a mit magyarul jelent, az világít végig ezen az egész történeten: Álmodád.

Álmodád még az elmúlt világban született. Ifjú szűz volt még, mikor a nagy világromlás bekövetkezett. És még most is az; ifjú és szűz, és még most is él e földön, és még most is Álmodád-nak hívjuk őt. Hogy hol él és miként él, azt majd elmondja e rege.

Más föld, más ég, más világ volt az özönvíz előtti korban, mint most.

A föld gózköre négyszerte nagyobb volt a mostaninál. Már éjfélnél kezdődött a hajnal s délben az alkonyfény, az ég színe folyvást a bibor, lángvörös és rózsaszín között váltakozott, – kék eget nem láttak soha; se csillagot nem láttak ragyogni az égen. E sűrű légkörön át a nap úgy tűnt fel, a hogy most felkelőben szoktuk látni, mint egy sugártalan izzó nagy teke. A hold nem különbözött a naptól, az is olyan veres gömbnek látszott s holdfertály, holdujság, félhold nem volt soha, mert a százsorozott fényű föld ragyogása ennek a drabantjának a naptól elfordult oldalát is bevilágította folyvást.

Felhő sem járt az égen soha, nem volt szél. Nem hullott eső, nem cikázott a villám az égen; nem zengett a mennydörgés, örökké derült idő volt, örökké meleg, a föld felszíne még nagyobbrészt tenger és mocsár s az mind átforrva a földkebel belső tüzetől. Ha a bányák fenekére lemegyünk, ott érezzük most is ezt a meleget; ez az ősvilág hőmérséke.

Aztán nem voltak időszakok. Tél nem volt soha. Tavasz, nyár és ős egymással összevegyült; folyvást új virág és érett gyümölcs a fákon és örökzöld lombzat. Nem volt se nap, se hónap, se esztendő.

De a lelkes állat, az ember, mégis tartott valami időszámítást. Egyik aratástól a másikig. S az árpa négyszer adott aratást egy csillagászati év alatt az örök melegben. Tehát három hónap volt egy esztendő. Ez világosítja fel, miért házasodtak az ősemberek nyolczvan éves korukban, választva maguknak a hatvan éves hajadonok közül élettársat. Az új kenyér volt az új esztendő.

S minő csodálatos növényzete volt az őstermékenységgű földnek! Fák, a melyeket ma csak megkövesülve, kőszénné válva találunk. A páfrányfa töve egy óriási hagyma, szára egy pálmafa; a zsurlófa üres, hengerded szár, hegyében gerezdes mákbuzogánnyal; a gyűrűfa csupa levélkoszorús cikkelyekből összetákolva; a lagymatagfa egy csodabokor, ember deréknyi vastagságú macskafarkakból; a fészekfa fenyőmagasságú növény, tetején nagy kerek fészekkel, minő a napraforgó virága; azután a szamócza, melynek lehajló ágai nehéz dobozoktól görnyednek; egy-egy szamócza mindegyik doboz, csak hogy dinnyenagyságú. És ez ősvilági növényzet között a mai világ minden csodás növényzete; a pálmák százféle faja, fák, miknek belseje liszt, veleje viasz, gyümölcse olaj, virága mézkehely; a kész czipókat termő kenyérfa, a pizang, a fűszerfahéj, az édes gyümölcű banaán; illatot gerjesztő, virággal pompázó, édes itallal kínáló fák. Csodatölgyek, miknek minden levele könyezik s az alatta élő növényeket folyvást harmattal öntözi. Aztán a növényvilág ördögei: a méregfák, miknek kigőzölgése elkábít, gyümölcse megöl; tövises szörnyetegek; növénycsodák, miknek virágkelyhe lepkéket, méheket csalogat magához s azokat megeszi. S mind e növényóriások csoporttal nőnek ki a földből, mint a pázsit, mint a nád, össze-vissza szöve erős folyondárok indáival, meglepve gyöngytermő, pillangókat utánzó élődi virágokkal; – míg alattuk, a hová világosság nem jut el soha, a lopva tenyésző gombák és moszatok világa élődik. Itt van egyedül éjszaka és sötétség – az erdők mélyében.

S az ősvilág is méltó volt az ősvilág növényvilágához. Vastag pánczélbőrű szörnyek, szarvakká megnőtt agyarakkal állkapcsaikban, mikkel a sudárfát gyökerestől kitépik; iszonyú termettel, mely utat tör az őserdő gesztjein keresztül, valamennyi között a legnagyobb óriás a Mammuth. Kétszerte nagyobb, mint a mai világ elefántja. Fölséges alakját, homlokától kezdve végig, tömött hullámzó söreng borítja. Fölfelé görbült agyara nem öldöklésre termett, hanem hogy azzal a magas fenyőfák ágait letépje, a miket roppant nagy fogaival megőröl. Ez az ősvilág legelője.

A mocsárvilágban még ott élnek egy régiebb özönvíz előtti világ hátramaradt lakói, a sokfogú pikkelyes szörnyek; a paizsfedővel védett teknőcök, miknek hosszú farka verekedő fegyver; a

-1-

-2-

-3-

-4-

-5-

repülő gyíkok és vízi denevérek, melyeknek életfeladata az, hogy egymást kiirtsák. Ezek már új ivadékokat nem költenek.

Ebben az óriások világában az «ember» nem király még, hanem csak trónkövetelő.

Az ősembernek két hatalmas tehetséget adott a teremtő: azt, hogy tudott beszélni az Istennel és tudott beszélni az állatokkal.

Az őállatok is megértették azt, a mit az ősember beszélt hozzájuk s az ember is megértette az állatok szavát. Ha az embernek útja volt a rengetegen keresztül, a mammuttal beszélt s az előre ment utat gázolni a számára. Az ősember nem ölt állatot. Gyümölcsössel és növénynyel élt; az «Úr» a kenyeret rendelte eledeleül. Az állatot az irhájáért sem ölte meg. Öltönyét az Isten készítette s az nem lehetett egyébből, mint selyemből. Ez a fonál az, melyet az Isten maga készített az ő fonóleányával, a selyembogarakkal s megszöveget az ő takácslegényeivel, a pókokkal. Őseink selyemben jártak.

Hanem már a második ivadéknál megoszlott a nagy istenadomány: az Istennel és az állatokkal való beszélgetés. Kain az állatokkal szeretett inkább beszélni. Azoknak az indulatjait tanulta el. Testvérét, Ábelt agyonüté azon való haragjában, hogy ő az ikerhugát nem akarta hozzáadni feleségül.

Tehát az állatoktól tanulta el azoknak szerelmét és haragját.

E miatt aztán az Isten kérdőre fogta Kaint, mely alkalommal ősnagybátyánk az Úrral való szóváltásban fölöttébb nevetlen ficzkónak mutatta ki magát. Arra a kérdésére az Úrnak: «hol van Ábel?» azt felelte: «Hát őrzője vagyok én az én atyámfiaimnak?» Ezért aztán el is kergette őt az Úr, megátkozva azt a földet, a melyen Kain és az ő ivadéka bujdosni fognak.

Az átok így szólt: «ne teremjen a föld gyümölcsöt a te számodra sehol!»

Kain és ivadéka megint tanultak valamit az állatoktól: a húsevést. Előbb az állatokat falták fel, azután egymást. Emberölő fajzat lett belőlük. Tubalkain feltalálta a fegyverkovácsolást, Jubal pedig a szájnélküli beszédet, a lantverést, s a karddal és lanttal kezükben hirdették a gyilkosságot és a szerelmet, mint a két uralkodó földi erényt.

Csak a harmadik testvér Seth utódai maradtak meg az isteni adománynál: ennek az utódja volt Noé.

Még ő és az ő ivadéka tudott beszélni Istennel és az állatokkal.

Éj és nap között nem levén különbség, az emberek nem tértek esténként nyugalomra; hanem a midőn meglepett közülök valakit az a vágy, hogy a földi életet elhagyja s visszatérjen az égbe, a honnan eljött: akkor lefeküvék a sátorában s meghagyta, hogy fel ne költsek és azután ott feküdt elrejtözve hosszú időközön keresztül, úgy, hogy az alatt a polyvából, mely fekhelyét képezte, kalászos fű borult föléje s az álmhozó pipacs ott virágzott a feje körül, mikor ismét fölébredt. Virágkeléstől virágnilyásig eltartott az álom.

S az álom gyorsan röpít.

Most is olyan sietve tudunk városról-városra szökellni, mikor álmodunk. Messze földön járva, egy hosszú lélegzet alatt hazarepülünk; egy perc alatt egy egész nap története folyik le előttünk; megálmodjuk a holnapot, a jövő hét eseményeit; de ez mind csak tipegés az ősember álomszárnyalásához képest. Ők a közel csillagokig el tudtak repülni, a hol életelőtti ismerőseik laktak; magasabb lények, a nefitimek, a kik eléjük jöttek fele úton. Ezek még nem szállhattak le a földre, mert lényük oly finom, hogy arra nézve a föld gőzköre áttörhetlen réteget képez; tovasiklanak rajta, mint az emberek a befagyott víz fölött. E légkörön a földlakó léleknek kell hozzájuk keresztül törni, mint a buboréknak a víztömegben keresztül. Ha aztán a földi gőzkörön áttörve az emberlélek és a csillaglakó összetalálkozik, akkor repülnek egyesülten a nagy világűrön keresztül az ismerős csillag felé.

S a mint a föld gőzkörét elhagyja a lélek, ott nincs többé ránézve «idő». Az egész jövendő egy mozdulatlan perc. Buzakikeléstől buzamegérésig eltart a repülés a veres csillagzatig, a melynek a neve a csillagászok előtt «Mars», és onnét vissza a földre. És már akkor tudják, hogy mi történik a ködös csillagzaton, a minek neve «Föld», az alatt, a míg az egyszer megteszi a körforgását a nappályán; a mely egy esztendő jelez. A visszatért álmodó elmondhatja azt az idelelenn lakóknak. Ez a jövendőlátás.

És ha van egy hatalmasabb angyala a földlakónak, a kinek a hazája a nap: az elviszi őt magával a nap birodalmáig. A szellemek nem égnek meg a tűzben. És akkor megtudja azt, hogy mi történik a napban s midőn visszatér ismét a földre, az alatt egy æon (öt év) elmúlt: és a fölébredő százhusz esztendő történetét tudja a jövendőből.

Ilyen kiválasztott alak volt «Álmodád».

- «Megbántam, hogy teremtém az embert!» monda az Úr.

Rettenetes mondás!

Hogy az Isten megbánja, a mit tett!

Megbánja azt, hogy embert teremtett, az alkotás tökélyét!

Ha egy medvének a fejére koronát tesznek is, ez azért csak állat marad; de ha egy embernek a koponyáját a föld alól kivesszük is, annak még akkor is «úr» a neve. Ez a remeke a teremtő hatalomnak.

S az ősemler ezt is el tudta rontani.

Az egyik faj már az újszülött fejét összenyomta, hogy gömbölyű koponyát csináljon belőle, a másik pedig hosszúra nyomta azt. Az egyiknek a neve volt gömbölyűfejű, a másiké hosszúfejű. S ez a kettő úgy gyűlölte egymást, mint egyik dúvad a másikat. Mind a kettő félt egymástól; az egyik féltében czölöpöket vert a tó vizébe, azokra rakta a tuskóhajlékát, a másik a barlangokat kereste menedékül. Lettek vízben lakó és föld alatt lakó emberek; pajtásai a hódnak és a barlangi medvének.

Egyszer aztán a gömbölyű fejűek és a hosszúfejűek békét kötöttek egymással, s a ki legokosabb volt közöttük, így szólt a másikhoz:

- Ugyan minek pusztítjuk mi egymást? Mikor odafenn északon lakik egy harmadik atyafi, a ki békességben él és szaporodik: a Seth testvér népe. A mi férfaink szívósak, csontosak; leányaink fekete bőrűek, boglyasok és nagyszájúak; a Seth-ivadék férfiai pedig lágyak és jószívűek, a leányaik piros arcúak, fehérbőrűek és aranyhajúak. Menjünk: osztozzunk meg rajtuk!

A Kain-ivadéknak volt fegyvere, a Seth-nemzetség pedig egészen fegyvertelen volt, mint a ki békében élt önmagával és az egész állatvilággal, a ki megtartotta magában az «igaz embert».

Senki sem védhette meg az igaz embert; egyedül az Úr.

Százhusz esztendő t engedett az Úr az elkorcsozott fajnak a megtérésre. S midőn újra visszatekinte a földre, úgy látta, hogy az ember minden utat megfertőztetett a földön, a merre járt.

Csak az északon lakó Nőé családja maradt meg annak, a minek az Úr teremté.

Legszébb, legkedvesebb leánya volt a Nőé-ivadéknak az aranyhajú Álmodád. Termete oly lengő, hogy a fű meg nem görbül a nyomán, a merre jár. Olyan jó szívé, hogy ha egy pókháló talált az útban, megfordult és kikerülte azt, hogy szét ne szakítsa a jámbor állatnak a művét, a mi annak annyi munkájába került. Olyan varázshatalma volt az állatok fölött is, hogy a midőn a barlangi hyénával találkozott az erdőn, mely az anyjától elrabolt gödölyét vitte a szájában, kezének egy intésére a fenevad elbocsátá a gödölyét és futni hagyta. A mezőn az énekes madarak leszálltak a vállára s ottan vették át az üzenetét s vitték fel azt a magasba csicseregve, ott átadták a légben keringő sasnak, mely vitte azt még magasabbra, a hol a levegőég véget ér.

Mert ott lakott Álmodádnak a szerelmese: Azrael.

E földön hasztalan epedett utána halandó ifjú, akár a Magog, akár az Askhénáz, akár a Thogárma-ivadékból. Álmodád a Nephitimnek volt eljegyezve. Még születése előtt. S az ősemlernek meg volt adva, hogy születése előtti életére is visszaemlékezék.

Egyszer azt mondá Álmodád a leánytársainak:

- Ismét fázom, ismét reszketek, mintha hideg kigyók ölelgetnének. Szomjat, éhséget nem érzek. Szemem elvakul, fülem megsiketül; mégis látok, mégis hallok; de nem azt, mi előttem áll, de nem azt, mit hozzám szólnak. Túlvilági szó hívogat engem. Vessetek nekem ágyat a terebélyes harmatfa alatt jó lány polyvából és fektessetek arra. Takarjátok be az arczomat pókszőtte fátóllal; zárjátok le szememet és ajkaimat méhgyűjtötte szűz sejt viaszával, a hajammal borítsátok be a termetemet. És aztán hagyjatok aludnom, a míg fölébredek. Körülöttem hintsétek el a napfű¹⁾ magját. Mikor az ki fog virágozni, annak az illatától én fölébredek. Mert a virágnak a lelke az illat. S minden ember lelkének van egy választott virágja, a melynek az illatával szerelmes. Az én virágom a napfű.

A hajadonok úgy tettek, a hogy Álmodád mondta nekik: lefekteték őt a harmatfa alá, melynek levelei egyre hullatják könyeiket; ezért a lantverők úgy is híjják ezt, hogy «özvegyasszony fája», - meg «távollevő szeretők fájának.»

A mint a testi szem lezárul, a lélek megszabadul porhüvelyétől és repülni kezd; száll fölfelé a magasba. És lát, nem úgy, a hogy a szem szokott látni: kicsinynek a távollevőt, hanem mindent úgy, mintha közel volna. Atrépl az emberlakta vidéken, lát jönni és eltűnni tartományokat, miket egész szélteben sűrű erdők lombozata takar, csak a kanyargó folyamok, mik az ég fényétől vérveresek, törnek szakaszokra a tájat. Útjába vetődnek a kamcsatkai félsziget s az alaskai szigetcsoport tűzhányó hegyei; letekint a kürtöiken át a föld mélységes kebelébe s látja ott az örök tüzet tombolni. S aztán eléje jön az örök jég birodalma, az éjsark. Élő szemei sohasem láttak ehhez hasonlót; a hol az ő hazája van, ott örök nyár honol. De a lélek meg tudja azt nevezni. Ez a jeges világa; a mit napsugár soha el nem olvaszt, meleg tenger soha fel nem enyhít. E csodaalkotású jégtömegek, megannyi óriási oltárok, miket a «Semmiség»-nek teremtett a «halál». Hegyek, diadalkapuk, templomladékok átlátszó jégtömegeből; az egész néma világot rózsaszínűre festi az ég s csak az árnyékok maradnak sötétkékek. Fenn a magasban, mint egy lángkoszorú lobog a titokzatos északfény. Percz mulva már maga körül látja e lángkoszorút a lélek; kiszabadult a földi légkörből. És ott, e felséges lángudvarban, a sugárok özönének közepette, várja őt az ő szerelmese Azrael. Egy alak csupa fényből, melyen keresztül ragyognak a

sötétkék mennyboltozat csillagai.

A gyönyör, melyet két szellem egymás ölelésében érez, hasonló egy jó tett emlékéhez.

Azraelnek szárnyai vannak, a melyeknek egy suhanása őt az ég egyik sarkától a másikig elviszi; de kedvese még csak álomjáró lélek, a kit terhel az életben hátrahagyott portest odalenn a földön; – őt csak a világot alkotó erők vihetik az ég felé. Gyorsan fut a villám, gyorsabban a fény; de gyorsabb mindannyinál az a «szó», mely Isten elé törekszik; – a hálaadó zsolozsma, melyet a patriarcha alvó háznépe fölött élénkelek; s a pacsirta éneke a levegőben; az özvegy asszony sírása, ki védelmet esdekel; s a méh zöngése, ki a pók hálójában vergődik; a hazájáért vérző hős jalkiáltása; s az elrabolt kölykeit kereső oroslán ordítása a pusztában – mind mind egyformán ő eléje siet; e hangok összesége olyan, mint a tengeren futó szél, mely folyton jó, viszi a hajót, de vele nem marad: előre siet. Ez a földről feltörekvő zengés ragadta fölfelé Álmodádot ölelő kedvesével együtt.

A föld hátramaradt alattuk. Álmodád láthatta a csodát, hogy lesz abból a világból, a melyet ő elhagyott, először egy végtelen nagyságú kerek tál, aztán egy gőzbe burkolt gömb: sötétkék foltok rajta a tengerek, zöldek az erdők és mezők, csillámló erek a folyamok, világító pontok a tűzhányók; egyik sarka fölött fénykoszorú, azaz északi hajnal, s a mennyi tért az befoglal, az ott ezen a gömbön vakító fehérség: az az éjszarka, a jegek országa.

És aztán egyre távolabb, távolabb hanyatlik alá a zöld fényben ragyogó planéta; szemmel lehet látni, a mint forog saját tengelye körül; gyorsan forog! Egy földi nap egy perc az égben. S forgása közben ívkört fut meg, az útjával ellenkező oldalán hosszú fényfarkat hagyva maga után, mely párának finomult tömegéből támad.

-12-

S a szellemek repülése egyre tart föl a nap fölé. Már közeledik a szomszéd csillag, hová Azrael kedvesét el akarja vezetni. Az a csillag, a hol nem uralkodik más, mint a szerelem; az a csillag, mely a föld közelében olyan, mint a félhold; az egyik oldala sötét, de azzal a féloldalával fényesebb tünemény valamennyi égen bujdosónál: a hajnalcsillag.

S a hogy ez a csillag közeledik feléjük, épen úgy lesz a nap tányéra is egyre nagyobb Álmodád előtt. Azrael elmondja neki, hogy mik azok a sötét foltok ott abban a lángmezőben s azok a tűzoszlopok, a mik a napkorong szélén kigyuladnak.

Egyszer aztán egy olyan kilövellő tűzoszlop elszakad a nap testétől s bevágtat a nagy világűrbe. Gomolyogva hömpölygeti össze lángtömegét, mint egy forgó tűzkerék, s hosszú fényuszályt vontat maga után. A napanya egy üstökös csillagot szült.

Minden planétája az égnek reszket, a midőn ennek a közeledését megérzi. Ez valamennyinek át fogja szelni a pályakörét. S a nap leánya még csupa láng! Még nem hűtötte le a világűr hidege. A kit ez megcsókol, az vele együtt ég el.

Álmodád látta a tűzcsillagot a föld felé közeledni. De az nem ütközött bele a földtekébe, csak az északi sarka előtt haladt el. Ott a föld vonzereje félretéríté az útjából. De az üstökös futó ereje hatalmasabb volt. Magával ragadta azt az egész fényuszályt, a mi a földet követé; a föld légkörének felső rétegeit elhurczolta magával. S a föld fényes csillaga, légköre nagytömegétől megfosztva, egyszerre kék színűvé lett az eddigi zöld helyett s az éj sarkán levő fehérség elmúlt róla, a jéghegyek megolvadtak a mellette elhaladó lánggolyó hevétől.

-13-

Odalenn az ítélet napja volt!

Mint a vihar szállt az égen át a földről jövő «szózat». Egy haldokló mindenség szava. Ragadta Álmodádot és kedvesét magával.

– Mindjárt az én csillagomban leszünk, – suttogá Azrael.

És a viharzúgás közül felismert Álmodád egy hangot.

– Anyám kiáltását hallom; engem hív! Vigy vissza a földre.

S az ellen a szó ellen nem volt Azraelnek hatalma.

A minden erők erője, az a hatalom, mely az istenség kezét meg meri ragadni s felveszi a küzdelmet a teremtő és a halál ellen: – az az anyaszeretet.

A végtelen mindenségből hangzott az Úr szava az ő angyalához:

«Engedelmeskedjél! az anya hív!»

Azrael a szárnycsapásával egyik csillagtól a másikig repült. S visszavitte a földre kedvesét.

Álmodád az anyja karjai közt ébredt fel. Leánytársai ébresztő dalt énekeltek fölötte. Körüle a napfű kunkora virágai illatoztak. Fenn a nagy világűrben egy év tölt be, idelelenn egy virágnylás hava.

Álmodádot, új életre térve, az anyja megfüröszte illatos balzsamokban, a haját megkenete nárdus olajjal, tejet és ámbrát itatott vele, a mitől annak ismét visszatért az ereje és a beszélő tehetsége.

A hajadonok felvették őt a vállaikra, odavitték a dédanyja sátorába. Ott valának Noé ős, és az ő fiai és unokái, s ezek között Álmodád legkedvesebb három bátyja: «Hazavár» «Uráll» és «Jóbáb». (Milyen jó ősmagyar nevek!)

És ezek előtt elmondá Álmódád, a mit az «Úr» izen általa az ember fiainak.

Megbánta az Úr, hogy teremté az embert, és minden e világon élő állatokat.

El fogja törülni mind az egész világot, mely meg van fertőztetve az emberek által.

-14-

Özönvizet és égszakadást fog bocsátani a földre.

A jéghegyek megolvadnak és tengert öntenek az álló földre. Se erdők, se hegyek útjokat nem állják.

Az ég csatornáit megnyílnak és negyven nap negyven éjjel fog szakadni a zápor a földre, míg a vizek a hegyek tetejéig elérnek.

De a te családdal szövetséget köt az Úr, Noé, s átvezet az új világba, melyet a réginek a temetője fölött fog emelni; mert ti az Úr szavára hallgattok s az ő parancsolatait követitek.

Készíts a te családod számára egy nagy bárkát Gófer-fából, olyan nagyot, hogy abban minden nemzetséged elférjen. És rajtad kívül mindazok az állatok, a melyek méltók arra, hogy egy új világot megnépesítsenek. A bárkában sok hajlékot csinálj és öntsd be azt kívül és belül szurokkal. És aztán gyűjts össze annyi eleséget, a mennyi negyven napig a te népednek és valamennyi állatnak elég legyen.

Ezt parancsolja az Úr!

Nagy zúgolódás támadt erre Noénak a fiai között.

Legelsőnek szólalt meg Khám, a fekete képű, a minden szerecsenek leendő törzsapja.

- Könnyű az Úrnak parancsolatokat osztani onnan a mennyországából! De mi szegény halandók, hogy fogadjuk azt meg? Az öregapám se látott bárkát soha. Aztán meg Gófer-fából készítsük azt el! Hiszen egy Gófer-fát hat ember át nem ér öllel. A míg mi egyet rézfejszéinkkel kivágunk, négyszer lehámlik tenyerünkről a bőr.

Utána Sem vette fel a szót, a nagy spekuláns, a semiták őse.

- Fölteszem, hogy el tudjuk készíteni a bárkát; hisz a mai technika előhaladott állása mellett semmi sem kivihetetlen, de hogy szerezzük be az egész emberi nemzetség, meg még azon felül az összes állatvilág számára az egész özönvíz tartamára megkivántató élelmiszert? A húsevőknek hús kell, a magevőknek mag kell, füevőknek széna kell! Ide nem elég a bárka, ahhoz még egy élelmezési flotta is szükséges. Hol kapunk erre vállalkozót, a ki a pénzét koczkáztatja?

-15-

Utoljára emelt szót a bölcs Jáfet, az európai népfajok ősapja.

Ez a diplomaciai nehézségek szempontjából fogta fel a bonyolódott kérdést: nemzetközi álláspontra helyezte magát.

- Én nem vonom kétségbe, hogy a nagy bárkát is elkészíthetjük Gófer-fából, s meg is rakhatjuk annyi élelmiszerral, a mi annak a lakóit az egész özönvíz lefolyása alatt, mérsékelt adagokban kiszolgáltatta, szűken eltartja; - ámde ki vállalkozik arra a feladatra, hogy annyi különféle fajú, nyelvű, természetű vad és szelid állatokat egy bárkába összegyűjtsön? Tudok-e én egy oroszánt a fülénél fogva idehozni? vagy el tudom-e én fogni az őzet, meg a nyulat az erdőn? Hallgatnak-e az én hívásomra a sasok, meg a vadludak, a kik az égen repülnek? vagy a kigyók, a kik a barlangokban laknak? És végtére, ha ékes rábeszélő szavakkal rá tudnám is őket venni, hogy egy ilyen általános békekongresszusra a követeiket ide küldjék a mi bárkánkba, miféle varázshatalommal tudnám én azt megakadályozni, hogy az egy bárkába került oroszán meg ne egye az őzet, az óriás kigyó pedig le ne nyelje a vadludat, mikor ők megéheznek?

Noé apó, a gyűlés elnöke, rábólintott a fejével.

- Ez bizony nagyon megfontolandó dolog.

Hanem Álmódád megdicsőült arcczal monda mindezekre:

- A kinek az «Úr» parancsot ad, annak segítséget is ad, hogy azt végrehajthassa.

Erre az elnök Noé apó kimondá a határozatot.

E szerint várni fogunk az Úr segítségére.

Nem soká kellett várniok.

Az égen megjelent már az új teremtés csodája, a napból kiszakadt üstökös: olyan volt, mint egy körben forgó tűzkerék, négy üstöke félredülten fogta körül, napról-napra nagyobbodott, a mint a földhöz közelebb jött.

-16-

A föld maga is reszketett, indulások rázkódtaták meg az álló földet, s tánczra indíták a tengereket.

A föld remegése átszállt a rajta lakókra. A vízben lakó szörnyek kijöttek a szárazföldre, s az egymással harczban élő állatok összebujtak az erdők mélyébe. Csutorafejű és tekefejű emberek abba hagyták a testvérgyilkos harczot s elbujtak a barlangok mélyébe, vitássá téve a földalatti menedéket az ősmédvének és hiénának. A felriadt mammuthok serege pedig elhagyva addigi örökzöld berkeit az Indus és Eufrat partjain, futott egy tömegbe verődve az északi tájak felé.

Noé és nemzetsége hallotta a rémséges bömbölést napokon át, melyet a futó óriás csorda támasztott, útat törve az őserdőkön keresztül. E négyszáz mázsás koloszsok előtt dültek a szálfák, mint a nádberek, s lábaik alatt recsegett az égbenyult fenyőszál, mint a targally. Mikor keresztülvonult a szörnyek tábora a tartományon, (elfutottak azok a szibériai Mammuth-szigetekig) nyomukban ott maradt a sok ledöntött szálfá. A mit Noé ivadéakai meg nem győztek volna egy esztendő alatt, azt a mammothok elvégezték egy rohanással. Ott volt a sok góferfa ledöntve, Noé cselédjeinek csak össze kellett azokat hordani, egymáshoz kötni szivós folyondárokkal, a nehezebbeket alúl fenéknek rakva, a könnyebbeket kétfelől egymásnak döntve, tető gyanánt, s a legvékonyabbakból padlásokat, eszterhajakat rekesztve a tető belsejében.

Mások az alatt a szurkot főzték a lúczfákból s nagy ökörfark pamacsokkal kenték be vele a faalkotmány oldalait. Olyan nagy bárka készült el, mely képes volt befogadni minden embert és állatpárt az Úr parancsa szerint.

Hát élelmi szert ki fog ezeknek adni annyi időig?

Az ember meg tudta érteni, a mit az «Úr» beszélt, s a mit az állatok beszéltek.

-17-

Egy napon Álmodád észrevedé, hogy az óriás behemoth (víziló) előjön a posványokból, a miknek mélyében van rejtett tanyája, s öblös nagy szájában hoz egy roppant kévét, a mennyi bele fér, a nyakán pedig hozza a fiát s baktat vele fel a hegytetőre; ott leteszi a kévét is, meg a fiát is, s aztán fut vissza a mocsárba s ismét új kévét hoz magával, azt mind halomra rakja. Így tesznek a többi behemothok is: költöznek a régi szállásról, s ellátják magukat eleséggel.

Álmodád azt mondá a bátyjának, Hazavárnak: «Eredj, hozz ide abból a növényből, a mit a behemoth hord az új álomtanyájára».

Hazavár szomorúan tért vissza az elhozott növénynyel.

- Ez nem embernek való táplálék: ez az «enzéte». Ismeri azt minden ember és ott hagyja, a hol találta; gyümölcse izetlen, a szaga émelyítő, a magja kemény: belül keserű méreg.

- De mintha a szárában volna az éltető erő, - mondá Álmodád, s lefosztva az «enzéte» száráról a leveleket és a külső háncsot, fölfedezte annak a belében azt az édes torzsát, mely olyan tápláló, mint a kenyér. Még maig is egész népeknek az egyedüli kenyere.

- És ezzel fedve volt az egész mocsárpart: csak le kellett aratni.

Álmodád szavára aztán bátyjai nagy kévét kötözének az enzéte száraiból, s azokkal tele rakták a bárka oldalait, egész fel a tetőig s ott a legfelső sort a bugáiknál fogva egymáshoz kötözték. A torzsája kenyér lesz a kenyérevőknek, a szárából, leveléből szüleség lesz a kérőzők számára, s az egész tető védelmül szolgál a bekövetkező záporok és zegernyék ellen.

- Ime az «Úr», midőn parancsot oszt, segítséget is ad hozzá. Megszólaltatja az állatokat s azoktól küld tanulságot az embernek, - mondá Álmodád a bátyjainak.

- Hát magának az Úrnak mikor halljuk meg a szózatát? - kérdezé a legifjabb bátya, Jóbáb.

-18-

- Meghallod azt nemsokára, Jóbáb; csak azután a szíved is elég erős legyen az ő beszédét elviselni.

A rémes tűzgolyó már közel járt az éjsarkhoz, félkerekét már a látóhatár takarta. Olyan volt, mintha belesülyedt volna a földbe.

És jött az «Úr» szava: először mint zugó szél, mely előtt a sudár fák alázatosan hajtogatják koronáikat a földig, s az ég madarai seregestül riadnak előle. Végig zúg az emberek feje fölött, mint egy rémtábor; nyomában sárga kénkő, véreső, hulló békák és szárnyas bogarak özönlenek a földre. Az ember hallja e szót s reszketve burkolja magát gyapjú palástjába. Fázik. Ismeretlen érzés az ősvilágban, a hol még a föld maga is meleg volt.

S ugyanakkor, a midőn a szélzúgás megindult, feltámadt a nyugati látóhatáron egy új csodatünet, minőt még szem nem látott soha; - egy felhő.

Felséges alak, a ki önmagát teremti odafenn az égen: palástja sötétkék, lángaranynyal szegélyezve, arczatja vakító fehér, folyvást változó; majd új alakot, új viseletet ölt: az alkonyodó naptól bibor, skarlát és rózsaszín vetekedik egymással a felhők kárpitján előntve, mely egyre jobban terjed, felséges pompájával elfoglalva a látóhatárt napnyugaton.

Aztán eltakarja a napot s beborítja a mennyboltozat felét.

De azért a földön nem támad sötétség. Ott lángol északon az égő üstökös, mely vérfénnyel önt el eget és földet. A felhők firmamentuma égni látszik tőle, mintha a pokol mennyezete volna, s lenn a földön minden úgy fénylik, mintha az egész világ égne.

Minden hang elhallgat a földön. Megnémult minden, a mi él.

Se embernek, se állatnak nincs elég erős szíve, hogy felkiáltson.

- Ki jön itt reánk ilyen hatalommal? Az alkotó, vagy a szétromboló vagy-e: te rettenetes?

-19-

Majd e lángragyogásnak is vége lesz; a sűrű felleppalást eltakarja az eget egészen. Az utolsó fény, az üstökös tűzkorongja is elvesz a felhőkben, melyek körös-körül beboltozzák az erősséget, egyik égsarkától a másikig. És támad a földön az első sötétség: mely az ember szemeit megfosztja

a látástól. Kietlen, sűrű, hallgató sötétség.

Csak egy csába fény világol a széles tartományban, sugárküllőit messze szétterjesztve: Noé oltárának áldozat tüze a nagy bárka előpitvarában; azt éleszti Álmodád illatos mirha és tömjénes életfa ágakkal.

Hajadon társai állnak körülötte lanttal, hegedűvel, czimbalmi zengéssel.

S ime a berken át két állatpár vágat nyargalvást a bárka felé: két szarvas és két királytigris. – A himszarvas és a tigriskan száguld elől egymás mellett; mögöttük kettésével a szarvastehén, futó borjával és a nőtigris kicsiny kölykét fogai közé szorítva.

A fenevadak közeledtére az oltár körül álló szüzek sikoltozva futnak szélylyel: Nimród, Kusnak fia, a vadakat látva, keziját ragadja, hogy lelövöldözze őket; de Álmodád kiveszi kezéből a keziját s azt mondja: «ne bánts, hisz ezek az én atyámnak vendégei, a kiket az Úr küld ide». S bátran eléjük lép, megszólítva őket: «jöveltek ide».

A vadak oda futnak az oltár előtt álló leány lábaihoz, a földről felvezető bürün keresztül. Hason csúszva, nyöszörögve lapul palástja alá a vérengzők fejedelme s a szarvasgím meghajtja előtte huszonnégy ágú koronáját. A szarvas úgy tud sírni, mint az ember. A vadállat könnyörög, érzi a veszélyt ösztöne által. Álmodád kezével érinti fejüket.

Most egyszerre vakító fény árasztja el a világot. Egy fénysugár, kék és veres színekben ragyogón cikáz végig az égbolton, lesújtva a legmagasabb hegytetőre. Az első villám az égen.

S a mi e villámlobbanást követi, felharsan az első mennydörgés. Az eget és földet megrázkódtató hang, melynek hallatára az oroszlán megnémulva lapul meg s a leviáthán megsüketülve bukik a víz alá; melynek rendítésére az egetostromló vulkán tölcseire beomlik s betömi a pokol bömbölő torkát, s melyet sokszorozva dörögnek vissza az erdős hegyhátok s a gomolygó fellegek: Az «Úrnak» szava szólott!

Minden élőlény elhallgat a mennydörgés harsogása s utóhangjainak lezúgása után; csak a hívők bárkájából hangzik fel az égretörő zsolozsma éneke:

«Hozsánna az élő Istennek! Uram, te vagy az én erősségem! S ha a hegyek a tengerekbe dülnek is: az én hitem engemet megtart; te voltál és te vagy igaz Isten! És te megmaradsz minden időkben.»

S midőn e zsolozsma hangjai felzengnek a nagy éjszakában, csodanyugalom száll a hívő emberek szívére: kedveseiket magukhoz ölelve, betakarják palástjaikkal, s a szarvastehén letelepedik a tigris kölyke mellé, és megszeptatja azt.

Az égrázó dörgés egyszerre megnyitá az ég csatornáit, a felhők tömegekben omlottak alá a földre. Az első zápor hullott az égből.

Minden tűz kialudt a földön. Egyedül a bárkában égő oltártűz lobogott a világ sötétségében. Az első éjszakát ünnepelte a föld.

De a villámlobogás, a menny dörgése elűzte az álmat az éjszakáról. Minden lény érezte, hogy a kinek ez éj álmat hoz, annak ez utolsó álma lesz.

A föld mind a négy sarka felől futott a földön, uszott a vízben, repült a légben a világító fény felé az élő állatok serege. Kérődzők és ragadozók, csuszó-mászók és repdesők siettek menedéket találni azon a helyen, a honnan az emberi énekhang terjedt szélylyel a vihar hangjaival vegyülve.

Az «Úr» parancsolá, hogy Noé gyűjtse össze bárkájában a jövő világ számára megtartandó állatokat: az Úr meg is tevé, hogy azok engedelmesen mind oda gyűljenek s engedjék magukat a rekeszekben elosztatni. A villám korbácsolta őket s a rohanó ár separta őket a bárka felé. Az oltártűz és az énekhang pedig hivogatta őket oda.

A felhőszakadástól egyszerre minden patak folyammá dagadt, minden folyam szétadulta partját, a hegyvágányok zuhatagokat okádtak alá; a síkságon öltre kaptak az ellenkező irányból jövő áramlatok s örvénylő forgatagokban zudultak a még alább fekvő rónákra. Tengerfenékké vált a nemrég kalásztérző mező. A tengeráradat fölvetta a hátára a bárkát.

Idomtalan, nehézkes, lomha alkotmány volt az. Vitorlák nélkül, kormány nélkül, evezők nélkül. Alkotói nem voltak hajósok: soha sem jártak tengeren. Eleinte csak lebegett csendesén a habarék színe fölött, mely a hegyek közeit betölté, s a hogy egy-egy erős ár jött innen vagy onnan a hegyekről, tévelygett a bárka keletre-nyugottra. Rémlátványok vették mindenünnen körül. A Kainivadék, melyet az Úr halálnak adott, megszállta a vízből kimagasló hegytetőket s ellepte a tengert, küzdve egymással a mentő faderékért, melyen a víz fölött usztak. És a halállal küzdő embertömeg között az állatok szörnyei: a barlangjaikból kiöntött óriások, tarajos fejeiket a vízből kiemelve, nehéz mancsaikkal a hullámat paskolva, torokaikból forró gőzt lövellve. A mennydörgés szavára visszafeselt az emberi átok és a vadállatok ádáz bömbölése. Az éjszakának nem volt vége: a kelő nap nem hozott számára világosságot; a villámfény és sötétség váltogatá egymást, mintha a nap össze volna törve s megkeverve az éjszakával. Mikor aztán az emelkedő vizek a hegyek csúcsait is ellepték, az egész halálrabószült tömeg ember és fenevad neki rohant a hullámokon az uszó bárkának, egymáson hömpölyögve; a legázolt hullák tömegén taposva s jött minden oldalról a megfélemlített Noé nemzetség felé: karmaival tépte a bárka oldalait, tajtékját köpködté fel rá, átkait üvöltötte felé: a halállal küzdő ember és állattömeg ringatta a vizek fölött a bárkát, feldöntéssel fenyegetve; talán fel is fordítják, ha mind egy akaraton vannak. A sasok és

hullakeselyük serege pedig megszállta a bárka tetejét s rikácsolva tépte annak a kévéit, a mikkel be volt fedezve.

Akkor támadt keletről a vízszínet seperve, egy fehér felhő, mely a firmamentumtól a tenger színéig ért, elválva a sötét égmennevezettől. Ez köesőt hozott magával. Sulyos nehéz parittyakövek, buzogányfejek, átlátszók és hidegek, omlottak alá sűrű pásztaban a habokra. A bárka oldalai recsegték a sűrű kopogástól, teteje pattogott a jégzapor ostroma alatt; de kiállta azt végig.

S a köeső után csendesség lett a víz fölött. Egy kiáltás nem hangzott többé, egy élet nem mozdult sehoh. Az égben repülőket sem menté meg az ő szárnyuknak gyorsasága.

Ekkor az özönvíz, mely megtölté az egész tartományt, áttörte az egész homokkő hegyláncot, mely a szárazföldet a tengertől elválasztá s a neki szabadult áradat ragadta magával a bárkát ki a sik tengerre: az óvilág ember- és állatnépével együtt.

S a tenger mostoha ország.

Hullámai háborgó hegyek, melyeken a kormánytalan bárka hánykódva bukdácsolt fel és alá; a szörnyeteg habok felcsapkodtak egész a tetejéig; a zöldellő örvények megnyiladoztak előtte.

- Elveszünk a bárkával együtt! kiáltozák Noé cselédjei s szidalmazák Álmodádot, ki őket e sorsba vezette. «Hagytál volna bennünket inkább a hegyekre menekülni, hagytál volna inkább az atyáink sírja fölött elveszni, mint hogy ide vezettél, a hol nincsen semmi élet.»

- Él az «Úr» - mondá Álmodád.

S az emberi zúgolódás hangjai közé vegyült a húsfaló vad állatok ordítása. Azok éheztek.

És jött egy új rém: az északi szél onnan az éjsark felől. A földhöz közeljáró üstökös tüzétől megolvadt jéghegyek megindultak helyeikből, hova őket az évezredek számüzték, s lejöttek világot rontani. Utjokban simára törték a sziklapartokat, learatták az őserdőket s gula nagyságu bérczeket emelve a hátukon, omlottak bele a tengerbe. Ez a világot temetni indult jéghegylánc küldte maga előtt azt a fagyasztó vihart.

Noé népe fázott.

- Miért hoztál bennünket ide! feddé Álmodádot a három nagybátyja. Nézd, itt megfagyunk. Olyan hidegek leszünk élő testtel, akár a halottak. Bárkánkat felforgatja a rettenetes szél, összetöri a kegyetlen hullám; a világon kívül jutunk vele.

- Bizzatok az Urban; ő szabadulást hoz nekünk! mondá Álmodád.

S ime nagy harsogással jött a bárka felé egy nagy fehér tömeg a tenger fölött, egy egész tartományhoz hasonló. Az utrakelt jéghegyek és jégmezők uradalma volt az. A jégmező fölvette a hátára a bárkát s berekeszté két jégboltozat közé. S azontúl nem ártott annak se a hullám, se a szél: a jégmező vitte magával.

S a jégvilág völgyei, vápai tele voltak a földből kitépelt erdők törmelékeivel. A hogy a nádas aljában hever az elkorhadat csereklve, úgy hevert a jégmezőn a halomratört szálfák torladéka, s az elpusztított erdők között a kiölt állatfajok, a mik rémültükben észak felé menekültek: a mammuthok, megatheriumok, ősbövények és lábszárnyasak egész ivadéka megölve. Ime a kész tüzelőszer a bárkában didergő emberi fajnak, s táplálék valamennyi husevőnek, a mi a bárkába szorult.

S ez a jégmező csak kengyelfutója volt annak a rémbirodalomnak, melyet az éjsark küldött alá a földre. Mögötte jött az egész fehér hegylánc. Olyan jég-Alpesek, melyek talapja a mély tenger fenekét turja, s kizavarja fektéből a mély vizek szörnyetegeit. Nem használ a czethalnak, hogy uszni tud a vízben, nem a leviathannak, hogy a száján benyeli a vizet s az orrlyukán kifujja. Nem segíti meg a vízi egyszarvut és a fűrészorrút az ő félelmes fegyvere, sem a hydrát a nyolcz karja, sem a pánczéhlátú krakot az ő testének sulya, hogy el ne veszzenek.

A mi élő test, annak meg kell halni. A jéghegyek összemorzsolják őket. A felturt tenger zátonyát a hátára veti a jégcsoda, hegyet gyúr belőle, mely tömve van minden fajtájával a tengeri csigáknak. S e csigák dombját majd ezer meg ezer év mulva ott fogják bámulni Erdély Kárpát-hegyei között s kérdeni fogják a bölcsek, mely kéz vetette ezt ide? S a téveteg sziklákat, miket a jégbirodalom a hátán szerte elhord, ott fogják találni a tudós népek a késő kor boldog országaiban, mint jegyzeit az «Úr» látogatásának.

Ki tudja szavakkal elmondani az ő bölcseségét? Ki tudja számokkal kifejezni az ő hatalmát? Ki tudja szívével átérezni az ő jószágát?

Két égi test lét és nemlét harcza folytott a sphaerák világában. A napszülte tűzcsillag és a föld között. E szörnyű tüztömeg jött a földet lángba borítani s a föld védte magát ellene sűrű fellegeivel. Az égő üstökös megolvasztá az éjsark jégvilágát s a roppant víztömegből, mely a tengereket megárasztá, újabb felhők támadtak s betakarták a földet az égi tűz elől, védve azt oly sűrű záporhullással, hogy abban még az üstököstől elszakadt meteorok is kialudtak. A hol a lángsörényü csillag üstöke összeütődött a föld fellegével, a felhő kioltá, kitépte azt s az ő világanyag, mint pásztaban köeső hullott alá hosszú vonalban a földre. Örülhetett az átkozott csillag, mikor fél üstöke, fél csimbókja vesztével tova futhatott a visszavert csatából. Azok a gazdag szibériai arany, ezüstbányák, a malachit-, hegykristály-, amethyst-, és smaragdtelepek a

jeges tenger mentén mind az üstököstől elragadt zsákmányai a földnek!

Bár még többet is kitepelt volna belőle: a napleány arany hajából!

A föld pedig nyert egy új világot. Egy szebb, tökéletesebb világot a réginél, a milyennek az «Úr» akarta, hogy legyen.

S midőn a jégvilág urrá lett a tengerek fölött s a tengerek elboríták a legmagasabb hegytetőket, akkor előjött az «Úrnak» egy másik szolgája, a ki még a jéghegyeknél is hatalmasabb. A titokteljes Golfáradat: a meleg tengerfolyás, melyet a mély tenger fenekén örökké lángoló víz alatti vulkánok forralnak szüntelen, ez szembeszállt a jéghegyekkel, megfordítá azoknak a folyását és megolvastá őket. A bárka élő terhével ismét visszatért a földnek nevezett világész fölé.

A felhők zsilipjei bezárodtak; az esőzés megszűnt. A villám elpihent; a mennydörgés elhallgatott. Az elemek harcának vége volt.

Noé kibocsátá a bárka ablakán az első hirnököt, a hollót, hogy hozzon üzenetet a széles világból.

A holló nem tért vissza: künn maradt. Ő neki aratása volt a végpusztulás. Hullákkal volt fedve minden hegyrom.

Két nap mulva kibocsátá Noé a galambot, s az nem sokára visszatért egy olajfalevéllal a szájában.

Hozsánna. Már van zöld levelű fa a földön!

A bárka ajtaját felnyiták s kijöttek a tetőre Noé és az ő nemzetsége.

S ime bámulva látták mindannyian, hogy Álmodád fején egy égő láng lobog s ugyanolyan lángok tánczólnak a bárka valamennyi szálfájának a hegyén, mely a gerendákat tartja. A Szent Elmtüze tánczolt fölöttük. De az a láng, mely Álmodád fején lobogott, kettős nyelvű volt. A tengeren hajózók előtt e kettős láng a biztató jele, hogy a viharnak, vésznek immár vége van...

S ezentúl még jobban bizának Álmodásban.

- Nézzetek oda fel! mondá Álmodád, kezét a magasba emelve. A felhők odafenn megszakadoztak, s a nyílásokon át lemosolygott az ég. Más ég, mint a minőt addig megszokának. Nem az a lángszinü, mely a szemet kinozza, a melyre felnézni fáj. Hanem az az éltető kékszínü ég, mely úgy kívántatja magát, melyhez fogható kedves szín nincs az egész világon sehol: az első kék mennybolt, mely a földlakókra alámosolyg. A föld sűrű légköre fel volt tisztulva. Ah, a ki erre a kék mennyboltozatra felnéz, lehetetlen, hogy ne higgyen a tulvilágban!

És nem sokára a nyugati láthatáron is elszakadt a felhőkárpit a láthatártól, s azon keresztül kivillant a leáldozó nap arczatja.

S a napnyugaton kitörő alkonyfényvel együtt megjelent a keleti égen az első szivárvány, földiektől soha nem látott pompájában. Ez az angyalok hidja, mely a tenger egyik szélétől a másikig ivlett át, hét ragyogó szinből összealkotott lángöv, mely fölött megfordított szinsávokkal újra kezdődik a másik és így fel az ég magasáig, egyik fénykör a másikat felváltva s az egész csodatünetemény visszatükröződött a sík tenger felszínén, egy teljes Istenudvar, lángoló fénypompájában s a körnek belső szérüje oly fényes, mint az olvadt szinarany, melyet meg-megszakít egy távoli villámszikra fellobbanó ragyogása. S távol a vizek fölött látszik a kimagasló Ararát-hegy orma. A távozó égdörgés moraja hömpölyög a vizek fölött.

- Mit szól az «Úr»? Oh szólj! Add tudtunkra! Kérdezik a rokonok, testvérek a megdicsőült arczzal ott álló Álmodádot. Arcza a szivárvány fényétől és az Elm lángtól hasonló a tulvilágról leszállt üdvözültek arczához.

- Ezt mondja neked az «Úr» Noé. És a te ivadékaidnak: Ez égi iv leend a jele a szövetségnek, melyet én köttem és a föld között kötétek, és a midőn ez az én szivárványom a felhők között megjelenik, megemlékezem róla, hogy szövetséget kötöttem a földdel, hogy soha több özönvizet nem küldök a földre. Nem átkozom meg többé a földet az emberért, ámbár az ember szívének gondolatja gonosz az ő ifjuságától fogva, nem veszítem el az élő állatokat. És ennek utána, míg a föld léssen, vetés és aratás, hideg és meleg, nyár és tél, a nap és az éjszaka meg nem szünnek!

Ettől a naptól fogva kezdődött a földön a nap, hónap és az évszak.

És aztán teljesen kitisztult az ég s leszállván az éjjel, megjelent az első csillagos égbolt a föld felett, ragyogó fényezereivel, közepén a félholddal, az ég alkonyhatárán látszott a messze távozott üstökös csillag, a tengerbe elmerülni készen, mint egy lángkard, melyet az «Úr» hüvelyébe visszabocsát.

Reggelre elérte a bárka az Ararát hegyét.

És akkor Noé kibocsátá a népét és az állatjait a bárkából.

Százötven napot töltöttek abban.

Ez alatt bizony elfogyhatott minden élelmük a bárkában levőknek.

Noének első gondja volt a hegytetőn oltárt emelni, s az Úrnak áldozatot hozni minden tiszta

állatból és az Úrnak tetszék az áldozat füstje, egyenesen szállt az fel a magasba.

És megáldá az Úr az áldozathozót és az ő családját.

- Gyümölcsözzetek és sokasodjatok és töltsétek be a földet. Ime hatalmat adok nektek a földi állatok fölött és az égnek madarai és a vizek halai fölött, minden élő állat legyen tinectek eledelül.

E naptól fogva lett felszabadítva Istentől az ember a husevésre.

És azután kivirágoztatá az Ur a földet ismét. És visszaadá az embernek ismét a paradicsom almájának fáját, a «minden jó és gonosz tudásának fáját». Megengedé neki, hogy emelje föl a lelkét a porból a tudás által s teremtsé tovább a világot a maga emberesével, keresse az istenség titkait és használja föl, ha megtalálta, ha ártatlan nem lehet többé, legyen dicsó.

S hogy az élet keserőségei közé adjon az embernek egy cseppet a tulvilág öröméből és gyönyörűségeiből, mely a szegényt urrá, a gyengét erőssé, a szenvedőt boldoggá varázsolja, rávezette Noét a szőlőtőre. S adott az embernek bort.

Óh bor, te mennyei harmatcseppje az üdvösségnek!

A midőn Noé bárkájából kiszállva az Ararát hegyén lángot keltett az áldozat oltárán, a fekete képű Chám, a csufolódó, félre huzódott nagy duzzogva s oda dörmögött a palástja alól.

- No ugyan, van miért alleluját énekelni! Hogy megfeneklettünk a bárkánkkal egy kopár hegy tetején, a hol nincs semmi élet. Most aztán nekünk adja az «Úr» ezt az egész földet, osztozzunk meg rajta. Akármerre nézünk, nem látunk egyebet, mint vizet-vizet-vizet! Már most addig, a míg ez az özönvíz felszárad, vagy mi eszszük meg ezeket az állatokat, a miket velünk együtt elhoztunk a régi világból, vagy azok esznek meg minket.

De azonnal elhallgattatá a csufondáros kötekedőt Álmodád az ő vigasztaló szavával.

- Él az «Úr», a ki a vizeket földre bocsátá, oly gyorsan vissza is fogja őket üzni tengereik medrébe s a föld élni fog, miként hajdan.

Álmodád lelkének meg volt adatva, hogy az egekben járjon s lássa a földet olyannak, a minőnek csak az évek ezrei után fogják az alakját megismerni a bölcsek. A föld egy gömb. E nagy gömbnek a felső rétege az élők világa; de még ez a réteg maga is él. A száraz föld mentén, a szigeteken és félszigeteken tűzokádó hegyek vannak, melyeknek kürtői lehatolnak a földtekét betöltő örök tüztömeg belsejébe. A vízőzön e vulkánokat is eltakarta, s azoknak a torkán át behatolt a föld izzó mélységébe. E víztömeg ott a tűzvilágban egyszerre gőzzé változott s a gőzök ereje istenerő. Ez a föld alatti gőztömeg fölemelte oly gyorsasággal, mely csak napokra volt osztva, az egész ázsiai síkságot, fel magukat a gránit alapon nyugvó heglánczokat, hogy a vizek özönei harsogva omlottak vissza anyjuk, a világtenger ölébe, míg a tűzhányó hegyek kiszabadulva a jegek és vizek alól, bömbölve okádták fel az égre a gőzzel vegyült lángot s a megolvasthatatlan salakját a köveknek, a mikkel az özönvíz torkig lakatta a poklokat. És így lett, hogy huszonnégy nap alatt lefutottak a hegytetőig ért vizek mind a két földrésről s ezek ismét felmerültek a tenger fenekéről. És ugyanakkor az éjsark alatt behorpadt a föld kérge s a jégmezők az örök törvény szerint megint engedelmesen visszakotródtak örök száműzetésük helyére, az éjsark köré. És ezt a világnak szóló törvényt Isten alkotta így és ő tartja fenn örökké.

Noé nemzetsége elbámulva szemlélte, hogy az alatt, a míg Álmodád két karját kiterjesztve tartá, az Araráthegei oldalai elkezdének kiemelkedni a hullámok közül: első nap az olajfák erdei tüntek elő. Ezek legrövidebb ideig lehettek víz alatt, hanem azért a gyümölcsbogyóik össze voltak repedezve. De a második nap már felmerültek a víz alól a banánok. Ezt a fát a pogányok «balá»-nak nevezik, az egy Istent hívók a «paradicsom-almájának». Csodanövény, melyet az emberiség dajkjának lehetne nevezni. Fürtökben van a gyümölcs, míg a legalsó fűgége már ehető, a legfelső még fejlődik s egy fürtnek egy év az ideje, a míg minden gyümölcs megéri; egyetlen fürt belőle két embernek elég teher, hogy vállain elvigye, s ennek a víz alatt létele sem ártott meg. A baláfák erdeje teljes gyümölcsstermésével merült fel a vizekből, midőn azok lefutottak. Majd kiemelkedtek a víz alól a pálmák, miknek főnagyságú dióit a víz alatt is megőrzé vastag kőhéjuk, míg legutoljára előjött a kenyérfák erdeje, melyeknek a gyümölcs a virágzás után másfél évig marad a fán, a míg megéri; a mocsarak partjain kisarjadzott az édesbélű enzéte tavaszfriss tukorczája; s ime volt az emberi faj számára kenyér az év minden szakaszára, s a fű buján nőtt ki a harasztból az éltető «új» nap sugaraira s a mezőkön kivirágoztak az új növények, dús legelője támadt a kérőző állatoknak és a lovaknak. A húsevő állatok is találtak számukra fentartó táplálékot. Az ősvilág lomha szörnyei, a kivénült csodák, melyeknek a vízfenék a hazájuk, a szárazon maradvák, az oroszlánok és a tigrisek martalékaul estek s ekként e félelmes fenevadak végezték be az ítéletet, hogy semmi se maradjon élve azokból, a mik az átoknak adott régi világon uralkodtak.

És Noé családja megosztozott az új világ fölött: ment kiki a maga cselédjével és nyájjaival keletnek nyugatnak. És a fiak vettek maguknak feleséget a rokon törzsekből.

Egyszer Nimród, a nagy vadász, így szólt Álmodádhoz:

- Nézd, a sátorom a terepély kenyérfatövében van kifeszítve. Bölények bőréből van a külseje, de az északi oldala, a honnan a szél fú, a szarvorrú páncéljából. A belseje ki van tarkázva, a menyét és a ciczkány hímes, ordas irháival és a fekhelyek, melyek nyugvásra valók, a medve és a hiuz bundáiból vannak megterítve. Erős vagyok és hatalmas. Retteg mindenki tőlem. Csak az nincs, a ki szeressen. Jőjj az én sátoromba és légy az én feleségem. Én ide hozom neked, a mit

csak a szived megkíván: az arany tollú madarat, a mi az égben repül, hogy csinálj belőle magadnak ékességet; elhozom a bölénynek a szarvát, hogy az legyen ivókürtöd; s ha eljön az ideje, kitöröm számodra az elefántnak az agyarárt - bölcsőtálpnak.

Erre Álmodád, a hogy szemérmes hajadonhoz illet, azt mondá Nimródnek:

- Eredj! Beszélj az én anyámmal, Mizrával és az én szépapámmal Noéval erről a dologról.

Nimród felment Noéhoz, magával vivén a nászajándékot a szépapa számára: egy nagyszerű bölényszarvat ivótülökké alakítva, a mi az öregnek legkedvesebb foglalkozása vala, s előadta a kívánságát.

- Hja, édes fiam, - mondá neki Noé apó, - az nem megy olyan könnyen, a hogy te gondold. Az én Álmodád szépunokám nem afféle eladó leány, a kit az vihet el, a ki leteszi érte a keszubbát s aztán megoldja a lábán a chalizeh szíját; hiszen tudod, hogy őt az anyja, a Mizra, a midón született, eljegyezte az Azrael angyalnak, a ki lakozik a harmadik égben. És Álmodád el is szokott látogatni az ő jegyeséhez, Azraelhez, a harmadik égbe s onnan hozza el számunkra a mennyei hatalmak izeneteit és parancsolatait. Ő mi közöttünk a látó és a halló. Azonkívül is nem neked való az feleségnek, mert Álmodád szereti az állatokat és hívogatja, te pedig riogatod az állatokat és megöldösöd.

- Hát én nem bánom, - mondá Nimród: ha Álmodád a föld felett lakozó Azraelnek van eljegyezve, a kivel álmában együtt találkozik, legyen ezentul is annak az arája, a mikor álmodik: az én feleségem pedig csak akkor legyen, a mikor ébren van.

- No te, látom, hogy okos ember vagy, - mondá Noé apó. Beszélj el ezt a dolgot a leánynak, meg az ő anyjának.

Nimród előadta a kérését Mizrának, az pedig közölte a leányával Álmodáddal.

Álmodád azt felelte az anyjának:

- Engedd meg, hogy hadd beszéljek erről az én jegyesemmel, Azraellel: mert az ő engedelm nélkül én férjhez nem mehetek itt a földön.

Mizra meg biztatá Nimródot, hogy másnap reggel jöjjön vissza válaszáért.

Most már nappalra és éjszakára lévén felosztva a nap, minden lélek aludni ment éjjel s mindenki azt álmodta, a mi a szívének kedves volt; a pásztor álmodott a barmairól, a vadász futott a szarvorrú után; a leány kereste a tilinkózó pásztorát; Noé apó álmodott a jövő évezredek csodáiról: a szép csikóbőrös kulacsról s a drága tokaji boros átalagokról s a földalatti szörnyetegekről, a nagy vasabroncsos hordókról, a melyeket csak a korát megelőző látnoki ihlet hozhatott profétai lelke elé.

Álmodád pedig sietett, a mint álmra hunyta a szemét, fel az ő kedveséhez, Azraelhez, a ki az éjsark fölötti lángudvarban várt reá.

De mire a földi ködöktől tiszta országba ért, már el feledte Nimródot, nem is beszélt Azraelnek felőle, hanem inkább olyant kért Azraeltől, a mi őt messze időre elragadja Nimród ölelése elől.

- Felvittél már engemet magaddal olyan magasságba, a honnan megláthattam, mi fog történni esztendő és esztendők mulva odalenn a földön; most arra kérlek, vigy engem fel olyan magasra, a honnan megláthatom, mi lesz a földből és az én atyám ivadékaiból száz meg száz esztendők és ezer, meg ismét ezer és hétszer ezer esztendők mulva a földön? mik lesznek, mit fognak akkor alkotni az emberek. Szébbé fogják-e tenni a földet? imádni fogják-e az Istent? világossá teszik-e az éjszakát? fognak-e repülni mint a szél? kiáltani egyik tengerpartról a másikra át? Villámlani és mennydörögni? Teremteni, miként az «Úr»? Kigyógyítani a fájdalmat? - Megtalálják-e az utat a mennyországba, a mely ismeretlen előttünk?

- Nagy dolgot kívánsz, én kedvesem, - felelt Álmodádnak Azrael. Hogy te megtudhasd azt, mi lesz az ezredek ezredeinek végén a földdel és az ő lakóival: arra nem lesz elég velem a napig felrepülnöd, hanem odább kell szállnod a napok napjáig, mely körül az egész mindenség forog, - a hol az Úr maga honol. S az messze út. Az ember, a ki meghal, e végtelen utat egy pillanat alatt megteszi: - midón a szemét behunyta, már ottan áll az Úr trónja előtt, de a ki csak álmodik, a kit az élő test még oda köt a földhöz, annak ez oly hosszú ut, hogy a míg a földtől a napok napjáig fölé, az alatt csillagok születnek s csillagok elmúlnak. Ha te velem akarsz jönni odáig, s alvó alakodat odalenn elhagyod, nézd ezt a port, mely a nap sugárban tánczol; ez a por maga, mely alakodra leszáll, úgy elfogja azt temetni, hogy visszatérő lelked rá nem talál többé; addig is, akárhogy őrizték, vadállat megtépi, csalfa emberek csufot üznek belőle. Hanem ha erős kívánságod az, hogy velem jöjj a napok napjáig, hol az évezredek titkait megismered, akkor keresd fel a földön az Ararát-hegy tövében levő barlangot, melyre arról találsz rá, hogy körülötte minden fának és bokornak a levele veres. S minthogy a veres levelű fától és bokortól minden ember és állat iszonyodik, a barlanghoz vezető út taposatlan: és még a föld is csupa rőt levelű növénynyel van odáig terítve. Mintha nem is a földhöz tartozó növényzet volna. Mintha tilalmat vetett volna az Úr e barlang bejárására minden élőkre nézve, a kik a földön élni akarnak. Te lépj be a barlangba bátran. Ott találsz egy tavacskát, mely oly tiszta, oly átlátszó, mint maga a levegő. Abba lépj bele és fürödjél meg benne. Akkor aztán megkezdheted a hosszú álmot, s jöhetsz velem a napok napjáig tartó utra: testedet se a légi por el nem temeti, se vad meg nem tépi, se ember meg nem csufolja, míg hozzá ismét visszatérsz.

Álmodád reggelre kelve azt mondá az anyjának: «hivd ide Nimródót».

Akkor aztán elmondá Nimródnek, hogy kész lesz feleségévé lenni, hanem előbb meg kell fürödni a vérvölgy barlangjának tavában.

Nimród nagyon megrettent.

- Oh kedvesem! Átkozott hely az! Mikor megüldöztem a mándruczot, a ki a ragadozók között a legkegyetlenebb s a vérvölgybe űztem: a fenevad nem futott be a barlangba; hanem inkább visszafordult s a dárdámba rohant. Ott rossz szellem lakik.

- Nekem Azrael mondta, az én égi jegyesem. Ha félsz, maradj el tőlem; ha szeretsz: kövess.

Nimród erősebben szeretett, mint félt, s követé Álmodádot egész a vérszinű völgyig: a barlang szádáig.

Ott azonban előre bocsátá őt s egyedül hagyta a barlangba belépni. Nem illik férfi szemének egy leányt meglesni, a mikor az a vízbe lép.

Álmodád ott találta maga előtt azt a tiszta nedvű tavacszkát, melynek a fenekén levő aranyport és aranyrutát meg lehetett látni; s felszine sima volt, mint a csiszolt aczéltükör.

-34-

Az a tó pedig nem víz volt, hanem a titokteljes hegykristály cseppfolyós korában. Még most kovasavas olvadék; de ha csak egy légből leesett szitakötő hull is belé, abban a perczen egyszerre kristálylá tömörül. Az egész kovasav tengerszem ezernyi ezer prizmává alakul és az, a melybe a létalakító szitakötő szorult, még csak össze sem törte a lenge rovarkának finom szitaszárnyait.

Ilyen új alakulásra kész kristályfolyadék medenczéje előtt állt Álmodád.

Öltönyeit lebocsátá tagjairól, hosszú arany-veres hajával köröskörül beburkolta testét s aztán két kezét összetéve keblén, belépett a nagy medenczébe.

Nimród a barlang szádánál hallgatózott. Egyszerre úgy hangzott a fülében, mintha ezernyi csengetyü szólalna meg ott benn, harangok ütése és czimbalompengés, tündérhárfa zengés, melyhez hasonlatos hangot ember nem hallott még soha.

Berohant a barlangba s ott találta maga előtt a százezernyi kristályjegőczöktől ragyogó barlangot s azok közepett a szép Álmodádot, bezárva egy roppant nagy átlátszó kristályprizmába. Szemei lehunyva, teste betakarva hajával, kezei összetéve keblén. Megkezdte hosszú álmát; hosszú utazását a napok napja felé. Úgy, hogy visszatérett testét ismét itt találja, nappor el ne temesse, vad meg ne tépje, ember ne csufolja.

Még most is ott alszik.

Ha visszatérne! Ha széttörné kristálykoporsóját! Ha visszavenné alvó alakja életét! Miket beszélne most nekünk a jövő századok titkairól Álmodád?

MÁTYÁS KIRÁLY FORRÁSA.

-35-

Hajh, azok a faragott kövek, a gyűrűs hollót viselő czimmerrel, a melyekből fényes palotája épült, rég szét vannak már hányva, hanem azok a faragott kövek, a melyek a forrásviz sziklagádorához lettek egymás fölé rakva, még most is őrzik a nevét.

Ott van az a forrás az Abaujmegeből Tornába vezető út mellett, épen a nagy kőhid előtt, melyen az országút átvezet, nem messze Telkibányától. Ez a helység is híres volt hajdan arany, ezüst kincstermése felől, de a mai praktikus kor már ezt is konvertálta: aranybánya helyett fűrészmalom, kőedénygyár adja a kenyeret.

A szomszéd falvakból, minden pünkösöd hétfőn ide gyűlnek népek, uraságok, a Mátyás király kútjához, s víg áldomásozás közt elmondják annak, a ki még nem tudná, a Mátyás király forrásával együtt csergedező regét.

Mikoriban Giskra kalandor hadainak bodonvárait törette a király, sokat időzött maga is e tájon: hol rablócsordát, hol rótvadat zaklatva az erdős völgyben.

Ez a hús forrás ugyanazon sziklanyiláson zuhogott keresztül, a melyen most, s nem messze a mostani hidon túl egy patak malmot hajtott. Kérdezzétek meg a partról behajló kéiks repkényt, ő is itt volt már akkor; ha ő nem, hát az ósanyja: attól hallotta ő is ezt a történetet.

Világszép leánya volt a vén molnárnak: nem olyan vaklincz, mint a többi parasztlányok, hanem olyan, mint a harmatba fürdött rózsza; az is a vadrózsza. Csakhogy olyan tüskés is volt, mint az; nem hagyott magával senkit legyeskedni, s nagyon válogatott benne, hogy kinek a kedvéért tűzze fel a langos hajára a sámi fejkendőt, a levengős túvel. Minden vödröntytel még csak szóba sem állt.

-36-

Egy bekeleti délután, mikor nagyon öblözött a nap, Mátyás király a kíséretét messze elhagyva, egyedül vetődött a forráshoz. Ott találta mesemagában a szép leányt. Kezében tartotta ez a korsóját, s búnak hajtotta a fejét.

- Isten jó nap, te erdők rózsája! - szólítja meg a király. Mit vesztettél el, hogy úgy földnek adtad a szemedet?

Fölrezzent erre a leány, s lejjebb huzva a szemére a homloktakarót, azt felelé:

- Bizony elvesztettem valamit, a mi ételt is ad, italt is ad, meg is éltet, meg is öl; - füvet éleszt fát kitör.

A király mindjárt kitalálta, hogy ez a forrásvíz; malmot ez hajt, kenyeret ez ad, italul ez szolgál, szomjat ez olt, de halálos beteggé is ez tesz; táplálja a füvet a partján, de kitöri a szálát, ha megárad.

Holmi csamangók azt a mókát követték el, hogy éjszaka nagy kolonczköveket hengerítettek a forrás czikója elé s azokkal úgy elzárták a sziklaoduból kijövő pataknak az útját, hogy az most csak vékony vizsugarakban lövelt ki a nyílás között, s nem szaporított annyit a sziklamedenczében, hogy meg lehetett volna benne meríteni a füles korsót.

- Ha csak ez a baj, - mondá a király, - majd segítünk rajta. S kis baltájával, a mit vadászszokás szerint hátul az öve mellé dugva hordott, kivágott egy erős fiatal szálát, s annak a dorongját neki feszíté a legnagyobb szikladarabnak, hogy majd elhengerítse onnan. De ezuttal is az ostobább volt az, a ki nem engedett, a szikla mindig vissza esett a czikóba.

-37-

- Várj csak! majd egy másik czelőkét is vágok: azzal meg te feszíted.

Mikor aztán a leány is segített, a kolonc csakugyan félreguvadt a helyéből s nagyot gördült alá felé.

- Lásd, hogy egyesült erővel milyen nagy sziklát elemeltünk ketten! - mondá erre a király. Hej, talán még ennél nagyobb követ is elguríthatnánk - egyesült erővel.

A király épen akkor özvegyen maradt és gyermektelenül. Kitalálhatja a vak is könnyen, hogy mi lehetett ez a nagy kő.

Csak a szép leány nem találta ki sehogy.

A félregurult szikla után azonban egyszerre neki zúdult a vitzartó odúban meggyült patak árja; úgy hogy a leány nem tudott átmenni a patakon, ha nyilány ruháját össze nem akarta csatokolni. Pedig az atyja már ugyan kiabált rá a malomgátról, hogy mért nem siet?

A király segített rajta, felvette a leányt a karjára, úgy vitte át a patakon; még akkor is vitte, a mikor már semmi patak nem volt.

A molnár nem ismert rá a királyra: vadász urnak nézte, oly egyszerű volt. Kérdezte tőle, hogy nem éhes-e? Leültette az asztalához, s eléje rakott mindenféle ennivalót, a mi becsületes házatól kített.

De a királynak csak a szeme volt éhes.

A nagy kínálgatásra azt felelte:

- Én nem szeretem a csukának csak a máját,²⁾ vadkannak csak a nyelvét, szarvasnak csak a veséjét, szép leánynak csak a szivét.

- Az is a java annak! helyeslé a molnár.

- De hát van-e a leánynak szive? kérdezé a király a szép molnárleánytól.

- Van, de nem lehet rátalálni.

- Pedig én aranyat tudnék érte adni, ha megkerülne; arany koronát.

- Korona, borona, felelt rá a leány. Nehéz főkötő az! Jobb annál a fátolkendő.

S a leányszív csak nem került meg.

A király tovább ment.

Ezután következett az oppelni polgárleánynyal való ismeretség, Corvin János történetének kezdete.

Néhány év múlva visszakerült Mátyás király Telkibánya környékére.

Már akkor a cseh kalandorokkal szent volt a béke. Giskra, a maga vitézeivel, beállt mameluknak a legvaskezűbb magyarhoz, s Mátyás király a hajdani szélsőbaloldali ellenzékéből alkotta meg a győzhetetlen hatalmas «fekete sereget».

Mikor újra meglátta a forrást, eszébe jutott a szép molnárleány.

Belátogatott az ismeretes malomba.

A vén molnár nem élt már; a malomgazdaságot vezette a hajdani első legény. Egy rücskös, ripacsos, kancsal, ragyabunkó.

Ez volt a szép molnárleánynak a férje.

- Ugyan hogy tudtál ehez férjhez menni, a mikor engemet, a királyt, visszautasítál? kérdé

-38-

Hollós Mátyás a világszépségtől.

- Hát úgy, hogy a király akkor kérdezett, a mikor rossz napom volt, a rücskös molnárlegény pedig akkor kérdezett, a mikor jó napom volt.

Törjék e mondás fölött a fejüket, a kik értenek hozzá. Én följegyeztem, mint régi emléket a múltból, mely mindig ifju marad.

*

Szótár. «Két-iks repkény»: glecoma hederacea, «vaklincz»: barnapiros, «langos haj»: hosszú, göndör, hullámos haj, «sámi»: főkötő, «levengős tű»: rezgő tű, «vörönty»: suhancz legény, «bekelet»: ősz (kikelet: tavasz), «öblöz»: a nap erősen süt, «mese magában»: egyes-egyedül, «czikó»: fülke, «nyilány» ruha: vékony patyolat.

-39-

A KIS KIRÁLY BESZÉLŐ BABÁJA.

-40-

Az országa nagy volt és hatalmas, de ő maga azért nagyon kis király volt. Össze-vissza nem volt több három esztendősnél.

Mikor a trónusba ültették, alig látszott ki a feje a bibor palástból, s a kis fejcskéje majd elveszett a gyémántoktól ragyogó koronában. Hanem azért királyhoz illő méltósággal fogadta a rendek hódolatát, fel tudta emelni a királyi pálczát s helyeslő fejbólintással intett a miniszterelnöknek, mire az kijelenté, hogy ő felsége megnyitotta az országgyűlést, mire általános éljenzés zendült meg.

A kis király azt kiáltotta «mama! hol a mama?» Erre az országház elnöke kimondá a rendek határozatát, hogy a király legmagasabb kivánságára az özvegy királyné regensnőül rendeltessék a király mellé.

Akkor aztán külön udvartartást kapott a kis király: főudvarmestert, főlovászmestert, kincstárost és egy sereg belső titkos tanácsost. A miniszterek mindennap megjelentek előtte és referáltak neki az ország állapotjáról, a hadseregről és a koloniákról és a marokkoi ügy fordulatáról. Azután jött az udvari főorvos, megirta a hivatalos bulletint a király egészségi állapotáról a hivatalos lap számára; csak azután jöhetett hozzá az anyja, a királyné, de annak is elébb be kellett magát jelentetni a főudvarmester által, hogy elfogadja-e a király?

S a kis király nagy figyelemmel hallgatta végig a miniszterek előadásait, nem firkálta tele madarakkal az eléje tett iratokat s ha rövid volt a miniszter előterjesztése, megajándékozta azt egy czukedlivel, a miért is ugyancsak igyekezett minden miniszter minél rövidebb lenni az előadásában.

-41-

Hanem aztán mikor a királyné bejött a szobába, akkor egyszerre elfelejtette a kis király, hogy ő két világrész fölött uralkodik, eléje szaladt, a nyakába ugrott, össze-vissza csókolta s aztán játszottak egymással bujósdit.

Azonban ha a királynénak, a kis király anyjának magának is olyan nagy teketóriába került a kis fiát, a királyt naponta meglátogatni, volt egy még a királynénál is hatalmasabb asszony, a ki nem kérdezte a főudvarmestertől, hogy szabad-e a királyhoz bemenni?

Ez az a bizonyos «fekete asszony».

Mikor valami nagy járvány dúl egy országban, azt szokták mondani: itt van a fekete asszony!

Az előtt aztán nincs magas palota, nincs bezárt ajtó, nem állják el az útját az alabárdos örök. Be tudott az jutni a kis királyhoz is kéretlenül.

A kis király nagy beteg lett. Oda hívták az ágyához az ország leghíresebb orvosait, a csodatevő szent hölgyeket; felhordták a templomok sekrestyéiből az ereklyéket, hogy megtartsák a drága életet, mert ennek a kis királynak a kicsiny kezében volt az egész ország jövődő békessége, boldogsága.

De a királyné most már nem hagyta magát a czeremóniák által visszatartani. A mint a fia beteg lett, odarohant hozzá bejelentetlenül és aztán ott is maradt mellette éjjel-nappal. Ő ápolta, takargatta, itatta enyhítő szerekkel, gyógyogtette édes szavakkal, tartotta mesével s mikor elaludt a beteg gyermek, akkor letérdelt az ágya elé s imádkozott, míg a beteg föl nem ébredt.

Közeledett a karácsony.

Minden gyermek, még ha király is, előre örül annak, hogy mi ajándékot hoz majd karácsony estéjén számára a Jézuska.

-42-

A királyné azzal biztatta a kis beteg királyt, hogy az ő számára hoz majd a kis Jézuska egy olyan babát, a mely beszélni tud, elmondja magától az egész miatyánkot.

Ezzel a kecsegtetéssel bírta rá, hogy bevegye a keserű orvosságot.

És ez nem volt hiú ámitás. Van egy nagy ezermester, a ki villanyossággal csodaműveket tud alkotni: Edisonnak hívják; ez kitalált egy olyan furfangot, hogy a mi beszédet ember elmond, a mi

zenét hangszer kiád, azt egy vékony lemez mind híven felfogja, s ha ezt a lemezt egy arravaló gépbe beleteszik, úgy hangzik abból a beszéd, ének vagy muzsika, mintha egész ember, hegedű, zenekar volna benne. Ilyen babát készítettek a kis király számára, a mit karácsony estéjén a kis Jézus nevében kellett neki megkapni.

Csakhogy azon a napon már nagyon odáig volt a szegény kis király. Se evett, se ivott, se nem beszélt, a szemeit is alig nyitotta már fel. Az orvosok kifogytak minden tudományukból; erdőn, mezőn nem termett már olyan gyógyerejű fű, a mi őt felüdítse. Kétségbe volt esve az egész ország. A főváros népe egész éjjel az utcán sereglett a királyi palota kapujában, lesve a hírt a beteg királyról.

Ilyen volt a karácsony estéje.

Megjött a beszélő baba. A királyné maga vitte azt oda a beteg fiának; a kezébe tette: itt van a beszélő baba.

Megnyomták a rejtett gépet. A baba elkezdte mondani: «Mi atyánk, ki vagy a mennyekben», végig is elmondta. Máskor a kis király, ha a miatyánkot hallotta elmondani, mindjárt összetette a kezét s utána mondta; most meg sem mozdultak az ajkai, a kezeit sem tette össze, nem is látszott az arcán semmi öröm a csodás baba láttára; lehunyta a szemeit és kiejtette a játékot a kezéből.

Az orvosok összedugták a fejeiket s diákul kezdtek el beszélni. Rossz jel! Mikor már az orvosok diákul beszélnek egymással, már akkor nincs segítség a földön.

Ekkor valami hangos gyermek sírás hangzott át az ünnepélyes csenden. A sírás a külső termekből jött.

Ki bátorkodik a királyi palota ünnepélyes csendjét ilyen erőszakos zajjal megháborítani!

- Ne bántsátok! mondá a királyné. Az árvaház apró szentei vannak odakünn. Minden karácsonyestén ajándékot szoktam közöttük kiosztani. Ma is feljöttek. Kinézek magam, miért sír valamelyik.

A királyné kiment az előterembe, hol szokás szerint fel volt állítva a pompás karácsonyfa az árvagyermek számára.

Egy kis pisze apróság ott bömbölt a karácsonfa mellett, a két öklével törölve a könnyező szemeit.

- Miért sírsz kicsikém? kérdezé tőle a királyné.

- Hát mikor nekem nem hozott a Jézuska semmi karácsonyfiát.

Az bizony megesett. Több volt a gyerek, mint a nekik szánt ajándék; a legkisebbnek nem maradt semmi.

- No ne sírj! Majd neked is hoz a Jézuska valamit.

Azzal visszament a kis király szobájába a királyné, s a beszélő babát, a mit a beteg kiejtett a kezéből, felvette és kivitte a hoppon maradt árvácska számára.

És aztán elnézte, hogy ugrál, tánczol, kaczag és kiabál a boldoggá tett kicsike örömeiben; mikor pedig egyszer a csodababa megszólal és elkezd:

«Mi atyánk, ki vagy a mennyekben!» akkor egyszerre térdre esik a kis fiú s a többi árva gyerek is mind letérdel, s kezeit összetéve halkán mormogják utána az imádságot.

Odakünn a palota kápolna tornyában megszólalt a lélekharang: a haldokló kis király lelkiüdvéért.

A királyné visszatért a beteg kis király szobájába.

Már akkor nem volt ott senki más, csak egy imádkozó apáca. Az orvosok lemondtak a betegről s elosontak a hátulsó ajtón.

A kis király ott feküdt, behunyt szemekkel az ágyán, alig pihegett már. Az anyja a nevét susogta, azt sem hallotta már többé.

S a mint a legelső hajnalsugár, mint egy fényes aranypászma beszűrődött a színes ablaküveg karimáján keresztül, odavilágítva a kis király arczára, a királynének úgy tetszett, mintha ez arc egyszerre kipirulna.

- Gyermekem! Fiaskám! suttogá a királyné.

S erre a hangra egyszerre felnyitotta a szemeit a kis király. Nem halál volt az, hanem álom, életadó édes álom, a mi őt elringatta. Felugrott magától fektéből s azt kérde nagy vidám fenhargon:

- Hát hol van az a beszélő baba, a mit a Jézuska hozott? Hadd játszszam vele!

- Itt van, itt van! Te magad vagy az! Kiáltá zokogó örömmel a királyné, csókjaival árasztva el a halálból visszatért gyermekét, szeme világát.

A fekete asszony eltávozott, a kis király meggyógyult.

És az egész nép azt beszéli, hogy a miért a királyné odaajándékozta az árvagyereknek a kis király beszélő babáját, cserében a Jézuska visszaajándékozta a királynénak az ő beszélő babáját.

S a mit a nép mond: az igaz.

A LEAOTUNGI EMBERKÉK.

-45-

Csia Csingi császár tizenhét esztendő volt, a mikor atyja halálával a nagy khinai birodalom trónjára lépett.

Az a szokás Khinában, hogy a koronával együtt mindjárt feleséget is adnak az új császárnak, azt pedig az anyja, az özvegy császárné választja ki a számára a birodalom háromszáz legszebb hajadona közül, a kiket Pekingbe minden tartományból felküldenek.

Csia Csingi azt mondá: «Soha se fárasztatok azokat a leánykákat, majd választok én magamnak feleséget a magam tetszésére.»

Nagy felháborodást keltett az ifjú császárnak ez a nyilatkozata az egész udvarnál. Szokatlan az, hogy a khinai császárnak saját akarata legyen, hogy az a saját szemével akarjon nézni, a saját fejével gondolkodni s a saját kezével utána nyulni valaminek: ha mindjárt egy szép lánynak a keze legyen is az a valami.

Az anyakirályné azt mondá a mandarinoknak: «rá kell hagyni! Meglássuk, hogyan kezd hozzá, hogy ő maga válaszson magának feleséget.»

Csia Csingi pedig életrevaló fiú volt - khinai császár létére.

Azt mondá: «A hónap huszonharmadik napján van a birodalom második fővárosában Nankingban a nagy Nioma-ünnepély, arra én személyesen le fogok menni».

A Nioma a khinai birodalomnak a védistennője, asszonyi alak, a kit minden hajó orrára kifaragnak, s a kinek legfényesebb pagodákat építenek. A nankingi porcellántorony is az ő tiszteletére lett emelve.

-46-

Ennek az ünnepére a khinai birodalom valamennyi szépsége össze szokott seregleni Nankingban.

A császár elhatározásának semmikép nem lehetett ellentmondani. Neki kötelessége trónraléptekor Nankingot meglátogatni.

A hónap huszonharmadik napján az egész pekingi udvar együtt kísérté Csia Csingi császárt Nankingba. A császár legközvetlenebb kíséretét képezték a három rangosztályba sorozott hölgyek, a kik között a legelső rangfokozatot képezik a Csiámkják, azaz «okosak», a másodikat a Tatájúnák, vagyis «gondosak», a harmadikat a Siáták, vagyis «szorgalmasak.» Az első arra való, hogy a császárnak a szavait a közönséggel írásban tudassák, s viszont a császárnak élő szóval elmondják, a mit az alattvalók ő hozzá írásban intéztek; a második osztálybeliek gondoskodnak a császár testi szükségéről, ruházatáról; a harmadik osztálybeliek pedig látnak a konyha után. - Férfinak a császárral közvetlenül beszélni nem szokás.

A Nioma-ünnep kezdődött az istennő pagodájának látogatásával. A Nioma egy bronzból készült óriási termetű hölgyalak, a kinek tizenhat karja van; mindenik kezében tart valami jelvényt: kardot, evezőt, horgonyt, könyvet, virágot, kalászt stb. Csak egy keze nem markol semmit.

Ez a tizenhat kar képviseli a khinai birodalom tizenhat tartományát.

Csia Csingi császárnak feltűnt az a dolog, hogy a Nioma bálványának az egyik keze nem fog semmit. Azt kérdezé a főpaptól, hogy miért nincs az istennő kezében semmi jelvény?

A főpap arczra vágta magát, mivelhogy neki a császár megszólítására közvetlenül felelni nem szabad. Az első csiamkája aztán felírta selyempapírra a császár kérdését, azt átadta a főpapak: ez viszont felírta a válaszát egy darab halhártyára; arról aztán a csiamkája leolvasta a császárnak, a mit tudni kívánt.

-47-

«A Nioma tizenhatodik keze nem markol semmit, mivelhogy az a Leotung tartományát képviseli.»

- Jól van, mondá Csia Csingi császár. Olyan okos vagyok, mint eddig voltam. Gyerünk tovább.

A Nioma pagodájából a császár egész kíséretével átvonult a Bao-Lin-Xi pagodába, a hol tizezer szobor van kiállítva, melyeknek mindegyike egy-egy népfaj fiát vagy leányát képviseli, a melyek a mennyei birodalmat lakják. Valamennyi szobor hú mintaképe volt az élő alakoknak, élethíven kifestve színekkel.

A császár végignézte valamennyit.

Egyszerre megragadta figyelmét egy női szobor, mely a többiektől feltűnően különbözött az által, hogy hosszan leomló aranszínbe játszó szőke haja volt, nagy kék szemei, karcsú délczeg termete, s a mint a feje fölé emelt kezében egy granátalma-ágot tartott, a bő ruhaújj végig omlott

a karján, egész vállig engedve azt láttatni.

- Kinek a szobra ez itten? - kérdezé a császár a főpaptól.

Ismét a tolmácsoló Csiamkája utján kapta meg a választ.

«Ez itten a híres Xelenhoa képmása, a ki Leaotung tartománybeli asszony volt, a hol a legszebb nők laktanak. Azzal vádolták Xelenhoát, hogy a napát megmérgezte. Erre Xelenhoa letört egy ágat a virágzó granátalmáról s azt mondá: «ha én bűnös vagyok, hervadjon el azonnal eme granátalmának a virága a kezemben; de ha ártatlan vagyok, legyen azonnal gyümölcsöse ez a virág!» S ime a granátalmának az ága a birák szemeláttára gyümölcsöt termett Xelenhoa kezében.»

- Ez nagyon szép mese: mondá Csia-Csingi. De hol van hát az a Leaotung tartomány, a hol ilyen szép nők teremnek, mint ez a Xelenhoa?

Az ide-oda írás után ezt a választ nyerte a főpaptól a császár.

- Azt én voltaképen meg nem mondhatom, mert semmineműképen nem tudom; de a nagy csillagvizsgáló torony igazgatója a Jeo-Hui mandarin mindent tud, talán ezt is tudja.

-48-

- No ezt bizony sok irka-firka nélkül is megmondhattad volna. Akkor hát menjünk a nagy csillagvizsgálóba.

A nankingi csillagvizsgáló torony híres volt a legrégebbi idők óta: ott állt az a város közepén egy nagy dombon épülve, a tetején volt négy rézsárkány: azoknak a hátán nyugodott az aranyozott rézből készült két öles átmérőjű óriási gömb, mely a csillagos eget ábrázolta; azonkívül is tele volt a torony mindenféle csillagvizsgáló eszközökkel; a nagy távcső előtt a napnak és éjszakának minden percében kellett egy tudósnak állni, a kinek az örökös kukucskálástól a szája szeglete egészen félre volt huzódva. Mind valamennyi felett parancsnokolt a fő-főcsillagvizsgáló mandarin: Jeo-Hui.

A csillagtudósok nagy parádéval fogadták a látogatásra jött császárt s készen tartották a horoszkopot, hogy uralkodásának jövődjét megállapítsák.

- Hagyjátok el, mondá Csia Csingi, nem akarom én azt tudni, hogy mi történik a csillagokban? hanem inkább azt, hogy mi történik itt a földön? Beszélj nekem arról, hogy mit tudsz az én Leaotung tartományom felől, a melynek a jelvényét nem tartja a kezében Nioma istennő?

A tudós mandarin erre föltette a nagy szemüvegét az orrára, s előhozatta a tudós bojtáraival a könyvesházból azt az összegöngyölített nagy papirtekerceszt, mely Leaotung tartomány nevezetességeit foglalta magában. - Minden kérdés és válasz a Csiamkáják kezén ment keresztül.

- A Leaotung tartomány óriási hegyektől körülvett vidék, a mely hegység neve Kiang-Szi. Egyik oldalát a tenger mossa, s annak a szikláit kóharangoknak nevezik; mikor a viharos tenger hullámai a sziklákat paskolják, azok olyan hangokat adnak, mint a harangszó s figyelmeztetik a hajósokat a veszélyes helyre.

-49-

- Egyetlen úton lehet Leaotung tartományába eljutni, egy hosszú sziklahasadékon, mely a Kiangzit kétfelé nyitja. Ennek a szakadéknak a neve Tien-Muen, vagyis «Az ég kapuja.»

- Vannak e tartományban olyan hegyek, a melyeknek a csúcsa éjszaka világít. Ez némelyek szerint a sok világító bogaraktól, mások szerint azon kövektől van, melyek a napsugarakat magukba szívják s éjjel kibocsátják.

- Ugyanezen hegyeken láthatók a sziklába nyomott óriási ember-lábnymok, melyek két singnél hosszabbak.

- A Jai-Muen hegy alakja hasonlít egy emberi orrhoz, s annak az egyik lyukából jéghideg, a másiktól pedig meleg forrásvíz patakzik elő.

- Vannak ott tűzforrások, a melyek folyvást lobognak, s azokat a lakosok kohóknak használják.

- Van egy másik forrás, a melyből kész olaj buzog fel.

- És ismét egy olyan forrás, a melynek jó szaga van, mint a levendulának. A ki abból iszik, egész nap nevet tőle, mintha jó kedve volna.

- De legnevezetesebb az a forrás, a melyben, a kit megfürösztenek, s a ki annak vizéből iszik, olyan fiatal marad holtig, a milyen volt, mikor a vizet használta. Azért is Ani Lui császár idejében azt a forrást beboltoztatták s a vizét bambuszcsöveken át a tengerbe elvezették, hogy senki se használhassa: mivelhogy a fiatalság és a bolondság egy úton jár, szintúgy az öregség és a bölcsesség is egy úton járnak, s az országnak több szüksége van a bölcseségre, mint a bolondságra. -

Még azután sok mindenfélét olvasott fel a göngyölegből a mandarin a madártermő virágról, a repülő majmokról, a Huen tó halairól, a melyeknek őszre szárnyuk nő s madárrá változnak, meg a szelid tigrisekről, a mik házőrző kutyául szolgálnak, a tehenekről, melyek finom gyapjút adnak s a szarvasokról, a miket lovaglásra használnak, a föld alatt termő gyümölcsökről, faggyútermő fákról, a miknek a lombja vérpiros, meg az ezer éves fűről.

-50-

Csia Csingi elveszté a türelmét.

- Ne darálj már nekem annyi minden badarságot össze; hanem beszélj a leaotungi szép leányokról.

Azoknak is volt szentelve egy fejezet.

- A leaotungi leányok szépségre fölülmulnak minden más nemzetbelieket; különösen azok, a kik Jang-Csen-Fui vidékén születnek. Ezeknek olyan csoda hosszú és sűrű hajuk van, hogy a fejüket hátrafelé huzza, a mi a járásukat annál kecsesebbé teszi. Termetük karcsú, lábaik, kezeik kicsinyek, arcuk színe fehér és piros, ajkaik gömbölyűek és szemeik kékek, mint az azurkő. Énekelni és táncolni csábítóan tudnak, azért is messze vidékről jönnek értük a kalmárok s ezüsttel-arannyal mérik fel őket: a mázsáló egyik serpenyőjébe állítják a leányt, a másikba fele ezüstöt, fele aranyat raknak, a mennyit a hajadon súlya nyom. Egy ilyen hölgynek a képmását mutatja a Pao-Lin-Xi pagoda, a kinek a neve volt Xelenhoa. Ezek közül választottak a császárok számára feleséget.

Csia Csinginek az arcza lángolni kezdett erre a leírásra.

- Hát mért nem látni most ilyen alakot sehol?

A nagy göngyöleg erre is megfelelt, csak a legvégére kellett legombolyítani. Ott állt ez a tudósítás:

«A mennyei birodalom fennállásának hatezerhatszázötvenkettedik esztendejében, ezelőtt nyolczvan évvel egy nagy földindulás összedönté a Tien Muen szakadékot: a mennyei kapu bezáródott s azóta a leaotungi tartományból se ginzeng gyökérben, se sáaranyban, se szép leányokban nem fizetnek adót a császárnak. Ezért tartja a tizenhatodik kezét üresen a Nioma istennő.

Csia Csinginek ez nem volt inyére.

- De ha ez a földindulás ezelőtt nyolczvan esztendővel történt, akkor az apám, meg a nagyapám, a kik császárok voltak, miért nem törettek útát a hegyen keresztül?

-51-

Arra is megfelelt a tudós mandarin.

- A nagyapád Ani Lui császár azon időben nagyon el volt foglalta a tatárok elleni háborúval: sok vereséget szenvedett; utoljára úgy elbúsulta magát, hogy kőből faragtatott magának tizezer harczost. Ezzel a kőhadsereggel vette magát körül; azt nem nyilazhatták le a tatárok. Mikor pedig az apád Xio császár uralkodásra került, ő rögtön elrendelé, hogy keresztül kell furni a Kiangzi hegyet s útát nyitni az eltemetett Leaotung tartományba; de már akkor az emberek elfeledték, hogy merre volt a Tien Muen sziklakapu s tévedésből a Fang Muen hegyet furták keresztül: azon áttörve pedig egy olyan elátkozott tartományban lyukadtak ki, a hol szarvas emberek laknak, a kik rettenetes emberevők. Siettek is az alagutat betömetni.

- Hát azóta nem történt semmi? Kérdé az ifjú császár haraggal. Hát a mandarinok, a helytartók elhagynak veszni egy egész tartományt a mennyei birodalomból? Hát nincsenek vén emberek, a kiktől tudakozódhatnának, hogy mire emlékeznek a mult időkből?

Erre a szemrehányásra Jeo-Hui a tudós mandarin büszkén fölemelte a fejét a császár előtt, s tenyerét a mellére himzett kakasra téve, így szólt:

- Napnak fia, holdnak öcsce, dicsőséges császár! A ki egy szavaddal ölhetsz és eleveníthetsz. Csak egyet nem tehetsz meg: azt, hogy egy tudós az ostoba parasztokkal szóba álljon és azoktól kérdezősködjék. Az én hivatalom a csillagok járását kíséreni, s a mi a könyvekben meg van írva, azt kitanulni; de a mit nem a tudósok irtak: azt én se meg nem hallhatom, se le nem irhatom. Ha haragod ellenem fordul, holt ember vagyok. Miként nagyapád Ani-Lui császár egy szavára ötszáz tudós végezte ki magát: én is így tehetek. Itt van a koporsóm; nappal rajta ülök, éjjel benne alszom. Ha azonban te magad akarsz beszélni olyan halandóval, a kinek az egész tudománya az, a mit maga látott és hallott: akkor látogasd meg Luzut, a barlangi szentet, az fog neked a kérdéseidre felelni; de kendőt köss az orczádra előbb, mert az az ember bűdös.

-52-

- No hát meg fogom látogatni Luzut, a barlangi szentet s ő velem fogok beszélni. Te neked pedig az lesz a büntetésed, hogy velem fogsz jönni s egyikünk sem fogja az arcát betakarni, mikor embertársával beszél.

Szokatlan mondás volt ez egy khinai császár ajkáról; de engedelmeskedni kellett a parancsszónak. Az egész császári kíséret vitette magát hordszékekben a Luzu barlangjához.

A Nantos-hegyen van egy nagyszerű kolostor, a melyben száz budhapapnak s ezer búcsújárónak van helye. Ezt a kolostort Luzu építteté. Úgy koldulta össze a hozzávaló költséget. Messze földről jár oda a népség ajtataskodni s kincseket hord össze a Buddha barátoknak.

Luzu maga pedig, az alapító szent, ott lakik a hegy oldalában tátongó barlangban s él a hulladékokból, a miket a barátok konyhájából kidobálnak.

Száz esztendőn túl van már a szent ember, a ki arról nevezetes, hogy soha semmiféle öltözetet nem viselt. Hanem ékszerei vannak: két vasbékó a lábán, vaskarikák a karjain s egy vasláncz a derekán. Ezekből sebes a teste. S ez az ő világi gyönyörűsége.

Mikor ezt az alakot megpillantá a császár kísérete, egyszerre valamennyi hölgy sikoltozva takarta el a szemét s aztán futott szerteszélylyel. A női szemérmesség erősebb volt, mint a kötelesség. A leányok elfeledték, hogy ők Csiam-Káják, a császár tolmácsai s ott hagyták Csia

Csingit magára a százesztendő s szenttel. Csak a csillagász maradt mellette.

- Jobb is, ha elszaladtok, mondá Csia Csingi. Legalább nem lesz az a sok irka-firka: beszélhetünk, mint egyik ember a másikkal. Te vagy Luzu, a százéves szent?

- Én vagyok Luzu, a száztíz éves ember, ifjú császár.

- Honnan veszed, hogy én vagyok a császár?

- Annak a veled jött mandarinnak a homlokára van írva.

- Ha te száztíz éves vagy, akkor emlékezned kell arra a nagy földindulásra, a mely a Tien Muen sziklaútat összerázta.

- Sőt láttam is, a mint egyik sziklafal a másikkal összeborult.

- Mit gondolsz? Nem temették el a hegyek a tartományban lakó embereket?

- Nem. Azok most is élnek és uralkodnak.

- Nem jöhetnek keresztül az összeomlott úton?

- Sok ideig nem jöhettek keresztül, mert az összecukódott sziklafalak között nem maradt akkora nyílás, a melyen egy ember, habár hasmánt csúszva, keresztül hatolhasson. De most már ki tudnak azon a szűk folyosón jönni.

- Hogyan? Megtágult a sziklanyílás?

- Nem. Az emberek lettek olyan kicsinyek, hogy most már elég nekik ez a szűk csatorna is.

- Kitől tudod te ezt?

- Az arany menyétektől.

- Szólj világosabban.

- Láthatod, hogy a kik az öltözetekben hivalkodnak, azok mindenféle prémeket viselnek a ruháikon. Ezek közt legdrágább az arany menyét préme. Ennek az állatnak a hazája a Leaotung-tartomány. Régenten a császárnak fizették ezt a prémet adóban. A mióta a Tien Muen bezáródott, arany menyétet csak ritkán fognak. De mégis fognak. Ez az állat nem jöhet ide a mi völgyünkbe másunnan, mint Leaotungból, a hol otthon van. E szerint olyan széles útnak kellett az összedült sziklavágány közt maradni, a mennyin egy arany menyét keresztül jöhet. - De miért jön az ide egy egész hegylánczon keresztül? egész hosszú utat téve a föld alatt? - Azért, mert üldözi valaki. - A vadászok, a kik egy-egy ilyen aranymenyét elfognak, többnyire a «Vu»-völgyben, mikor annak az irháját lerántják, rendszeren találnak benne egy vagy két nyilacskát. A nyíl finom aczélvégű, a vesszeje pedig töviszár. Azok az emberek, a kik ilyen nyíllal lövöldöznek, nem lehetnek nagyobbak egy bakarasznál. Ezekre nézve az aranymenyét akkora szörnyeteg, mint a tatár vadászra nézve a tigris és mándrucz, a melyet hajtó vadászattal ejtenek meg.

- De hogyan történhetett volna az meg, hogy nyolczvan év alatt egy tartomány lakossága így eltörpüljön?

- Ha óhajtod megtudni, elmondom. Láthattál japáni bűvészeknél apró kertecskéket, a mikben a tölgyfák, fenyőszálak nem magasabbak egy könyöknél. Vannak olyan bűvészek is, a kik olyan apró kutyácskákat mutogatnak, a minők egy evetkénél nem nagyobbak. Ennek az a mestersége, hogy a fák magvát csírázaskor és a kikelésük után is olyan források vizével öntözik, az ujon ellett állatokat pedig abba mártogatják, a minő a leaotungi csodaforrás, a melyről azt hiszik, hogy örök fiatalságot ad. Nem ad. Csak a növénynek, meg a testnek a kifejlődését akadályozza meg a benne levő nafta. Hát mikor a leaotungi tartománynak az útja el lett zárva a világtól, a helytartó így okoskodott: Ha ez a nép ki nem mehet innen, s a mellett folyvást szaporodik: ez a föld nem lesz képes annak elég táplálékot adni. Kénytelenek lesznek, mint más körülzárt völgyek lakói, mint a szigeti vademberek, egymást felfalni; emberevőkke lesznek. - Mit gondolt hát ki? Megkisebbiteni az embereket, ivadékról-ivadéokra, míg olyan aprókká lesznek, hogy elég nagy marad számukra az ország, s még a szűk egérúton keresztül is kijárhatnak a világba.

- No ez bölcs gondolat volt tőle, mondá Csia Csingi.

A vén szent pedig folytatá:

- Én látom, hogy mit tett a helytartó ezentúl. Minden újszülött gyermeket a csodaforrásban fürösztetett meg s ezáltal már az új ivadék magassága leszállt öt-hat araszra. Ezek bizonyosan korán is fejlődtek, tíz éves korukban már nősülhettek. Ezeknek a gyermekeit ismét a Nanheui-forrás vizében füröszték, s ezek ismét apróbbakká lettek; úgy hogy a hetedik ivadéknál már elérték a bakarasznyni mértéket, a mikor aztán abba lehetett hagyni a törpítést. Ezeknél az apró embereknél a testi erőnek folyvást tömörülni kellett; úgy, hogy az izmaik képessége hasonlíthat a szarvas bogaréhez, mely magánál húszszorta nehezebb terhet elbir. S a mit ezenkívül látok magam előtt, az, hogy a bölcs helytartó nemcsak az emberek ivadékait szállította ilyen módon lejjebb, hanem a tartományában élő állatokét is, hogy azoknak hasznát vehessék; úgy, hogy ott most az ökrök nem nagyobbak, mint nálunk a házi nyulak, a tigrisek, mint a mi patkányaink; ló, teve, szarvas, elefánt mind együtt törpült le az emberivadékkal, csak a vaderdóket lakó aranymenyét, mely nem hagyja a fiait ellés után megfürösztetni naftavizben, maradt meg a maga nagyságában: s az most már egy óriás szörnyeteg a törpék között, a melyre tigrisekkel és

elefántokkal vadásznak.

A khinai sohasem nevet, - a mandarin még sohább; - de épen a császár jelenlétében legeslegsöhább! De azért a bölcs Jeo Hui még sem állhatta meg, hogy erre a furcsa beszédre akkorát ne kaczagjon, hogy majd kétfelé esett a feje.

- No te Luzu; ennél bolondabb hazugságokat még soha életedben ki nem találtál. Ugyan hol látsz te ilyen csodákat?

- Te is látnál ilyeneket, mondá a szent, ha azt a sötétséget néznéd évről-évre, a mit én nézek s nem bámulnál annyit a könyvekbe, meg a csillagokba.

A császár pedig szigoruan mondá a mandarinnak:

- Én azonban azt parancsolom neked, hogy mindezeket, a miket te bolondságnak neveztél, felird és megőrizd. Te pedig, mezitelen szent, a kinek én semmit nem adhatok, ajándékozz nekem még egy szót. Ha a leaotungi nép manapság ilyen apró már, miért nem jönnek ők ki ide mi közénk az általuk járható alaguton át?

- Arra legjobban megfelelhetsz te magadnak, ifjú császár. Nem rémülnél-e el te magad is, ha egy náladnál nyolczszorta nagyobb emberalakkal találkoznál? Azok onnan többször előjöhettek már, de a mint egy vadászt, egy parasztot megpillantottak maguk előtt, elijedve rohantak a bokrok közé, s a vadász azt gondolta, béka volt, a mely elugrott előle.

- Igazad van. Tehát tudatni kellene ez emberekkel, hogy én, Csia Csingi császár kivánom őket palotámban elfogadni s mindennemű óltalomról gondoskodom rájuk nézve útjukban és szállásukon.

- De ki fogja ezt az üzenetet megvinni a leaotungi apró nemzetnek a vakondokok számára való folyosón keresztül? veté közbe gonoszkodó alázattal a mandarin.

- Majd azt is megmondom én magam, a császár, s nem kérem hozzá a te tanácsodat, tudós csillagvizsgáló, mondá Csia Csingi. Fogjanak a vadászok egy aranymenyétet. Annak a nyakára erősítsenek meg egy érczörvet, a mire apró betükben legyen felvésvé az én parancsolatom a leaotungi előjárókhöz. Akkor azután ennek az aranymenyétnek a farkára kössenek rá egy csörgetyűt s ereszsziek vissza a sziklaoduba, a honnan kijött. A farkán hordott csörgő az arany menyétet folyvást kergetni fogja, a míg csak a leaotungi vadászok kezére nem kerül. Akkor azok el fogják ejteni. Meglelik a nyakán az én üzenetemet vivő örvöt s attól okosabbak lesznek. Azontúl folytonosan várjon rájuk a «vui»-völgyben az én megbizottaim csapatja, s a midőn elő fognak jönni, rakja őket elefánt hátára s hozza fel a császári palotába Nankingba. Ennek a végrehajtásával tégedet bízlak meg Jeo Hui mandarin.

A mandarin térdig hajtá meg a fejét.

Luzu, a mezitelen szent pedig így szólt:

- Óh Csia Csingi császár. Bizonyára te vagy az egész mennyei birodalomban a legbölcsebb férfiú.

A mire Jeo Hui mandarinnak a hosszú, sarkát verő varkocsa, méltó elszörnyedésében magasra meredt fel az ég felé.

A mit a khinai császár megparancsol, annak némán kell engedelmeskedni. Még tartott a Nioma-ünnep Nankingban, a mi egy egész hónapot szokott betölteni, a midőn a kormányzó jelenté a császárnak, hogy Jeo Hui mandarin, a csillagász, útban van a leaotungi tartomány küldöttségével. Vannak harminczheten, a kik mindannyian elférnek egy elefánt hátán. Maga a kormányzó a három fiával, a leányával, négy tánczó és énekelő bayadérrel, négy vadászszal és három kürtfuvóval, egy szövőleánynyal, négy palankin-hordóval, két napernyőtartó és két lámpásvivóval s azonkívül tizenkét testőrvitézzel. Hoznak magukkal két tigris, két szelindeket, egy lovat, egy tehenet, egy tevét, egy szarvast, meg egy elefántot; azonkívül egy kalitkába zárt aranymenyétet. És ez mind összevéve nem tesz ki többet egy közönséges, jól kihízott mandarin súlyánál.

Csia Csingi császár azt rendelé, hogy az apró alattvalók küldöttségét a nankingi császári palotába hozzák. Azért nem kívánta azokat a rendes császári rezidenciájában. Pekingben elfogadni, mert ott az idegenek is tudomást vettek volna róluk s ha a világba kimenne a hír, hogy a khinai nép ennyire eltörpült, ez az ellenséges nemzeteket arra buzdítaná, hogy a mennyei birodalmat megtámadják. A nankingi palotában ellenben nem lehet az idegenek szemfülességétől tartani. Ez az egész rengeteg kiterjedésű palota romokban fekszik már. A mióta a császári udvar Pekingbe költözött, a tizezer lakóra épített csarnokok ledüledeztek, csak magát a császár pagodáját tartották épségben cinober-vörösre festett falaival, sárga mázos tetőjével, mely úgy ragyog, mikor a nap rásüt, mintha aranyból volna. Ennek az udvarán őrzik azt a nagy harangot is, melynek üregében ötven ember elfér.

Ezen palotában volt egy csarnok, mely a látványosságok számára volt régibb időkben is berendezve. Itt mulattaták a bűvészek, patkányharcoltatók, kakasviaskodások a hajdani császárok udvarát. A szinpad kertté volt átalakítva s a talaja finom fekete homokkal behintve, melybe veres homokkal egy sárkány alakja volt kiformalva.

A mesés emberkéket és csodaállatjaikat zárt tartályokban szállíták a palota belsejébe s azoknak a bemutatásánál nem volt más hivatalos, mint a nankingi kormányzó, a csillagász

mandarin és a tolmácsoló Csiamkáják.

A császár intésére megnyílt a szinpad hátulsó ajtaja s bevonult rajta az első csoport.

Ez állt a három kürtfuvóból, hat testőrvitéből, a kik közül az egyik a zászlót hozta.

Az emberkéek nem voltak nagyobbak egy hatalmas férfiarasznál; fejük, kezük, lábuk mind egymással egybetaláló idomú; arcszínük a sárgarézhez hasonló, szakáll és bajusz nélkül; a hajuk mint egy hosszú patkányfark lógott alá a süvegük tetején keresztül húzva; a kürtösök ruhája tarkára festett gyapotból volt; a testőröknek pánczél volt a derekukon, öltözetük valami bőrféle, de nagyon vékony; dárda a kezükben, olyan nagy, mint egy plajbász s annak a hegyében fényes alabárd; a hátukon puzdra nyilakkal s a vállukon tegez két összerótt ökörszarvból. Az a két összetett ökörszarv sem volt hosszabb egy arasznál. A kürtök szava olyanforma volt, mint a rigófütty és a szajkóhang összevegyítve. Erős tüdő adta belé a hangot.

A zászlótartó meghajtá némán a zászlaját a császár előtt s aztán félreállt az egész csapat.

Most következett a vadászok csoportja.

Ezt a vadásztigrisek bömbölése és a kopók ugatása hirdeté előre.

Azokat párjával összeczorkázva bocsátá maga előtt egy-egy vadászlegény.

A tigris akkora volt, mint egy kéthetes kis macska, gyönyörű karcsú, nyulánk testén a fekete sávok narancssárga alapon; a kopók pedig jókora patkánynyal vetekedtek nagyság dolgában, csak a felkunkorodott farkuk mutatta, hogy valóságos kutyák.

-59-

A vadászlegények öltözete állt egy pár pillangószárnyból, mely a derekukra volt szorítva övvel s a vállukról lelóg kaczagányból, mely változatosság kedvéért az egyiknél egy veres mókusnak a bőréből volt, másiknál egy darab vakandnak az irhájából, a harmadiknál egy pettyezetett ürge bőréből, mely hasonlított kicsinyben a párduczbórhöz. Ezeknek is tegzeik voltak, puzdrával kezeikben rövid, hegyes nyílú kelevézek.

A tigris bömbölése nem volt külömb, mint a pulykakakas öblögető hangja, a kutyák ellenben adtak olyan erős hangot, mint a lúd-gágogás.

Ez a csoport is félrevonult a másik mellé, a kutyák szokás szerint leheveredtek s el kezdtek vakarózni. (Még ezeket is bántja valami? Az már nem lehet bolha, hanem fillokszera.)

Ezután jött elő négy leány, apró szamarakon ülve.

Ezek még a legényeknél félhüvelyekkel kisebbek voltak. Szőke mind a négy, de más-más forma színben; az arcuk is inkább fehér, mint sárgaszínű, selyemhajuk hosszan leeresztve s homlokukon arany abronccsal átszorítva. Öltözetük valami oly finom selyemből volt, mely mindenütt hozzátapadt a testükhöz, gyöngéd halvány színre festve. Legyezőjük egy egész pávatoll, melylyel igen kecsesen tudtak bánni.

A négy leánynyal együtt jött be egy miniatür teve, vezetve két csatlós által, a teve púpján ült egy ötödik leány s a két oldalán volt egy szövőszék.

A mint a leányok leugráltak a szamaraikról, ezek elkezdtek magukat azonnal szamarak módjára viselni. Csakhogy ilyen kicsiny alakban már az mind nem tűnt fel számárságnak. Ha az ember egy kis tengeri malacznak hosszú lábakat és nagy füleket képzel, ahhoz lehetnek ezek hasonlóak. Olyan kedvesek voltak, mikor elkezdtek egymással szemben ágaskodni, harapdálózni. Volt közöttük egy tiszta fehér, az egyre felrugdalt, hogy a többit magától távortartsa, míg a fekete számárcsődör ostoba kis pofáját a császár felé fordítva, elkezdett ordítani, csakhogy «iá» helyett azt mondá, hogy «ié». A négy leány elnevette magát, olyan volt az, mint ötven verébsziripelés.

-60-

Maga Csia Csingi elmosolyodott az apró furcsaságon.

Most nagyobb toporzékolás hangzott a szinpad külső terében s bevágatott a nyitott ajtón egyszerre három nyeregben ülő vitéz; ezek voltak az alkirály fiai.

Az egyik ült egy tehénen, a másik egy szarvason, a harmadik egy paripán.

Ezek az állatok is az emberi alakokkal voltak arányos nagyságban. A tehén harcziásabb kinézésű, mint ősei: előre szegzett szarvakkal és hosszú gyapjuval. A szarvas nyaka bozontos körénnyel körülveve, mely büszkén felemelt fejének kihívó tekintet adott, de legbámulatraméltóbb volt maga a szénfekete paripa, melynek minden lába úgy toporzékolott egyre, mintha nyolcz lába volna; a fejét felhányta, a két hátulsó lábára ágaskodott s nagyokat szökött oldalvást. Ámde a lovasa is hozzátermett dalia volt; az alkirály legidősebb fia, ki a szilaj mént erős kézzel tartá zabolán s odafordítva a császár felé, kényszeríté a paripát üdvözlő térdhajtással bókolni a császár előtt.

Akkor aztán leszökött a lováról s átadta azt a csatlósnak.

Ő maga pedig büszkén megállt a császár előtt.

Volt neki oka büszkének lenni! Teljes egy lábnyi magas alak volt; nemzete között valódi óriás. Arcszíne barnább, mint a többié, állán szakáll, ajka fölött bajusz, szemei kerekre felnyitva. Termetét fényes bőrpánczél fedi, mely a fáczánfej bőréből készült, fejről egész sarkáig egy egész aranymenyét bundája omlik alá, a fejbőr a dalia fejére húzva; míg a lompos fark messze húzódik utána. De karjai, vállalai és lábszárai szabadon vannak s izmokat engednek láttatni, a minókról

embernek fogalma nincs; s ez izmok játéka minden mozdulatánál kitűnik. Fegyvere egy hosszú dárda, melynek nyele vasfából van, ezt baljában hordja. Azonkívül egy arasznyi kard csügg az oldalán; haránt fekve a markolatával hátrafelé, ez azért van így, hogy azt hátulról hirtelen kiránthassa a jobbjaival, a nélkül, hogy a kardhüvelyt a baljával megfogná.

A dalia, dárdáját meghajtva, üdvözlé a császárt s azután hátrament, az utána jövő csoport elé.

Négy palankinhordó jött, egy remek filigrán munka zsellyeszéket czepeelve, mely mellett a két napernyőhordó és lámpavivő járult. A szín közepére érve, a dalia megállítá a palankint s annak a selyem függőnyeit szétvonva, kiemelte a benne ülő hölgyet.

Annak se arcját, se természetét nem lehetett a sok drága öltözettől látni. Csak félénk mozdulatai bizonyították fiatal létét, a midőn a császár előtt meghajtá magát. Ez volt a dalia huga.

A szinpad hátterében volt felállítva egy mennyezetes trón, annak a szomszédságában volt egy kisebb aranyos karszék. A dalia arra ültette le a hugát, s azzal ismét eléje ment az érkező csoportnak.

Tizenkét aranypánczélos testőrtől környezve jött maga a leaotungi alkirály elefánt-háton.

Az az elefánt akkora volt, mint egy kéthónapos süldő. Ámbár hatalmas felgömbülő agyarai tanúsíták, hogy teljesen ki van fejlődve. A hátán volt egy elefántcsontból faragott remekműví torony, abban ült maga az alkirály.

Ő még egy fejjel, (azaz, hogy egy hüvelykkel) magasabb volt a fiánál. Ő még a hatodik ivadékhöz tartozott a leaotungiak között.

Öreg ember volt már, túl a huszadik esztendőn, a mi a leaotungi emberkéknél az életkor végső határa. Hanem azért egész erejét bírta.

Fiának a kezére támaszkodva, könnyedén szökött le az elefánt hátáról s azzal csendes, méltóságteljes léptekkel járult Csia Csingi császár elé, követve a két kisebb fiától, kik egy nagy hártatekerceset czepeáltak utána.

Az alkirály arcza nagyban különbözött az alattvalóitól. Ezek már a hetedik ivadékhöz tartoztak. Neki még egyenesen felfelé álló üstöke volt, mely kibujt a korona alól s szakálla, bajusza hasonlított a macskabajuszhoz, kevés, vastag szállakból álló. Meglehet, hogy vén korokban a fiainak is ilyen lesz. Hasonló szőrszálak meredtek elő a szemöldökeiből is.

Mikor a császárral szemben megállt, megszólalt. - Ez volt az első emberi hang, melyet az emberkék társasága hallatott.

Olyan hang volt az, mint mikor a szólni tanított seregély beszél. De meg lehetett érteni. Khinai nyelven beszélt. Üdvözölte a császárt s hódolatát fejezte ki iránta. Elmondta röviden, hogy hét emberöltőn keresztül el volt temetve Leaotung tartomány népe sziklái mögé, mig sikerült olyan kicsiny nyé átalakulnia, hogy az alacsony sziklaüregen át ismét megjelenhet az anyaországban. A mit rövid mondatokban előadott, tökéletesen megfelelt annak a találgatásnak, a mit Luzu, a furcsa szent barlangja sötétjében kimorfondérozott. A test növéstét megállító forrásban fűrésztött újszülöttek; az ivadékról-ivadéokra törpébbé tett emberalakok és állatok; a férfiaknak tíz éves korukban házassága, a húsz éven túl a halál. E hét ivadék történetét tartalmazza ama tekercs, melyet ezennel a császárnak átnyujt.

Az a tekercs a legvékonyabb halhólyagból volt összetákolva, de a betük, melyek rá voltak írva, nem voltak olvashatók a legerősebb nagyító üveg nélkül. Csia Csingi átadta azt Jeo Hui mandarinnak, hogy a csillagvizsgáló bojtárjai által irassa le olvasható írásban.

Ekkor aztán az alkirály elfoglalta a számára emelt trónust a leánya oldalán s jelt adott, hogy kezdődjenek meg a népies mutatványok.

Egyik szögletében a nagy szinpadnak felállították a selyemszövő osztovátát, a melyhez a leányok egyike leült s elkezdett egy szövetet vetélni rajta. A fonál, a mit ehez használt, maga volt az a selyempókszál, a mit a selyembogár szokott a szájából eresztetni. Rendes emberkéz azt soha meg nem tudná szőni: e parányi kéz alatt gyorsan támadt abból elő a sávolyos, virágos selyemgyolcs, mely olyan sűrűn van szőve, hogy keresztül nem látni rajta, s azért mégis olyan vékony, hogy mindent keresztül látni rajta.

Azalatt, a mig az ötödik leány szőtt, a másik négy leány tündértánczhoz kezdett. Olyan gyorsan tudtak pörögni lábujjhegyen, mint az orsó: hogy az arczuk alig látszott, s hosszú hajuk körben repült a fejük körül.

Mikor a táncznak vége volt, akkor a csatlósok egy vékony deszkafalat hoztak elő s azt a szinpad egyik szögletében megtámasztották.

Az alkirály legkisebb fia odaállt e fal elé s a két kezét a feje fölé emelte.

Ekkor a tizenkét testőr s a három vadász elővette a tegzeit s a szinpad másik szögletébe állva, a mi ő szerintök tehetett hatvan lépést: elkezdett egyszerre nyílni az alkirályfi felé. Az állt mozdulatlanul a fehér deszkafal előtt. Mikor az ijászok felét ellőtték a nyílaiknak, akkor az alkirályfi előlépett a deszkafaltól, s ime valamennyi kilőtt nyíl mind ott maradt a deszkafalba furdva, s az ő alakjának a körvonalait tüzködté körül. Így tudnak nyíllal lőni a leaotungi emberkéek.

Csia Csingi tapsolt a derék ijászoknak. A mandarinoknak azonban tiltja az udvari etikett a császár jelenlétében a tetszésnyilvánítást. Nekik mozdulatlanul kell maradniok, ha a kerék kiesik is.

Pedig Jeo Hui mandarinnak egy nagy dongó ült az orrára, s az ott nagyon boszantóan viselte magát. Amde a dongót elhajtani az orr hegyéről a császár jelenlétében tiltják a szigorú udvari szabályok.

Észrevette azonban a kisebbik alkirályfi éles szeme azt a szörnyeteget a mandarin orrán: nem kérdé szabad-e? hirtelen kezébe kapta a keziját a nyilvesszővel s egy pillanat alatt lelőtte a dongót a mandarin orráról s akkor aztán a nyilvesszőnél fogva felvéve a lelőtt nagy vérszopót, felmutatá azt a császárnak.

Csia Csinginek úgy megtetszett ez a tréfa, hogy hahotával kacagta el magát, s aztán a környezetének is jelt adott a kacagásra: az udvari etikett szabályai szerint ekkor bizony mindenkinek kötelessége lett tehetsége szerint egyik fülétől a másikig terjedő röhejre buzdulni; a miben magának Jeo Hui mandarinnak is részt kellett venni.

E tréfás jelenetre azonban ismét egy komolyabb, mondhatni tragikai előadás következett.

Az alkirály egy jeladására a peczéreek felvonták a kerekeken ide tolt kalitkának a csapó rácsát s abból azonnal előszökött egy óriási fenevad.

Óriási fenevad a leaotungi emberkéknek, a neve aranymenyét, mivelhogy az egy láb és két hüvelyk hosszú, elől négy éles foga van, a mivel egy tyukot egy percz alatt meg tud ölni s ha a két hátulsó lábára feláll, egy leaotungi emberkén annyira túlmagaslik, mint egy jegesmedve a kamcsadál vadászon.

Ez a főfő ellenségük a leaotungiaknak. Az egyedül megszelidíthetetlen fenevad. A mint azt a tigrisek és kopók megpillanták, egyszerre elszabadultak a porázaikról s neki rohantak a félelmes szörnyetegnek vakmerően.

Az aranymenyét azonban mancsainak egy-egy legyintésével jobbra-balra dobálta az alkalmatlan állatokat. Az egyik tigrisnek olyan pofont adott, hogy az vonítva kotródott a bokrok közé.

Ekkor aztán szembeszállt a fenevaddal hozzá méltó ellenfél, az alkirály daliás utódja. Egyedül toppant eléje s dárdáját a dühös vadállat torkába ütve balkézével, jobbajával kirántá, háta mögött átnyulva, a kardját, s azzal a jó éles pengével egy rendkívül ügyes csapást kanyarítva a szörnyeteg alteste felé, azt a hasán elkezdve a torkáig végig hasítá, s azután végkép legyűrve a vadállatot maga alá, a sarkával a nyakára taposott s úgy ölte meg.

Csia Csingi jelt adott a környezetének a tapsolásra.

Részt vettek a tetszésnyilvánításban maguk a leaotungi népségek is: az ijászok kiabáltak, a tánczosnók sikoltoztak, tigris, kutya üvöltött, szamár ordított, ló nyerített, elefánt bömbölt, a kürtösök trombitáltak.

Az alkirály azonban egyet intett a nagy botjával s arra elhallgatott mindenki.

Hátra volt a koronája az előadásnak.

Az alkirály trónja mellől alászállt a királyleány s illendőség szerint egész a szinpad elejéig lépdelt.

Ott a cselédei levették a fejről a fátyolt s a válláról a palástot s ekkor ott állt a leaotungi hercegnő egész tündéri búbájában.

Soha festő ilyen arcot nem álmodott! melynek zománczát a rózsaszirmok utol nem érik; szemeinél a zafirok tűze elenyészik, szőke, aranycsillogású haja, mint egy palást omlik végig rajta. Termete olyan mint a «milling»-eké: a kik ép ilyen parányiak, ilyen finomak, éjjel a fűben tánczolnak s karéjuk után zöldobb lesz a pázsit, a mit a lábuk hegye megérintett.

A kis tündér énekelni kezdett. De az sem emberi dal volt, hanem fülemüle ének, pacsirta csicsérgés, aeol hárfá zendülése; olyan ábrándos, olyan túlvilági, hogy a ki azt hallja, a szive megfájdul bele.

Csia Csingi elfelejtkezett császár voltáról s trónjáról leszökve, odarohant a szinpadhoz, s térdre omolt, hogy az énekes tündérnek egyenesen a szemébe nézhessen.

- Ki vagy te? Mi vagy te? Hogy engem így el tudsz bájolni? Álmodtam én már te felőled sokszor. Mindég ilyen kicsinynek láttalak. Azt hittem, távol vagy. A messzeség tesz kicsinynyé. Hát nem tudsz közel jönni hozzám? Szeress engem! S e szóval odadobta eléje császári pálczáját.

A parányi tündér pihegve állt a nagy hatalmas császár előtt, ki térden csúszott eléje; s kezeit arcza elé takarta.

A daliás alkirályfi pedig délczegen lépett oda a huga mellé s érczhangon, minő egy órának az ütése, mondá Csia Csinginek:

- Császár, te legnagyobb vagy a nagyok között; de a leaotungi leányok csak magukhoz hasonlót szeretnek.

- Ettől én megbolondulok, - mondá Csia Csingi.

Jeo Hui mandarin látva, hogy ez a tréfa nagyon megzavarja az ifjú császár kedélyét, sietett a saját maga által kigondolt végjelenetet színre hozni. Hirtelen előhuzott egy eldugva tartott kosárból egy nagy, hatalmas kakast, s azt odadobta a szinpadra a leaotungi emberkéek csoportja közé.

A harcias természetű szárnyas állat, mely több kakas viadalból pályadíjnyertesül jött már elő, a szinpadra dobatva, megcsapkodta a szárnyaival az oldalait, egyet rázott a veres taraján, szakállán s azzal kinyújtva a nyakát, elkiáltá a félelmetes harci riadót: «kukurikú!»

Erre a rémordításra nosza kereket oldott az egész hadsereg. Ijászok, vadászok egymás hegyin hátán szaladtak a szinfalak közé. Az elefánt megrökönyödve hátrált a trón felé s feldönté az öreg alkirályt karszékestül; a szép királyleány pedig akkorát sikoltva, mint egy feketerigó, egy szökéssel leugrott a szinpadról, a császárnak az ölébe s ott elbujt annak a palástja ujjába.

Jeo Hui mandarin gonosz mosolygással mutatott a szétriadt hadra, a melyet egy kakas így megfutamított.

Ámde még korán volt az ármánynak diadalhahotát kezdeni.

A dalia nem futott el, miként a többiek. Az ott maradt. S a mint a berzenkedő kakast közelíteni látta maga felé, hirtelen felkapta a Csia Csingi eldobott pálczáját két kézzel (olyan az, mintha magunk forma ember egy fenyőszálat emelne kezébe) s ezzel a pálczával olyat húzott a szemtelen kakasnak a fejére, hogy az azt kiáltotta: «ugrik az okosabb!» s azzal hátat adott.

-67-

Erre pedig az elefánt is vérszemet kapott s felemelt ormánynyal rohant neki a kakasnak s mielőtt az a szinpadról elmenekülhetett volna, megkapta az orrmányával a farkát, kitépett belőle egy tollat s azt hozta vissza nagy diadallal. Gyönyörű egy látvány! Egy elefánt egy kakastollal az orrmányában!

A diadalmas hős pedig visszanyújtá a császárnak a pálczáját, melylyel a kakast elkergette.

- Ez felségsértés! - hebegé Jeo Hui. Kakast ütni a császári pálczával.

- Ne szólj, - mondá Csia Csingi; bár ilyen katonáim volnának, mint ez a máknyi makk ember!

Az az apró tündér pedig ott ült a császár tenyerében, két karjával a kézcsuklóját átölelve. Úgy elfért abban a császári tenyérben, mint Brahma isten a lótuszvirág kelyhében. Érezte a szívét dobogni, a hogy érzi az ember egy elfogott madárnál, a mit a kezébe szorít, annak a parányi szivlűktetését. A másik kezével egészen eltakarhatta. Az övé volt egészen. És még sem volt az övé. Ó egy óriás, az meg egy parány.

Csia Csingi lehúzta az ujjáról a gyűrűjét, azzal a szivárványszóró drágakővel a közepén. Jegygyűrűnek nem húzhatta a szép ara ujjára, de a fejére tehetette - koronának.

Aztán megcsókolta a fejét, a hogy megcsókolunk egy fülemülét, mikor szabadon akarjuk eresztetni s visszatette daliás bátyja karjai közé.

Ekkorra a többiek is odasereglettek az öreg alkirálylyal együtt.

- Mi jót adhatok nektek? - kérdé a császár az alkirálytól.

- Semmit, - mondá az öreg. A mi nekünk van, az neked nem jó; a mi neked van, az nekünk nem való. Vitess bennünket a mi szép világunkba vissza. Ott van a mi boldogságunk.

-68-

- És így az én Leaotung tartományom számomra örökre elveszett?

- Nem vezett el, mert élni fog nálad abban a tudatban, hogy van a nagy «mennyei bírodalomban» egy darab föld, a melyen boldog emberek laknak. S ilyen emberek fognak lakni az egész földön tízezer esztendő múlva.

A császár visszavítette az egész parányi csapatot a Vu-völgyébe, a honnan hegyalatti alagútjukon előjöttek. Mandarinjainak pedig megparancsolá, hogy a leaotungi emberkékről senkinek se szóljanak, a felirt történetet a császáron kívül senkinek meg ne mutassák. A mit láttak és hallottak, mélyen elfelejtsék.

Csak ő maga nem tudta azt elfelejteni soha. Azt a bűbajos tündéralakot, a kit megálmodott, a kit aztán kezében tartott s a ki mikor igaz volt, akkor is csak álom volt.

Csia Csingi császár soha sem vett feleséget.

MIRE KELL A FŰMAG.

-69-

- Kérek ezért a piczuláért fűmagot, - mondja egy gyászruhába öltözött asszony, a boltba belépve.

- Minek magának az a fűmag? - kérdi a boltos.

- Elvetem, hogy kikeljen.

- Hová veti el? Van magának kertje?
- Igenis: nincs kertem. Zsellérházban lakom; annak az udvarán pedig magától is nő fű elég; de még laboda is, aztán meg kutyakapor.
- Hát akkor minek magának egy piczula ára fűmag?
- Hát tetszik tudni, szegény özvegyasszony vagyok. Mult héten halt meg az uram, Isten nyugtassa meg szegényt.
- Ismertem. Kalapos volt.
- Nagyon jó ember volt: szerette a krumplit.
- Mikor már pálinkának volt kifőzve.
- Igenis, úgy szerette. Még most is szeretné, ha meg nem halt volna. De hát meg kellett neki kóstolni a keserű halált s engemet itt hagyni szomorú özvegyiségre. Már most ki csinál kalapot az egész falunak?
- Jó az Isten, majd gondoskodik róla.
- Már gondoskodott is. Itt van egy kalapos legény a városból, a ki a megboldogultamnak a hátrahagyott szerszámaikat megvinné; mert hát sok szerszám kell a kalapossághoz; - de hát nincs szegénykének pénze; - hát aztán azt gondolta ki, hogy elvesz engem feleségül; akkor aztán a szerszámot is megkapja.
- No hát csak fel kell neki csapni izibe.
- A bizony! De a szegény megboldogultam (most is könybe lábad a szemem, mikor rágondolok) a halálos órájában esküszavamat vette, hogy ha ő meghalálozik, én addig férjhez nem megyek, a míg az ő sírján ki nem zöldül a fű.
- Ahá! Értem. Hát arra kell a fűmag? Hát csak azért kértem, mert oda négy krajczár ára is elég lesz.
- No lám, milyen jó, ha az ember a baját elmondja valami jó embernek. Már most megmaradhat krajczár s ez épen jó lesz.
- Egy kis papramorgóra a vőlegénynek.
- Igenis. Azt akartam mondani. Köszönöm a jó tanácsot. Az Isten áldja meg jártában-keltében, még az unokáinak az unokáit is: a miért a szegény özvegy asszonyok sorsát ilyen igazán szíven hordozza.

-70-

A MUMIA ÉS A GÓLYA.

-71-

Seconchis király volt a leghírhedettebb hadvezető az egyiptomi Faraók között. Ő győzte le Juda királyát Rehabeámot, s Jeruzsálemet is bevette ostrommal. E diadalmas hadjáratának emléke meg van örökítve a karnaki templom déli oldalán levő képes feliratban.

A hatalmas király minden módon gondoskodott a halhatatlanságáról, a mi csak emberi tudománynak és hatalomnak megadatott.

Volt egy nagy bölcseségű főpapja, a kinek a tudománya mindenre kiterjedt, a mi csak a földön és a föld alatt, a vizekben és a csillagokban lakik. Damastes volt a nagy mágusz neve.

Ez építteté a nagy Faraó parancsára a fölséges karnaki mauzeolumot, mely Seconchis síremlékének volt szánva.

Mikor elkészült a nagy remekmű, Seconchis király körül vezetteté magát a főmáguszszal jövő sírpalotájában. Magához a sírbolthoz a templomból egy útvesztő vezetett, melyben csak egy aranylapra vésett tervrajz nyomán lehetett magának a tudósnak is eligazodni. A labirinth közepén volt maga a sziklába vágott krypta, s annak a fenekén a kő sarcophag, mely négy sphinx hátán nyugodott; s azokhoz három lépcső vezetett föl, egyik rézből, másik ónból, harmadik tömör ezüsből.

A sarcophag fejénél pedig ült egy óriásvitész, aranyozott bronzból készítve, a ki egy titkos gépezet által mozgásba hozatott, ha valaki a három lépcsőfokon fölhágott a sarcophágig.

-72-

A sarcophag tetejére volt írva hieroglyphokban e nagy mondás:

«A halhatatlan Seconchis király itt él, míg a világ tart.»

- Magyarázd meg, bölcs, mondá a király, hogyan él az, a ki meghalt?

- Közönséges ember él az állatokban, madarakban, a mikbe lelke átköltözik, miután a teste porrá lett. De a királyok teste nem változik porrá, azt bebalzsamozzák, kő sírba elrejtik: és így a lelkük is ott marad velük: s ott virraszt fölöttük, míg letelik három ezer év s akkor lélek és test ismét egyesül.

- De akkor az én lelkem nagyon szomorú lesz ebben az örök sötétségben.

- Gondoskodtam róla, hogy holta után is királyi dicsőség legyen a lelkeddel. Koporsód fejénél fog állni az örök lámpa: a soha ki nem alvó fény, s ennek a világosságánál szemlélheti a lelked a sírbolt falára felírt szakaszait dicső uralkodásodnak. Egy holdnegyed telik bele, míg egy oldalt végig olvas. Eként számlálhatja még a sír örök éjszakájában is a századokat és az ezredeket a saját dicsősége korszakainak klepsidráján.

Seconchis királynak fölöttébb tetszett ez a kilátás az örök életre. Ez igazán királynak való másvilág!

- Ismeri valaki rajtad kívül az örök lámpának titkát?

- Senki. Meggyújtani is egyedül én tudom.

- Bizonyos vagy-e arról, hogy engemet itt e sírteremben nem fognak háborgatni?

- Gondoskodtam róla. Az idevezető labirinthok bejárata a te eltakarításod után úgy be lesz falazva, hogy azt semmi jel el nem árulja. De jobban, mint a titok, megőrzi nyugalmaidat az igazság, a mi templomod homlokzatára lesz felírva: «Itt él örökké a halhatatlan Seconchis király, ki minden kincseit kiosztá a szegények között, magával nem vitt a sírba egyéb kincset, mint tetteinek ragyogását.»

- Nagyon jól van, mondá a Faraó. Hát saját magadról hogyan gondoskodtál, a túlvilágot illetőleg, bölcs Damastes?

- Az én testem meg fog térni a porhoz, melyből vétetett; a lelkem pedig átköltözik egy gólyába s annak ivadékain keresztül fog élni, a míg a földön vizek és mocsarak lesznek.

- S te megnyugszol ebben a sorsban?

- Nem kívánhatok Izistól jobbat. A gólya szentelt állat, melyet minden nép megbecsül. A gólyát soha vadász nyíla, aethiop parittyája el nem ejti: sem keselyű meg nem öli. Barátja az emberi nemnek. Fészkét a házak tetejére rakja. Bejárja az egész világot a gyöngytermő Hyperboraeoktól az Atlas hegyen túl levő Boldog-szigetekig. A gólyában lélek lakik, mely az időket előre látja és a multakra visszaemlékezik. A gólya a madárrá vált bölcsesség.

- S mikor következik el az én halálom? kérdezé Faraó a bölcstől.

- Kérdezted. Megmondom. Megkérdezém felőle a csillagokat. Azt mondják, Seconchis király meghal, még ez évben, midőn a nap a rákfordulóba lép s elsötétedik.

- Tehát a legközelebbi napfogyatkozáskor.

- Annak is pedig a kezdetén. A teljes elsötétedést már nem fogod megérni.

Ez a jóslat sehogysen tetszett a Faraónak.

Megrázta a fejét, hogy csakúgy csilingelt a koronájáról lecsüggő sok aranyláncz s bosszúsan ütött a földre királyi pálczájával, mely épen olyan hosszú volt, mint ő maga s fejül egy nap volt rajta. Hiszen még egészen jó erőben, élte virágában volt. Semmi baját sem érezte.

- S mikor fogsz te meghalni, bölcs Damastes?

- Én pedig a csillagok beszéde szerint, elvégzem e testben való életemet annak a napnak az estéjén, a midőn tégedet eltemetnek, midőn feljön a hold: de annak is csak a felső szarvát fogom meglátni, az egész sarlóját már nem ezekkel a szemekkel.

Ez a jóslat nagyon elkomorítá a Faraót. Még senkinek sem mondta szóval, sem írásban ki nem adta, de már a lelkében el volt határozva, hogy halála után, a mint a sír-templom bejárata be lesz falazva, mindazokat a kőműveseket leöljék, a kik azt a munkát elvégezték, s utoljára magát a főmáguszt is megfojtsák, a ki egyedül tudja a labirinth titkát.

És ezt a gondolatokban rejtegetett titkot leolvasta a mágusz a csillagokból.

E naptól fogva még gyanakodóbb lett a király a környezetére, mint addig volt. A végzetes napon, midőn a nap a rák fordítóba ér, s melyet valamennyi csillagjós napfogyatkozással jelzett előre, a király felhágott a palotája tetejére - egyedül. Senkit, még egy feleséget sem engedett magához közelíteni. Azon a napon sem ételt, sem italt meg nem ízlelt: nehogy megmérgezzék.

És aztán nehogy úgy járjon, mint az a király, a ki úgy halt meg, hogy egy halászsas a magasból egy tekenős békát ejtett a fejére: egy ércz mennyezet alá vette be magát. Így aztán kellőképen meg lévén védelmezve az égiek és földiek ellen, azt hívé, hogy fittyet hányhat a halálnak és a csillagoknak.

E nagy egyedüllétben, a palota magasán ülve, hallgatá az utcákra felgyült nép moraját. A napsötétedés kezdetén jajgatással, dobveréssel igyekezett a nép segítségére jönni a sötét ellenséggel küzdő «Ptah» napistennek. Fújták a tülköket minden templom tetején a papok, s a harcosok nyílzáport lövöldöztek az ég felé. A nap azért csak folytatta az elsötétülést. Már a féltányérja elfogyott.

Seconchis király egy nagy zöld üvegdarabon keresztül nézte e félelmetidéző tüneményt; s az járt az eszében, hogy a csillagjóslat szerint neki csak az elejét szabad ennek élve meglátni. Pedig

már a közepén is túl járt. Vagy a csillagok hazudtak, vagy a bölcs!

A mint így bámul a magasba, a félszemét összehunyorítva s annál fogva a száját eltátva, egyszer csak berepül a száján egy scarabaeus, az egyiptomiak szent bogara s a torkába tévedve, néhány perc alatt megfojtja a királyt.

Mire a nap teljesen elsötétült, Seconchis király szemére is ráborult az örök sötétség.

És azután a bölcs Damastes is utolérte az a végzet, a mit magának a csillagok aspektusaiból megjósolt. Hét napig tartottak a temetési szertartások: azokban ő volt a fő rendező. Midőn pedig a király teste be volt balzsamozva, s nagy parádéval a sírtemplom üregében elhelyezve, Damastes még sajátkezűleg pingálta a sírűreg falára felrajzolt élettörténethez a király halálának történetét is: azután meggyújtá az örök lámpát, s elhagyva a sírboltot, az építőkkel úgy elrejteté a labirinth bejáratát, hogy azt megtalálni nem lehetett. Épen este lett, mikor elkészültek vele. A hold szarva épen akkor merült fel a Nilus-ár kék tükreéből. Ekkor a katonák egy jeladásra megrohanták a templomból kijövő kőműveseket, s azokat mind egy lábíg lekaszabták; Damastes pedig, a kinek papi rangjánál fogva nem volt szabad vérét ontani, megfojták a templom küszöbén.

Ez történt, Krisztus születése előtt 883 esztendővel.

És ettől az időtől fogva ült vala a dicső Seconchis királynak a lelke az ő múmiaképen fentartott teste mellett a karnaki fényes templom rejtett sírboltjában, várva a harmadik ezer évnek a beteltét, a mikor ismét minden megdicsőült lélek visszanyeri e földi alakját, és az azzal együtt járt világi méltóságát. S ugyan ilyen rendeltetéssel vándorolt a bölcs Damastesnek a lelke egyik golya nemzedékből a másikba, számítva az évszázadok lefolyását az óegyptomi kanikulai év nyomán, mely tudvalevőleg 1460 esztendő alatt tesz 1459 esztendőt a mi mostani kalendáriumunk szerint.

Seconchis Faraó lelkének egészen rangjához illő élvezet volt a sírbolt négy faláról leolvasni a világi életében elkövetett nagy tetteinek leírását.

Hogy hódította meg Judeát, hogy rombolta le Jeruzsálem falait.

Hogy tisztította meg Mizráim földét a Hiksoszok hadától.

Hogy vezetett hajóhadat Tyrus és Szidon ellen: - hogy törte össze a pogányok bálványait.

Ellenben hogy építé fel Hathor templomát, a szerelem istenasszonyáét, s hogyan nyert ezért jutalmul háromszázhatvanöt feleséget.

Hogyan rendelé el a csillagok járásának szabályozását.

Hány szűzet áldoztatott meg a Nilusnak.

Miként szabadítá ki ősapjának Necherochisnak a lelkét a rossz isten Typhon bilincsei közül.

Hogy ásatott új tavat a sivatag közepén, melyet a Nilus vizével töltetett meg.

Hogy épített új várost az új tó partján.

Hogy írtotta ki az eretnekeket, a kik az egyiptomi istenek helyébe az egyetlen Napistent akarták felemelni.

Hogy kényszerítette a Gózen földén lakó zsidó népet a nagy csatorna ásására, melynek a veres tengerig kellett volna menni.

Hogy találták ki ő alatta a máguszok az örökké égő lámpát: a kovácsolható üveget, a kék színű ezüstöt és a korintheta érczet.

Hanem aztán mikor végére ért az élettörténetnek a lélek, a mit Seconchis halála után rajzolt a falra a bölcs Damastes, akkor mindig elfutotta a méreg. Kénytelen volt összeveszni a múmiájával.

«Ez már gyalázat! Ilyen nevetségesen végezni! Hát nem tudtad befogni a szádat, mikor a napba bámultál? Megöletni egy cserebogár által! egy Faraónak!»

A múmia védte magát.

«Te voltál a hibás. Én aludtam szépen ebéd után. Te költöttél fel: te biztattál, hogy menjek fel a palotám tetejére s onnan nézzem a napfogyatkozást. Hát kellett ez nekem?»

A lélek még jobban lamentált.

«Oh, micsoda nagy hiba volt! Otthagyni háromszázhatvanöt feleséget!»

A múmia dörmögött.

«Az én bajom az, nem a tied! Te ugyan keveset bajlódtál velük. Már most a mi megvan, megvan. Azon a pap sem segít. Hány az óra? Kétezer esztendő? Akkor még messze a hajnal. Hagyj alunnom; s ne költés fel minden százesztendő pillanatban!»

«Te könnyen beszélsz, mert átaluszkod az éjszakát; de én nekem itt kell olvasnom a te nagy tetteid leírását ezer esztendőig. Serapis úgy segítjen, úgy meguntam már ezt a dicsőséget, hogy nem bánám, ha kidobálnának innen.»

... No ha csak ez a kívánsága volt Seconchis Faraó lelkének, akkor ezt nagyon hamar

Történt pedig egy napon, hogy holmi pákosztos fellah gyermekek a Nilus partján egy jámbor békászó gólyát kőhajításokkal megsebesítének, úgy, hogy az ártatlan állat, a félszárnyán megbénítva, nem tudott az üldöző kölykek elől megmenekülni. Meglátta ezt egy, a rizsföldön dolgozó fellah, s védelmére kelt a zaklatott szárnyasnak, a ficzkókat szétkergetve, s a megsebhedt madarat hazavitte a kunyhójába; ott bekente a zúzott szárnyát agyaggal; a mitől az meggyógyult.

A pártul fogott gólya ettől fogva hűséges követője maradt a fellahnak, eljárta vele a rizsföldre gyomlálni. Összeszedte a kártékony bogarakat és csigákat, a mik a rizst pusztítják, s nem egy mérges kigyót kapott el futtában, mely készülöben volt a fellah bokáját megharapni.

A jámbor fellah egészen a családjához tartozónak tekinté már a gólyát.

Nagyon szegény ördög volt pedig a fellah: alig volt neki betevő falatja, a mit a magzatjaival megoszson. A rizsföld egy gazdag mameluké volt, a kinek robotban dolgozott. Az egész öltözete állt egy darab gyapotkendőből, a mit a csípője körül csavart. Még azt is levetette, mikor odakünn a mezőn dolgozott, hogy ne kopják.

Egyszer a gólya, a mint a fellah gazdája a rizs közül szedegeté a vizi-borsot, felkapta az orrába ezt a ledobott utolsó testtakaró leplet s kezdett vele világgá repülni.

A szegény fellah megijedt. Ez volt az utolsó jelmeze, a melyben emberek előtt megjelenhetett. Elkezdett utána szaladni a hűtlen rabló madárnak.

Az pedig egyre csalogatta őt maga után, le-leszállva és bevárva, míg útoléri, míg végre eljutott a karnaki királytemplomig.

Hajh bizony a pompás templomot azóta nagyon megrongálták a pogány hódítók s a földindulások. Csak egy homlokzata áll még. A falai össze-vissza dűledezve: egyik nagy koczkakő a másik fölött.

A gólya szállt e romokra s a fellah takaróját bedugta egy ilyen nagy kő alá.

A fellah megjegyezte magának a követ s rátalálva, a magával hozott doronggal addig emelgeté, míg kimozdította a helyéből.

Ott azonban nemcsak az elhozott nyakravalóját találta meg, hanem azonkívül a kőkoczká alá elrejtve egy arany táblát is, mely tele volt karczolva mindenféle ákombákkal.

Nagyon megörült ennek a fellah, s az arany táblát eldugva a kötényébe, hazavitte a kunyhójába.

Ott azután várt addig, a míg egyszer megérkezének teveháton azok a vereshajú idegenek, a kik a híres romokat látogatni szokták.

Azok közül kiszemelve a legokosabbnak látszót, megmutatá neki a fellah a talált arany táblát, azt kérdezve, hogy mit ad érte?

A vereshajú idegen nem mutatott semmi különös örömet; csak annyit mondott a fellahnak, hogy ad neki annyi pénzt, a mennyiért azt az egész rizsföldet, a mit eddig robotban mívelt, örökáron megveheti: azonfelül még négy tevét, meg száz birkát.

Ekként a szegény fellaht egészen boldoggá tette a pártul fogott gólyamadár.

Ez a tábla volt a Seconchis király sírjához vezető labirinthnak az útmutatója.

A vereshajú idegen aztán engedelmet kért az egyiptomi alkirálytól, hogy a karnaki templomot felkutathassa, Seconchis király sírját keresve. Ez meg lett neki adatva, azzal a kikötéssel, hogy a mi kincseket fel fog fedezni, azoknak a súly szerinti becsét a kormánynak ki fogja fizetni. Az idegen régiségbúvár elfogadta a föltételt s aztán hozzáfogott a környék lakosságának segítségével a karnaki romok széttakarításához. Kitartó munka után rátalálának a labirinth bejáratára. Innen aztán eligazítá a kutatókat az arany lapra felvésett tervrajza az útvesztőnek.

Az idegen tudós maga bandukolt elől a tekervényes alvilági úton. Egyszer csak derengő fény támadt előtte. Ott találta magát a nagy Faraó sírűregében. A derengő fény az örök lámpából sugárzott elő. Az már épen kétezer év óta világít ottan.

Rejtélyes tünemény! melyhez hasonlót a mi villanyvilágításos korunk sem bír felmutatni. Mi lehet az a világító anyag, mely kétezer éven át magát fel nem emésztette?

A régiségbúvár mohó tudnivalóval rohant a sarcophag fejénél pislogó lámpa felé. Azonban, a mint az első lépcsőre tevé a lábát, a bronz óriás alakja egyszerre fölegyenesült ülő helyzetéből.

A tudós a második lépcsőre is föllépett.

Akkor a bronz alak a feje fölé emelte a jobbját, az öklében szorított pallossal.

A tudóst ez sem ijeszté meg. Rálépett a harmadik lépcsőre is. Ekkor a réz lovag a pallossal lesújtott a sarcophag fejénél lobogó örök szövetnekre s azt darabokra törte. És ezzel az évezredek titka örökre el lett temetve.

Azonban, ha az örök lámpa elveszett is, (a mi külömben is nagy csapás lett volna minden

lámpanyárosra és az egész petroleum termelésre nézve: jó, hogy a rézlovag semmivé tette!) megmaradtak a nagybecsű felfedezések: a Seconchis sarcophagja, benne a bebalzsamozott királyi hullával és a bronz lovag mechanikai alakja.

Ez utóbbiért az egyiptomi kormány képviselője a felfedező angol tudóstól százezer piaszter egyenértéket követelt. Később azonban, midőn a bronz szobron észlelhető zöld rozsdafoltokból meggyőződött, hogy ez nem aranyból, hanem rézből készült: leszállt a követelésével tízezer piaszterig.

Az angol tudós ezt is sokalta, s le akart alkudni belőle.

Az egyiptomi aztán egyet fordított a dolgon.

- Tudja mit? Adja meg a bronz vitézért a tízezer piasztert s én aztán ráadásul átengedem ezt a mumiát!

Az angol kezet adott rá.

Ez tórdőfés volt Seconchis király mumiájának.

Ráadásul adatni egy bronz androidára! Egy gépemberre egy Faraót! Ez halálos sérelem.

Az alkú megkötött. Seconchis király mumiáját kiemelték a sarcophagból; felvitték a napvilágra, s aztán felkötötték egy teve púpjára. A lelkének is vele kellett költözni.

A templom szegletkövén kelepelt egy gólyamadár, féllábán pihelve. A lélek ráismert: «Óh, Damastes, mért tetted ezt velem?»

Most már nem fogja többé olvasni hőstetteinek krónikáit.

Ez még csak kis baj volt. Jött a nagyobb.

Mikor a karaván megérkezett a nilusi tó csatornájához, ott megállították a vámnál, azt kérdezve, hogy mit visznek? Mondták, hogy egy halottnak a mumiáját.

Azok pedig vakbuzgó æthiopiak valának, a kik már felvették a keresztyén hitet.

- Akkor mi keresztül nem eresztünk benneteket a hidon, mert ha egy halottat átvisznek a határunkon, minket abban az esztendőben mind elpusztít a sáskajárás.

Az angol tudós azonban ismerte jól a maga embereit. Azt mondá nekik:

- Halljátok, atyámfiai az Úrban! Ez nem holmi közönséges halott, hanem a megdicsőült Szent Habakuk prófétának a reliquiája. A hol azt keresztül viszik, ott két aratás lesz egy esztendőben.

Ezzel aztán meg volt véve a szíve a zúgolódóknak; mind leborulának a földre a szállított mumia előtt, s egyhangúan rebegék: «óh Szent Habakuk, könyörögj érettünk!»

De annál dühösebb lett Seconchis király lelke e szóra. A haját tépte haragjában.

«Engem Habakuk prófétának adni ki! A ki a Juda népét rabigába hajtám, a ki Jeruzsálemet elpusztítottam, s a foglyaival vályogot vettettem! S most én legyek az ő Habakuk prófétájuk! Oh, Damastes, mért tetted ezt velem?»

A gólyamadár ott állt a hid párkányán s a hosszú orrát eldugta a szárnya alá. Ráért pihenni. A királyt ellenben vitték odább. És aztán szállították úttalan pusztákon keresztül, a nép üdvkiáltásai mellett: «Hosanna a nagy Habakuknak!»

Seconchis majd megpukkadt mérgében: «Én! Habakuk!»

Dehát ez még mind hagyján.

A mint azonban az angol tudósok a karnaki sírlelet kincseivel megérkezének az alexandriai kikötőbe, s ott azokat hajóra készültek szállítani, előbb az egyiptomi révhatóság előtt be kellett mutatniok a szállítmányukat, szabályszerinti megvámoltság végett.

A rézlovag könnyen átment. Azt beirták az ócska réz rovatba.

A midőn azonban a Seconchis mumiájára került a sor: a vámhivatalnok azt kérdezé, hát ez mi a csoda?

Mondták neki, hogy «mumia».

Kereste a vámlajstromban: «mumia? mumia?» Ilyen nem fordul elő sehol.

- No hát «aszalt király!»

Annak sem volt semmi száma a hosszú katalogusban.

Pedig vámot kell érte fizetni okvetetlen! A nélkül bé nem eresztik a hajóba.

Végre a vámhivatal főnöke, az angol tudós erszényének segítségével kisütött valamit. Beirták Seconchis király mumiáját a «szárított halak» rovatába.

Seconchis lelke a fogait csikorgatta dühében! Hogy ő, a hatalmas Faraója a 24-ik dynastiának: Palæstina meghódítója, Abessinia leverője, három világrész hőse, a karnaki templom s a philæi

pyramis építője, a kinek szavától Judea reszketett, a kinek Tyrus adót fizetett, a kinek halálára a nap is elfeketült, most mint «szárított hal» utazik a tengereken keresztül, a világon kívül eső, a Ptolomæusok mappáin fel nem található krétopartú ködös szigetig! s ott fogják mutogatni a szájatató kelta nemzetnek, tubákos orrú rokkant harcosok, indus bálványok társaságában: fél drachma belépti díj mellett.

Óh, Damastes, mért tetted ezt velem!

A gólya épen akkor repült el az indulni kész hajó felett, egy tekergő kigyót czeplelve a hosszú csörrében, a mit a fiainak vitt haza.

Hát melyiknek volt jobb dolga?

ARAB TRÉFA.

-83-

Gazellát lőtt egy arab vadász s azzal megajándékozta a molláht.

A mollah pompás tokányt csináltatott a gazellából, s annak a lakomájára meghivta az ajándékozó vadászt.

Másnap odajön hozzá egy másik arab.

- Én vagyok az öcscse annak a vadásznak, a ki neked azt a gazellát küldte.

A mollah azt is ott marasztá, s megvendégelé a gazellahúsból.

Harmadnap megint jön egy arab.

- Én vagyok a sógora ama vadász öcscsének, a ki te neked azt a gazellát küldte.

Még annak is jutott a maradékból.

Negyednap megint beállít a mollah sátorába egy arab ezzel a szóval:

- Én vagyok a pajtása ama vadász öcscse sógorának, a ki neked azt a gazellát küldte.

Már ekkor nem volt a gazellából más, csak a csontja. A mollah abból főzetett a vendégének levest.

- Hallod-e te mollah! mond a vendég, a mint belekóstol a lélöttybe: «ez átkozott rossz leves!»

- Rossz e? Pedig látod, ez a jó barátja annak a gazellatokány sógora öcscsének, a mivel én a vadászt jól tartottam.

A KIRÁLYLEÁNY BABÁI.

-84-

Volt egyszer egy kis királyleány, a ki már olyan nagy volt, hogy babákkal játszott.

A papája is, a mamája is nagyon szerette a kis királyleányt, azután meg a nagybátyák és a nagynénék is. Jöttek oda látogatóba királyok, hercegek, s azok mind hoztak a kis királyleánynak szebbnél szebb babákat.

Volt azok között szőkehajú, feketehajú tündérleány drága öltözetekben; tyroli parasztleány, sarkantus nyalka huszár, tarka bohóc, doboló nyul és a nélkülözhetetlen hosszú órszakállú Mikulás s mindenféle népies alakok.

De mind ez a sok szép baba nem volt képes a kis királyleány tetszését megnyerni. Miért, hogy ezek olyan ostobák? csak úgy néznek egymás szemébe s azt sem mondják egymásnak, hogy «jó reggelt!»

Sokkal jobban tetszettek a kis királyleánynak a tyukok odakinn a nyári palota majorságában; voltak ottan hófehérek, gatyás lábbal s akkora tollbóbítával a fejükön, mint egy udvari csendőr sisakja; azután meg tiszta feketék, vérpiros taréjjal a fejükön; s azok mind olyan kecsesen tudtak mozogni, lépegetni, a szárnyukat rázni; közben egymással beszélgettek, s a mit az egyik mondott, azt a másik megértette; ha egyszer a kakas valami gyanus madarat meglátott fenn a magas levegőben, elkiáltotta magát, s arra valamennyi csirke futott az anyja szárnyai alá, a ki azokat szépen betakarta.

A kis királyleánynak volt dajkája is, meg nevelőnője is, a kik őt mindenüvé kísérték.

- Miért van az, kérdezé a kis királyleány, hogy a tyukok beszélnek és mozognak, a babák pedig se nem beszélnek, se nem mozognak?

A dajka nem tudott rá mit felelni.

Azután megkérdezte a nevelőnőtől. A frajla épen annyit tudott erről a dologról, mint a dajka.

-85-

Végre aztán a mamájától kérdezte meg a kis királyleány.

Miért tudnak a tyúkok mozogni és beszélni, a babák pedig nem tudnak?

A mamája aztán meg tudott neki erre felelni.

- Azért, mert az istenke úgy rendelte, hogy a tyúkoknak legyen élete, a babáknak pedig ne legyen.

A kis királyleány megértette ezt a magyarázatot, mert igen eszes gyermek volt; már a negyedik évében járt; de azért, hogy megértette, épen nem nyugodott meg benne.

Egyszer, mikor ép a tyúkok udvarában járt a kis királyleány a dajkájával meg a nevelőnőjével, megfigyelte, hogy a majorosné egy kosárba tojásokat helyez el s azokra egy tyúkot ráültet.

- Miért ül ez a tyúk a tojásokra? kérdezé a kis királyleány a dajkájától.

A dajka tudott volna rá felelni, de nem mert.

Azután a nevelőnőhöz intézte a kérdést.

Az mert volna rá felelni, de nem tudott.

A majorosné meghallotta a kis királyleány kérdezősködését s hiába integettek neki a dajka meg a frajla, nagy hirtelen felfedezte a nagy titkot.

- Hát most ez a tyúk kikölti a tojásokat s lesz belőlük kis csibe.

Azonnal ki is hozott a tyúkketreczből egy másik kosarat, a rajta ülő kotlóval, a melyben már épen kikelő félben voltak a kis csirkék; egy ártatlanka épen akkor bújt ki az anyja szárnya alól, a fél tojásbéj még a hátán volt, másik felében meg benne ült, a szája pedig már mondta, hogy «pip, pip». Olyan kedveske volt.

A kis királyleánynak ez nagyon megnyerte a tetszését, kivált mikor a kezébe vehetett egyet azok közül a maszületett, sárga selyemtollú állatkák közül, a mik még tegnap egy fehér tojásbéjben laktak.

- Most tudok már mindent, mondá magában; de el tudta hallgatni, a mit gondolt. Nem kell mindent az orrára kötni a dajkának.

Hanem aztán este, mikor lefeküdt, odahozatta az ágyához valamennyi babáját; azokat odarakta a vánkosa alá és úgy tette a vánkosra a fejét. Meg volt győződve felőle, hogy a babák is életre fognak kelni ily módon.

És hát csakugyan beteljesült a számítása. A mint a babák átmelegedtek, elkezdték a fejüket kidugni a vánkos alól, majd meg kibujkáltak egymás után.

Legelőször a feketehajú kelt életre, azzal a piros bolero ruhával; megrázta magát, hogy csak úgy csilingelt az a sok csengetyű a rokolyáján. Azután a szőke hajú támadt elő a hosszú uszályos égszínkék selyem ruhában. A míg egymást meg nem látták, addig nagyon tetszelgők voltak, hanem a mint összetalálkoztak, egyszerre mind a kettő sírva fakadt s szaladt a mamájához.

Az természetesen a kis királykisasszony volt.

- Nekem olyan szőke haj kell, mint a másiknak! mondá a barna.

- Nekem olyan fekete haj kell, mint ennek itt! sipogott a szőke.

- Én is olyan kék ruhát akarok, a milyen a nénémnek van.

- Nekem meg olyan piros kell, mint a nénémnek van.

- Micsoda néném? Te vagy a néném! Én a fiatalabb. Ezen aztán majd hajba kaptak.

«Jaj de rossz gyermekeim vannak nekem!» sóhajta fel a kis királyleány. «Ugyan hogy tegyek igazságot közöttük!»

Ezalatt előjött a bohóc: kezében volt a csattogó fakardja, azon elkezdett gitározni s románczot énekelt hozzá.

Erre mind a két tündérbaba félbehagyta a civakodást s odafutott az ablakhoz: egyszerre dugták ki rajta mind a ketten a fejüket.

- Ez a szerenade én nekem szól.

- De bizony nekem énekel a troubadour.

Hát erre előjött a huszárhadnagy. Nagyot pödrött a bajuszán, összeütötte a sarkantyúját. Aztán odament az éneklő pojáczához, belecsapta a fejébe a csörgősapkáját. Erre a bohóc is megharagudott, kihíttá párbajra a huszárt. Kirántották a kardjaikat s mensurába álltak.

«Jaj nekem, ha összekaszabolják egymást!» aggóskodék a kis királyleány. «De nagy veszedelem az, mikor az embernek ilyen szeleburdi gyerekei vannak!»

Ekkor feltámadt a házinyúl s elkezdett dobolni.

Erre a dobszóra mind a két vitéz úgy megijedt, hogy szétszaladt s elbujt az ágyfüggöny mögé.

«No ti ugyan derék katonák vagytok!» pironkodék a kis királyaány. «Érdemes volt a világra jönnötök! Mit csináljon az ember az ilyen pipogya gyerekekkel? Meg kell őket házasítani! Akkor megjön az eszük».

S mint okos mamához illik, jól összeválogatta őket. A bohóc kapja a barnát, a bolerotánczost, a huszáré lesz a szőke herczegkisasszony. Semmi ellenmondás! Csitt! én így akarom!

Itt jön a páter Mikulás. Ez mindjárt összeadja őket.

Jönne ám, ha a lábai bírnák. Ejnye, vén Nikoló! Hát illik az öreg emberhez, így tántorogni? Bizonyosan mélyen beletekintett a kancsóba. Szedje össze magát! Itt van két pár.

Jaj de azok, mikor a Nikoló elé kellett volna járulniok, mindannyiszor össze-vissza cserélték egymást: a bohóc a herczegasszonynyal, a huszár a tánczosnéval; utoljára a Mikulás méregbe jött, fogta a seprővirgácsát, szerteszét verte mind a négyet. A huszár meg a bohóc azután megint visszakerültek s ketten kétfelől karjaikra fűzve hozták a tyroli leányt, a szép szakácsnét.

«De már ez nem megy, fiacskáim!» kiáltá a kis királyaány. «Majd adok én nektek! Marsch az iskolába! Te huszár még az akadémiába; te diák az univerzitásba!»

S azzal a Mikulás fülön fogta az egyiket is, a másikat is s vitte őket, kit a tisztai akadémiába, kit az univerzitásba németül, görögül tanulni, hogy csak úgy csikorgatták a fogaiukat!

De nemsokára előjött ám két új baba, a kiket ugyan kár volt életre költeni, az egyik egy hosszú hajú, hosszú szakállú, hosszú palástú zsidó, a másik egy potrohos korcsmáros, piros mellényben, zöld sipkában. Mind a kettő rengeteg adósságokról beszélt, a miket a huszár meg a studio csináltak s követelte a fizetést. Ezer, kétezer, háromezer forintokat!

A kis királyaány egész haragba jött.

«Nem fizetek a rossz suhanczokért! Nem bánom, csukják be őket! Egy krajczárt sem fizetek! Majd bizony! Magam is koldusbotra jutnék! Nekem az öreg napjaimra kell gondolnom. Hiába mutatjátok az irástokat. Még nem tanultam olvasni.»

Alig tudta ezeket lerázni a nyakáról, már jött az újabb veszedelem. Volt nagy patália a két tündérekisasszony meg a tyroli leány között. A szakácsné felmondott, összepakolt, elment. Akkor aztán a két babakisasszonynak kellett hozzálátani, hogy maga főzze meg az ebédet. No az szép kis főzés volt! Összeaprítottak húst, halat, sárgarépát, fokhagymát; az egyik olajat, a másik ecetet öntött a levesbe, a rántást megégették, a tejet kifuttatták, csupa kozma lett minden étel. Mikor feltálták, a kis királyaány a csupa látásától rosszul lett egyszerre.

Jó szerencse, hogy a válságos pillanatban felébresztette az édes mamának a csókja. A kis királyaány megkönnyebbülten rebegé, a mama nyakát átölelve:

«Mégis nagyon jól rendelte azt az istenke, hogy a tyúkoknak van élete, a babáknak pedig nincsen».

A GUTA, HERKÓ PÁTER, MEG A KIS BORBÉLY.

A «Guta» hirhedett rabló volt hajdanában. Nem tudni, hogy ő vette-e kölcsön a nevét attól a hirtelen kezű nyavalyától, a mi az embert egy percz alatt halottá tudja tenni, vagy pedig az vette ő tőle? annyi bizonyos, hogy a kit ez a gonosztevő a parittyájával főbe hajított, annak soha sem fájt többet a feje.

Lesből szokott az emberekre vadászni, meghuzódva egy árokban; innen maradt fenn a közmondás: «meglapult, mint Komoró végén a Guta». Gazdag kalmárookra szokott leskelődni, a kik drága selyem- és posztókelméket szállítottak Lengyelország felől, azoknak az elrabolt kincseit aztán magával hurczolta az erdőbe, s ha szegény vándor-diák került az útjába, annak osztogatott a drága posztóból köpenyegre valót, sing helyett egyik fától a másikig mérve a kelme hosszát.

Rettegett tőle az egész vidék. Mesemondással volt határos, a mit a testi erejéről beszéltek. Félmázsányi buzogányt czepelet a markában, mikor sétálni járt s azt száz lépésnyire el tudta hajítani félkézzel; a túszejébe dugva pedig egy kurta nyelű éles fejszét hordott, a mit balkézzel olyan ügyesen tudott hajigálni, hogy az mindig az élével talált, s oda talált, a hová ő küldte.

Még nagyobb volt a híre kegyetlenségének. Azt beszélték róla, hogy a kit megölt, annak a bőrét is lehúzta, s aztán felvette magára, s hogy ezért nem lehetett őt soha elfogni, mert mindig más embernek a bőrét vette fel, nem lehetett soha ráismerni. Ez azonban nem lesz igaz.

Nem ismertek bizony a Gutára, mert senkinek sem volt kedve ujjat húzni vele. Végig járt az Nagy-Bánya utczáin fényes nappal, a legnépesebb vásárban, s kotródott előle a sokaság, mikor már a buzogányának a döngését meghallotta, mivel a hányat lépett, annyit kommandott. Azután meg, a milyen vakmerően rabolta a pénzt, olyan tele marokkal szórta is azt; mikor beült a Laczi-konyhába, valamennyi vendégnek mind ő fizette ki a lakomáját, s a dudásnak tallérokkaal töltötte meg az iszákját, a mért az ő nótáját fujta.

Egyszer aztán a nádorispán kétszáz arany díjat tűzött ki a félelmes rabló fejére s ezt kihirdették dob- és trombitaszó mellett minden falu, város piacán; de az emberek fejet csóváltak rá: «kétszáz arany szép pénz! annyi egy grófnak sincs! De ki a guta meri a Gutát megfogdosni?»

Azt kérdezheti valaki, hogy mért nem lőtték hát meg messziről, ha közel nem mertek belekötni? Nem olyan volt ám hajdanában a puska, mint a milyennel manapság hadakoznak. Akkor három ember kellett a puskanak az elsütéséhez: egy tartotta a vállán a lyukas végét, a másik az állához szorította a puska agyát, célzás közben behunyta félszemét, felhuzta a félszáját, míg megtalálta a célt, akkor a harmadiknak kiáltott: «no most!» arra ez az égő kanócczal ellobbantotta a serpenyőben a puskaport; akkor aztán a puska nagyot szólt, nagyot rúgott s a célzó ugyan áldhatta a sorsát, ha a puskaagya csak úgy ütötte pofon, hogy csak egy foga esett ki, nem kettő. Azalatt pedig a Guta mind a hármat agyonparittyázhatta bátran.

Egyszer még is akadt egy medveszívű ember, a ki erősen köpte a markát, hogy nohát elfogja ő a Gutát, ha senki más, még pedig eleventen.

Ez a derék ember volt a «Herkó Páter». Barát volt, a javából, a ki még az ördögöt is ki tudta úzni holmi elátkozott kastélyból, a hol az már egészen otthonossá tette magát. Volt neki egy hatalmas olvasója, a mi a derekán lógott; annak minden szeme vashól volt; lehetett félmázsá; a kit azzal meg talált legyinteni, nem kellett annak több áldás. Derék barát volt: többet prédikált a csatatéren, mint a kathedrában.

Elindula a Gutát felkeresni.

Könnyű volt arra rátalálni. Ott szokott az tanyázni rendszeren a nagy patakmalomban, a hol az a szép özvegy molnárné lakott, a kibe a rabló fülig szerelmes volt. A szép molnárné pinczéje soha sem fogyott ki a jó borból, pedig nem örölnék bort a malomban. Azt a Guta harácsolta el szekérszámra a kupeczektől, a kik azt vitték volna Lengyelországba, ha útjokat nem állta volna.

Csak betoppan ám egy este a Herkó páter a malom pitvarába; mikor épen ott dőzsölt a híres rabló.

- Benedicat! köszönté a Herkó páter.

- «Farkas mondja: borjuláb!» felelt rá a rabló, s még csak fel sem emelte a pofáját a tenyeréből, a hogy az asztra könyökölt.

A Herkó páter leült az asztal innenső végére.

- Te vagy az a híres Guta?

- Kérdezd meg a buzogányomtól, az majd megmondja, szólt a Guta, végig nyújtva az asztalon a félmázsás czelőkéjét.

- No hát én meg a Herkó páter vagyok: bizonyítja az olvasóm, mondá a barát s azzal ő is odaveté az asztra az olvasóját nagy csörömpöléssel, mintha összefűzött ágyúgolyók lettek volna.

- Hát mi szél hord erre, a hol még a madár sem jár? kérdé Guta.

- Nem árulok zsákban macskát, felelt rá a Herkó páter. Azért jöttem ide, hogy tégedet, istentelen gonosz rabló, az igaz útra térítselek.

Olyant nevetett erre a Guta, hogy a malomkerék is megállt ijedtében.

- Engem térítesz az igaz útra? No de már ennek a csodának megiszszuk az áldomását. Héj, legények! Azt az ünneplő kupámat.

Két molnárlégény rögtön ugrott a parancsszóra s előhengerített a pinczéből egy gönczi hordót, a minőben a jó hegyaljai szokták szállítani a polgároknak: harmadfél akó fér bele.

Guta kihúzta a fogával a hordóból a dugót, s azzal a két kezével megragadva a hordó párkányát, fölemelé azt a levegőbe, s úgy ívott az akona lyukon át, egy hosszú lélekzetvételig; akkor aztán odatette a hordót Herkó páter elé.

- Hát ez az én ünnepi kupám. Így szoktam én áldomást inni, mikor tulipiros kedvem van.

- Jajh! Ez semmi, monda a Herkó páter. Ez nem is ivás, ez csak borszopogató.

S azzal olyat ütött a rettenetes öklével a hordó fenekére, hogy az rögtön beszakadt: akkor aztán a két tenyere közé fogta a hordó hasát, s a hogy a gyerekek szoktak inni a köcsögből, úgy nyakalt egy hatalmasat a hordó karimájából.

- Hát én meg így szoktam inni!

Nagyot bámult erre a Guta. «No még ilyen ficzkóra nem akadtam, a mióta két lábon járok. De hát már most a borhoz sült is kell. Megyek, hozom».

Azzal fölkel, kiment s nemsokára visszatért, egy eleven tulkot hozva a vállán.

- Itt van a tokánynak való! Ne mondd, hogy nem láttalak szivesen, mikor beállítottál hozzám.

- Ez is csak valami. Mordult rá a Herkó páter; de hát hogy én se jöttem légyen üres kézzel: várj egy kicsit. Itt hagytam az erdőn. Megyek, hozom.

Azzal kiment az erdőre a Herkó páter, s nemsokára visszatért, egy nagy három mázsás

vaddisznóval a vállain, a mit az összekötött négy lábánál fogva úgy akasztott a nyakába, a hogy szokta hozni a juhász a husvétii bárányt.

A Gutának át kellett látni, hogy a Herkó páternek a tudománya legalább is olyan nagy, mint az övé.

A két pecsenyét aztán nyársra húzták, ott kinn az erdő tisztásán nagy tüzet raktak, megsütötték s nagy lakomát csaptak; eltartott kivilágos kivirradtig, a gönczi hordóban maradt is, nem is valami. Hanem azért se a Gutának, se a Herkó páternek még csak a szeme sem állt keresztbe.

- No hát komám, mondá a rabló. Ettünk, ittunk, jól mulattunk. Egyikünk sem tántorodott meg. Már most gyerünk játszazodni.

- Ugyan mi játékot tennénk?

- Hát kugliznánk egy kicsit.

- Ugyan mivel?

- Hát vagy te az én fejemmel, vagy én a tieddel.

- Az nem jó lesz. Én a magam fejét nem adom oda, a tiedet meg nem veszem el. Az emberölést nekem tiltja a csuhám.

- No hát játszszunk baltahajigálósdit.

- Nekem nincs baltám.

- Van nekem. Egy is elég. Előbb én hajítom el a baltámat, te állsz ki a célznak. Én fogadok abba a kétszáz aranyba, a mi fejemre van kitüzve, hogy a jobb karodat találok el a baltámmal: úgy levágom, mintha ott sem volna. Azután te veszed a baltát a másik kezébe, én állok célba, oda vágthatod belém, a hová neked tetszik.

- Áll a fogadás. Mondá rá a Herkó páter. Hát hová álljak?

- Oda a közé a két árva tölgy közé.

A Herkó páter kiállt célznak. Azonban, a midőn a rabló felé hajítá a baltáját, előkapta az olvasóját, s olyan sebesen pergette azt maga körül, mintha kerekas rokka szélkelepje volna, s a hatalmas olvasó félreacsapta a süvöltő fejszét veszedelmes röptéből: a Herkó páter karja helyett az egyik árvatölgyet vágta az ketté derékban.

- Elvesztettem a fogadást, hörgé a Guta; - most rajtad a hajítás sora.

- Mondtam már, hogy én meg nem öllek; hanem viszem a fejedet eleventen a nádor ispánhoz.

- Hát megadom magam, monda a Guta. - Gavallér ember fizet, ha vesztett. Megkötözhetsz. Mivel kötöd össze a kezemet?

- Majd akad valami, - szólt a Herkó páter, s azzal széttekintve, meglátá a háta mögött a ketté vágott árva tölgyet: azt felvette, odatartotta a tűz fölé, míg jól megpörköldött; akkor aztán rátette a lábát a megparáholtt nyersfa egyik végére, a másikat pedig a két kezébe fogta s guzst csavart belőle, a hogy más ember szokott bánni a fűzfa-rekettyével.

A rabló engedelmesen odanyujtá eléje a két kezét, s a Herkó páter rácsavarintotta a guzst. Fogva volt már.

- Hát csak jól megkötöztél? - kérdé a Guta jámbor szóval; no hát szépen köszönöm a jó voltodat.

Azzal egyet rántott a két kezén, s a hatalmas guzs úgy szakadt le arról, mintha csak fűzfa-rekettyéből lett volna.

- De már látom, hogy nem vagy magadban! - kiálta fel a Herkó páter, elszörnyedve. Nem próbálgatlak tovább. Itt hagylak in nomine Domini.

S azzal a kezét nyujtá neki bucsuzásra.

A kézszerításnál azonban úgy összesajtolá irtoztató vasmarkával a rabló kezét, hogy annak a körmeiből mind kifreccscent a vér.

- Deo Gratias! - kiálta a rabló, s a mint a véres kezét kiszabadíthatá, odanyomta azt a Herkó páter koponyájára, s ettől a nyomástól az rögtön térdre roskadt.

Ebből aztán megtanulhatta mindenki, hogy a Guta olyan ördögös egy ficzkó, a kivel még a «Herkó páter sem bir».

Azonban még is csak volt valaki, a ki birt a Gutával: ha akarta, úgy megkötötte egy szál fonállal az asztal lábához, hogy el nem tudott onnan mozdulni; ha akarta, az újja körül csavarhatta; ha akarta, madarat fogdoshatott vele.

Ki lett volna ez a vitéz más, mint a szép özvegy molnárné! Délczeg, sugár termetü menyecske, a kinek a tüzes két szeméért a poklokön is keresztül ment volna a rabló. De a milyen tüzesek voltak a szép molnárné szemei, épen olyan hideg volt a szive: legalább a rabló iránt az volt.

S ez a vasgyuró, kinek férfi ellent nem tudott állni, olyan volt mint egy nyaviga beteg gyermek, mikor ezzel az asszonynyal szemtől-szembe került.

Herkulesnek, Sámsonnak, Toldi Miklósnak híres nagy erejét így tudta megbénítani egy asszony: ez a gyöngesége egy erős embernek.

Hiába hordta a szép menyecskének végszámra a selymet, bársonyt, tarisznyával az aranyat, ezüstöt, csak azért, hogy egy csókot kapjon tőle: a szép, csalfa nő mindig csak ígéretekkel tartotta jól s a jövőre utalta.

- Nem csókolhatlak meg addig, a míg valami van kettőnk között, a mi bennünket éjjel-nappal elválaszt.

Mi az a valami? Ezen törte a nagy bolond fejét a Guta; de nem tudta kitalálni. Dult-fult, féltékeny volt még a macskára is, a mely a szép asszonyhoz törleszkedett: hátha ez az a valami, a mi közöttük áll? Ha valami legény? Az a halál fia.

De hát nem volt az semmiféle dali legény, a mi őket egymástól elválasztotta, s a Guta nem talált semmit, a mit izzé-porrá tépjen, hogy ne válaszsza el többé szerelme tárgyától.

Volt pedig abban az időben egy nyalka borbély legény Nagy-Bánya városában, a kit úgy hittak, hogy Bertus.

A borbélyoknak nagy kelete volt a bányavárosokban, mivelhogy a bányászoknak meg volt tiltva a szakállviselés, nehogy az aranypor a szakállukra ragadjon.

Azonkívül is mindenféle mesterséget értett a Bertus, a mi csak együtt jár a borbélyossággal; köpölyt felrakni, eret vágni, fogat húzni, tört lábat összeilleszteni, puska nélkül lőni. Azért is nagy kedvességben állt az egész lakosságánál, s minthogy minden órában el volt látva a frissen pergő nyelve ujdonatúj pletykákkal és mende-mondákkal, annál fogva az asszonynép is kedvelte a Bertust.

-96-

De különösen a szívébe vette a princípálisának a szép szőke leánya, a Katicza. Az másról álmodni sem akart, mint a fürgencz Bertusról.

A princípálisát meg úgy hitták, hogy Barnus.

Egy napon megerősítette a szívét Bertus, s a végzett körjárat után, melyet a városbeli férfiak állai körül megszokott tenni mindennap, megszólította a princípálisát, hátulról, a mint az az officina ablakán kinézett az utcára.

- Magister úr!

- Ki beszél odahátul?

- Magam, a Bertus.

- Úgy? A famulus? No hát servus!

- Mutatok magának valamit.

- Maga? Nekem? Ugyan mit?

- Ezt a gyűrűt.

Azzal odatartotta a Barnus orra elé a balkezét, melynek növendékújjára egy lószőr gyűrű volt felhúzva s azon ez a név volt olvasható szép szitaszemkötő munkával: «Katicza».

- Hát e mit jelentsen?

- Azt, hogy én eljegyeztem a Katicza leányasszonyt, s elveszem feleségül.

De már erre a szóra csak kibujt az ablakból a Barnus.

- Annak köszönje, hogy csak ketten vagyunk az officinában; mert különben úgy csapnám pofon, hogy hét csillagot látna a szemével; de nem teszem, mert ha meghallanák oda kint az utcán a csattanást, maga azt beszélne mindenütt, hogy maga ütött engem pofon, nem én magát.

- Minek ez a nemes harag? Ha én szeretem a Katicza leányasszonyt, s az is szeret engem.

- Van magának pénze?

- Van.

- Hadd látom.

Erre a Bertus kivette az oldalzsebéből a tarkazsebkendőjét, annak a csúcskéjébe volt bekötve egy valóságos körmöczi.

- Hol vette maga ezt az arany csikót?

- Kaptam a bányakapitánytól, a miért három zápfogától megszabadítottam; kettő ép volt.

- Akkor hát ez az arany az enyim, - mondá a Barnus s nyugodt lélekkel a saját zsebébe csusztatta a körmöczit.

-97-

- No akkor hát ez is a magáé, mert ezt is kaptam a bányakapitánytól, - mondá a Bertus s hirtelen nyakon teremtette a princípálisát.

Hanem aztán ugrott is ki gyors lábbal az officina ajtón át az utcára.

Az pedig utána kiáltott az ablakból:

- Megálljon maga pernahájder! Ha visszajön, még egy másik pofont is kap tőlem.

A Bertus pedig egy kis idő múlva visszafordult s azt kérde az ablakon kikönyökölő Barnustól:

- Magister úr! Hát nem adja nekem a Katiczát?

Erre a Barnus a kezébe vette a borotválkozásnál használatos réztányért, azt odanyújtá a leánykérő elé.

- Ha nekem megtölti maga ezt a réztányért arannyal, akkor megkaphatja az aranyos leányomat; addig pedig «orrod tőle fokhagymás!» Tudja maga!

A szegény Bertusra nézve ez nagyon kegyetlen sententia volt. Elkeseredésében mit tudott tenni: kiment a szőlőbe. Épen Orbán napja volt. Ilyenkor nagy processiót tartanak.

Az Orbán derék, nevezetes egy szent. Ő vigyáz a szőlőtermésre. Azért is ott áll a szépen felékesített szobra a szőlők között, árnyékos fák alatt. Szép, hosszú haju, piros ábrázatu szent. A nevenapján rengeteg nagy süveget tesznek a fejébe, s ugyanakkor a lábai előtti asztalt megrakják boros kancsókkal és kalácsokkal. Ezt azért teszik, hogy el ne fagyaszsa a szőlőket a nevenapján. Innen támadhatott a példabeszéd, a midőn valaki nagyon jó lakomáról tér haza, hogy «ugyan feltette az Orbán süvegét». Ekkor aztán búcsút járnak hozzá s el van fogadva, hogy ki mit kér ezen a napon magának, azt Orbán vagy teljesíti, vagy nem teljesíti. Ha reggelre elfagynak a szőlők, akkor az extra kívánságokat sem teljesíti; de ha szép borongós idővel baj nélkül elmúlt az Orbán nap, akkor a többi kívánság is várhatja betöltését.

-98-

A jámbor Bertus mit kérhetett volna Orbántól egyebet, mint hogy segítse őt a Katiczája kezének elnyeréséhez.

Éjjel aztán álmában megjelent a Bertusnak a jóltevő szent. Ugyanazzal a piros ábrázattal, a nagy süveggel a fején, a panyókára vetett zöld palásttal a vállán.

- Hát igazán szereted a Katiczádat? kérdezé Bertustól.

- Dühösen, - felelt az rá.

- Hát aztán van-e annyi bátorságod, mint egy szunyognak?

- Van annyi, mint egy oroszlánnak.

- Csak annyi legyen, mint egy szunyognak: akkor megkapod a Katiczádat.

De még ez nem volt elég szent Orbántól. Bertustól elment a Gutához, azt is felkereste álmában.

Az is ráismert a szentre.

- No Orbán! Hát lesz-e lakodalomra való bor az idén?

- Lesz; ha eltávolítod azt, a mi közted és a szép özvegy között van éjjel-nappal.

- Csak tudnám, hogy mi az?

- Hát az a te nagy bolond szakállad, a mi a tüsződig ér. Addig nem kapsz csókot a szép asszonytól, a míg ezt le nem vágod.

Itt is elvégezve a dolgát a becsületes Orbán, visszament a helyére, a szőlők közé s megparancsolta a termometrumnak, hogy le ne szálljon a zérus fokra: reggel szép langyos eső permetezett, a szőlők nem fagytak el.

- Ujjuju! kiálta Bertus, a mint hajnalban fölébredt, s látta, hogy eső esik. Hála neked szent Orbán: nem fagyt el a szőlő!

-99-

Elbámult ezen a princípális:

- Meg van maga gárgyulva? Hát van magának szőlője?

- Van hát! mondá Bertus, s a mellénye zsebéből kivett egy összehajtogatott papirozt; abban volt egy szem mazsola szőlő. Ezt én a Katiczától kaptam, kuglófba sütve; de nem ettem meg: eltettem örök emlékül.

A princípális már dühös akart lenni, azonban abban a pillanatban elkezdett valaki nagy gorombán dörömbözni a még zárva levő borbélyműhely ajtón.

Barnus, Bertus, egymás lábát taposva rohant az ajtót kinyitni. Ez valami nagy úr lehet, mert nagyon goromba.

Szemük-szájuk elállt, mikor a belépőt meglátták. A rettenetes Guta volt előttük, a félmázsás buzogányával.

- Ki köztetek a mester? - dörgé bivaly hangon a rabló.

- Én vagyok, méltóságos úr, én vagyok! sietett felelni a Barnus s a kezeit mosta szárazon.

- No hát idefűlj. Azt akarom, hogy vágd le ezt az én hosszú nagy szakállamat ollóval; azután pedig simára borotválj le a pofámat borotvával: mert egy szép asszony így kívánja; ez a csókjának az ára. Ha szépen elvégzed: tiz arany üti a markodat. Itt van, előre leszámolom az asztalra.

A Barnusnak már görbültek az ujjai a tiz arany leszámolásához.

- Ha azonban a borotválásnál megtalálod a késsel vágni a pofámat, hát akkor látod ezt a szék mellé támasztott buzogányt? Ezzel én olyan laposra ütlek, mint egy lengyel garas!

Ettől a szótól aztán olyan reszketés állt a Barnusnak az inába, mintha a harmadnapos hideg lenné. Egyszerre kiejtett kezéből ollót, borotvát s hebegve mentegetődzött:

-100-

- Kérem, méltóságos Guta úr. Nem én vagyok a magister. Ez a másik az. Én csak a legénye vagyok.

- No hát gyere te másik! - mondá a Guta; két székre telepedett le, mert egy meg nem bírta volna. De aztán úgy járjon a nyavalyás kezed, hogy ha megvérzed a pofámat, kásává törlek; s ha csak annyi vért eresztesz is rajtam, a mennyit egy szunyog kiszíhat az emberből.

«Szunyog!»

Ez a szó világhosszú gyűjtött egyszerre a Bertus agyában.

Mit is mondott csak szent Orbán?

«Ha van annyi bátorságod, mint egy szunyognak.»

Hisz a szunyog bátorsága a legnagyobb a világon! Mert az, vékony kis állat létére, meg meri támadni a legnagyobb óriást is s vérét szíja.

Ez szent Orbán intése!

- Csak te ülj csendesen, méltóságos zsvány úr, nem lesz rám panaszod.

Azzal hozzá fogott, levágta az ollóval a hosszú szakállt, azután behabozta a tarlóját szappannal, s szépen learatta a két orcájáról a tüskés borostát simára. Nem reszketett a keze.

Ekkor a tokájára került a sor a Gutának.

- No most vigyázz! inté a rabló.

- Ugyan vigyázok. Szent Orbán segíts! - fohászodék fel Bertus.

S azzal egy kanyarítással úgy levágta a rettenetes rablónak a fejét, hogy a fej ott maradt a balkezében, szájával tátogva, szemeivel pillogatva, míg a fej nélkül maradt nagy tetem a kezével kapkodott s meg akart markolni valamit; de már nem tudta mit.

Így mentette meg a világot egy hirhedett gonosztevőtől egy borbély legény, a kit a szerelme hőssé tett: szent Orbán ujmutatása mellett.

Meg is töltötte aztán aranynyal azt a bizonyos réztányért, s megkapta a maga Katiczáját, a kivel sokáig boldogul élt, s volt neki holtig tartó dicsekedni valója az elkövetett vitéz hőstetével s annak áldásos következményeivel.

-101-

Ebből az a tanulság, hogy a szunyog még bátrabb állat mint az oroszlan, s a borotva még hatalmasabb fegyver, mint a pallos: csak attól függ, hogy ki fogja a kezében?

SAKKJÁTÉK ISTEN ÉS SÁTÁN KÖZÖTT.

-102-

(Arab mese.)

A világalkotó és a világromboló szellem együtt ültek a sakktábla mellett s játszották a nagy játszmat, a minek a díja az emberiség «üdve» vagy «kárhozata» volt.

A földi idő-számítás szerint egy-egy ezredév telt bele, a míg egy-egy huzást tett majd az egyik, majd a másik.

Egyszer a sátán egy ravasz huzással elvette a fehér királynét.

Ez a királyné volt «Éva».

Adonaj királynéja elvesztével sem adta fel a játszmat. Eleibe tolta a sátánnak a «tornyot». Mózeset.

A sátán el volt bizakodva a maga királynéja, Astarte hatalmában. Az még a tornyot is megdönti.

Adonaj ezalatt, csendesen észrevétlenül előbbre tolt egy «pion»-t, s feláldozva a tornyát, bevitte az első vonalba s királynévá tette.

Ez az új királyné volt szűz Mária.

S ezzel az új királynéval megnyerte a nagy sakkjátszmát Adonaj az ő ellenfele, a sátán ellenében.

A RÉMHALÁSZ.

-103-

Egy pénteki napon a délutáni gőzössel keltem át Siófokról Balaton-Füredre.

Péntek is volt, délután is volt, zivatar is volt. Egy magamban voltam utazó a fődélzeten.

Erős északi szél fútt, mely fenéig felkeverte a Balatont; a mi ócska gőzösünk csak úgy tánczolt a hullámokon, hol az egyik kerekével, hol a másikkal a levegőben kalimpálva; egy-egy vállalkozó természetű hullám még a tetőzetre is felcsapott; a fehér halászmadarak ott repkedtek körülöttünk nagy vijjongva.

Én az ilyen időt legjobban szeretem a hajó orráról nézni. Hogy ugatják meg a hullámok a tolakodó hajót, s az hogy rázza le őket a nyakáról fumigálva.

Mikor a hajó a tó közepe felé jár, kelet felé nézve úgy tetszik, mintha a tengert látnók magunk előtt: semmi part nem látszik. Az egész víz fehér a tajtékzó hullámkecskéktől.

Kivülem csak a kormányos volt a fődélzeten, meg egy hajós-legény. De ezt inkább mondhatnám hajós-öregnek, mert csupa szürke volt a szakálla, s félig vak is volt. De hát jó volt ez a Kisfaludygőzösre matrónak.

- Nézze csak, mondtam a vén matrónak, nem lát ott a víz közepén valami fekete tárgyat? Arra Tihany felé.

Azt mondta, hogy látja; pedig dehogyan látta.

- Úgy néz ki, mintha valami csónak volna.

- Az ám. A bizony. Egy csónak.

- Kinek jut eszébe ilyen időben Istent kísértetni?

- Az nem lehet más, mint a «rémhalász».

Én kaptam rajta, hogy most egy népmondáéhoz jutok.

- Mi az a rémhalász?

- Azt csak mi ismerjük itt a Balatonvidéken. Valami kísértet, a ki épen ilyen viharban szokott halászni, arra van elkárhoztatva a más világon.

- Vajjon mit véthetett ezen a világon?

- Hát annak az a históriája, hogy a Balatonon legnagyobb haszna van a «garda»-halászatnak. A gardahal úgy szokott jönni, mint egy tábor. A tihanyi hegy tetejéről messziről meglátják, mikor közelednek: csupa ezüst tőlük a víz hosszú sorban, akkor aztán minden halász csónakra kap, a strázsá a hegy ormáról a szüre lobogtatásával mutatja, hogy jobbra, vagy balra kerüljenek-e a garda elé, s ha jól közrekapják, minden bárkát megtöltenek vele.

- Ezt már tudom.

- Hát egyszer egy husvét vasárnapján látták meg a gardahal közeledését a strázsák a hegytetőről, a mikor a népség épen a templomban volt istenitiszteleten. Épen a legünnepélyesebb pillanatban, a mikor a prior felemelte a szentséget, a ministrans csöngetett, minden ember térdre bocsátkozott s öklével a mellét verte, rohant be a templomba az őrt álló halász, elordította magát: «jön a garda!» S erre a szóra egyszerre felkerekedett az egész népség; törte magát egymás hegyin-hátán keresztül, ki a templomajtón, le a csónakokhoz, gardát fogni; a papot ott hagyták magában az oltárnál. De meg is büntette őket az Isten ezért a megcsufolásáért a szentségnek, mert olyan zivatart támasztott a Balatonon, hogy az volt a boldogabb, ki üres ladikkal visszakerülhetett a tihanyi révbe. Csak maga az a templombontó halász nem tért vissza. Azt a nagy igyekezete belevitte a garda-hinárba. A hegytetőről látták, hogyan hanyta a meritő lapáttal a bárkájába a halakat, míg aztán a gardával együtt eltűnt az emberek szeme elől. De azóta is, mikor ilyen nagy zegernye idő van, sokszor előjön a rémhalász, s futja a vizeket; nem evez, nem kormányoz, csak a meritő lapáttal hányná kifelé, ha győzné, a sok halat a bárkájából. Bizonyosan az járja most a bolondját ottan Tihany körül, mert ott a hazája. Minden jó lélek dicsérje az Istent!

-105-

No ez elég együgyű mese volt; hanem aztán kezdett érdekessé lenni, a mint a Tihany körül megpillantott fekete tárgy idő múlva közeledett a hajóhoz.

Csupa csoda volt az; a szél északról fútt, a csónak pedig délről közeledett: tehát szemközt a szélnek. Csak úgy ugrált egyik hullámgerinczről a másikra által.

Én előkerestem a távcsövet s szemügyre vettem a csónakot.

Láttam, hogy egyetlen emberalak van benne, a ki egyre hajlong. Nem evez, nem kormányoz, csak a merítő-lapáttal dolgozik.

És mégis sebesen közeledik a hajónkhoz. Úgy látszik, mintha egyenesen belénk akarna ütközni.

A mi gőzgéppel ellátott hajónk alig bír a hullámokkal, ez a kis bárka pedig csak úgy játszik velük.

Már olyan közel ért hozzánk, hogy pusztá szemmel is ki lehetett venni a benne ülő ember arcját. Sohasem felejttem el. Fedetlen fővel volt: a haját, szakállát kétfelé lobogtatta a szél. Mind a haja, mind a szakálla az egyik oldalán fekete volt, a másikon ősz. Az arcza sápadt és mozdulatlan, a szája nyitva, a szemei véresek és merevek. Alig volt már tőlünk két hajóhosszára. És még mindig a hajónk oldalának tartott. A kormányos kiabált rá, a hajós-legény verte a csengetyüt, a lármára előkerült kapitány nagy füttyöket adott a gőzgéppel: a rémhalász se látott, se hallott, csak repült nyilsebesen a hajónknak. Mikor aztán csaknem odaért, akkor egyszerre egy hal gyorsaságával félresiklott s egy ideig párhuzamosan versenyt futott a gőzhajónkkal. És a csónak, melyet se vitorla, se evező nem hajtott, megelőzte a gőzhajót, eléje került, s egy gyors kanyarodással átcsapott előtte. A benne ülő rémalak akkor sem nézett felénk. Olyan volt a tekintete, mint egy halotté.

-106-

Alig ötven lépésnyi közelből láttam ezt a csodatüneteményt, pedig én mind az öt érzékem teljes birtokában voltam: ébren; nem álmodtam. Néztem, a mint a kisértetes alak még a vakmerő kanyarodónál sem nyult a kormánylapáthoz, hanem gyorsan hányta ki a merítő szákkal a csónakjából talán azt a gardát?

És azután még sokáig elnéztem, hogyan iramodik a sirály sebességével Siófok felé, míg végre a zápor eltakarta előlem a csónakot rémalakjával együtt.

Mi volt ez a tünemény? Hát még sem mese a mese? Hát csakugyan vannak a nap alatt természetfölötti csodák?

A kapitány a füle tövét vakarta.

- Barátom, ezt el ne mondjuk Füreden senkinek, mert ha hire futamodik, senki sem mer a gőzhajónkra felülni többet.

Megigértem s meg is álltam, hogy nem beszélek senkinek a látott rém felől. Boszantott, hogy láttam valamit, a mit el kell hinnem a két szememnek, de az eszemmel nem tudom utolérni, hogy mi volt.

Másnap gyönyörű derült idő lett a nagy zivatar után. A füredi sétány tele volt sétáló néppel. Olyankor, mikor a déli gőzhajó megérkeztét várják, az egész fürdővilág a parton van.

A gőzhajó új vendégsereget hozott; a kiket partraszálltuknál ismerősök, bérszolgák, hivatalos személyek fogadnak. De nevezetesebb volt minden uraságnál az a négy ember, a ki egyszerre jött ki a hidon, két hosszú rudon egy fejénél, farkánál fogva felakasztott óriási szörnyet czepelve. Az egy rengeteg nagy harcsa volt.

A két elüljövő halász közül az egyikben ráismertem az én tegnap látott rémhalászmra. Ez a félben fehér, félben fekete haj, ez a sápadt arc, ezek a vértől átfutott szemek: a tegnapi rém.

-107-

- Ugyan édes atyámfia, szólítám meg, nem ön volt az, a ki tegnap délután a kis bárkáján versenyt futtatott a mi gőzhajónkkal?

- De biz én voltam. Úgy-e milyen jó masinám volt! Olyan nincs a gőzhajónak. Itt hozzuk a vállunkon ni.

Akkor aztán utközben elmesélte, hogy ő boglári halász: tegnap délben egy óriási harcsát lepett meg, a mint a Balaton fenekén sütkérezett, s behajította a szigonyát. A roppant állat aztán a szigonytartó kötelet maga után rántva, ennél fogva a halászbárkát is magával ragadta, benyargalt vele a Balaton közepébe s elkezdett vágatni vihar ellenében a hozzákötött csónakkal, a halásznak csak azzal volt dolga, hogy a ladikjába csapkodó hullámot egyre kilapátolja. Kormányra, evezőre gondolnia sem lehetett, mert a megszigonyozott óriási állat arra vitte a csónakot, a merre neki tetszett, szemközt a viharral és ellenkező hullámokkal. Az utban talált gőzhajótól aztán megrettent a sebzett vízi szörny, s félrekapott előle, míg végre a siófoki homokzátonyon megfeneklett s ott azután az összecsődült halászok doronggal agyonverték.

A halászcsonak a hat tengerész-mérföldnyi utat Boglártól Siófokig két óra alatt tette meg. A harcsa négy mázsát nyomott, mikor megmérték.

A rémhalász kapott a zsákmányért százhusz forintot, s a mellett csinált egy olyan vízi verseny-csónakázást, a mit aligha produkál utána valaki.

Majmuna és Idrisz tündérek találkoztak a paradicsom kapujában.

- Mit találtál? kérdezé Majmuna.

- Én találtam egy királynét az aranykupolájú templomok városában, a kinek minden meg van adva, a miben csak ember leánya gyönyörűségét lelheti: van fényes palotája, kertje, palankinos elefántja, van drága öltözet, ékszerei; van ének, táncz, zene, mesemondás a házában; van daliás férje, a ki minden vágyát teljesíti, mielőtt azt kimondta volna és a ki azért mégis boldogtalan, mert nem tud nevetni. Hát te mit találtál?

Én pedig találtam az ezüstkupolás hegyek tartományában egy árva fiút, a kinek nappal nincs mit enni, éjjel nincs hol hálni, de a ki egész nap kaczag, vihog, nevet s folyvást van rá oka, hogy miért nevesse.

- Ha mi ezt a kettőt össze tudnók hozni, hogy az egyiknek legyen abból, a mi a másiknak nincs, mind a kettőt boldoggá tehetnők vele.

- Tegyük úgy.

Azzal szétterjeszték a szárnyaikat s repültek vissza a földre.

*

A királyné neve volt Izrabál, a Sah-in-sah, a perzsa király egyetlen felesége, a csodálatos szépség, a kinek a nagy szépségéhez az a nagy hibája járult, hogy maga is tudta, milyen szép.

-109-

Egyik szobájának a falai csupa tükrökből voltak, a mikből magát láthatá, s azért nem nevetett soha, hogy a szépségét el ne rontsa, mivelhogy nevetés közben az ajkak szép csigametszése széjjelnyulik s a nagy szemek összehúzódnak, az arcz sima közepén gödör támad s a szemszögletben ránczok fodorulnak. Férfi szeme előtt ugyan a nevető női arcz a legszebb, de a királynő csak a saját szemével láthatta magát s az előtt a nevető arcz rút volt.

S mivelhogy ilyen tilalmat vetett a szép arczára, lassankint a lelke is hozzászokott a komolysághoz; egész kedélye mélabús lett, nem találta gyönyörűségét se pompában, se mulatságban. A ragyogó termek, lazurkó és gyöngyházkirakású padmalyaikkal, a csillagos égboltot utánzó kupolák, az illatárasztó, örökvirágzó kertek, talitarka madárseregükkel, a rózsavizfecskendő szökőkutak, mind szemébe sem tűntek, a bajadérek tánczára oda se nézett, a szemfényvesztők csodamutatványai, a betanított elefántok, a színdarabot játszó kutyák mind nem érdekelték; ha pedig a hírhedett költők verseit olvasták fel előtte, azoktól épen elbólintott.

A Sah-in-sah már jutalmat tűzött ki annak, a ki a nejét meg tudja nevetetni. Azt egyszerre «Hakimmá» fogja kinevezni, a ki annyi, mint egy tartománynak a kormányzója. Mind hasztalan; a csodaszép Izrabál arcza oly mozdulatlan maradt, mint a ki egy sírkövön ül s a tegnapról gondolkodik.

*

Az olasz havasok jéghegyekkel pompázó tartományában pedig faluról-falura járt egy árva savoyard fiú, a kinek nem volt egyebe egy majmánál.

A fiúnak a neve volt Dzsója, a majmáé pedig Cseffó.

A fiúnak nem volt csizmája, hanem a majomnak volt keztyűje; a gombos janklit a majom viselte, a fiúnak maradt a mellény. A pávatollas kalapot felváltva hordta hol az egyik, hol a másik, majd a fején, majd a kezében, mikor filléreket kéregettek. Ha valami szánakozó lélek egy almát adott nekik, abból elébb a majom harapott, azután a gazdája; a melyiknek utoljára a csutkája maradt, az azt a másiknak a fejéhez dobta. A hol az éjszaka meglepte őket, ott meghuzták magukat, ól szegletében, kapumélyedésben, cisterna katlanában; összebújtak, úgy melegítették egymást, hogyha dideregtek.

-110-

Hanem aztán egész nap volt a fiúnak mit nevetni. Egymást tanították az arcfintorgatásra. Ahány grimaszt, a hány torzpfát tudott a Cseffó vigyorítani, ugyanannyit tudott a Dzsója visszamókázni; a fejbőrét is úgy tudta mozgatni, a füleivel konyítani, mint a majom. S minthogy ezzel mulattatták a vásári közönséget, annálfogva a Dzsójának a napja reggeltől estig csupa nevetésből, vigyorgásból állott.

Egyszer egy kikötővárosban valami pajkos matrózok pálinkát adtak a fiúnak is, a majmának is, attól mind a kettő megrészegült, azzal elvitték őket magukkal a hajóra s aztán elvitorláztak a széles világba. Senki sem kereste őket. Komédiás gyerek, komédiás majom senkinek se ija-fia, elveszhetnek számoztalan.

*

Nyaratszaka, mikor a nagy hőség miatt minden tehető ember menekül a persa fővárosból, Teheránból, a Sah-in-sah udvara is átköltözik a hűsebb egű Szultanabadba, a hol a királynak még a rezidenciájánál is pompásabb várpalotája van, a mit a híres építész, Feth-Ali készített, melynek kétszáz pillére mind színre, mind formára más meg más: egyik fehér alabástrom, másik rózsaszínű kalcedon, fekete jaspis, hússzínű karniol, fűzőld malachit, kigyótarka szerpentin, szalagos akát, a márványnak sárga, violaszín, barna változatai s egy boltozat csupa itakolumitból, a mely olyan kő, hogy meg lehet hajlítani, mint a nyers fát.

-111-

Egy napon hírül hozták a királynak, hogy a nagy bazár előtt egy idegen fiú támaszt csődületet

a majmával, a kikről senki sem tudja, honnan kerültek ide. Az ibliszek hozhatták mind a kettőt, mert az egy olyan majom, a ki kártyát tud játszani. Akárkivel elfogadja a játszást s minden játszmát megnyer. Valami dzsin lakik ebben a majomban.

A sah felhozatta az udvarába a majmot meg a gazdáját.

A Dzsója volt az, meg a Cseffó.

A perzsáknál nagyon szeretik a kártyázást. Itt hamarabb ismerték a «naibi»-t (ez a keletieknél a kártya neve), mint Európában, a hol azt a szaraczenoktól tanulták el. A sah maga is erős volt a játékban, de a királyné még erősebb. Egymással szoktak játszani, rendszeren pikétet, a mihez nagy kártyaérezék kívántatik.

Minthogy a királyné arcát idegen férfinak, ha még olyan gyermek is, meglátni nem szabad, a Dzsóját egy hímezett ernyő mellé állították, a honnan csak a majmára láthatott. A Cseffónak adtak egy magas széket, hogy elérje az asztalt. Maga a sah ült vele szembe. A majom keverte a kártyát, odatette a sah elé emelni s aztán kiosztotta. Mikor aztán fölszedte a kezébe a kártyákat, akkor elkezdett a pofájával mindenféle furcsa fintorgatásokat művelni.

Hát ilyen majompofákat látott már Izrabál eleget, nem nevetett rajtuk.

Azonban elkezdődött a játék. A pikétnél beszélni szokás. A kimondást meg az ütéseket számlálni kell. Az a majomnak nincs megadva. De a helyett van neki négy keze. A két első kezében a kártya, a két alsó kezében meg egy palatábla és kréta. Ezekkel jelzi a saját elsőbbségeit. Mikor a sah Quint von Obert mond, Cseffó a fejét megrázza: nix-nutz, itt öt egyenes van s felírja a táblára. S az első játékban több ütést csinált, mint a sah. A játék alatt az ernyő mögött álló Dzsója folyton beszélt a majmához, de olyan nyelven, a mit senki sem értett. A kártyákba pedig nem láthatott és így nem jöhetett abba a gyanuba, hogy ő vezényli a majmot.

-112-

Izrabál arcán elkezdett mosoly derengeni, a mint a majom az első játszmát megnyerte.

A második osztásnál a sah meg akarta tréfálni az ellenfelét. Azt mondta: «négy király!» Pedig nem volt a kezében csak három.

Erre a majom alázatos szemforgatással vette fel az alsó kezével a leskártolt negyedik királyt s a sah elé mutatta.

- Eh! Mit! monda a sah. Magam vagyok a negyedik.

Erre a majom négy disznót jelzett s hármát kiteve az asztalra, a mi a kezében volt, felcsapta a fejére a tollas süvegét s büszkén a fejére ütött: «magam vagyok a negyedik!»

Izrabál ajkairól egy «hah!» röppent el: kezdete a nevetésnek.

Ezért az egy hangért megbocsátotta a sah a vakmerőséget.

A harmadik játéknál a sah egy kilenczvenest kapott.

Izrabál arcza pedig egészen nevetésre állt már, szétnyílt ajkai között ott ragyogtak a fehér gyöngyfogsorok; szemeiben szokatlan tűz égett.

A negyedik játékban a sah egyetlen ütést sem csinált. Mattsban maradt. A sah dühös volt.

Izrabál ajkán pedig kitört a hangos hahota. Végigveté magát kaczagva a kereveten s hemperegve folytatá a nevetést.

A sah öröme fejedelmi módon nyilatkozott. Marék aranyat dobott a majom elé; a mit az hirtelen a két pofájába dugdosott s aztán a gazdájához futott vele, átadni neki a búsás nyereményt.

- No most próbálj te velem játszani! monda a sah Izrabálnak.

A királyné nem sokat kérette magát, leült a kártyaasztalhoz.

Most már a kártyázó majom arcfintorgatása állandó mosolyt idézett a királyné arczára. De folytonos nevetés lett abból. Mert a királynénak az volt a szokása, hogy játék közben csalt, hamisan jelzett, a mit a sah el szokott neki nézni, de bezzeg nem nézte el az új játszótárs. A majom észrevette a hamiskodást s heves kézmozdulatokkal tiltakozott a csalafintaság ellen, a mi a királynét oly derült hangulatba hozta, hogy egyre nevetett, mint a kit csiklandoznak; nagyokat sikongatott közbe; egész pirosra nevette az orcáit. Olyan volt, mintha megbűvölték volna.

-113-

S még a körülálló hölgyeket is magával ragadta a királyné nevetése; olyan hangverseny támadt, a minőt a sah palotája nem hallott soha: hangverseny csupa kaczagásból.

- Akárkitől jöjjön ez a csoda, valóságos csodának kell azt mondani. Szólt a kalifa s gyöngéden lecsókolá Izrabál arczáról a nevetés szülte könnyeket. Mától fogva állandó legyen ez a csodahang a palotában.

A Cseffónak, úgy mint a gazdájának rögtön pompás öltözeteket adtak.

*

Mondjuk el hát a titkát a majom kártyázási művészetének, a melylyel minden embert meg tudott verni. Mert természetfölötti dolgokat manapság még a mesékben sem hisznek már el.

Tehát a hány lapja van a naibinak (a kártyának), annyiféle fitorlata van a majom pofájának. A kártyalap harminczkettő. A majom majd a jobb szemével csal, majd a bal szemével hunyorít, majd mind a kettőt besunyja, meg fölmereszti, két szemöldökével kacsint, félresandít, homloka bőrét felhúzza, meg leránczolja, szája szegletét jobbra-balra fitorítja, nyelvét kiölti, orrát feldúzza, szája két végét felvigyorítja, ajkát lepittyeszti, egész száját összecsuicsöríti, fütyre idomítja, a két füléig elhúzza nevetve, a fogait vicsorgatja, négyszögletű száját öblít, hizelkedve mosolyog, hosszú képet nyújt, szemeit ég felé forgatja, ijedt pofát mereszt, száját tátja meg összekummja, ajkait befalja, gúnymosolyra fitorul, pityereg, szépen kér, komoly arczot módosít, szemérmesen mórrikál. Ez is harminczkettő. S minden arcmozdulat megfelel egy kártyalapnak. S ezek a titkos jelek be vannak tanulva a Dzsójánál is, a Cseffónál is.

Akármilyen messze ültetik is a savoyard fiút a játszóasztaltól, ő a majom arczfitorlataiból megtudja, hogy annak miféle kártyák vannak a kezében s akkor aztán messziről kommandirozza a maga nyelvén, hogy mit híjjon és mivel üssön. «Szegefű- király», - «galambhölgy», - «szarvasbohóc», - «szerelem», - «halál», - «bitófa». Ha nem érti meg a majom a szót, Dzsója a megfelelő arcmozdulattal magyarázza meg neki érthetőbben. Így tudja megnyerni a játékot a kis majom a nagy ember ellen.

A kik pedig ezt a titkot nem ismerik, azt hiszik, hogy boszorkányság van a játékban. Hisz a majom nem tud beszélni. Nem bizony a szájával, de tud az arczával.

*

A Sah-in-sah elhatározza, hogy a csodatevő majmot meg kell vásárolni a gazdájától a királyné számára, minden áron.

De ki tud beszélni a gazdájával? Hisz az valahonnan a Káf-hegy mögül cseppent ide.

Az ország legtudósabb embere a Hakim-I-Séra (az irott törvény embere) kisütötte, hogy a majom gazdája taliánul beszél.

De hát ki tud az országban taliánul?

Persze ott nincs operaház, hogy az ember mindig kapjon valakit, a ki olaszul tud. Végre kisütötték, hogy a taberistáni kormányzó, Árif emir az az egy ember, a ki beszél a taliánok nyelvén.

Felparancsolták az emirt Szultanabádba.

A Sah-in-sah tudatá vele, hogy miért hivatta fel. Azért, hogy beszéljen a majom gazdájával.

- Allah kérim! kiáltá fel az emir. De rosszkor jött ide az a majom! Hiszen épen most lázadtak fel Taberistánban az istentelen «Babik», a próféta-tagadók; a míg én itt járok, azalatt felforgatják az egész tartományt.

- No hát küldök oda helyetted más emirt, téged pedig kinevezlek teheráni emirnek.

Erre még jobban jajveszékelt az emir.

- Allah ekber! Felséges hadúr! Az nekem nem előléptetés. Teheránban van a «szadrazám» (nagyvezér) székhelye. Taberistánban magam préselem a népet, de Teheránban a szadrazám is préseli, mi marad nekem?

- No hát kinevezlek szadrazámnak. A mostanit pedig elküldöm Indiába nagykövetnek.

- Az már más.

És így Árif emir megkapta a nagyvezéri hivatalt, azért, hogy beszéljen taliánul a kártyázó majom gazdájával.

- Hallod-e, te kutyakölyök, a kalifa meg akarja venni a majmodat. Mi az ára?

- De én nem adom ám el a majmodat semmi áron.

- Bolondfejű! Annyit nyomó aranyat kapsz érte, a mennyi a majmodnak a súlya.

- Mit csináljak én azzal az arannyal? Ha meg tudják, hogy sok pénzem van, agyonütnek érte. Míg most az én Cseffóm, akárhová megyek vele, mindenütt megkeresi a mára való kenyeremet. Én a majmomtól meg nem válok.

(No megállj, monda magában Árif, majd azért is megmutatom én neked, hogy megváltasz tőle).

Azzal a legelső alkalomnál, a midőn ismét maga elé hozatta a királyné a majmot a gazdájával együtt, Árif is bebocsáttatá magát a terembe s ugyanazon szőnyeg mögé elrejtőzve, a hol a Dzsója kuttogott, ő is meghúzta magát. Ott azután, a mint a játék elkezdődött, elővette az elefántcsont-tábláját s feljegyzé rá azokat az olasz-szavakat, a miket Dzsója intézett Cseffóhoz. Kitalálta a ravasz eszével, hogy a savoyard fiú igazgatja a játékot, az a mester s ezekben a szavakban van az egész boszorkányságnak a titka.

Mikor aztán ezt kitalálta, akkor galléron fogta a Dzsóját s becsukta a földalatti tömlöczbe.

- Így ni! Már most nem kérdelem, hogy mi a majmodnak az ára.

A Dzsója akkor is nevetett: «Majd felhozatsz te engem ismét! Majd értem jössz még, szépen

kérve».

A következő játéknál aztán Árif maga helyezkedék el a rejtő függöny mögé s onnan hangoztatá a táblájára felírt szavakat a Cseffóhoz.

Azt azonban nem tudta Árif, hogy a majom arczfintorai mit jelentenek? És így azt sem tudhatta, hogy micsoda kártyák vannak a majom kezében? Mikor aztán elkezdett a majomnak diktálni, mit híjjon, s olyan kártyákat nevezett meg, a mik annak nem voltak a kezében: a majom dühbe jött, fejéhez vágta a kártyát, táblát, krétát, mindent, s azzal összedugta mind a négy karját: nem játszik többet.

- Csak hozasd te vissza a savoyard fiút. Nem tudsz te ehhez. Nem olyan könnyű ez, mint a nagyvezérség, mondá neki a kalifa; s a szadzazámnak nagy szégyenszemre magának kellett visszamenni, a börtönből kihozni a Dzsóját.

A Dzsója azonban most már el volt keseredve, azt mondta, hogy ő nem marad itt, megy a majmával együtt vissza a hazájába.

A sah dühös lett a szadzazámra. «Itt van ni! Már most elmegy a majom».

- Van egy eszmém! mondá Árif. A mostani Emir-ed-Daulah (kincstárnok) nagyon sokat lopott már. Ideje, hogy a fejét levágjuk. Helyébe megtehetjük ezt a ficzkót Emir-ed-Daulahnak. Ez nagyon jól tud számítani s kevesebbet fog lopni. Akkor aztán itt marad a majmával együtt.

- Mondasz valamit! Felelt rá a Sah-in-sah.

S ekként lett Árif emirből szadzazám, Dzsójából pedig Emir-ed-Daulah Teheranban. S mind a hárman jól betöltötték a helyüket. Hogy ki a harmadik? azt szabad találgatni.

*

Majmuna tündér ismét találkozott a társával Idriszszel a paradicsom kapujában.

- No már most az árvagyereknek van mit enni.

- És a királynénak van mit nevetni.

«Allah nagy és Mahomed az ő prófétája».

-117-

A LEGBÁTRABB EMBEREK.

-118-

Kik a legbátrabb emberek?

Hát kik volnának mások, mint a kis gyerekek?

Azt az igazságot, a mit egész gyülekezet nem mer kimondani, kimondja a gyerek.

Azért találták ki a «mumus»t, hogy megtanítsák a gyerekeket félni.

Ime összejegyeztem egy néhány adatot annak a bebizonyítására, hogy milyen vakmerő nemzet a gyerekség!

*

- Nyanya! Füle is van!

- Jól van kicsikém! csak te egyél szépen!

Az asszony kukoriczát tördelt a szántóföldön, a kis leányát addig leültette a fa alá, a kukoriczaszárakra, a miket a tehén számára levagdalt, kezébe adta a fakanalat, meg a csuprot, abban bableves volt.

A kicsike hozzálátott s azon kezdte, hogy «füle is van!»

Egy kis idő múlva megint mondja:

- Nyanya! orra is van?

- Ejnye, te kis bohó! Hát csak kanalazz szépen.

Megint hangoztatja az apróság:

- Nyanya! lába is van!

- Ej, te kis selma, te! Miket nem találsz még ki, he!

Aztán csak nagyot nevet a kicsike:

- Nyanya! Farka is van!

De már erre csak figyelmes lett az asszony, hogy miféle csoda lehet az, a minek füle is van, orra is van, lába is van, farka is van?

-119-

Odamegy. Hát akkor látja nagy rémulve, hogy egy egerke van a leveses csuporban, arról danolta a kis leány, hogy mi mindene van annak?

A nyanyát egyszeribe kilelte a hideg ijedtében. Asszonyember megijed, ha egy egeret meglát. Nem hiába mondja a nóta, hogy «csunya bogár az eger!» - Hát még egy bableveses csuporban! Bizonyosan torkoskodni akart ő kelme, s aztán nem tudott többet kijönni a bögréből.

A kis gyerek pedig egy cseppet sem ijedt meg ettől a szörnyetegtől, hanem szép kedélyesen eszegette le róla a bablevest, a míg a farka is kilátszott s nagyokat ütögetett az orrára, mikor ki akart ugrani a bögréből.

Én nem volnék olyan vitéz.

*

De már most lássunk egy valamivel nagyobb állatot.

A székely asszony kiment a hargitai irtványosba, a honnan a szálfákat kivágták s a következő években a vén fák helyét ellepte mindenféle vadbokor, mely olyan sűrű szövevényt képezett ottan, hogy a ki bele tévelyedett, napestig ki nem talált belőle.

Azért ment a székely asszony az irtásba, hogy málnát szedjen. Annak jó árát adják a városban.

Ott pedig a Hargita völgyében olyan magasra nő a málnabokor, hogy még a tehén szarva se látszik ki belőle.

A kis leányát is magával vitte az asszony: otthon nem volt kire hagyni; az ura hosszú fuvarba járt borvizzel.

Hát ott a málnaligetben volt egy nagy szál kiszáradt fa, a mit azért nem vágtak ki, mert már nagyon odvas volt. Annak a tövébe leültette az asszony a leányát; kezébe adott egy nagy darab «kakas tejjel, varju vajjal süített» kenyeret, hogy azt majszolgassa, a míg ő a sűrű csalítban málnát szed a karos kosarába.

-120-

Nem távozott messze a száraz fától; ott közel volt a málnabozót; minden szót meghallhatott, a mit a kis leány petyeg.

A gyerekek szoktak beszélgetni, ha magukra maradnak, vagy pedig dudolgatnak.

Egyszer azt kiáltja a kis leány:

- Anyóka! Füles bácsi szereti ám a kenyeret.

Egy kis idő múlva megint mondja:

- Anyóka! Füles bácsinak nem volt elég a kenyér.

Később megint nevetve szól:

- Anyóka! Füles bácsi több kenyeret kér. A kezemet nyalja.

Erre odafut az anya s rémulve látja, hogy egy anyányi nagy medve ül a két hátulsó lábán az ő kis leánya mellett, s a gyerek azt eteti a tenyeréből a maradék kenyérmorzsákkal.

A székely asszony erre kétségbeestében nagyot sikoltott, a mire a goromba medve fölugrott, odarohant s földre teperte az asszonyt.

Vége lett volna szegény asszonynak: az a gonosz állat összemarczangolta volna, ha a kis Zsuzsika ott nincs.

De hát a Zsuzsikának helyén volt a szive! Aztán erős is volt: négy esztendő volt már. Nosza, oda rohant a gonosz vadállathoz. Az egyik kis kezével megragadta a fülét, a másik öklöcskéjével meg ütötte az orrát, a hogy tudta s szidta, mint a bokrot.

- Heh! Te czudar pákosz füles bácsi! Nem hagysz békét az én anyókámnak? Azért adtam én neked kenyeret? Nesze! Nesze!

Piff, paff! verte agyba, főbe.

A medve hátrafordította a nagy bolond fejét: végignézett azon a parányi teremtesen, a ki őt ütlegeli.

Arra elmordította magát: «jól van no! Azért nem kell az embert ugy fejbe verni!»

Azzal ott hagyta a földre tiport asszonyt s odább czammogott, nagy morogva: «no még így soha sem jártam».

-121-

A kis Zsuzsika még utána is hajított egy ökölnyi nagy követ, a mitől a medve ugy elszaladt, hogy még most is szalad, ha el nem fogták.

A székely asszonynak nem történt semmi baja.

Hát ezt melyikünk csinálna utána a kis Zsuzsikának?

*

De mindannyinál szebb az, a mit magam láttam.

Volt egy ismerősöm, egy híres orvos. Annak a szobája tele volt mindenféle természeti ritkaságokkal. Kitömött madarak, s mindenféle csontvázak, villanyos gép, szárított virágok, homokóra, nagyító cső, spirituszba tett csodaállatok! Még repülő-kutya is volt! Ott lógott lánczra akasztva a stukatúron. Hát még az üveges szekrény a mindenféle alakú üvegekkel! Meg azok a görbe nyeles üveggömbök, a mikben mindenféle levegőt lehetett főzni.

Nagyon híres orvos volt. Hej, de sok embert kiragadott a halál körme közül! Egyszer aztán a halál azzal állt rajta boszút, hogy ötet magát is elvitte. No, de öreg ember is volt már.

A felesége tisztességes matróna volt, mikor özvegygé lett.

Egyetlen leányuk volt, az még az atyja életében férjhez ment egy fiskálishoz.

Az özvegyen maradt doktorné aztán arra kérte a gyermekeit, hogy költözzenek az ő házába: ne legyen olyan egyedül.

Azok oda mentek az anyjukhoz lakni: a doktor szobájából lett a fiskálisnak a kancelláriája.

S minthogy egy ügyvédnek nincs semmi szüksége se kitömött pelikánokra, se villanyozó gépre: a doktor úr minden természettudományi eszközeit, ritkaságait kitakaríták a periratok számára rendezett szobából.

Olyan kis városban pedig nincsen zsibárus, a ki az afféle portékát megvegye; aztán meg nem is engedi a gyermeki kegyelet, hogy azokat a tárgyakat, a miket az apa olyan fáradtsággal gyűjtött, a miket mindennap maga körül látott, velük bibelődött, odadobják egy rozsdás vasakat áruló kufár kaczatjai közé; – hanem elég nagy a padlás, mind felhordják oda. Ott azután elmélkedhetnek a világ mulandóságáról, belepheti őket a por, befonhatja a pókháló. Még a pipaállvány is odakerült, a hosszúszerű selmeczi pipákkal. A megboldogult doktor nagy pipás volt, a veje pedig csak szivarral élt.

-122-

Nemsokára két kis gyermek lármája élénkíté a házat.

Egy fiú volt, meg egy leány. Jóska és Julcsa.

Julcsa négy esztendő volt, a Jóska meg három.

Nagy selma volt mind a kettő!

Dajka már nem kellett melléjük, kisdedóvó még nem volt. Egészen szabadjára voltak hagyva.

Egyszer Jóska rábeszélte a Julcsát, hogy menjenek fel együtt a padlásra.

Az ám gyönyörűség, mikor a gyerek szabadulhat egy olyan elhagyatott lomtárba s kedvére kutathat az előtte ismeretlen tárgyak között. Mi lehetett ez? – Mit lehetne még ebből csinálni? Ez volna ám jó játékszernek!

A Jóska legelőször is a pipákra talált rá. Mindjárt rájött hogy ez arra való, hogy az ember a szopókáját a szájába vegye.

Nagy vita támadt közöttük. A Julcsa azt állította, hogy azt fújni kell, a Jóska pedig, hogy színi kell.

Este a vacsoránál a papára bizták a vita eldöntését.

Hej de megharagudott a papa!

– Majd adok én nektek, ha még egyszer a pipához mertek nyulni.

Hát aztán többet nem nyultak a pipához.

De azért mégis feljártak a padlásra, kutatni a nagyapa czókmókja között.

A szolgáló ijesztgette őket, hogy ne járjanak a padlásra, mert ott elkapja őket a rézorrú bagoly.

Már most csak azért is felmentek, azt a rézorrú bagolyt megkeresni. Találtak is egy kitömött baglyot, de biz annak nem volt rézből az orra. Ettől fogva nem volt előttük semmi hitele a szolgáló ijesztgetéseinek.

-123-

Egyszer nagyon elkezdett a kis Jóska hizelkedni a mamájának.

– Miért hizelkedel te most olyan nagyon? Mit akarsz kihamiskodni? – kérdezé a mama.

– Mondja meg a Julcsa.

A Julcsa aztán előállt vele.

– Szabad-e nekünk a kertből egy muskátlit kivenni és cserépbe ültetni?

– Hát minek az nektek?

– A nagymama szereti a muskátlit. Nemsokára itt lesz a nevenapja. Megakarjuk lepni vele.

– S hol veszitek a virágcserepet hozzá?

– Találtunk a padláson egyet. Gyönyörűséges szép virágcserep, porcellánból van. Abba

ültetjük a muskátlit.

- No hát szabad, megengedem.
- De a nagymama ne tudjon felőle semmit.

A két gyermek felásta a kertből a szép tarka levelű muskátlit, s kendőbe takarva, hogy a nap meg ne lássa a gyökerét, felvitték a padlásra; ott elültették, s aztán mindennap a kis öntöző kannában hordtak fel vizet, a virágot megöntözni. A nagymamának nem volt róla szabad tudni semmit.

Mikor aztán eljött a nagymamának a nevenapja, akkor lehozták a padlásról a muskátlit, kendőbe takarva, hogy nagy legyen a meglepetés.

A Julcsa fogta a kendő négy csücskét, a Jóska pedig elmondá a maga csinálta köszöntő verset.

- Jó nagymama, fogadd ezt a szép virágot! Ilyen legyen mindig a te boldogságod.

Azzal levették a kendőt a virágcserepről.

Hát a nagymama csak hanyatt esett a karosszékebe ijedtében; a mama felsikoltott, a papa füttyült.

Az a virágcserep, a mibe a gyerekek a muskátlit szépen felnevelték, nem volt más, mint az a csontkoponya, a mi a nagypapának az íróasztalán szokott lenni.

-124-

A két gyermek mosolygó piros arczczal tartá azt a kezében, a nagymamának felajánlva. Ők azt hitték, hogy az egy szép virágcserep!

Melyik volt hát a három közül a legbátrabb?

NEVEZETES JOGI KÉRDÉS.

-125-

A dúsgazdag Alexiewna Petrowna Moszkvában meghalózott, s végrendeletében 400 rubelt hagyományozott a mopszlijának, a végrehajtással az öreg Wasziliwna Anna cseléd lett megbizva, hogy ez összeg kamatjaiból táplálja és ruhazza a kedvencz ölebet. A végrendelező figyelme arra is kiterjedt, hogy ha Wasziliwna Anna meghalóznék, akkor egy ifjabb cseléd, Ivanovna Ludmilla vegye át a mopszot és a 400 rubelt. Ekközben a nagy ápolás miatt a mopsz halt meg elébb, nem a vén cseléd. Ekkor Wasziliwna Anna úgy okoskodott, hogy már most a 400 rubel az övé. - De előállt ám nagy hamar Ivanovna Ludmilla, hogy «nem oda Buda». A mopsznak utódja van: egy ifju mopszfi; a kinek ő a gondviselője. S az ország törvényei szerint a fiu örököl az anyja után. És így a 400 rubel most az övé.

A kérdés nagyon bonyolódott: bíró elejbe került, s valószínű, hogy a 400 rubel azóta elolvadt.

CSALAVÉR.

-126-

Szibériából hoztam ezt a történetet s előre is kimondom, hogy ez mind igazi valósággal megtörtént mese; a ki nem hiszi el: menjen oda és nézze meg.

Kezdődik a história Irkuczk városában, egy gazdag bőrkereskedő házánál; a butorzat mai divatú, faragott támlájú széles, csavart lábu asztal, chinai vázákban pompázó Makárt nádbukétok és pávatollak, az ajtókon perzsa szőnyegek, egyik oldalon zongora, másikon Wertheim-szekrény, egy kis asztalon albumok; a kandallón antik óra és japáni porcellán figurák; csak egy csecsebecse hiányzik a diszítésből: az obligát fehér medvebőr, a mi az európai gazdag polgár szalonjából nem hiányozhatik; s ez szándékosan van itt mellőzve, nehogy a látogatót arra emlékeztesse, hogy a ház ura medve-, czoboly-, hermelin és tengeri vidrabőr kereskedéssel szerezte tekintélyes vagyonát, mely őt Irkuczk városa legelőkelőbb polgárai sorába emelte.

(Irkuczk fekszik az Irkut folyam torkolatánál, Kelet-Sziberia hasonnevű tartományában, 1192 lábnyi magasságban a tengerszín fölött. Fővásárhelye a szőrme-kereskedésnek, lerakója a chinai thea és rhebarbara üzletnek; van benne kilencz templom, dolgozóház, lelenczház, tömlőcz, püspöki palota, bazár, stb., a ki többet akar megtudni, üsse fel a Conversationslexicont.)

-127-

ELSŐ KÉP. Nő oroszlán - az orosz lány.

(A terem egyik ajtaján bejön Achilleia, a másikon Atlenkó.)

ATLENKÓ. Engem szépen elcsaptak.

ACHILLEIA. Engem pedig csúnyául elverték.

ATLENKÓ. Nekem azt mondta az öreg, hogy egy csavargó becstelen száműzöttnek nem adja feleségül az unoka hugát.

ACHILLEIA. Nekem pedig azt mondta, hogy még ma megtartja az eljegyzésünket az iszpravnikkal.

ATLENKÓ. Hiába mondtam neki, hogy milyen jó keresetben vagyok itt, mint orvos, még a kormányzóhoz is elhínak; angyalokjének nevez ő méltósága, mikor a gyomorgörcsét aloëval elcsitítom. Nem használt semmit. Azzal fenyegetett, hogy ha utánad merek ácsingozni, becsukat a tuskó börtönbe, s ott minden holdtöltén kancsukat kapok.

ACHILLEIA. Én is hiába mondtam neki, hogy az iszpravnik egy részeges vén pálinkaszivacs, a ki azért akar elvenni, hogy a harminczezer rubelt megkapja, a mit az atyám hagyott rám örökségül. Nem hajtott rá semmit. Azt mondta, hogy ha kacsingatni merek rád, becsuk a faskamrába, s mindennap megkorbácsol. A mára valót mindjárt ki is adta.

ATLENKÓ. No én miattam a te szép testedet ne érje a korbács! Én itt hagyom Irkuczkot; megyek egy tartományyal odább, Jakucska; ott telepedem le.

ACHILLEIA. Gyáva vagy; mert férfi vagy. Szerelemben csak a nőnek van bátorsága. Én daczolok az öreg haragjával, s kijátszom őt az iszpravnikjával együtt.

ATLENKÓ. Ha csak az életemről van szó, parancsolj, hogy melyik perczben tegyem éretted kockára?

ACHILLEIA. Mondd csak Pavlovics Atlenkó. Igazán hamis pénzverő voltál te? Azért lettél száműzve?

ATLENKÓ. Nem voltam biz én. Csak a sorsomat akartam javítani vele. Tudod: itt ebben az országban, a ki azért került ide, hogy csalt, hamisított, igen nagy becsben áll. Annak jó hasznát lehet itt venni. Esze van. Mig az, a ki politikai vagy katonai vétségért lett elítélve, attól félnek, elhúzódnak.

ACHILLEIA. Hát mi voltál te igazán? Mi az igazi neved? Mért száműztek ide?

ATLENKÓ. Az igazi nevem Bátor Gyula. Magyar nemes vagyok. Részt vettem a lengyel fölkelésben Langyevicz alatt. Ott fogtak el a csatában.

ACHILLEIA. S hogy jutottál a mostani nevedhez és czimedhez?

ATLENKÓ. Cseréltem egy másik fogolylyal. Annak meg az én czimem kellett inkább, mert a tobolszki vadásztelepbe akart beállni. Ott meg a hadi vétkeseket látják szivesebben s holmi hamisítót nem vesznek be a társaságba. Így kicseréltük a bizonyítványainkat.

ACHILLEIA. Hát én már most elmondom neked, hogy mit fogunk csinálni, hogy egymásé lehessünk. Legelőször is elszökünk innen. Én megyek Nisnei-Udinszk, te Kirenszk felé.

ATLENKÓ. Egyik nyugotnak, a másik keletnek! Hát aztán hogyan találkozunk össze?

ACHILLEIA. Majd elmondom, csak várj szépen. Ha együtt szöknénk, elfognának, visszahoznának. Te tulajdonképen nem is szökök, mert útleveled van: bejelentetted a kormányzónak, hogy átakarsz költözni Jakucska. Engedelemmel utazol. Csak én szököm! Megkerítettem az öreg vasszekrényének a kulcsát, itt van! Kinyitom vele s kiveszem a trezójából azt a csomagot, a mi az én saját hozományom. Nézd, rá van írva az atyám keze által: «Achilleia hozománya». Ez az enyém. Azonkívül elviszek még kétszáz rubelt ezüstben. Ez már lopás. A harminczezer rubelt odaadom te neked: ezt te viszed magaddal. Én Udinszkig úgy szórom a pénzt, hogy okvetlenül gyanut költök vele. Ott elfognak, a korlátnok elé visznek. Az előtt bevallom, hogy a gazdámat megloptam, Sztofilics Waszilkót Kirenszkben. Azért engem elítélnek két esztendei deportálásra, s a polgári becsületednek az elvesztésére.

ATLENKÓ. Halálra ijesztesz!

ACHILLEIA. No látod, milyen gyöngö szived van! Már is megijedtél. Pedig ez még a java. Hát nem jó az, ha én is veled egyenrangúvá leszek? Ha téged becstelenné tesz a kegyetlen orosz törvény, hát legyen én is becstelen, akkor nem áll közöttünk semmi gát. A becstelen leányt nőül veheti a becstelen férfi, minden botrány nélkül s a szibériai száműzöttől elvették a polgári becsületet.

ATLENKÓ. Hiszen te valóságos szent vagy.

ACHILLEIA. Nem én! Csak szeretek. - De hát hallgasd tovább. - A nálam talált pénzt természetesen elveszik, és senki sem fogja magát törni érte, hogy Sztofilics Waszilkát keresse Kirenszkben az ő megkerült rubeleivel. A korlátnok is családos ember s nagyban kártyázik. Engem a legközelebbi deportáltak szállítmányához oda csatolnak, s tovább tolonczolnak Jeniszei felé. Ott van Krasznójarszknál az Európából idesöprött száműzötteknek a tanyája, a honnan szétosztják őket vétségük rangfokozata szerint. - Itt szokták tartani a leány-árverést. Ezt már tudod, hogy miből áll?

ATLENKÓ. Magam is voltam ilyennek szemtanuja. A vétségért elítélt nőket dobra ütik a száműzött férfiak között, a ki legtöbbet ad érte, azé. Tehet vele, a mit akar. Használhatja szolgálonak, feleségnek; eladhatja ha megunta, s agyonütheti, ha megharagszik rá.

ACHILLEIA. No már most tudod a magad teendőit. Te visszafordulsz az utadból a Lena felé s jössz vágatva, a hogy csak az iramszarvas bir, utolérni azt a karavánt, a melylyel engem szállítanak. Ott azután, mikor az árverésre kerül a sor, rámlícsitálsz: van harminczezer rubel a tarsolyodban, más el nem üthet a kezdről: megvásárolsz; a foglyok között mindig akad pópa: összeesket, s akkor aztán «nagy a világ.»

-130-

ATLENKÓ. Megverne engem az Isten, ha én ezt a te áldozatodat elfogadnám. Te! Egy ártatlan kis leány, a ki semmi rosszat nem ismersz, azt sem tudod, mi fán terem a bűn? egyszerre oda dobod magad tolvaj népsöpredék közé; gondold meg azt! Itt pompa, kényelem vesz körül, tíz cseléd lesi az intéseidet s ha csak madártejet nem kérsz, mindent elhoznak; ott pedig, a hová menni akarsz, névtelen inség, nyomor, veszedelmek várnak reád; többet gyalog, mint rossz szánon, rongyos gúnyában vándorolni pusztáról-pusztára, bűzös jurtákban, hóba vajt barlangokban éjszakázni, farkasok medvék elől futni, éhezni a hózivatartól eltemetve; mikor néha nyirfakéreg az egyedüli táplálék, s csak az emberek szidalma, a mi melegít.

ACHILLEIA. Mindent tudok! Ismertem én egy asszonyt, a ki mindezt végig szenvedte azért, a kit szeret. Ez az asszony volt az én anyám, a ki utána jött a száműzött apámnak, a Volgától a Jeniszeiig egyedül. Én sem leszek rosszabb az anyámnál.

Ennél a szónál aztán Atlenkó nem tehetett egyebet, mint hogy leborúlt a leány előtt térdre, s elkezdve annak a cipője hegyénél, végig csókolta őt a két szemöldökéig!

Hogy a leány csakugyan érdemes volt a végig csókolásra, hogy karcsú, nyulánk termete volt, fehér piros orczája, finom ajkai, sötét kék szemei és selyemszőke hosszú haja, azt mindenki természetesnek fogja találni.

Arról a képzeletről azonban le kell mondanunk, mintha Atlenkó azért, mert magyar huszár volt valaha, valami pörge bajuszú, kúnsági nyalka fiú volna, mert annak az arcza egészen simára van borotválva, különben senki sem hinné el neki, hogy doktor. Irkuczkban megkivánja minden tisztességes beteg, hogy az orvosának az arcza simára legyen szőrtelenítve; szakállas orvos nem kelthet bizalmat.

-131-

Az orvosi tudománya Atlenkónak egyébiránt egészen a helyzetnek és a körülményeknek a magaslatán állt. Tudta, hogy a hánytató borkóbból az úrnak szimpla, a parasztnak dupla adagot kell adni, hogy a hideglelésbe addig kell a chinint tömni, a míg megelégszi, hogy az alöes minden gyomorhajban rendesen használ, hogy a kinél a hólyaghúzó flastrom nem segít, azon eret kell vágni, hogy a Seidlicz-por minden asszonyi bajt kigyógyít s a kinek a lába eltörött, azt zsendely közé kell kötni (t. i. a lábat); természetesen ő hordta magával az orvosságokat is, s azok egész ládával álltak nála; s ha pedig valaki olyan betegségbe esett, a melyenhez nem talákozott orvosság a pharmacopoejás ládában, hát az szégyenlhetette magát, hogy olyan betegséget tart, a mi nem ebbe az országba való! De hát Irkuczkban a másodéves orvostant végzett huszárhadnagy is drága kincs volt, s mint ilyen, a mi Atlenkónk tömérdek orosz vért kiontott, t. i. érvágóval.

E bevégzett tény után Achilleia parasztleány ruhában kiosont a szórmekezeskedő házából; a város végén felfogadott egy jemsiket, a ki őt Nisnei-Udinszkig szállította, Atlenkó pedig hazament a szállására, s az orvosságos ládáját összepakolva, a harminczezer papiros rubelt pedig a tüszőjébe eldugva, iramszarvas szánkón megindult Nersinszk felé. Volt egy jó Lefaucheux vadászfegyvere, száz tölténnyel, meg egy finom cserkesz szablyája; vitt magával egypár füstölt medvesonkát, meg egy átalag rumot s egy zsák kétszer sültet az útra. A legelső szomszéd falunál aztán visszabocsátá a maga jemszikjét, az egész útját kifizetve; ott felfogadott egy iramtartó szamojédet, s annak azt parancsolta, hogy vigye őtet Krasznojarszkba.

-132-

MÁSODIK KÉP. Jó istenke a Szjadei Hahé!

Mikor a szamojed befogta az irámot a csónak alakú bőrszánkóba, a felesége azt mondta neki: «aztán a Szjadei Hahét itthon ne felejtsd».

«Inkább a fejemet hagynám itthon!»

Atlenkó kíváncsi volt megismerkedni a Szjadei Hahéval.

Nagy kérésére (meg két rubel kész fizetésre) előhúzták a szamojéd istenkét a csizmaszáróból. (Ennek ilyen temploma van.) Tengeri kutya fogból van faragva: orra, füle, szája mint az embernek, csak a szarva, meg az agyari vannak rézből; visel piros gyapotinget ólomptykékkal, a melynek az aljáról rézfélholdak, gyűrűk és csörgők függenek alá. Ha megrázzák, akkor cseng-bong rajta minden s attól felébred.

S ugyan jó volt, hogy a Szjadei Hahét magukkal vitték, mert a veszedelmes útban mindenféle csodák vették őket elő.

Legelőször jött rájuk egy gyilkos indulatú «purga», az éjszak réme, a hózivatar, mely apróra tört havat, mint csupa tūhegyeket szór az ember arczába, hogy a két szeme világát elveszti tőle. Futni kell előle, mert a ki megáll, azt eltemeti. Jó szerencse, ha az «ördögök sírkövégig» elmenekülhet, s ott meghúzhatja magát. Ezek az egymás közelében álló óriási bazaltsziklák, a mik a hózivatagból feketén fölmerednek, nagyon hasonlítanak a síremlékekhez. A néphagyomány szerint e sírkövek alatt fekszik az ördög meghalva. Kérdés, hogy ha meghalt az ördög, kire maradt a pokol?

Milyen szépen tud ezeknek a magas sziklakolosszusoknak a szélein, hasadékain, a vihar orgonázni! Az alájuk menekült egészen megérti a Memnon szobrok éneklésének az elméletét. A szikla a leghatalmasabb hangszer, csak hogy művész kell hozzá, a ki tud rajta játszani. Ilyen művész a purga. Rettenetes ujjai játszanak a billentyűkön, dörmög, mormog, mintha dobot verne, azután sípolni kezd, nagyokat füttyöget, beleüt az öreg dobba, trombita, kürt tárogató zeng-harsog, rémséges accordot adnak a sívító sziklaodúk, a ködkürt belebődül, pokolbeli bassus trilláit rezgetve. Közbe hangzik az ördöghahota soloja. Aztán alábbhagy a zene, s akkor lesz a legfülkínzóbb, mintha millió hegedű zizeregne egyszerre, lassan elhalva a tengermorajt utánzó dübörgés finaléjában.

- No uram, most ugyancsak a Szjadéit Hahénak köszönhetjük, hogy az ördögök karmából kimenekültünk, hálálkodék a szamojéd, áldozatot hozva a jóltevő istenkének - a szárított hal farkát, melynek a megenni való részét ő maga elkölté - s azzal visszadugta azt a csizmaszárba. Most már ugyan igyekezzünk tovább.

Éjjel van, az ég tele myriád csillagokkal, az új hold sarlója, mint egy görbe oltárláng, lobog a Koliván-hegy legmagasabb csúcsa fölött, s a csillagos mindenséget átöleli az örök titkos északfény: kettős fényboltozat, sárga és rózsaszín küllőkkel, sötétkék ablakok között.

Változik a zene. Az északfény rejtélyes zöreje uralkodik ott fenn, mintha égő szikrák pattognának széjjel, mintha ércdárdákat vernének egymáshoz; közben hangzik a délfelé szálló énekes hattýúknak túlvilági sopránja; ide alant pedig az emberüldöző fenevadak üvöltése. A futó szánt farkascorda veszi üldözőbe. Csahintásaikra bógve felel a megrémült irám. Óriási jegesmedvepár nyargal a szán után; közbe egy-egy lövés dördül; a farkascorda egy percze elmarad, a míg egy elesett társát fölfalja.

- No most segíts ám, Szjadéi Hahé!

Meg is segíti őket a jó istenke, hoz a futók számára menedéket. Egy égő erdőt. Azon kell keresztül vágatniok.

Nincs választás. Bele kell rohanni. A fenyőfák sudarairól tűzzápor hull alá, az út forró hamú. Eddig ők futottak a vadak elől, most a vadak futnak ő előlük. Egész iramcsorda, vegyest farkassal, hiuzsal törtet a lánggal égő szálfá. Ez a szerencsájuk: azok utat taposnak a zsarátnok között.

Az erdőrecsegést túlhangozza az állati kardal. Minden állat megszólal most, mely némának született, a nyúl visít, a hód jajgat, a felforralt patakból menekülő vidra tutulni kezd, s közbe nagyokat dördül a lánggal égő szálfá.

- Hej csak innen vigy ki bennünket jó Szjadéi Hahé!

Kisegíti őket. Az erdőégésnek határt vet egy befagyott tó. Mikor a tisztásra kijutnak, akkor veszik észre, hogy megvirradt.

A tó sima tükrén még gyorsabban szalad a szán. Az iramszarvast nem a kalapács hajtja (ennél a jó állatnál ostor helyett fokost használ a kocsis), hanem az ösztöne. A tulsó parton törpe krumpuczerdőt lát, ott terem az ő abrakja, a zuzmó.

Új csodák támadnak a sápatag égbolton. Nem egy nap, hanem öt vak nap pislákol holdhalavány fényben; négy összefoglalva egy fénykarikában, az ötödik, a központi, átszelve egy harántvonallal, mely a fény szérüt kétfelé osztja, s ebből megint két megkezdett ív szegi át a nagy kört. A csodálatos «halo» (ál-nap) olyan derengést támaszt, mintha nem is ez a világ volna.

S a befagyott tó jege kezdi meg e csodaképhez a zenét. A jég pattog, mintha óriási tündérhárfá húrjait pengetnék oda alant, czitera, czimbalom zeng-bong a szán nyomán, mintha egy végtelen klaviaturán sikamlana végig, közbe a triangel csingilingije szól.

Szerencsésen a túlpartra jutnak. Ez úttalan világban az első kalauz az iramszarvas ösztöne, a másik a szamojéd tájékozási adománya. Ott találják az utbaigazító áldozathalmot. Közepén egy kifaragott bálvány, tengeri kutyafog agyarakkal, vérrel festett szájjal, ez a nagy Szjadéi Hahé; körülé tört szekerczék, fazekak, rudra akasztott rongyok, emberpofájú forgácsdarabok, dárdahegyek, üres pálinkás korsók. Minden igazhivő, ki ezen utazik, e halmon áldozza fel azokat a szerszámaikat és edényeit, a miknek nem veheti hasznát többé. Van benne logika.

Ezeket nem veszi el az áldozathalomról semmi szentségtörő kéz.

Atlenkó is átengedte hálából nagy Szjadéi Hahénak a kilőtt töltényhüvelyeket, a szamojéd pedig a medvesonkának a csontját.

Nem messze a bálványhalomtól ráakadtak a hótól elborított jakut falura, s ott megpihenhettek, a Tojón füstös jurtajában; az iram maga kereste a hó alatt a táplálékát, a keserű mohát, a mit egyenesen az ő számára teremtett a Szjadéi Hahé.

Innen aztán már csak hat napi út a krasznojarszki nagy balagánig, a hol a deportáltak találkozója van.

HARMADIK KÉP. Vagy boszorkány, vagy tündér.

A Krasznojarszki nagy balagán, a mely a siberiai deportáltak gyűjtő helyéül lett építve, egy

rengeteg nagy tuskó-pajta, vastag fenyőderekakból összerakva; háromszáz embernek el kell benne férni, igaz, hogy szorosan. Úgy alusznak benne, hogy az egyik ember a másiknak az ölébe fekteti a fejét. A tágas épület északi sarkában van egy óriási tűzhely, melynek a kandallója magas kürtőben fut ki; de ezen csak akkor raknak tüzet, a mikor itt van a nagy sokaság; a rendes időben, mikor a csárdás magában van, s csak a járó-kelő utasokat látja el, nem fűtik az egész pajtát. Győzné az ember fával. Hanem van a balagán déli sarkában egy kisebbszerű jurta építve (ház a házban). Annak az oldala, teteje kívül betakarva iramszarvas bőrökkel, a melyek a meleget megfogják, belül szent képekkel felcziczomázva, azok között Miklós czár és Napoleon császár arcképei; közepén tűzhely, a fölött lóg háromlábú bakon egy vaslánczra akasztott bogrács, abban főzik a halat, a kwaszlevest, vagy az iramszarvas tokányt. S ha ez elkelt, kiöblítik, vagy ki sem öblítik, felteszik benne a vizet a «tégla-theához». Ezen félszer alatt állnak a pálinkás hordók, a kétszersültek és szárított halas tonnák, a rozslisztes és káposztás kádak, kövekkel lenyomtatva, a vajas vendelyek; a gerendáról függnek alá a medvesonkák s a füstölt vizák, a balagán háttérében az ölbe rakott tüzelő fa. A pádimentuma a balagánnak igen szilárd anyagból van megalkotva: iramszarvas-trágyából, a mi olyan, mint az aszphalt.

-136-

A jurta padlója azonban medvebőrökkel van leteregetve.

A csárdást Piripioff Péternek hívják, s nem tudni örmény-e, vagy dél-orosz, vagy cigány? Mindenikből van benne valami.

Ennek a leánya a «Csalavér».

Gúnynév, a mi úgy ragadt rá, de maga is elfogadta.

Erről is nehéz eltalálni, hogy micsoda: tündér-e, vagy boszorkány? Mikor meglátja az ember, olyan rút, hogy megijed tőle, mikor aztán jobban megnézi, olyan szép, hogy belészeret; mikor belészeretett, akkor megátkozza s mikor megszabadult tőle, soha többé el nem tudja felejteni. Az arcza barna is, piros is; ha haragszik, sötétséget csinál vele, ha szeret, világot gyújt vele; a szája kicsiny, mikor csókol, nagy, mikor nevet, módos mikor csábít, éktelen, mikor szid, hanem a szemei, azok mindig ragyognak. A szénfekete haja olyan göndör, hogy a fején szerteséjjel áll.

Azt mondják, hogy mindenféle varázsló mesterséghez ért.

Ismeri a «dúr»-por készítésének a titkát s ad belőle drága pénzért, kinek milyenre szüksége van.

Mert a «dúr»-pornak többféle minőségei vannak. Kapni olyan dúr-port, a mi a szép leány italába keverve, azt rögtön szerelmessé teszi, a másik fajtának meg az a hatása, hogy a féltékeny férjnek elveszi látását, hallását, nem tudja, mit csinálnak előtte. Olyan dúr-por is van, a mi álmában járóvá teszi az embert, hogy azt kell neki tennie, a mit az elaltatója parancsol. Olyan dúr-por is van, a mi a gyáva embert vitézzé tüzeli föl, míg a másik a vad hőst is anyámasszony katonájává puhítja.

-137-

Ezeket mind a tarsolyában hordja a Csalavér.

Tudja róla a kormányzó is, meg a hetmanok, az iszpravnikok, hogy ő készíti a dúr-port, de hát szükséges az nagyon ebben az országban; ha szükséges nem volna, nem szedetnék össze a légyölő galócza-gombát, a mi a tundrákat nyaranta ellepi, hogy abból a nép számára «muchomort» destilláltassanak, a mi olyan pálinka, hogy a ki iszik belőle, két napig fel nem ébred, de egyre rugdalózik tőle.

Mikor Atlenkó megérkezett a nagy balagánhoz, akkor még ő volt ott az egyedüli vendég. Az iramszarvas a kapú előtt összerogyott. Akkor már tizenhat órát futott pihenés nélkül ez a természet csodája állat. Beleszakadt. A szamojéd rögtön hozzálátott a földarabolásához. Jó pecsenye lesz belőle.

Atlenkó behozta a vállán a gyógyszerész ládáját a nagy pajtába, a hol egészen sötét volt; minden ablak be volt csukva.

- Hej kívül is, hej belül is! Ki van itthon, ha beteg is?

Erre a szóra elébújt a sátorból a csárdás.

- Mit parancsolsz uracskám! Kell tégla-thea, kell kwaszleves? Kell medvebőr, aludni?

- Csak egymásután mind. Persze, hogy kell. A ki két nap óta se evett, se ivott, se nem aludt. Hanem legelőbb ezt a ládát tedd el biztos helyre!

- A leányom majd elteszi. Hej Csalavér!

A hívásra előjött a leány. A mint meglátta a fiatal legényt, egyszerre megtetszett neki. Ahhoz volt szokva, hogy mikor bejön az utazó, bajusza, szakála tele van jégcsappal; csupa nevetni való a férfi. De ennek sima az arcza és piros. Ez már a kedvére való legény. Igyekezett is a szebbik tekintetével reá kacsintani.

-138-

- Miért van neked ilyen szép síma arczod? Kérdezé végig czirógatva Atlenkó ábrázatját.

- Azért, mert orvos vagyok babám!

- Hát te olyan ezermester vagy, a ki a betegeket meggyógyítod; én meg olyan bűvésznő vagyok, a ki az egészségeseket megbetegítem. De jól megélnénk, ha összetennénk egymást.

- Az bizony jó lenne. Hát már most mégis csak gyógyíts meg egy kis forró punchcsal, ha tudsz készíteni, mert csupa jég vagyok.

- Ha tudok-e készíteni! Majd csinállok én neked olyan punchot, hogy csupa tűz leszesz tőle.

Azzal bevezette Atlenkót a sátorba, megvetette számára a fekhelyt medvebőrből, mormota-irhából, jó puha mohából, s aztán meggyújtotta a tüzet a szamovár alatt. Az alatt danolt neki egy nótát, hogy mi mindenféle varázsló tudományhoz ért ő, hányféle italt tud készíteni, melyik miről használ.

Atlenkó megitta a punchot, aztán jóllakott ikrás hallevessel, s a nagy fáradtságtól, meg a Csalavér nótájától nagy hamar elaludt.

Arra sem ébredt föl, mikor a deportáltak csapatja nagy zajjal, lármával megérkezett a balaganba. Azok jóval előtte jártak az útban; a szegényebbek gyalog, a kíséző kozákok lóháton; a pénzesebb száműzöttek lóvontatta szánon. Atlenkó úgy kerülte el a csapatot, hogy az írámmal leszállt a befagyott folyamra, s annak a jégpályáján sikánkozott előre.

Háromszázan voltak a száműzöttek, mikor Tobolszkból útnak indították őket; de idáig csak valami nyolczvan jutott el belőlük. Legtöbb elzüllött, mikor az égő erdőn jöttek keresztül. A kíséző kozák hetman elkiáltá magát: «fusson, ki merre lát!» s azzal a fegyveres lovasság előre vágatott; az elítélt csapatból csak az követte a nyomukat, a ki akarta.

-139-

A csárdás messziről látta már a csapat közeledését, s előre meggyújtá a tüzet a nagy tűzhelyen, s felállította föléje az óriási bográcsot, a mibe a szamojéd jemsikkal beledobálták a feldarabolt irám konczait, kész lakomára várva az érkező deportáltakat.

Azok a végcélhoz közel érve, rögtön beüték az utolsó velük jött pálinkás hordó fenekét s mind kiitták a tartalmát. Ide már jól felpálinkázva rohantak be valamennyien.

Volt azok között mindenféle nemzet: lengyel patrioták, kaukázusi cserkeszek; kisoroszországi zsidók, kazani tatárok, orosz duchoborzik (rugdalozó szentek), legtöbb a kievi nihilista, aztán meg valami hús uráli kozák, (ezek fegyverben).

A tanyára megérkezve, mindenik a maga nótáját fúta: a cserkeszek az alkórán szúráit énekelték vontatott mély hangon; a zsidók a maguk siralom énekeit fisztulázták; a lengyelek kevélyen hangoztatták a «bozse cos Polszkét»³⁾, a duchaborzik a maguk ördögrugdalo tánczukhoz dudolták a zsoldárokat, a kozákok bömbölték a himnuszt: «Bozse czárja chrani, szilni derzsavni!»⁴⁾ de mind valamennyit túlharsogta a nihilisták marseillaise: «Contre nous de la tyrannie, l'étendard sanglant est levé.» «A zsarnok véres lobogója emelve ellenünk».

Pokolbeli symphonia volt az együtt, mikor egymásba vegyült. Atlenkót még ez sem ébreszté föl.

Mikor aztán az elcsigázott csapat elverte az éhét, szomját, előállt a kíséző hetman, számba venni a jelenlevőket. Ki került meg, ki veszett oda? A ki megvan: az «poszlejenyec», a ki nincs meg: az «bradjaga»⁵⁾.

-140-

A közben mindegyiknek el kellett mondani, hogy ki miféle vétségért lett deportatióra elítélve; mert a hetman nem tudott eligazodni a certifikátokon, a sok hiányzó részvényes miatt. Csupa confuzió volt az egész dolog. A cserkesz főnöknek jutott az a vád, hogy a pálinkát vitriollal hamisította meg, s a zsidó Schnorrer ítélete hangzott karavánok fegyveres megtámadására; - természetes, hogy mindenik a legszelídebb bűnököt válogatta magának: politikai vétkes senki sem akart lenni; mert azokat a csukcsiakhoz küldik tengeri kutyát vadászni; ellenben egy váltóhamisítónak az üresen hagyott conditiójára nagy volt a concurrentia. Mindenki az szeretett volna lenni! Végre kiki urát adta, hogy mért került ide, s azzal rendben volt minden.

Ekkor a hetman felolvasta nekik a rendeletet, hogy mihez tartásák magukat az állomáson, egész létánia volt, hogy mi «nem szabad».

Legfőképp megvolt tiltva a kártyajáték. Egy kozákot itt hagytak ellenőrizni a szigorú parancsot.

Annálfogva, a mint a hetman a többi kozákkal kiment a balagánból, a következő karavánt kíségeteni a hóból, a fegyenczek rögtön odagördítettek a pajta közepére egy üres hordót s annak a fenekén elkezdtek kártyázni. Egy deportált, a ki hamis kártyázásért volt elítélve, adta a bankot.

Az örül hagyott kozák rájuk rivallt.

- Hogy mertek kártyázni?

- Hát honnan tudod, hogy mi kártyázunk? kérdé a bankadó.

- Hiszen látom.

- Melyik szemeddel látod?

- Ezzel a jobbikkal ni!

A bankár aztán egy öt rubeles bankót dugott a kozáknak a kucsmája alá a jobb szeme fölé.

- Látod-e még?

- Most meg a balszememmel látom.

-141-

Azt is letakarták egy bankóval.

- No már most nem látom.

Akkor aztán játszhatták con amore a diabolkát.

Egy-egy deportált, a ki az utolsó rubelét is elvesztette, odament a Schnorrerhez, a ki uzsoráskodásért volt elítélve, s pénzt kért tőle kölcsön, hogy tovább játszassék, zálogul hagyva a bundáját, a kabátját, a mit az mind magára szedett.

Ez alatt a Csalavér, miután az új vendégeket kiszolgálta étellel, itallal, bement a jurtába s valami csábító itallal felébreszté Atlenkót.

Az kábulásában égből jött angyalt vélt maga előtt látni. A dúr-por hatása volt az.

A varázslónő bájítallal rontotta meg az ifjút, ki félében, félmámorban az ő kedves Achilleiáját vélte maga előtt látni: annak esküdözött, hogy holtig fogja szeretni.

E közben megérkezett a második karaván is, mely a deportált asszonyszemélyekből volt összegyűjtve.

A balagán egyúttal házasságszerzési intézetül is szolgál. A némbereket elárverezik. Minthogy az asszony nép negyedrészt annyi, mint a férfi, annál fogva az árúczikk nagy keletnek örvend.

Már a szerint, hogy ki micsodás?

A kikiáltott eleven tárgyat odaállítják a közepre, egy felfordított szánkó fenekére s annak ott el kell mondania, hogy mit tud?

Ha főzni, varrni tud, elnézik egyéb hibáját. Ha ért hozzá, hogyan kell a sarana hagymát keresni a vándorhőrcsög odujában, s abból kenyeret tud sütni: akkor lehet ragyas képü; s ha épen az irhabőr kikészítéséhez is tud, s érti, hogyan kell azt pirosra, sárgára festeni: akkor az évei számáról sem kérdezősködnek. Ha férjgyilkos nő kerül az árúpadra, azon épen nagyon kapnak; mert annak igen jó természete lehet. Ellenben kinek gyöngye, finom testalkata van: arra kevesen árvereznek. Holmi siránkozó báb, a ki az arcát takargatja a kezével, megköszönheti, ha a kikiáltási áron fölül egy rubellel a nyakán maradhat valami érdemes lókötőnek. Szabad cserélni is, ha megbánta az ember a bevásárlást.

-142-

A hetman kihirdeti a parancsot, hogy a száműzötteknek a megvett asszonyokkal táncolni nem szabad.

Annál fogva a mint kihúzza a lábát a pajtából, mind táncznak erednek: előveszik a balalajkát, a tilinkót; muzsikálnak és táncznak.

Az örül ott hagyott kozák rájuk förmed:

- Ne táncoljatok!

- Ugyan mivel látsz most? kérdik tőle.

- Most a tenyereimmel látok.

No hát a tenyereit is megvakítják egy-egy ezüst pénzzel.

Akkor aztán előjön a jurtából Csalavér is, magával hozva Atlenkót.

- Hát ez kicsoda? kérdezik az összeröfent száműzöttek.

- Ez az én szeretóm; mondja a Csalavér, s eléje tánczolva az elbűvöltnek, maga után csalogatja azt, körben lejtve, kezében a csörgős dobbal. Atlenkó csetlik-botlik a nyomában, mint az álomjáró.

Ekkor újra bejön a hetman, magával hozva Achilleiat.

- Legvégül hagytam a legjavát. Itt van az a leány, a ki ellopott az urától kétszáz rubelt; hej, sok szegény legénytől még több szívet! Száz rubel az ára! Ki ad többet érte?

Ilyen magasan no még egygyel sem kezdték.

Achilleiát is felállíták a szánkó-emelvényre s elkezdtek rá árverezni.

A bankadó hamis kártyás minden versenytárust túligért. Felverték már háromszáz rubelre az árát.

Achilleia kétségbeesetten hordta körül tekintetét a sokaságon. Kereste a maga Atlenkó-ját, a ki megszabadítsa, a hogy összebeszélének.

De az csak nem jött elő.

Becsalogatta azt magával a gonosz tündér a jurtába, s ott tartotta hizelgő szóval, enyelgő beszéddel, forró ölelgetéssel.

«Háromszáz ötven rubel! Négy száz rubel!» hangzott a pajtában az árverés. Egy dobütés, két dobütés. «Ki ad többet érte?» Ha a harmadik dobütés is elhangzik, oda adják a hamis kártyásnak?

Atlenko pedig azt hitte, hogy most is őtet ölelgeti: - a maga kedves Achilleiáját.

-143-

Elkezdett a jurtában dalolni. Azt a régi mélabús nótát:

«Zsidó, zsidó! Batyus zsidó!
Van-e nálad pirosító?
Hej! az én rózsám olyan sárga:
Ráfér ezer forint ára!»

A mint ez a sokszor hallott nóta megütötte a fülét az árverezett leánynak, egyszerre megtudta róla, hogy itt van az ő Atlenkója. Csak hogy azt valami varázslat tartja vissza. Nosza frissen elénekelte rá a másik versét a nótának:

«Azért sárga az én orczám,
Mert te többet nem gondolsz rám,
Ha eszedbe jutnék újra:
Hej! az én orczám de kigyúlna.»

Erre a dalra Atlenkó felugrott a fektéből, kirántotta a fejét Csalavér ölelő karjai közül.

- Ez az én szeretőmnek a hangja! Eredj innen! Te nem vagy az én kedvesem. Az én Achilleiámat odakinn árverezik.

Azzal kirohant a jurtából, mint az eszeveszett, s meglátva Achilleiát a szánkán állni, odaordított az árverezők közé: - Ezer rubel! - Két ezer rubel! - Három ezer rubel! - Nem adom senkinek azt a leányt! Az az enyém! Tíz ezer rubel!

-144-

NEGYEDIK KÉP. A dauriai szultán.

Hát ezzel a nagy heveskedéssel mindent elrontott Atlenkó.

- Hohohó ne! Hová szaladsz? Kiáltá rá az újonnan jött hetman. Micsoda bolond ember vagy te, hogy csak úgy csetvert (veder) számra öntöd a rubeleket. Egy rossz leánycselédért! Te valami nagy tolvaj vagy! Hol a pénzed?

Atlenkó akkor kezdett észére téregetni.

- Én doktor vagyok. Itt van a passzusom. Az irkucski kormányzótól van védlevelem.

Azzal elővette az igazságát s megmutatta a hetmannak. Csak tudsz olvasni?

Száz hetman közül kilenczvenkilencz azt mondta volna rá, hogy «ühüm; tudok» aztán megnézte volna, hogy felül van-e rajta a «sas» s alúl az ákombák s aztán a csizmaszárába eresztette volna a markába nyomott pénzt, a mit a fogásról ítélve imperiálnak becsül, s rábólintott volna az orrával: «jól van!» De ilyen bolond a szerencse! Épen annak a hetmannak kellett a századiknak lenni, a ki valósággal ismeri az írást.

- Ahahó! Jó fiacskám! Hát te vagy az a doktor, a ki az irkucski bőrkereskedőnek a harminczezer rubelét elloptad s elszeléltél vele! No most egyenesen beleszaladtál az oroszlán torkába! Egy tizedrésze az ellopott pénznek a tolvaj kézrekerítőjeé. Nálad a pénz; te vagy a tolvaj!

Ekkor aztán Achilleia odaugrott Atlenkóhoz, s a karjába csimpajkózott.

- Nem ő a tolvaj. Én loptam el a pénzt. Én vagyok az irkucski bőrkereskedőnek az unokahuga.

- Zdrawtvujtje! Akkor egy csapással két legyet! Téged meg az izpravnik kurrentáltat: az elszökött menyasszonyát.

-145-

A szerelmes pár kétségbe volt esve.

A kozákok hozzá fogtak, hogy megkötözzék őket.

Hanem a Csalavér közberontott.

- No nó! Csak lassan. Előbb hadd fizesse ki a doktor, a mit nálam három nap, három éjjel eldorbézolt. Nem bánom én, ha lopta is a pénzt.

- No hát számolj le vele, Csalavér denevér!

Csalavér aztán odasuttogott Atlenkónak, mintha számolna vele.

- Te csoda ember vagy! Hogy erősebb tudott lenni a szerelmed a te kedvesedhez, az én legerősebb dūr-poromnál. Azt itattam veled. Mégis ő érte ugrottál, mikor a szavát meghallottad. De még nagyobb csoda a kedvesed, a ki magára vállalja a bűnödöt s inkább magát hagyja megkancsukáztatni, mint a vőlegényét. Megszerettelek mind a kettőtöket: az a furcsa, mikor az ördög szerelmes lesz. Én leszek a ti ördögötök. Ne féljetek. Én kötözöm meg most valamennyi kozáknak a kezét-lábát.

Azzal visszament a hetmanhoz.

- De jó rostopcsinos átalagot furtam meg ennek a gézenguznak a kedvéért! Megadta az árát.

Nosza így meg ezt most a szerelmes párnak egészségére.

A felköszöntést a kozák soha sem hagyja viszonzatlan.

Az ármányos Csalavér mindjárt ide való nótát is gondolt ki a pálinkás köszöntőhöz.

«Egyszer volt egy tintás szájú gyiák,
Megcsókolta a gazdája lányát,
Meglátták a csókjának a nyomát
Hej gyiák, gyiák! gyiák!
Máskor ha csókolsz; ne nyald fel a tintát.»

A kozákok kaczagtak és ittak a hurokra került szerelmes pár rovására. Egyszer aztán csak elkezdtek dülöngélni. A varázsszer megtette a hatását. A hetman elkezdett kommandérozni, mintha rohamra indítaná a csapatját: «vigyázz, céllozz! tüzelj! Brrum! kard ki kard! Lándzsát szegezz! Rajta, rajta! Hurrá hurrá. Nincs pardon!» A minek az lett a vége, hogy mind eldülöngéltek egymás hegyébe a nagy tűzhely körül s ottan fútták aztán azt a nótát, a mivel a horkolva alvókat szokták csúfolni:

-146-

«Hurkabőr
Rókaszór
Fűrészpor.
Korpabor,
Kender, turó, kan kakukk!
Fujd a kását, fujd, fujd, fujd!»

Chorusban horkolva, ez is nagyon szép lehet.

- No már most kedveskéim! Elóttetek a világ! kiáltá a Csalavér. Kapjatok fel valamennyien a kozákok lovaira, aztán neki az erdőnek: a bradjpgák útjának. Én leszek a vezetőtok, én már ismerem az utat.

Csalavér-nak bizonyára nem volt jó ott maradni, a míg a kozákok megint felocsúdnak, mert azok majd a tűzre tették volna a megszöktetett száműzöttjeikért.

Ezek pedig nagy örömben voltak, hogy a zsarnokaikat így elázva látták; elkezdtek valami vad riadót dalolni; a míg eszükre térve, hogy ez a nóta még felverheti az alvókat, pianóra fogták a dalt, s utóbb csak a karjaik hadonázása, a lábaik rugdalózása mutatta, hogy dalolnak, a kozák csapat rémséges horkolása mellett.

Atlenkó és Achilleia ráértek ezalatt egymásnak eldicsekedni vele, hogy milyen boldogok.

Csalavér pedig oda ült a földre a jurtája elé, fejét térdeire hajtva, s ott duzzogott a fölött, hogy mi szép dolog az, magától szeretni, magától szeretve lenni. Ő nem ismert más szerelmet, mint a mit a durpor gyullaszt: az ördögök szerelmét, a lopott szerelmet, az elcsalt szerelmet, az erőszakolt szerelmet, a megbánt szerelmet.

-147-

Egyszer csak nagy riadal támad odakinn: a lovaiknál kinn hagyott jemsikek rohannak be, ijedten ordítva.

«Jönnek a kirgizek! Itt van a daurai szultán.»

Ez aztán cseberbűl vederbe!

A kozák még szamaritánus jóltevő a kirgizhez képest.

Ez a kegyetlen faj nem irgalmaz senkinek, a kit a szagáról megismer, hogy idegen. Harcot visel köröskörül minden fajjal; jakut, burját és szamojéd pusztul előtte egyformán. Mindig a lován ül: lóháton eszik, alszik, nőszül. Nem szánt, nem vet, vadra nem, csak emberre vadászik, csordát, nyáját nem legeltet, elhajtja a másét. S ha teleszedte magát prédával, eltűnik a dauriai hegyszakadékok között, idegentől soha el nem foglalt országába. Azt csak rabszolgának viszi magával; de élve vissza nem került még egy is. Még a kozákot is meg meri támadni, de csak olyankor, mikor tudja, hogy valami pihenő tanyán leitta magát az egész csapat.

Most aztán jók volnának a kozákok! költögetik őket, ránczigálják hajuknál, fülüknél fogva; de csak nem ébrednek. A bátra, a vitéze a száműzött csapatnak még az égő erdőnél megszökött.

- Ne nyivákoljatok! Kiált a megszeppent hadnak Csalavér: ha eltudtam banni a kozákkal szépen, majd eltudok banni a kirgizzel még szebben.

A kirgizek voltak valami kétszázan.

Ezek a vad hordák, a mint a kémeik által megtudják, hogy egy új szállítmány száműzött van utban Európából, mindenütt nyomába száguldoznak a karavánnak. A ki megszökök a kozákrabságból, az a kirgiz rabságba kerül. A nagy pihenőknél pedig, a hol sejtik, hogy a kisérő fegyveres nép a fáradságtól elcsigázva, neki adta magát a pálinkának, s mámorban fekszik, ráütnek fegyveres erővel a tanyára nagy zajjal. Ha puska lövésekkel fogadják őket, akkor visszafordulnak: a kozák még nem elég részeg! De ha nem találnak ellenállást, akkor nagy vitézek.

-148-

A szultánjukat Irzin Kombának hívják. Az országa ott van a Munku-Szaszszu örökhavas hegyei s a Koszszogol tó között, a mit mai napig sem hódítottak meg az oroszok; pedig gazdag ezüst bányák vannak a hegyeiben. Nem is pénzért jött martalózkodni elő hegyei közül a szultán: az van neki elég; hanem eleven prédáért. Szüksége van minden mesterséghez értő rabszolgákra, és fehér piros arcú, szőke haju cselédekre. Ő magasabb nemzetgazdasági szempontokból rabol. Nemzetének nemesítésén, civilizálásán dolgozik.

Nagy az öröme, mikor vezérei kíséretében, (kiki elől-hátul körül tüzködve fegyverrel) beront a nagy pajtába, s meglátja azt a nagy csoport fehér népet; de még nagyobb, hogy a kozákokat aludni látja.

Rátapos az alvó hetmannak a fejére. Így tesz a dauri szultán a kozákkal, mikor az holtrészeg!

Az ébren levő számüzötteknek azonnal bemutatja magát, hogy ő az a hatalmas Irzin Komba, a ki ura mindannak a földnek, a mit a Munku-Szaszszu hegytetőről belehet látni; unokája a nagy Dsingisz Khánnak, a kinek megszámlálhatlan seregei vannak; a mikkel össze morzsolhatná a «fehér czár» minden csapatait, mert puskája van elég; csak az az egy hibája, hogy nem tud «Kapszlit» csinálni hozzá. A mint azt kitalálná, rögtön megizenné a háborut a fehér czárnak.

Addig is beéri a szép leányokkal. Azok kiosztatnak a vezér urak között.

- Ti pedig szakállasok, mondjátok el, hogy ki mit tud közületek. A ki ácsolni, kovácsolni, bányában dolgozni, ezüstöt olvasztani tud: azt elviszem; a ki nem tud mást, mint ákumbákumot csinálni, azt levágom.

A megrémült számüzöttek némán nézték, hogy ragadja el az oldaluk mellől a csak imént megvásárolt asszonyaikat a kirkiz, de mikor arra került a sor, hogy Irzin Komba a szép Achilleia felé nyujtsa ki a kezét: felébredt a nemes büszkeség Atlenkó szívében. Kirántá jó cserkesz kardját a hüvelyéből s eléje állt a jegyesének, szembe fordulva a szultánnal.

-149-

- Ezt a leányt pedig nem kapod meg, szultán, a mig én, meg ez a kard egy emberszámot teszünk.

Elförmedt e vakmerőség láttára Irzin Komba. Ilyen bolond embert nem látott ő még soha, a ki a kardot arra merte volna használni, hogy azzal az ő orra előtt hadonázzon.

- Adjátok ide a hosszabbik kardomat! Kiáltá a fegyverhordóinak, s azzal két kézre fogta a pallosát. Térdelsz le előttem, te szajkó, hogy leüthessem a fejedet. Nem tudod, hogy én egy szultán vagyok?

- De csak hozd ide a testedet, majd mindjárt két szultán lesz belőled: úgy hasítlak ketté.

A szultán meghökkent.

- Hisz ez egy ördögös. Ebben dzsin lakik! Ez kutyahájjal van megkenve!

Atlenkó pedig oda kiáltott a számüzötteknek:

- Hát ti mit tájtátok itt a szájatokat? Klapczik! Ingyen akartok meghalni? Mért nem rántjátok ki az alvó kozákok kardjait? Ide mellém valamennyien! Nem győz le minket ez a tohonya sőpredék!

A példa gyujtott, a számüzöttek felkapkodták a kozákok elszórt fegyvereit s odagyültek Atlenkó körül, szembe szállva a kirkizekkel; míg a megrémült asszony nép kétségbeesve rimázkodott, mind a két félnek, hogy ő miattuk ne verekedjenek.

- Adjátok ide a paizsot meg a harci szekerczémet! ordítá dühösen a szultán, de miután úgy tapasztalá, hogy ez az ördögtől megszállott ficzkó még arra sem akar megijedni: elővette az okosabbik eszt.

- Egy ördög ellen csak a másik ördög segít. Hej te boszorkány! adj nekem abból az italból, a miben egy ördög lakik.

Értette alatta a pálinkát. Igaza volt! Sehogy sem egyenlő a harcz, ha az egyik fél be van pálinkázva, a másik pedig nincs.

-150-

- Megállj! dörmögé Csalavér, majd adok én neked olyan italt, a miben hét ördög lakik.

Azzal előhozta azt az italt, a mibe olyan dúrpor volt keverve, a melytől az ember álomjáróvá lesz, s ilyen alkalommal azzá alakul át, a mivé a megbabonázója parancsolja.

A bűvszer gyorsan hatott. Az első pohár után a szultán és kísérei megálltak mereven, mint az őrt álló katona a vártán.

Akkor aztán a bűvész nő elkezdte őket kommandirozni.

A mit csak Irzin Kombának mondott, az azt rögtön teljesíté, s a kísérei mind utána csinálták. Ha azt mondta: légy «bajadér»: akkor tánczoltak kecsesen, mint a bajadérek; ha azt mondta: légy «alme!» akkor énekeltek, lantot pengetve, mint az almék. Mikor azt mondta «uszzál!» akkor utánozták a tengerben eviczkelő hajótöröttet. Ha azt mondta: «evezz», akkor feszítették az evezőt. Ha azt mondta: «lovagolj», a dárdáikat a térdük közé kapták, úgy nyargaltak. Egyszer azt mondá a szultánnak: «Most légy szemérmes menyasszony, a ki a vőlegény elől rejtőzködik!» No az aztán agyonnevetni való volt.

Végre azt mondá neki:

- Most légy kegyes uralkodó!

Erre az egyre nagyon megvakarta a fejét az álomittas szultán.

«De már ezt az egyet csakugyan nem próbáltam.»

- Esküdjél meg, hogy kegyelmesen fogsz bánni Atlenkóval és társaival.

«Esküszöm; de attól félek, hogy nem tartom meg.»

- Mondd ki igazán, mivel nyerhetné meg Atlenkó a kegyelmedet.

- Ha kapszlit tudna csinálni.

- S mivel jutalmaznád meg, ha tudna?

- Megtenném nagyvezéremnek az országomban.

- Adj róla írást, a hogy hajdan az ősöd Dzsingisz-Khán szokott írást adni; hogy előhozott egy tevebőrt, arra felíratta ezt a szót «Mendumur!» Ebben benne van minden. S aztán beledugta a kezét egy tintás edénybe s rányomta az egész tenyerét a tevebőr szövetséglevelére.

- Akként cselekedjél! parancsolá Csalavér, s előhozta a tevebőrt, meg a tintával telt fazekat.

Tintát minden szibériai szokott tartani a háznál; nem írás végett; hanem azért, hogy a mirenymérgezésnél ellenszerül használja.

A szultán beledugta a kezét a tintás edénybe: s aztán rányomta a hitelesítő manupropriáját a tevebőr okmányra, a hogy az őse Dzsingisz-Khán szoká vala. (Raguzában maig is látható Bajazid szultánnak a szövetség-levelé, melyet a köztársasággal kötött, az egész tintás tenyerének az önlenyomatával megerősítve.)

Mikor ez megvolt, akkor Csalavér beadott egy kupicza szeszt az elbűvölteknek, a mi egyszerre megszünteté a durpor babonázó hatását.

- No most ébredj föl! Az eszméletére vissza ébredező szultán meg akarta törölni szemeit a kezével, akkor látta, hogy a tenyere csupa tinta.

«Mendumur!» kiáltá Csalavér, magasra emelve előtte a tevebőrokmányt.

«Mendumur!» zugták utánna a kirgizek, s ez ellenállhatlan szónak a varázsa alatt meglett kötve a törhetlen szövetség a dauriai szultán népe, s a hozzá menekülő száműzöttek között.

Mielőtt a kozákok felébredtek volna, az egész csapat elmenekült a «Szaján» hegyláncz ismeretlen szakadékaiközzé.

V. KÉP. A dauri ország.

Fél Ázsiát meghódította már az orosz koloszsus; de a dauriai sziklákon belül lakó népet még nem birta átlépni.

Ott fekszik a sziklabirodalom a gyomra közepén, mint egy elnyelt vízi borju, a mit nem tud megemészteni.

Az óriási sziklafolyosónak a bejárása ott kezdődik a szajáni kapunál, s ezer öles sziklafalak közé szorulva, kanyarog föl egészen a Munku Szárdik lábáig. Több utja nincs. A Munku Szárdik egy örök jéggel fedett hegycsoport, melynek jegönczei (Gletscher) táplálják a roppant nagy Kosszogol tavat, mely kétszáz ötven verstnyi hosszúságban s ötven verstnyi szélességben foglalja el az ország közepét; maguk a dauriaiak úgy hívják, hogy «Bajgál Dalái». Ebbe a tóba ömlik alá minden folyam a körül felmeredő hegyekről; a tó lefolyását képezi egy a sziklák alagutjain áttört csatorna, mely a burjátok tartományába ömlik alá. Itt már Eknegolnak hívják a folyamát. A tó körül terjed el a dauriai ország. Mesés termékenységű föld; mely védve köröskörül a szelektől, a mérsékelt égöv tenyészetét a délkör virágaival és állatseregével egyesíti: ménesek, gulyák, juhnyájak legelésznek a zöld mezőkön; az erdők tele rőt vaddal, a lapályokon rizsföldek, a yam gyökér magától terem. Itten honos a yak barom is, mely tehén és birka, a mennyiben gyapjut hágy magáról nyírni.

De mind e nagy termékenység mellett sem volna képes e kis ország a beleszorult népességet illően eltartani, ha két bölcs intézmény (melyeknek behozatala az ősi hagyományok homályában vész el) nem egyszerűsíténé a feladatot.

Akár ki hozta be az intézményeket, nagy állambölcs volt. Az egyik a szabad rablás, a másik a kettős vallás.

A dauri vitézek, a mint a deficitet konstatálta a kormány, lóra kapnak, kirontanak, szomszédoktól összetereleik a hiányzó marhát, s nagy serényen bekeblezik a saját külön vámterületükre, s meg van a fedezet.

Pedig nincsenek rászorulva a rablásra, mert vannak gazdag ezüst bányáik; a főtemplomuk teteje, a Lába oltára, a szultán trónja szinezüstből van; az asszonyok ezüst övet, köszöntüket, a

férfiak ezüst sisakot, pikkely páncélt viselnek, ezüst figurákkal játszsák a sakkot, ezüst ragyog a lószerszámaikon, de ezüsttel fizetni nem szokásuk. Ezt hitük és vallásuk tiltja.

-153-

És pedig külön vallás van a nemesek, külön a parasztok számára. A nemeseké, a harczoló osztályé a Láma vallás, a paraszté, a földmivelőé a buddha vallás.

A parasztnak hite és vallása parancsolja, hogy a lélekvándorlást higgye. Az embernek azért van lelke, hogy holta után egy állatba költözzék át. Ez lehet jutalom, lehet büntetés. Mert egy jejes medvébe, vagy egy czethalba vagy egy csonttörő keselyűbe átköltözni a szegény parasztnak, mindenesetre nagy sorsjavulás, ellenben ha egy szánkóhuzó kutyába, vagy egy üldözött nyulba talál eltévedni a lelke, akkor cseberből vederbe jutott. Ez pedig egészen a papoktól függ, a derék jó buddha bonczoktól. Ki milyen ajándékot hoz a megboldogultjáért? Ha azt akarják a jámbor örökösök, hogy az elhunyt apjuk madár alakjában éljen tovább, vagy valami dúvad bőrében, hát arra bizony az egész örökségük felmegy. Középszerű áldozatképesség mellett elnyerhetik a házi állat minőségét: az asszonyfélének elég jó, ha lud vagy kácsa alakjában dicsőülhet meg; de a kinek üdvösségeért épen semmit sem áldoznak, abból bizony nem is lesz aztán egyéb, mint kigyó vagy béka.

És ebből a vallásból aztán az a jó származik, hogy a parasztnak nem szabad semmi hús félélt megenni. Szép is volna, hogy valaki felhabzsolja az öregapját! a paraszt csak azért hizlalja a birkákat, tömi a ludját, hogy azt a nemes uraknak tributumul behordja. Azoknak szabad a husevés; sőt kötelesség. A husevéstől lesz az ember erős és bátor. S erőre és bátorságra van szüksége annak, a kinek magasztos feladata a szomszédokat megrabolni. A nemesek vallása a Lámakultusz. Az ő számukra egészen másképen van berendezve a tulvilág. Ők fegyverestől, lovastól mennek át a paradicsomba, s ott is nemes urak lesznek. A Láma az Isten. Látható, emberi alakkal bíró Isten. Csak az arcza nem látható; mert azt arany álarcz takarja. A Láma nem lép a földre soha; mert azt mindig a bonczok hordják a vállukon. A Láma nem eszik soha; mert az csak illatokból és tömjénfűstből él. A Láma nem beszél soha; mert az csak a bonczok által tolmácsoltatja magát. Ellenben minden évben egyszer megházasodik a Láma: s a menyegzőhöz kiválasztják az országban található legszebb, leghűségesebb leányt. A mely leány a vőlegényéhez leghűségesebbnek találtatik (többszörői próbák után), az méltó arra, hogy a Láma menyasszonyává felavattassék. Ha meghal a Láma, akkor a papok választanak helyette másikat.

-154-

A Láma istennek a lakása nem minden évszakban megközelíthető; mert az a Koszszogól-tó közepén van, a Dalai-Kiri szigeten.

Ez a sziget hosszú vonalban emelkedik ki, fehér mészkő sziklatalajon a tó közepéből; legmagasabb pontjai az Anui-Láma ezüst tetejű pagodájával koronázva. A szárazföldről csak télen lehet e szigetre eljutni, a mikor a tó befagy; nyáron nincs közlekedés. Mert a dauriaknak meg van tiltva a hajóépítés. Még csónakkal sem szabad a vízre szállni. Annál fogva halászni sem szabad. A halat a parasztnak nem szabad megenni, mert abban is emberi lélek lakik; a nemes embernek pedig azért nem, mert a halevés gyávaságot olt az ember vérébe.

A paraszton és a nemes vitézen kívül aztán van még egy harmadik osztály is, a rabszolgáké. Ezeknek a száma a rabló portyázások által szaporodik. S ezekre van különösen nagy szükség. Mert az ezüstmánya-miveléshez rabszolga kell; még pedig olyan rabszolga, a kinek befelé nőtt az üstöke. A kirgiz embernek szép hosszú befonott vagy csimbókba kötött, vagy szironyba csavart haja van; az annak a természetből adott előnye; az európai embernek azonban a haja befelé nő: annál fogva az agyvelejét folyvást csiklandozza, annál fogva az agyveleje mindenféle furfangokkal megtelik; tud irni, olvasni, a kövekből olajat főzni; ezüstöt olvasztani, a sötétben világosságot csinálni, főtt vízzel ördögmalmokat hajtani; hűvelybe préselt istennyilával sziklákat szétrobbantani. Ezt a fajt arra teremtette a Dalai-Láma, hogy a dauriai nemes uraknak a bányáit mívelje.

-155-

Ama nevezetes ezüstmánya, melyre az oroszoknak ma is úgy fáj a foguk, épen a Koszszogól-tópart meredek sziklafalánál veszi kezdetét: ottan van a száda.

Itt e sötét odúba bedugják az orosz foglyokat, mikor be van fagyva a tó, adnak nekik rozsot, fagygyut, turót, a mennyi ősztől tavaszig elég; ekkor rájuk zárják a nehéz, tömör rézkaput, s rájuk bizzák a többi. Azok találnak ott a sziklavölgyben, melybe a bányatorok vezet, szép patakokat, melyekben elég hal terem. A fogolynak jó eledel az. A sziklákon zöldül a zsásza, a sömlyékben terem a gomba: azzal ők megélnek. Tavasz felé aztán kinyítják megint a rézkaput, akkor a bányászfoglyok előjönnek s görnyedő vállaikon czepeelve, előhózzák a finom olvasztott ezüstöt, a mit ez idő alatt a bányából előteremtettek; sziklarepesztve, kőzúzva, izzasztva, olvasztva, foncsorítva (ők tudják hogyan?) S azt átadva az ő uraiknak, ismét megkapják az őszig tartó élelmiszereiket, esetleg az időközben összegyűjtött foglyokkal együtt.

Visszatérni ebből a bányauduból rabszolga nem szokott soha. Szükség van arra odabenn.

Ez így ment évről-évre, a mióta csak orosz deportáltakkal népesítik Szibériát. Azoknak egy része, a bradjág, ott tűnik el a dauriai sziklák országában.

De nagy lehetett a dauriai szultánnak a meglepetése, mikor egy napéjegyenlítő napon, a mikor már a Koszszogól-tó csak a bányafelőli oldalán van befagyva, a rézkapu megnyitásakor nem jelentkezett a bányászadnál semmiféle fogoly. Nem hoztak semmiféle ezüstöt.

Ráparancsolt az embereire, hogy menjenek be fáklyákkal a bányavölgybe s keressék fel a foglyokat.

Egyet sem találtak ott. Eltűnt valamennyi.

Pedig a bányavölgyet ezer méternyi magasságú sziklafalak veszik körül, a mikre embernek felmászni lehetetlen.

Keresték őket a tárnafolyosókban, az aknakutakban, sehol semmi nyomuk. A bányáüreg a rengeteg Munku-Szárdik kebelébe nyomul be; ezer évig áshatja azt az ember, még se törí magát rajta keresztül, hogy a hegy tulsó oldalán levő sziklavölgybe átmeneküljön.

Az elveszett foglyok helyett azonban találtak egy sima sziklafalba bevésve betűket, egész írást, orosz alfabetjegyekkel. De a mi azokban írva volt, azt senki sem bírta megérteni. Odahurczoltak mindenféle nemzetbeli foglyot; elolvasni tudta, a ki oroszul tudott; de a szavaknak az értelmét nem bírta kitalálni se muszka, se lengyel, se tatár, se német. Zsidónak, cserkesznek, csinainak mind beletörött a kése. Nem beszél semmi nép azt az idiomát. Ezek a sorok «volapük» nyelven voltak írva.

VI. KÉP. A hűségpróba.

Irzin-Komba szultán furfangos uraság volt.

Hogy egy gyenge órájában megadta a «mendumur»-t az elfogott csapatnak, az kettős baj volt rá nézve. Először is a foglyait nem küldhette azonnal az elhagyott ezüsbányába, rabmunkát végezni; másodszer a szép Achilleiát nem kényszeríthette rá, hogy felesége legyen.

Volt ugyan már Irzin-Kombának tizenkét felesége; azonban a kirgizek nem babonásak a tizenhármasszámra.

Gondolt ki valami ravasz tervet, a mivel az adott esküjét megkerülhesse.

A legutolsó rablóhadjárat után következett nagyhamar az Anui-Láma újesztendei ünnepe.

Kalendáriumot a kirgizek nem tartanak. Náluk az új esztendőt az jelzi, hogy a yak-tehenek elkezdenek elleni.

Akkor aztán minden parasztnak vallásos kötelessége a legelső yak-borjut az Anui-Lámának áldozatul hozni a Dalai-Kiri szigetre. – Mert ámbátor az Anui-Láma csupán csak a nemes urak istene, de ezért áldozatot hozni mégis csak a paraszt dolga; a mi igen természetes.

Ekkor van aztán a nagy országos búcsú a Dalai-Kiri szigeten.

A Kosszogól-tó szélteében be van fagyva; a népség yak-vontatta szánokon iszánkodik az ország minden részéből a szent szigethez, melyen az istenség temploma van emelve. Az egyetlen kőépület az egész birodalomban.

Az előkelő emberek mind sátorokban laknak télen-nyáron; maga a szultán is: csakhogy az ő rezidenciáját tizenkét jurta képezi. Mindegyikében lakik egy felesége.

Maga az Anui-Láma temploma azonban remeke a kirgiz architektúrájának. Teteje ezüsből, falai kirakva lapis lazulival, melyből egész kőbányái vannak az országnak. Belül oszlopok tartják a czifra padmalyt; a szentélyt nehéz, arannyal áttört virágú kárpit fűdi, s mikor azt félrevonják, az ember szeme elkáprázik a pompától, melylyel az Anui-Láma oltára el van halmozva.

S a mi legnevezetesebb benne, az, hogy ebben a templomban télen is meleg van; enyhe, langyos temperatura. Igenis: a dauriai kirgizek már rég fölalták a légfűtést. S erre mulhatlan szükség van; mert az istenség nem hord csizmát. Neki mezitláb kell az imádói előtt megjelenni, hidegben az lábujjaira húzott gyűrűket sorban megcsókolhassák, s az ilyen imádatot harmincz fok legelmésebb, a legegyszerűbb elmélet szerint. A templom két oldalán van két hosszú istálló. Mindegyikben száz yak-tehén. Az Anui-Lámának minden reggel frissen fejt tejben kell megfürödni. Ez a kétszáz tehén melegíti be az Anui-Láma templomát.

Olyan luxus, a mit csak egy igazi uraság engedhet meg magának. Elismert dolog, hogy a tehenistálló párázata a legéltetőbb «áer» (a hogy a Királyhágón túl nevezik a magyarok a levegőt).

VII. KÉP. Az Anui-Láma.

Az Anui-Láma a dauri népnek a választott istene. Kisebb kiadásban ugyanaz, a mi a Dalai-Láma a tübetieknél. Valóságos husból és csontból álló ember, a kit a bonczok kiáltottak ki istennek.

Neki van adva a hatalom itélni elevenek és halottak fölött. Ő határozza meg, hogy kinek a lelke milyen állatba költözzék holta után? ő osztja az esőt és napfényt, ő szünteti meg a patécsot, a döbröczöt és a gugavészt; ő áldja meg a meddő teheneket, ő olvasztja fel a jeget tavasszal, s ha megharagszik, ő csinál nap és holdfogyatkozásokat. Azonkívül ő sugja meg a jövendőket a bonczoknak, a mit azután ezek mérsékelt díj mellett értékesítenek, s ő adja a diadalt a fejedelmek fegyvereinek, midőn azok hadjárataikba indulnak.

Ezért viszont ő neki tartozik az egész nép az áldozataival, minden termésnek a zsengeje, minden tehénnek, juhnak az első ellése, minden szövőszéknek az első kelméje s a hadi zsákmánynak egy tizedrésze az Anui-Lámáé.

Ennek pedig az Anui-Láma maga nagyon kevés hasznát veszi; mert ő nem él egyébbel, mint virágillattal, mézzel és mannával; nem iszik mást, mint télen hóvizet és nyáron a káposztaleveleken meggyűlt harmatot: nem is pipázik, hanem a helyett tömjénfüsttel kéjeleg.

Az Anui-Lámának soha a földre leszállani nem szabad; - mindenüvé négy boncz viszi, vállára emelt saroglyán. Az Anui-Láma a hangját sem hallatja soha a nép előtt; egyedül a főboncznak adja át nyilvánításait. Az évenkénti adómennyiséget is az Anui-Láma határozza meg, s abban mind a szultán, mind a nép rendesen megnyugosznak. Az Anui-Lámának az arcát nem szabad látni halandók szemének. Azt folyvást aranyálarcz takarja.

-159-

Az Anui-Láma pompás nagy templomban lakik; de azt a templomot is csak messziről, szabad bámulni a népnek. Felséges egy épület az, a tósziget közepéből kiemelkedve, chinai és perzsa építészet remeke, oltárai az egész világból összerabolt kincsekkel elhalmozva.

Nyáron az egész sziget megközelíthetlen. Megtörténik ugyan néha, hogy egy-egy regényes hajlamú levante nyaratszaka felkap egy bival hátára s átúsztat vele csendes, borongós éjszakán a szigetre; de az soha sem kerül vissza onnan többet.

Azon a szigeten vannak az ország legszebb leányai. Hivatalos minőségükre nézve az Anui Láma papnői. Az Anui-Láma tiszteletére nem csak papok szükségesek, hanem papnők is.

Az Anui-Láma maga sem agglegény; istenségi attributumai közé tartozik, hogy megnősüljön; még pedig minden esztendőben újra.

Az Anui-Láma mennyasszonyának mind arczra, mind erkölcsre nézve szeplőtlennek kell lenni, természetben tökéletesnek és épfogunak. És még azonfölül megkivánnak tőle valamit. A törhetlen hűséget. - Az istenség menyasszonyául kiszemelt hajadonnak már el kell jegyezve lenni egy leventével a nép bevett szokása szerint. A jegypénz lefizetve, a kelengye letéve az apja kezébe.

Télen, vízkereszt táján, első holdtölte napján van a Láma menyegzőjének ünnepe. Ekkor bevan fagyva a tó, s a Láma megengedi, hogy azon a nép keresztül szánkázzon az ő templomához. Az apák messzeföldről hozzák e napra az eljegyzett leányaikat a pályázatra; mert az nagy tisztesség, sőt mondhatni, szerencse, ha valaki apósává lehet a földi istennek.

Csakhogy azoknak a mennyasszonyoknak igen erős próbán kell előbb keresztül menniök. Azon a próbán, hogy vajon csakugyan olyan törhetlen-e a hűségük?

-160-

A próbatevő senki sem más, mint maga a szultán.

Egész fejedelmi pompájában felöltözve, csupa igazgyönggyel kivarrott dolmányában, karbunkulusoktól ragyogó süveg a fején, a szakálla aranyporral behintve, a szemöldöke cinóberrel kifestve, a szája szenna-levéltől piros, a fogai ébenfafeketék; egész tekintete rettenetes szép. Ritka menyasszony az, a ki pusztá látására rögtön el nem felejt az otthon maradt vőlegényét. S hát még mikor a szultán megmutogatja neki a maga kincseit; onix medenczék tele drágaköves gyűrűkkel, bársonyzsákok megtömve arannyal, a fölemelt függönyön keresztül belátni az udvarra, a hol száz teve rázza az ezüstcsengetyüt, mind megrakva két oldalt India és Kashmir drágaságaival, s akkor azt mondja a leánynak: «ez mind a tied lesz, hogyha engem szeretsz». Bizony nehéz azt megállni a szegény leánynak, hogy azt ne mondja rá: «hol van hát?»

De ha mégis állhatatos marad a leány, akkor ott marasztják lakomára; jól tartják fűszeres csemegékkal, a mik felcsiklandozzák az alvó érzékeket, kristálykehelyből lángnedvet itatnak vele, mely az örületes mámort oltja a felforralt vérbe s akkor kérdezik meg tőle, hogy «engem szeretsz-e inkább, a királyt, vagy a mátkádat, a parasztot?»

Ha még a mámor sem győzött a hűségén, akkor elélejtének a tánczó, énekelő almék és bajadérek, s csábító dallal, tagmozdulatokkal vesztegetik meg a menyasszony képzeletét, dicsőítve a kéjt, a gyönyört, a mámorban elmerülést.

S ha se arany, se bor, se táncz, se dal nem szédítette le a szerető szüzet az örvénybe: akkor a szultánnak egy intésére előlép két daliás levante; maga és kardja mezitelen; csak egy öv az ágyéka körül, s egy kerek paizs a balkarján. A szultán azt mondja a leánynak: «válasz! melyik legyen a te lovagod?»

A leány rámutat az egyikre, az az övé; a másik a szultánnak marad.

S akkor az a két levante élethalál tusára kel egymással a szép ara tiszteletére. A leányválasztotta lovagnak kell elesni. S mikor annak a vérét kiomlani látja, akkor veszteget van a leány erénye: a vérmámor a dajkája a kéjmáornak. Ettől megrészegül. És ha végre semmi csábítás, kísértés nem fogott ki a hűségén, akkor következik a leghathatósabb módszer: a rémítés.

-161-

A szultánnak egy támtám ütésére vadállathang rivall fel a leány háta mögött, a nehéz perzsa szőnyegfüggöny felgöngyölődik, s előtűnik a ketreczében az állatok óriása, a szent elefánt, mely kinyújtott ormányával megragadja a leány övét a derekán s felkapja a magasba.

- Akarsz-e engemet szeretni, vagy eltapostatni a behemóth lábai által? kérdi akkor a szultán felséges haraggal.

S akkor aztán a felséges menyasszony rémültében elkezd könyörögni, hogy inkább sohase lássa a vőlegényét, csak ne tapossák agyon; - hát akkor - ez jó a szultánnak. De nem az Anui-Lámának.

A hűség dolgában elbukott menyasszony, mikor a szultán sátorát elhagyja, ott marad Lámapapnének; s aztán másnap tesznek próbát egy másikkal; míg végtére egy a sok közül mégis csak beválik.

*

A szigeten és a tó jegén tartott változatos népnépvándorlás harmadik napja is végét járta már. Volt versenyszánkázás iramszarvasokkal, bajnok-verseny, hóbárvány-emelés, ördögló-kerengetés, tigris- és bival-küzdelem, shamán-táncz, tűzokádó emberek, a kikben meggyuladt a sok pálinka; csak a Láma menyegzőjére nem került még a sor. Egy sem vált be a sok ara-jelölt közül.

Irzin-Komba szultán már haragos volt. Vagy talán nem is volt nagyon haragos. Csak úgy mutatta, hogy haragszik.

- Ejh mit! A dauri leányok mind nem érnek egy fakovát. Ne hozzatok ide többet! - Hol van az az idegen tündér? Azt hozzatok fel a hűségpróbára!

-162-

Elküldte a testőresszonyait Achilleiáért.

Atlenkó, ki akkor már az első államilag szabadalmazott dauriai gyutacsgyár igazgatója volt (három róka fark diszítéssel) éppen a következő vasárnapon szándékozott megtartani a menyegzőjét az elszóktetett kedvesével; annál fogva keményen protestált annak a szentséges candidaturája ellen, felmutatva a szultán által megtenyerelt biztosító hátibőrt: «itt a Mendumúr!»

- Mendumúr ide! Mendumúr oda! dohogott a szultán. Ez csak annyit tesz, hogy senkinek közületek az én országomban bántódása nem lesz. Hát bánt tégedet valaki azzal, ha kipróbálja a menyasszonyodat, hogy hűség-e?

Atlenkónak be kellett látni, hogy Irzin Kombának a logikája egészen helyes. Csupán a syllogismus cornutus szavai nyugtalanították nagyon a fejét.

Ha Achilleia hűsége megbukik, hát akkor már azáltal el van veszve; ha pedig szilárdul megáll, az esetben pedig a Láma-istennek adják menyasszonyul; s akkor az mind egy ördög.

Azonban Csalavér ott volt a közelében s valamit súgott a fülébe, a mitől Atlenkó egészen megnyugodott s ráállt, hogy no hát csak hadd vigyék az ő Achilleiáját a hűségpróbára. Furcsa vége lesz ennek nagyon.

A szilárd jellemű orosz szűz mind sorban kiállta a nehéz próbákat; nem fogadta el a szultán kegyét; még mikor az elefánt a levegőbe emelte is, csak azt mondá: «nem szeretek mást, mint az Atlenkómat».

- Ez az igazi! mondá ki az ítéletet a főboncz. A minden próbát diadalmasan kiállott hűség. Ez méltó, hogy az Anui-Láma menyasszonyává felavattassék.

A főboncz kígyóalakú botjának egy intésére aztán előkerültek a kárpit mögül a Lámapapnők. Mind megannyi fejétől sarkig fehér lepelbe bebugyolált báb; se arcuk, se kezük feje nem látszik; maguk is csak a fátylon keresztül láthatnak; a szájuk is patyolat-kendővel van bekötve, hogy egy szót ki ne mondhassanak. Mert asszonyi beszédnek nem szabad hallatszani az Anui-Láma templomában; a papnőknek csak bekötött szájjal szabad dűnnyögve énekelni.

-163-

Hasztalan volt minden sírás, rimánkodás, átkozódás Achilleia részéről; neki is bekötötték a száját patyolat-kendővel, s aztán beburkolták a fehér kantusba, s aztán elvezették a szentély belsejébe, a hol hármassal kárpit takarja azt a felséges odut, a melyben az Anui-Láma tölti a földi örökkévalóságot. A kik nem látták, azt állítják, hogy a szentélyben nem terjeszt más világosságot, mint az igazi ő Buddha bálványnak a szeme, a mi egy ökölnyi gyémánt; hanem a főboncz bizony néha kibeszéli pálinkázás közben, hogy az egy közönséges petroleum-lámpa; ő szokta feltölteni mindennap.

Alig némult el a kétségbeesett menyasszony sikoltozása a kárpitok mögött, a midőn újra láрма támadt a templomban; jött Atlenkó nagy haraggal. Utat kellett előtte nyitni, mert azzal fenyegetőzött, hogy tele a két keze dinamit-bombákkal; ha megharagszik, levegőbe vetteti, a ki útjába áll. Betört a királyhoz.

- No csak hogy itt talállak «még!»

- Mit jelent az a «még?» kérdé Irzin-Komba, kétfelé törülve aranyos bajuszát.

- Azt, hogy addig az Anui-Láma nem érintheti a menyasszonyomat, a míg te itt vagy.

(- Ez a ficzkó gyanít valamit! dörmögé a szultán összehúzva a cinóberes szemöldökeit.) No hát mit kívánsz tőlem?

- Semmit sem. Csak a menyasszonyomat add vissza.

- Az már az Anui-Lámának van szentelve.

- Nekem nem kell az istenekkel való sógorság. Ha az Anui-Láma házasodni akar, hozasson magának a paradicsomból egy périt; ne csináljon isten létére mesalliancet földi leányokkal. Az én

Achilleiám orthodox hitű, a te Anui-Lámád pedig nazarénus; a concordatum tiltja az ilyen vegyes házasságot.

-164-

- Fiacskám, ezen már én nem segíthetek.

- De ha nem segítesz, én a levegőbe röpítem az egész templomodat az Anui-Lámáddal együtt.

- Azt meg ne próbáld. Inkább vedd elő az okosabbik eszedet. Nézd csak, mit mondok? Te egy leányt követelsz rajtam, a kit feleségül akarsz venni. Nem bánom. Adok helyette kettőt; válaszsz ki magadnak a Láma-papnők közül. Nem elég. Adok hármat. Végy el négyet! Ha kell, ötöt is.

- De tüzes mennykőt! Lefelé alkudjunk. Egy is elég abból.

Csodálatos volt, hogy az Atlenkó olyan könnyen ráállt a szultán ajánlatára. De rögtön érthetővé lesz az a kvalifikálhatatlan magaviselet, ha megtudjuk, hogy a Csalavér cselszövénye mellett sikerült a kárpitok alatti átbujdoklás között a két nőalaknak elcserélni egymást, s ezt Atlenkónak előre megsugta a Csalavér. Az Anui-Láma félsötét szentélyébe a gonosz tündért vezették be, s az Achilleia visszatért az előtornácza, a Láma-papnőkkel.

- No, válaszsz közülök! - mondá Irzin-Komba (a főboncz beleegyezésével.)

Szép dolog; választani harminczhat hölgy közül, a kiből semmi sem látszik, úgy be vannak burkolva, mint a selyembogárnak a pupája, mielőtt pillangóvá lesz!

És még hozzá: kiválasztani az igazit, a saját menyasszonyát.

Az nem szólhat, még a kezével sem inthet; az is le van kötve.

De valamiről még is ráismer Atlenkó. Arról, hogy elől az arczán a fátyola nedves. A könyektől az.

Ez árulja el, hogy ő az Achilleia.

Mert nevetni minden ember akkor tud, a mikor akar, vagy ingyen, vagy pénzért; de sirni csak az tud, a ki sirhatnék.

- Ezt választom hát az enyimért cserébe.

- Legyen lud, ha kövér! - hagyá helybe a szultán.

- Fiat piscis! - adta rá áldását a főboncz.

-165-

Atlenko aztán felkapta az ölébe a menyasszonyát s futott ki vele a templomból.

VIII. KÉP. **Az Anui Láma menyasszonya.**

A nászjóról különösen meg vannak szentelve a Láma templomában. Emberhangnak nem szabad az idő alatt hallatszani, állati hangnak igen. Két boncz ha összetalálkozik, az egyik azt mondja «mekeke», a másik felel rá «ihahá!» Szerelmes lányka mondhatja «miau», szivválasztott legény felelhet rá «kukuriku», de ha a gárdedám közbe öblöget «trutturutu», akkor szaladhatnak ketten kétfelé. Hajnalhasadtával pedig a növendék suhanczok és leánykák a templom padlásán elkezdnek mindenféle madárhangon fütyüreszni, utánozva az erdők kardalát. Annak, a ki egy emberi szót mer kiejteni a száján, forró szurkot öntenek a torkába.

Mert a nászjóról utáni reggelen az első emberi szózatnak a főboncz áldásának kell lenni, melyet annak az Anui-Láma a fülébe suttog. Ez az áldás az egész országra kiterjed, s az egész esztendőn át eltart.

Ugatni, bőgni, nyeríteni, kotkodálni, gágogni, rigyetni, rőfogni, nyávogni, huhukolni, nyervakolni, vonyítani ellenben tetszés szerint szabad: sőt hozzátartozik a szertartáshoz.

Mikor aztán feljön a nap a Koszszogol hegy mögül, a shamán papok elkezdik verni a dobjaikat veszettül, s ezt a zenét csak a buddha bonczok ércz támtámjainak a döngetése mulja felül.

Erre bizony az Anui-Lámának, ha még egyszer olyan isteni személy is, csakugyan fel kell ébredni.

A bonczok belekapaszkodnak a függönyök kötelékébe: elkezdik azokat húzni teljes erővel. Az egyik függöny kétfelé gömbölyödik: a második felvonul a magasba; a harmadik közepén kettéhasad, s belátni enged a szentélybe, a hol az Anui-Láma új menyasszonyával példát ad az üdvözülésre.

-166-

A dekoráció túltesz minden eddig látott operai díszleten. Ezüst elefántok, pávafark baldachin, koronás napmadarak, arany lótuszvirágok és eleven sphinxek emelik, árnyazzák a Láma oltárfekhelyét, borostyánkő torony, hegykristályoszlop világít önfényében; s hétfejú porcellán szörnyeteg szájaiból száll fel a moschus, az ambra és az ylang-ylang füstje.

Hét lépcső vezet föl a dísznyoszolyáig.

Azon látható, félig hátradült helyzetben az Anui-Láma: teljes ornátusban, gyöngyökkel kivarrott kantusa nehéz selyemből, kétszarvú koronás süvege ragyog a drága kövektől, arczát mesterséges arany álarcz fedi, mely úgy van alkotva, hogy az arcz izmaival együtt mozog. A Láma

fejét új menyasszonyának ölébe nyugtatja, a kinek az arcza vékony tapadó arany fátyollal van letakarva.

A főboncz térden csúszik fel a Láma fekhelyéig, kezében egy kristály palaczkot emelve, mely égből hullott vízzel van megtöltve.

Ez az Anui-Lámának a reggeli itala.

Az aranyálarcz nagyot ásít.

Erre a főboncz megszólal elefánt hangon, a mi annyit jelent, hogy «üdv neked óh Anui-Láma, ime itt a reggeli mennyei ital». (Ordíthat oroszlánul is.)

Erre az aranyálarcz mérges fintorlatokat tesz, s az Anui-Láma aranyajkai e szókat ejtik:

- Eredj a pokolba a békaboroddal!

No ez szépen kezdi az áldást.

S azzal odafordul az arájához, s annak a kezéből az átvesz egy szalmával befonott butykoszt, a minőt az egész nép ismer, s nagyot húz belőle.

A főboncz sóbálványnya lesz ijedtében. A bámuló nép pedig elfelejti a szent tilalmat, s kitör az ajkain a meglepetés hangja:

- Nini! A Láma rostopsint iszik!

Az nem elég. A szép menyasszony a tarsolyából kivesz egy kettős salvonádli hurkát, azt kétfelé szakítja, s az egyiket az aranyálarcznak a szájába dugja. Látszik, hogy ugyancsak falja. A nép elszörnyedése még hangosabb szavakban tör ki.

- Hej, hej! A Láma knakvurstot eszik, knakvurstot eszik, knakvurstot eszik!

Pedig a Láma nem él mással, csak mézzel, meg mannával.

S mikor azzal elkészült, a menyasszony elővesz egy cigarettát, az aranyálarcznak a szájába dugja, s dörzsgyufával meggyújtja. A Láma pőfékel vígan.

Ordít a népség.

- Jujuj! A Láma cigarettázik, cigarettázik, cigarettázik.

Holott a Láma nem türhet el mást, csak tömjén füstöt.

Még többre is ráveszi ő Lámáságát az ármányos asszonyi állat; elkezd néki dalolni, s a Láma beledanol a nótájába: «Zsidó, zsidó, batyus zsidó! Van-e nálad pirosító!»

A nép elszörnyed, megbotránkozik.

- Hahó! A Láma énekel, virginál, nótára gyujt rá.

Holott a Láma hangját csak a főboncznak szabad meghallani.

A szoknyás ördög még többre is képes elcsábítani az Anui-Lámát.

A megijedt bonczok sietnek a függönyöket leeresztetni, összehúzni, de egyszer csak kibukkanik a kárpitok közül az Anui-Láma, a menyasszonyától vezetve, oda a népség közepébe.

Nagy riadal támad.

- Vége a világnak! A Láma leszállt a földre! Leszállt a földre, leszállt a földre.

S a kétségbe esés fokozódik, a mikor a Láma csábító arájával elkezd lejteni tánczot.

- Jaj, jaj! A Láma kalamajkát tánczol! Kalamajkát tánczol, kalamajkát tánczol!

A bonczok elakarják fogni; de azoknak olyan pofonokat osztogat, a minőket illik olyan kéznek, mely a mennykövek hajigálásához szokott.

Végre, hogy átkozott művét bekoszorúzza a gonosz démon, elkezd hizelegni az Anui-Lámának.

- Oh édes Lámácskám! Kedves kis majmocskám, czukrocskám. De szeretném az orczádat megcsókolni. A te felséges orczádat. Vedd le róla azt a fertelmes maskarát. Aztán én is leteszem az én fátyolomat.

S még arra is ráhagyta magát venni a Láma. Leakasztotta a fülére kapcsolt aranyálarczot, s ott állt a maga természetes mivoltában - Irzin-Komba szultán.

Ellenben a szultán nagyon meg volt lepve, mikor a mátkájának az arcját leleplezetten meglátta.

- Huh, mi az ördög! Hát te a Csalavér vagy? Nem az a másik lány? Akkor már most bánom, hogy leszálltam érted az oltárról.

De nem hagyták ezt abba a bonczok. A főpap szakállát tépte dühében.

- Átkozott bradjágok! Tolvaj, czudar népek! Ellopták az istenünket! Hallott valaha ember ilyen

istentelenségét? Már most hogyan állítom én helyre az igaz Láma-hitet?

- Meg kell égetni az istencsufolókat! - ordítottak a Láma-hitű bonczok; a samán papok ellenben a markukba nevettek: ha az Anui-Láma bukik, akkor az ő szarvasbálványuk kerül az oltárra: a Buddha.

E dühös ordítózásnak azonban véget vetett Atlenkó, ki a kritikus pillanatban hirtelen ott termett, elkiáltva hatalmas szóval: «mendumur!» s magasra felemelve a szultán thagujával ellátott irhabórt: a foglyok menlevelét.

-169-

A mendumur szóra, (mintha csak a karnagy pálczája intett volna csendet) egyszerre elhallgatott minden öreg lárma: egyedül a főboncz - basso primo - hangja dörgött solóban végig az arcra borult nép fölött.

- Legyen úgy! Mendumur! E szó örök hatalmu a dauriak honában. Éltetek biztosítva van, ti istentagadók, méregkeverők, atyagyilkosok. Ámde azért meg fogtok lakolni. Bezárattok a nagy ezüstabányába, a honnan csak a pokolba van a számotokra kijárás. És veletek együtt száműzetik a föld alá az árulóvá lett Irzin Komba szultán is. Így bűnhődjék minden Anui-Láma, a ki elárulja emberi voltát!

IX. KÉP. Az ezüstpokolban.

Mikor az ezüstabányához vezető sziklabolt nehéz rézkapui becsapódtak az eleven halálra elítélt fogolycsapat mögött, akkor kezdtek csak észrevenni a nyomorultak helyzetük kétségbeesítő voltát.

A ki látta valaha Erdély aranytermő hegyei közt a Csetátye-Márét, annak lehet fogalma a Koszszogol-hegy bányaüregének bejárata felől.

Olyan az, mint a holdbeli kiégett tűzokádók krátere; kerek, mély szikladöbör, melynek párkányai oly magasak, hogy a felhő gyakran beletéved az üregbe, s aztán ki nem talál belőle. Szédületes magas sziklacsompók emelkednek itt-amott a közepéből, emberkéz szennyétől kormosan; ezek valamikor a magasabb padmalyokat tartották, míg azokat valami földrengés, vagy sziklasüvedés, vagy tán emberokozta robbanás alá nem szakította, egy darab eget törve az ősbárgy boltozata közé. S ez az ég milyen messze látszik lenni! Csak derék nyárban süt alá a nap a sziklagödör egyik oldalába; más évszakban nappal is éjszaka van itt, s délben is meglátszanak a fényesebb csillagok az égen.

-170-

Azon az egyik oldalán a döbörnek, mélyen a törmelék között sötétzöld tenyészet borítja a völgyet. Az mind csalán. A szibériai kétlaki csalán, mely másfél embermagasságra felnő. Különös titka a természetnek, hogy ez a szúrós, égető növény sehol sem terem meg magát, csak ott, a hol emberek laknak a közelben, legjobban a száműzöttek börtöntelepei körül, mintha még a növényvilágból is volna melléjük rendelve egy gyilkos őrcsapat: egy «vegetabilis kozák».

Hanem hát mindennek van valami haszna, még a csalánnak is (majd azt irtam: még a kozáknak is).

Hiszen ez szolgál épen az elítélteknek a megszabadulására.

Hanem egyelőre csak maradjunk a kétségbeesésnél.

Mikor a bezárt száműzöttek meglátták maguk előtt ezt az óriási sziklabörtönt, s aztán körüljárták annak a sokféle labirinthajait: a megkezdett tárnákat, a kialudt kohókat, a miket kőszénrel fűtöttek egykor (a kőszén is ugyanazon sziklamedenczéből kellett ásni), az elhagyott érc-izzasztókat, melyek sárga kénvirággal s mireny-jegecsekkel festették be a bérczoldalakat; aztán az elpusztult foncsorító bodonokat, az érc-zúzó kallókat, melyeket a sziklából kitörő s megint a sziklamélybe alázuhogó, rézgálicztól indigókék patak összedöntögetett, s elgondolták hogy ez lesz az ő örökös hazájuk: még a legerősebb férfiak is elszorult a szive. Hisz ehhez képest a Koliván-hegy ólombányái, a tobolszki hősivatag, a mammuth-szigetek jégvilága valóságos paradicsom!

S nekik ezt az ezüstpoklot még mélyebbre kell ásni. Ha azt akarják, hogy enni kapjanak, ki kell vájniuk a nemes érczet a szikla méhéből.

S azt senki se higgye, hogy az ezüst a föld kebelében is olyan szép holdvilágszínű, mint a milyennek a szűzmáriás pénzekben látjuk. A maga ősmivoltában az ezüst fekete, ragyogástalan. Akadnak ugyan a Koszszogol-hegy sziklakeblében néha olyan üregre, a hol az ezüst, mintegy pászmafónál, összetekerve, egész tömegekben fordul elő, vagy cifra ágbogas bokrokat képez, de legtöbbször úgy kell azt az élő kőből kikopácsolni, követ és érczet péppé zúzva s aztán kiöblögetve, kénesóval kicsalogatva, réztől, czinktől elválogatva, tűzben kiolvasztva.

-171-

Mindenki el volt csüggedve és keseredve. Csak Csalavérnak nőtt nagyot a kedve. Ő most ördögi mulatságát találta abban, hogy vele egy verembe került társai nyomoruságát hanytorgassa.

- No istenfélők! Most imádkozzatok már! Most volna jó megkeresni az Istent. Azt mondják, hogy «Ő» mindenütt jelenvaló. Lássuk: ebben a gödörben jelen van-e? Hol a pópa? Elfogyott a «goszpodi pomiluj?» Talán a zsidó többet tud? Annak se megy a tefillim⁶⁾ nélkül az imádság? No hát álljatok elő «bezpovoczik», pap nélkül imádkozók! «duchoborczik», ördögrugdosók! Nálátok

rugdaldózás az imádság. Hát nektek is elment a kedvetek a táncztól? Van közöttünk chinai is! Lássuk, hogy húzzák le Buddhát lábánál fogva az égből? Ennek meg otthon maradt az imamotollája. Hát ez a bakui párz mért nem tud üvöltöni most? A te istened a «nap». De az nem néz le ide ugye? No Irzin-Komba! mennyei vőlegényem! Hiszen te volnál maga az Anui-Láma. Kell tükör az imádkozáshoz?

- Bolond ördög! - szitkozódék Irzin-Komba: magam magamhoz csak nem imádkozhatom.

- No hát hisztek-e még az Istenben? - ujjongott daemoni gúnynyal Csalavér. Van itt Isten ebben a gödörben?

- Én hiszek, - szólalt meg Achilleia. Van!

- Ha tudod, hogy van, akkor tudod, hogy hol lakik?

- Tudom.

- No hát hol lakik?

- Egy férfi szívében. Egy igazi férfi szívében.

- S az a te kedvesed?

- Az az én Atlenkóm.

- No hát hidd elő onnan.

- Majd jelenséget tesz, ha az idő betel.

A rabok átkozódtak, a rabnők sirtak, Csalavér kaczagta a kétségbeesésüket.

Utoljára a többi asszonynepek dűhbe jöttek, rárohantak, leszedték róla azt a patyolat menyasszonyi öltönyt, a miben a Láma aráját játszotta, s azon meztelenül beledobták abba a kukoricza magasságú csalánbozótba, mely a sziklafal alját elborította s abban végig-végig hentergették.

Akkor aztán Csalavér is megszűnt kacagni: ordított és átkozódott.

E kegyetlen megtorlás alatt azonban legázolták a magasra nőtt csalánt, s ime az addig eltakart sziklafalon egyszerre látható lett az a kőbe vésett írás, a melyet az eltűnt fogolycsapat hagyott hátra, de senki meg nem tudott érteni.

Atlenkó oda mutatott ez írásra.

- Ime, itt az Isten!

S azzal leborult a földre, e szavakat kiáltva:

- Ó dán olik pükatidel volapüken!

Látva e vallásos extasist a doktor részéről, a többi rabnép is mind térdre esett és utána kiáltá:

- Óh szent pükatidel! Segíts rajtunk nyomorultakon.

- Hagyjátok el! - csitítá őket Atlenkó. Nem Isten neve az! «Pükatidel volapüken» annyit tesz, hogy «volapük nyelvtanító». Áldom a lelkét, a miért engem e tudományra megtanított. Ez az írás volapük nyelven támadt, s ez ád nekünk utasítást a megszabadulásunkra.

Azzal egyenkint lesilabizálta nekik a kőbe vésett szavakat; magyarázva, hogy mit jelentenek azok volapük nyelven:

Stepőd (lépj), Kilsebal (harminczegy), Metis (mértet), Nedeto (balra), Blekölöd (törj), Hogi (lyukat), Kaif-In (sziklába), Tuvőd (találsz), Penedi (írást), Nunón (tudat), Gletikumis (nagyobbakat), Manifőn (megnyit), Famübi (börtönt), Silef (ezüst).

- Nincs szebb nyelv a volapük nyelvnél! - kiálták erre minden nemzetbeli rabok s ugyan énekszóra fogták e drága mondatot: «Stepőd kilsebal metis nedeto blekölöd hogi kaif in tuvőd penedi nunón gletikumis manifőn famübi silef».

- És most mindenekelőtt adjátok vissza az öltöneit Csalavérnek. Parancsolá Atlenkó.

A leánynak teste össze volt marva a csalántól.

- Látod, - mondá neki Atlenkó. Ilyen az igaz Isten bölcsesége. Az ördögöt is oda kényszeríti, hogy a midőn rosszat akar tenni, szándéka ellenére jót műveljen. Ha te nem szidalmazod az Istent, társnőid nem hentergetnek meg a csalánban, s mi nem akadunk rá az útmutató írásra. Így fordult jóra a gonoszság. Te pedig megkaptad a keserű büntetést.

- Micsoda keserű büntetést? - feleselt vissza Csalavér. Hát azt gondolod, hogy fáj a dauriai csalán marása? Hisz ez adja a legnagyobb gyönyört a világon; a dauriai csalán csipése egy új, ismeretlen kéjérzet. Én most olyan kéjmámort érzek, a milyent csak a paradicsomban ismerhetnek: valami édesebbet, mint a csók, mint a mámor, mint az álom.

És a mellett az arczán felmagasztosult mosoly ragyogott; mozdulataiban a gyönyör megdicsőülése volt kifejezve. Szemeit az ég felé forgatta: «elolvadok, feloszlom a kéjtől, meghalok a gyönyörtől!»

Azok a némberek, a kik őt a csalánba beledobták, látva a Csalavér extasisát, maguk is alig várhatták, hogy a férfiak odább menjenek, rögtön megkisérték a Csalavér által felmagasztalt módszerét a paradicsomi gyönyörök elsajátításának, s végig hembergőztek a csalánbozótban: Achilleját is unszolták, hogy kövesse a példájukat; de ez azt felelte, hogy ő nem kíván nagyobb gyönyört ismerni, mint azt, ha az Atlenkója szerelmesen rámosolyog.

-174-

A próbatevő hölgyek aztán mind veszettmódon ordítva jöttek elő a csalánmenyegzőből; a bőruk veres lett a csipéstől, égett az, mintha a pokoltüzeből jöttek volna elő; kínjokban neki rohantak a kalló patakjának, abba fűrészelték bele égő tagjaikat, s onnan aztán valamennyien kékre festve jöttek elő a rézgáliczos fürdőből.

Csalavér pedig tombolt és kaczagott: azt mondta, hogy neki gyönyörűség az, a mi másnak nyavalygás. Ilyenek az ördöngösök!

A férfiak pedig ezalatt elkezdtek a sziklafalat betörni azon a helyen, melyet a volapük irás jelzett.

Nemsokára rátaláltak a cement közé befalazott üvegládára, melyben az ígért «pened» volt rejtve. A «gléd-cet» (üveg-láda) tele volt «våkpop»-pel (viaszkos papír) s azokba voltak a sorok «stib»-bel (plajbász) «epenöl» (fölriva), mind volapük nyelven.

Hát hiszen «Dán olik pükatidel volapüken!» (Hála néked volapük nyelvmester), hogy volt egy a társaságban, a ki már a «világnyelvet» értette s a többieknek «lilapon minőfi lesevön»-nel tudott szolgálni (elolvasni, tartalmát megismertetni).

Az üvegládából kivett lap e szavakkal kezdődött:

- Slafe kapeli siämi senisi!

(A rabnak ész, értelmet, kitartást!)

S aztán elkezdte az ezüstabányának körülményeit megismertetni, rövid szavakkal, a minőket a volapük nyelv használ.

Tekintettel arra, hogy olvasóink között sokan lehetnek, a kik még a volapük nyelvet nem értik egész tökéletesen, csupán fordításban terjesztjük elő a «vak-pöp minót»-jét.

- Szerencsétlen rabszolga, ki ide kerülsz, tudd pokolban vagy⁷⁾ pokol ezüstben. Láttad,⁸⁾ odakinn fagy, tó jég, tél hideg; telul hónapban: (február) ideben meleg, csalán zöldül: mint a mälul hónapban (junius). Nap nem süt: föld melegít. Alatta kőszénbánya ég: tizenkét év előtt meggyulladt, azóta tovább ég. Másik fele kőszénbányának ad tüzelőt olvasztókemenczékhez. Benn sok könlég, viheder gyakori. Kürtőt ástunk fölé háromszáz méter magasba, könléget elvezetni. Mentül beljebb hatol ember bányába, annál nagyobb forróság. Nem birtuk tovább kiállni. Elhatároztuk menekülést, Koszszogol hegyen túl van tartomány boldog: neve Volapükilop. Laknak benne emberek jók. Nekünk hirt adtak vándormadaraktól, levéllel. Ott van völgyük «silop» (Ázsia) közepén, körül sziklafalak. Esztendeig készültünk meneküléshez. Völgyben terem csalán sok, áztattuk, tiloltuk, megfontuk rostját, szóttunk belőle vásznat, csináltunk léggömböt nagyot. Megtöltöttük kőszénbányából könenynyel. Behuztuk kátrányval. Megvártuk szelet, kedvezőt, északnyugatit. Most felszállunk együtt valamennyien. Sziklabörtönt elhagyni. Utánunk jövődő rabszolgák iparkodjanak hasonlóul megszabadulni. Új hazában fogadjuk szívesen. Kelt Folul baloid napján (ápril 10.) Kristóf odavegöl nafcif (elindulandó hajó főnöke).

-175-

Mikor ezt az értesítést végig magyarázta Atlenkó a társainak, mind a lábaihoz borulának, a sarúit csókolva, egyhangulag kikiálták jövődőbeli «odavegöl naf-cif»-jüknek.

A többi «våk-pöp» útasításokat tartalmazott, hol találják meg a bányafolyosók szakaszaiban befalazva az utóbb jöttek az elődeik által használt fonó és szövő eszközöket, a kötélverő gépeket és a kátrányfőzőket.

Atlenkó kiosztotta minden embernek a szerepét.

Az asszonyok a csalán-aratáshoz látnak. A csalánt nem nyövik ki, mint a kendert, mert az örökké tartó növény, a gyökeréről hajt ki. Ebben az alúlról fűtött dőbörben kétszer is ad aratást egy évben.

A szibériai csalán rostja olyan finom szövetet ad, mint a selyem. Az ebből szótt ingen keresztül látszik a test színe. Csak a szultán odaliskjai viselhetik: szemérmes nő szégyenlené azt hordani. És e mellett ez a vékony szövet elrepszthetlen. Azért van különösen kijelölve léggömb előállítására; legkönnyebb szövet s a légfeszítéstől el nem szakad. A gorombájából köteleket fonnak; abból is a spárga vékonyságú annyit tart, mint a négyszerte vastagabb kenderkötél.

-176-

- Ez lesz az asszonyok dolga. A férfiak látnak az ezüstabányászáshoz, a huták kezeléséhez: rendelkezék Atlenkó.

- De minek nekünk az ezüst, ha el akarunk szökni olyan országba, a hol ingyen terem a kenyér? Kérdezé egy fogoly, a ki okosabb akart lenni a többinél.

- Majd megtudod a végén, hogy mire lesz jó az ezüst. Fizetünk vele, de az furcsa fizetés lesz! Még ezüst-ágio nem ugrott akkorát, mint a mekkorára a mi ezüstünk fog szökni, ha egyszer «Berthollet-port» csinálunk belőle.

- Mi légyen az a Berthollet-por? - tudakozá egy száműzött pattantyus ezredes.

- Hát bizony, komám, elég hiába etted a csár kenyerét, ha még azt sem tudod, - vágott oda Atlenkó. A Berthollet-por a robbanó ezüst, mely kétszázszorta nagyobb feszítőerőt fejt ki, mint a lőpor. Egy mogyorónyi belőle elég a legnagyobb Armstrong ágyú lövegét kétezer lépésnyire elröpíteni. A Berthollet-porral töltött bomba egy egész erődöt símára ledönt, s egy huszonnégy fontos robbanó-ezüstteke a legízmosabb vas hadihajót derékban törte ketté. S ha az újmódi torpedók egész raja megtámad egy hadihajót, egyetlen közékük lőtt Bethollet-bomba, mely a tenger alatt elpukkan, a víznyomás által úgy belapítja valamennyinek az oldalait, hogy tehetetlenül fordulnak hassal fölfelé, mint a döglött halak, mikor a tóban a rablóhalász egy dynamit-töltényt elpukkant.

- De ha te tudod ennek az előállítási titkát, hogy nem adtad el az orosz kormánynak? Nagy pénzt kaptál volna érte, s szent-András-rendet melléje.

-177-

- Hát komám, a robbanó-ezüstnek a hadiszolgálatban alkalmazása nemcsak azért akadékos, mert sokba kerül (ezüstgolyókkal lövöldözni, az oroszok más módon is tudnak); hanem még inkább a miatt, hogy ez igen veszedelmes portéka; a legkisebb nyomásra felrobban; ha lúdtoll pihéjével papír fölött seprik, arra is elsülhet. Ennek a kezeléséhez olyan emberek kellene, a kik soha nem isznak pálinkát.

- No akkor ezt minálunk csakugyan nem lehet használni.

- Nem is alkalmazhatok közületek mást az ammonsavas ezüst előállításához, mint négy kiválasztott nihilistát, a kik megtudják őrizni a szájukat attól is, a mi bemegegy, attól is, a mi kijön rajta.

- Ejnye, a ki savanyúsága van annak a besózott ezüstnek! - kiálta fel Irzin-Komba. De szeretnék én egyszer azzal birkatokányt enni; hogy mennykövekkel lenne tele a gyomrom!

- Majd ha még egyszer Anui-Láma fogsz lenni! Addig pedig a számodra is találtam ki egy hivatalt.

- Szeretném tudni, hogy mi lehetne én belőlem, a ki nem tanultam mást, mint királyt, meg Istent játszani.

- Te fogod adni a tempirozó gépet.

- Mi az Isten csudája az?

- A learatott csalánnak a leveleiből és bugáiból pálinkát szoktak főzni.

- Ismerem én azt! Átkozott jó iszomány!

- Te fogsz a lombikra felügyelni, s az alatta égő tüzet fujtatni.

- Jaj, barátom. Nem állok jól magamért. Ha én pálinkaüst mellett ülök, akkor én lecsipem magamat: akkor én elalszom.

- Ha alszol, jójszakát! Mikor felébredsz, újra felszítod a tüzet, s tovább párolod le a csalánszeszt.

A többi foglyok rátámadtak e miatt Atlenkóra.

- Hisz ez a legkellemesebb hivatal a világon! S te ezt a bukott álistennek ajándékozod.

-178-

- Csak ti hagyjátok ezt rajta. A négy nihilista jőjjön velem a tárnába, majd azoknak elmondom, hogy micsoda hivatal lesz ez a «tempirozó-gép?»

X. KÉP.

Mi az a tempirozó gép, s minek az a durr-ezüst?

Mikor Atlenkó a négy kiválasztott nihilista bajtárssal egyedül maradt, akkor elővette a talált üvegládából még azokat a viaszkos lapokat is, a melyeket nem tartott szükségesnek megismertetni az egész társasággal. Egyet azok közül egy dauriai boncz irt, a ki szintén a bányákba volt örök foglyul bezárva. Lehet, hogy nem is maga irta, csak diktálta a sorokat.

«Én Rum-Ákia boncz nehéz sorsomat megérdemeltem; mert hazám és nemzetem elárulásában eszköz voltam. Szultán, Irzin-Komba régóta alkudozik «moszkó»-val, hogy dauri ezüstabányákat kezére juttassa. Engem küldözött izeneteivel Tobolszkba kormányzóhoz. Kormányzó tovább adta Szentpétervárra. Irzin-Komba ezüstabánya árában követelt generális czimet, fejedelmi süveget és buzogányt czártól; gyémántokkal kirakott nagy csillagot; tizenkétpár veres bagariacsizmát, egy vég skárlátpiros és egy vég karassia posztót, egy szemüveget, egy láda otkolont, száz púd latakia dohányt, ötven tonna rakit és hét darab szókehajú fehérszemélyt, kik különféle hangokon énekelni tudnak; végül egy kitanított seregélyt, ki beszélni tud és legyeket elfogdossa. - Ezek mind meg lettek neki ígérve fehér czártól. - De akadályra talált főboncznál alkú, főboncz viszont maga részéről követelt egy olyan arany koronát és himzett palástot, minőt tobolszki érsek visel, hozzá való titullussal. Egy aranylánczot nyakába. Egy magától szóló orgonát, mit csak csavarni kell; aztán meg egy olyan szent könyvet, minek táblája drága kövekkel van kirakva, s miből ő olvasni tud, mihelyt fölnyitja. - Orosz kormány kész volt mindezen áldozatokat meghozni; kivéve a legutolsó; nem lévén képes olyan drágakövekkel kirakott könyvet előteremteni, melyből főboncz menten olvasni tudjon, mihelyt felnyitja, - mivel hogy nem ismerős semmiféle ákombákommokkal. - E helyett azonban ajánlottak neki olyan bűbajos könyvet, melyet ha ember felnyit, azonnal elkezd

-179-

muzsikálni és elfúj háromféle szép zsolozsmát. – Ez volt a legutolsó izenet, melyet én tobolszki kormányzótól visszahoztam. – Mind szultán, mind főboncz beleegyezett feltételekbe, melyekért Dauria vaskapuit megnyitják moszkó előtt. Csak Anui-Láma jóváhagyása volt még hátra. Anui-Láma azonban nagyon megharagudott, s engemet örökrabságra ítelt bányába, ezüstbe, többi foglyok társaságába».

Eddig szólt a Rum-Akia felfedezése.

– Már most ebből összevethetjük a helyzetet, mondá Atlenkó. – Ha Irzin-Komba, a ki maga volt az Anui-Láma, ítélte fogságra a saját maga által, szultáni minőségben tervezett honárulásért a közbenjárót: azt csak azért tette, hogy a veszedelmes tanút félretegye az útból. Most, hogy az Anui-Láma az egész nép előtt le lett álcázva, a legalkalmasabb idő az egész kirgizfajjal elhagyatni a Láma-vallást s áttéríteni az orthodox hitre. A főboncz bizonyosan megkapja az érseki aranysüveget, s a trónörökös, Irzin-Komba fiát, felviszik Szentpétervárra, ott megkereszteltetik s nevelnek belőle orosz herceget: ezzel a dauriai sziklakapu megnyílik az oroszok előtt, s ők behelyezkednek az ezüstmánya birtokába, a miután oly régóta vágyódnak. Akkor aztán mi is eljutunk egyik pokolból a másikba.

– Sietnünk kell az elmeneküléssel a volapükök útján, mondá az egyik nihilista.

– Ez még nem elég az üdvösségre. Azt tudjátok, hogy az ezüstmánya hosszában egy öröklő tárna (Erbschacht) van törve, mely a felsőbb bányafolyosókból a vizeket elvezeti; az oroszok ezt az alaptárnát tovább fogják fúrni, s rövid időn kilyukadnak vele a Koszszogol-hegynek a tulsó oldalán. Ott van a Volapük tartomány, hozzájárulhatlannak hitt völgy medencéjében, körülfogva megmászhatatlan óriási sziklafalaktól. De rögtön megszűnik az a boldog sziklasziget hozzájárulhatlan lenni, mihelyt egyszer az oroszok a bányafolyosóval a völgybe eljuthatnak. Azért mi nekünk arról is kell tennünk, hogy soha se juthassanak oda.

– Hogyan állod annak útját?

– Nagy fáradsággal; hanem biztosan. Először annyi ezüstöt kibányászunk, a mennyit csak képesek vagyunk a gazdag, eleven kőzetből kiverni. Azután mindazt Berthollet-porrá változtatjuk át. Készítményünknek folyton víz alatt kell állni, mert száraz korában a legcsekélyebb ütésre felrobban. A míg mi az ezüstöt készítjük, azalatt az asszonyaink elvégzik a léggömb szövetéhez való munkát. – Egy léggömb azonban, ha még olyan nagy is, innen mindnyájunkat egyszerre föl nem visz. Harminczhatan vagyunk. Négy-nél többet a léggömb el nem bír. – Én azt így gondoltam ki. Ha készen lesz a léggömb, felszál vele négy ember egész odáig, a hol a sziklaodúnak a párkányát eléri. Ott horgonyt vetnek; arra mi többiek a léggömböt köteleinkkel a dörög fenekére ismét visszahuzzuk. Így kilencz izromban egymásután fölkerülünk a párkányra. Akkor aztán a léggömb többé valamennyünket ugyan tovább nem visz; de arra mégis jó lesz, hogy mindannyian a derekunkra erősített kötélnél fogva magunkat hozzá akasztjuk s így kísértjük meg a Koszszogol meredek szikláin áthatolást. Ha egy-kettő közülünk lecsúszik a szédületes párkányról, a léggömb nem engedi alázuhanni, s a többiek újra felvontatják. Így gondolom én, hogy az előttünk eltávozottak is elmenekülhettek. Azok bizonyosan hagytak hátra jeleket a sziklafalakba vésvé, vagy összerakott kövekből felállítva, a melyek az utánok jövőket tájékozzák. Legvégül aztán, ha a függőleges sziklafalhoz érünk: egy hatalmas hullóernyővel, meg a léggömbbel megkísértjük valamennyien alászállni.

– Veled tartunk! – fogadák a társak.

– És most térjünk át a tempirozó gépre. Ennek szántam Irzin-Kombát.

Ez a ficzko ott fog ülni naphosszant a nagy üst mellett, s nézi, hogy csorog le a «kniderake» (csalán-pálinka) a lombik csövén. Ha megszomjazik, iszik belőle, s attól kegyetlen nagyot alszik. Mikor felébred, s látja, hogy az üst alatt kialudt a tűz, újra felszítja azt. Mikor az utolsó négy ember közülünk készen lesz a társai után felszállni a magasba (ezek mi leszünk): akkor a mint a tempirozó-gép elaludt, (husz órát szokott aludni egyhuzamban: ez a hatása a kniderakének), akkor mi a tüzet eloltjuk az üst alatt, s a forró üst helyébe teszünk egy másikat, mely meg lesz töltve a Berthollet-porról. Erről aztán engedjük a vizet lecsorogni, hogy egészen kiszáradjon s a robbanó képességét visszanyerje. – Azzal magunk is beszállunk a léghajó csónakába, elvagdadjuk a tartó köteleket s felemelkedünk a sziklapárkányig. Akkor aztán igyekezünk a Koszszogol tulsó oldalára eljutni valamennyien. Husz órai időnk lesz rá. Ennek az elmúltával a mi tempirozó gépünk felébred. Meglátja, hogy a katlan kialudt, az üst egészen hideg. Ismét alágyujt szépen s fujtatja a tüzet; vagy annyi sem kell: elég, ha az ujja bötykével megkopogtatja az üstnek az oldalát, hogy megtudja, tele van-e? a Berthollet-por attól a koczintástól felrobban. Tizenöt púd durrezüst a lombikban, s háromszáz púd a tárnában! mikor az egyszerre felrobban, az egész bányát valamennyi szikláival mind beledönti a nagy tóba s az Anui-Láma szigetét, templomát, valamennyi bonczaival és papnéival egyetemben mind maga alá temeti. Jöhetnek azután az oroszok a dauriai ezüstmányát keresni, föld felett és víz alatt.

– Irzin-Komba se kívánhat magának ennél szebb halált!

– Megérdemli, hogy így legyen büntetve! – mondá Atlenkó. Egy király, a ki eladja az országát! Egy Isten, a ki elkufárolja a templomát! Köszönje meg, ha a pokol kiveti magából s ezüst fellegek közepett szállhat fel az égbe!

A következő év tavaszán valamennyi európai hirlapot bejárta a hír, hogy Kelet-Szibéria dauriai tartományában egy új tűzokádó keletkezett. A nagy Koszszogol havas oldala megnyílt s óriási lángoszlopokkal együtt olvadt lávát ontott alá a dauriai völgybe, a hajdani szigetet félszigetté alakítva a rázúdított sziklatömegekkel; a földrengés az eddig járható sziklaútvonalakat is mind hozzáférhetlenné tette. Az ezüstbánya valószínűleg elpusztult.

XI. KÉP.

A Volapük-tat és az ő dilekelje.⁹⁾

Atlenkó végrehajtotta a menekülési tervét. A bányarabok, a hogy a léggömb segítségével a szikladöbörből a párkányra felszállonghattak, maguk előtt találták a hatezer méter magas Koszszogolhegyet, óriási hómezőivel, sima jéglejtőivel és szédületes jégszakadékaival, a miknek beláthatlan mélysége sötétkék árnyékokban veszett el oda alatt.

A menekülés nehezebb feladata csak itt kezdődött el rájuk nézve. Az előttük elmenekültek ugyan hagytak hátra jegyeket a sziklába vágva, a mikből azt is megtudhatták, hogy a legelső rabok, kik ezen az úton szabadították ki magukat a börtönükből, tíz év előtt jártak e helyeken; azonban a Koszszogol-hegy csoportja olyan változékony, akár maga a tenger. Minden nyári hóolvadásnál újra idomul a felszine. Roppant lavinák betöltik a völgyeket, míg másutt rohanó zuhatagok völgyet ásnak a hegyoldalba. Egész jegönczök, jégmezők megindulnak s betömik az elébb járható sziklafolyosót s a vízfolyástól alányalt csalóka jégkéreg beszakad a rálépő terhe alatt. Mentől magasabbra hágtak, a lég annál ritkább lett s a léggömb emelő tehetsége annál csekélyebb.

-183-

A huszadik órában bekövetkezett felrobbanása a durr-ezüsttel töltött aknának annyiban vált javukra, hogy erre a hegyrázkódásra az az egész jégmező, a melyen épen akkor tanyáztak, egyszerre megindult alattuk, egy tömegben; vitte őket csapatostól s elemi hatalmával törte előttük az utat a havas lejtőjén aláfelé, egész odáig, a hol elkezdődik a fenyőerdők világa: itt aztán a fák között fennakadtak a léghajóhoz kötött pántjaiknál fogva s kikapaszzkodhattak a szárazra. A jégmező haladt mennydörögve odább a völgy katlana felé. Az erdőn túl haladva, aztán megtalálták Atlenkó és társai végre azt a több ezer méternyi sziklafalat, melyből az ígért paradicsomba letekinthettek.

Meg kellett kísértetniök a hullóernyővel lebocsátkozást a meredek sziklafalról. Kényszerítette őket az éhség. Tápszereik a hosszú bujdosás alatt elfogytak; az utolsó napokban nyirfakéregnél egyebet nem ettek.

Szerencsére egy tó közepébe estek bele, nem zúzták össze magukat: a mely szerencse azonban könnyen válhatott volna rájuk nézve szerencsétlenséggé, ha rögtön minden irányból ott nem termettek volna a Volapük-tat «savantedelu»-jei (mentő társulat) hangos «milő» kiáltásokkal (amely szó a volapük szótárban annyit jelent, hogy «lánczos-lobogós»!) csónakjaikon a megszabadtásukra. Első tekintetre e csónakokat nagy czápáknak nézték; hanem aztán látták, hogy azok legujabb szerkezetű monitorok úszszárnyak és halfark által előre hajtva. A mozgó erő nem volt kitalálható, miután a monitoroknak semmi füstölő kéménye nem látszott.

-184-

Kimenekülve a partra, s a «veköm»-öt (üdvözlés) kicserélve, a megtelepült volapükedel idegenfogadó küldöttség azonnal a hátára vette az érkezett vendégeket. Szónoklatot tartani volapüknyelven nem lehet: a mi egyike a fővirtusainak.

A jövevények eleinte meg voltak lepetve e szokatlan módja által a vendéglátásnak; mert azt még Budapesten sem teszik, hogy az üdvözlő deputátusok a kiszállótól a vendéglőig a hátukon fiakkerezzék a külföldi vendégeket; hanem aztán a meglepetés nagyhamar helyt adott a még nagyobb csodálkozásnak, a midőn a Volapükedelek a talmáik lebernyegeit kifeszíték, s azokkal elkezdtek repülni. Mindegyiknek a gallérijában volt egy erőkölcsonzó gép, mely a szárnyakat mozgásba hozta. A repülés ugyan még nem volt egészen tökéletes, mert csak annyira ment, mint a szöcskőnek a szárny útja: egyes ugrásokra, melyek husz, huszöt méternyi parabolákat ivlettek át. A földre leestében, hogy a lábát ki ne törje, minden repülőnek egy légtelt kaucsuk tömlő volt a talpához kötve, mely ismét felrugta a magasba, úgy hogy ezzel a közlekedéssel óránként hatvan kilométernyi utat tehettek meg torony irányában. Ilyenformán egy óra alatt eljutottak a «zif»-be (város), a mely ugyan inkább volt nevezhető «kaszöp»-nek (kaszárnya), közepén a «czin-dom»-mal (gépház), mely egyuttal a «dilekel» «löd»-jéül is szolgált.

Útközben láttak szántóföldeket, melyeken sajátyszerű ekék jártak alá s fel, a földet hasogatva, a nélkül, hogy kitalálható lett volna, hogy azokat mi mozgatja. Egy ember ült az első ekének a hátán, a többi eke magától ment utána.

A mint a dilekel szine elé kerülének, a ki tetőtől talpig Jæger normáljelmezbe volt öltözve, ez rögtön megismertette Atlenkót a Volapük-tat gépészeti rendszerével. Elébb ugyan azt kérdezte tőle, hogy tud-e görögül?

No mert a Volapük nyelv arravaló, hogy minden ember megérthesse egymást, a görög nyelv a mellett arra jó, hogy csak a tudósok értsék meg egymást.

-185-

- Tehát hallottad-e már hírét a «phoinodynamechanémó»-nak?
- Annyit értek belőle, hogy ez magyarul «hangerőgép», volapükül «tonnäm-cin».
- Helyes az etymologia. No hát ez a világot fentartó erő. A Pentateuch szerint az «ige»

teremtette a világot: az «ige» pedig «hang». Ezt már Mózes kitalálta. A gőzgép, a caroli-gép, a villanygép mind meghaladott fogalom! A hang az igazi erő. Ez a mi találmányunk. Látod ezt a nagy réz bodont? A fenekén a nagy gyűjtő serpenyővel. Ez a központi mozderő. Ide fülelj. A gép most csendesen forog. Mi forgatja? A pacstírták énekelnek; a csengetyű szól. Most jelt adok a taktus-ütő bottal: a gépmester megereszti a szellentyűt, megszólalnak a sipok, trombiták, tamtámok, a «Bálványpitymallat» (Götterdämmerung) finaléja indul meg, wagneri zenének non plus ultrája. Nézd, hogy elkezd egyszerre a rézbodon körben forogni, percenkint kétszázhatvanig fokozható keringéssel. S mentől jobban forog a gép, annál jobban fujtatja a trombitákat, veri a csengetyűket, üti a támtámokat. Az ok és okozat egymást kiegészítve előállítja a küklosz-automátoszt (kör önmozdony.) Ez a központi gép szolgáltatja a lódító erőt az egész tartomány minden őrle, szövő és kalapálógépeinek; sőt a huzalai által az uszó, evező és repülő gépeknek; az ekéknek, az arató mozdonyoknak, s egyuttal megörökítve a «jövő zenéjét», a kedélyek megnevelésére szolgál. Azonban most már menjünk innen; mert az embernek a füle nem «ton-nün-cin».

S azzal átvezette Atlenkót a kémiai laboratóriumba, hol társai vártak rá.

- Hát ez mind igen szép, mondá Atlenkó; hanem ezzel a mi éhségünk nincs elverve.

- Éhség? szolt elbámulva a dilekel. Hisz az betegség.

- De nagyon nagy betegség! allegálá Atlenkó. Gyógyulni szeretnék belőle magunk is. Adass valamit ennünk szaporán, jó dilekel.

- Ennetek! szolt fejét rázva a dilekel. Hiszen az meghaladott álláspont. Mult századbeli fogalom. Ki terhelné meg a gyomrát idegen anyaggal a mai felvilágosodott korszakban?

- Mi pedig ahhoz vagyunk szokva.

- Elég rossz szokás. Hát mit szoktatok enni?

- Akár egy kis gulyáshust.

- Hust? Állatok sejtanyagát, izomrostjait és vértkecsseit. Hisz az által az emberi organizmus állati alkatrészeket vesz föl, s az anyagcsere által lassanként állattá degenerál.

- Hát nem bánjuk, adj Graham-kenyeret, vagy burgonyát, vagy akármi harapni valót; ha vegetariánus vagy.

- Kenyér, burgonya ismét keményítőt vegyít az emberi életműszerek közé, tulságos mészlerakományokat okoz a belső zsigerekben s a csontok izületeiben; a belekben chlorohydrogént fejleszt ki, s az agyacsban vizenyős izzadmányokat képez. A kenyér halálos mérég! Ez már meghaladott álláspont.

- De hát akkor minek szántjátok a földet?

- Sem buza, sem burgonya alá; hanem csupán olaj és alkohol termő növények számára, melyek physikai experimentumaink, chemiai laboratóriumunk ellátására szükségesek.

- De hát mi az ördögöt csinálnak ti nálatok az emberek, ha megéheznek?

- Nevetséges ócska fogalmak! Épen abból a korszakból valók, a midőn a gépeket még kőszénnel fütötték, hogyha azt akarták, hogy mozogjanak. Lépj ide ehhez a nagy üsthöz. Vedd a szádba ezt a szopókat. Szíj belőle egy nagyot. Ebben van az «opsortumaferos» (A jóllaktató gáz.) Nos mit érzesz utána?

Atlenkó nagyot nyelt az experimentum után.

- Úgysegélyjen, úgy érzem, mintha torkig laktam volna birka-tokánnyal.

- Akkor bizonyosan szomjas is lettél rá? Szeretnéd magadat lecsipni? No hát szopj egy kortyot ebből a másik börbönczéből: ebben van a «kraipalaferos» (mámorgerjesztő-gáz.)

Atlenkó a mámorító gáz beszívása után elkezdett tántorogni s a tarkójához kapkodni és vígan kiabálni: «bafó! bafó!» a mi volapükül annyit jelent, hogy «éljen! vivát! schmollis!»

- No hát úgy-e hogy meg vagy elégedve?

- De egészen úgy érzem magamat, mintha be volnék csipve. Már most akár lakodalmat csapnék: olyan kedvem szottyant. Hivass egy «kler»-t!

- «Kler»-t? Minek?

- Hát «matón!»

- «Matón?» Kivel?

- Látod. Itt a «womil».

- Iii (volapükül «hahaha»). Flenob! (Barátom!) Te elmaradtál a világtól. Kler (pap) nincsen: matón (nősülni) meghaladott álláspont; womil (nő) emancipálva van: az nem rabszolgája többé a férfinak.

- De hát ha az ember egyszer szerelmes?

- Szerelmesség = erotómánia! Hát ennek az antidotuma itt van a harmadik üstben: ez a «trüferobius glükütatóferos» (kéjteremtő, gyönyöradó); ha egyet szivsz belőle, azt hiszed, hogy a Mohamed paradicsomában vagy, s az örök szép hurik ölelgetnek.

Achilleia már ezt nem tűrhette, megkapta Atlenkó kezét: «Abból ugyan nem iszol! Az én jegyesemet ne ölelgesse senki szép hurija!»

- Köszönöm, mondá Atlenkó. Ebből már még sem kérek. Inkább elhiszem, hogy rézkrinolin trüferobiosz glükütatóferosz a legszebb asszony a világon; méltó, hogy az új Mirza Shaffy hozzá írja a verseit; de mondsza csak, ha a te országodban az emberek nem esznek, csak jóllakást éreztető gázokat szivnak, hogy nem dülnek el? Succi is csak ötven napig bírta ki a koplalást.

-188-

- Mert nem értett hozzá. Az emberi test kopik a bőrön és a pórusokon keresztül. Arravaló az «alepsoferos» fénymáz, hogy az elsoványodást megakadályozza. Ezzel kenjük be az emberi testet, s akkor az megmarad in statu quo, megszűnik a régi fogalmak szerinti örökös anyagcsere, a testkopás, az elsoványosodás.

- Mint a mumiáknál?

- Épen, mint a mumiáknál.

- De ezen systema mellett a volapük ország népessége idő jártával ki fog veszni.

- Kiveszni? Hogyan?

- Hát a meghalás által.

- Meghalás? Hisz ez meghaladott álláspont. Nem szokás nálunk meghalni. Az ócska fogalom. Ha nálunk valaki vénül: itt van a «neanikeromos» (megifjító), ha a képe ránczosodik, helyrehozza az «aiadrerifuros» (a szépítő), ha fájni kezd valami porcikája, meggyógyítja az «anodynos» (kínmulasztó) s ha bánata van, azt megszünteti a «metamelanenos» (gondűző), a halált elüzi a «nikothanatos» (halálgyőző), s ha már elszállt volna a testből a lélek, újra visszaillesztja bele az «eleutheropraxios» (lélekszerző).

- De ha valakit agyonüt a mennykő, vagy megeszik a farkasok, vagy eltörik a szárnya röptében s kitöri a nyakát, az mégis halálnak halálával vész el. S ha az ócska fogalmak szerinti correspondencia a him és nőnem között megszűnik, s a házasságszerző bureaukat bezárják, akkor új emberek nem jöhetnek a kimultak helyébe a világra.

- Hogyan nem jöhetnek a világra?

- Hát a szokott módon. Születés által.

- Születés? Ócska fogalom! Hisz ez már meghaladott álláspont. Hát az első ember, Ádám, született valaha? Fogadtak-e annak szoptatós dajkát? Adtak-e a szájába violagyökeret, hogy könnyebben fogazzon? Rendeltek-e mellé bonnet, a ki járni tanítsa? Küldték-e a bölcsődébe, kisedővodába? Nem! Egyszerre, mint kész ember jött a világra.

-189-

- Azt megtehette a Teremtő; mert az ő hatalma a «pantokrator».

- A tudomány hatalma pedig a «demiurgos». - Az én diadalom pedig a «heureka»! Én feltaláltam a sziklarejteken az eddig titokban rejtve tartott «stoicheios»-t; az őanyagot, a melyből az ember alkotva lett. A plastika, a chemia, a galvanizmus és infiltráció és pneumatophysis együttes összeműködésével én kész embert állítottam elő; - lásd és csodáld!

E szókkal egy almáriumot kinyitott a dilekel, s elővette belőle a tudomány alkotta csodát, az «autogennetos»-t, s talpra állította a bámuló Atlenkó előtt.

- Barátom! kiált fel Atlenkó. Hisz ez a te ön csinálta embered majom.

- Darwin teoriája szerint az ő ember, Homo primigenius. Sőt a mai emberhez hasonlítva, még tökéletesebb példánynak nevezhető. Az által, hogy a testén szórt visel, fölöslegessé teszi a Jaeger-normálöltözetet. Az is jó, hogy négy keze van; meglátod, milyen sokra viszi ez, ha egyszer bankigazgató lesz belőle!

- Ah! S volnának neki ahhoz való szellemi tehetségei?

- Nagyszerűek. Autogennetos! Bizonyítsd be ennek a régi világbeli halandónak, hogy «kétszer három = négy».

E parancsszóra a mondvacsinált ember fogott mind a két kezébe egy aczél triangulumot s azokkal elébb mindenféle volapükzenét produkálva, végre ezt a verset énekelte hozzá volapük nyelven, a szöveghez méltó melódia szerint:

«Tel kilgul jenbal folgul
Ergo = telna kél jen fol!
Quod fuit demonstrandum!»

Magyarul:

Két háromszög lesz egy négyszög:
Ergo kétszer három = négy.

-190-

Tudniillik, ha a két ∇ -öt összeteszik, lesz belőle egy \square .

- Látod? Flenob! Hogy még maga a «Kebetósz pinax» sem áll meg többé az újkor fogalmi szerint. Az, hogy kétszer kettő négy, ma már meghaladott álláspont. Láss egy mnemotechnikai csodát a számvetés terén. Fejtsd meg ezt autogennetos: «ha tizezer részvényes fejenként összead száz forintot s azt nyolcz igazgatótanácsos kilenczfelé elosztja, kubusra emeli, gyökeret kihuzza belőle, mi marad a cassában?»

Autogennetos: tizezer részvényes: multiplikatum per 100 forint, divisium per 8 igazgatótanácsos, elevatum ad duo; extracto radice: summa summarum = 0: æquale zero.

- Látod, milyen gyorsan ki tudja számítani. S ezt az embert én teremtettem. A tudomány segítségével.

Atlenkót kezdték a menekült társai oldalba taszigálni.

- No te ugyan jó helyre ugrattál be bennünket! Hisz itt rosszabb, mint Szibériában, rosszabb, mint az ezüstmányában! A tudósok országában, a hol a hús, kenyér nem megenni való, asszony, férfi nem egymást szeretni való!

- Megálljatok csak, majd most én jövök a magam tudományával, biztatá őket Atlenkó: s azzal egész akadémikus büszkeséggel a vállára ütve a dilekelnek, azt mondá neki:

- «Pökum dogisko kamadel!» volapükből magyarra fordítva: «hátrább az agarakkal kollega!» A te emberalkotási tudományod merő bliktri!

- Bliktri-e?

- Bliktri hát. Volapük nyelven is «bliktri». Az én emberalkotási methodusomhoz képest.

-191-

- Hát te is foglalkoztál emberalkotással?

- Elhiszem azt. Csakhogy a te autogennetosod egy vakarcs az én diabolodomáromhoz képest. Nem használtam én ahhoz a te ósanyagodat, a stoicheiost, a miből az első ember vétetett. (Hát ezer esztendő csak elég tapasztalatot nyujthatott, hogy ez az anyag mizerábilis rossz.) Az én anyagom az «alastorozoma».

- No annak még hírért sem hallottam.

- Dehogy nem! Hát az «osztrakitesz lithosz?»

- A tengertajték?

- Az hát! A miből «Aphrodite Anadyomene» alkotódott.

- Hogy ez nekem nem jutott eszembe. De hogy csináltál bele «pneumát?» (Lelket.)

- Hát a «phos pseüdes»-szel. (Bolygó tűz.)

- «Milát lelit!» kiálta fel a dilekel. (Ez a felkiáltás magyarul igen durván hangzik: «ezer mennydörgős mennykő!») S itt van az a te...

- «Artigenes»-em.

- Még a neve is találóbb! Artigenes! Újonszülött? Hozd elém, ha veled van!

Atlenkónak nem is kellett inteni: «Artigenes» tudta a mestere akaratát és előjött a menekültek közül.

Csalavér volt az. Hosszú haja a földet söpörte utána. A csalán-fonálból szótt ing áruló ránczokban tapadt természetéhez, szeme ragyogott, ajka nevetett, a tiz ujjá vonaglott, mint a macska körme, mikor hamiskodik.

- Mondd meg, ki vagy? szólt hozzá Atlenkó.

Erre a leány elkezdett danolni. Valóban ez a «diabolodomár»-ok beszéde.

«Én vagyok az - én vagyok az eprész lányka:
Szeretóm ha megkivánja,
Ha az erdön nem találom,
Ajkamon egy: - megkinálom!»

A dilekel letette a szemüvegét, hogy jobban lásson.

- Csodatünetem ez! S ez valóban tajtékkőből épült?

- Tapintsd meg, ha nem hiszed.

A dilekel megtapogatta s aztán elhitt mindent.

- S ennek a lelke a bolygó tűz?

- Majd meglátod mindjárt. Ez tud ám még arithmetikai feladványokkal szolgálni. Mondj egyet

-192-

«Artigenes».

Erre Csalavér egy kis bodzafatilinkó előjátéka után ezt dallá volapük nyelven:

«Bali balse moszemönob
Binönon se tel:
Bali balkol kolmenkonob
Binönon se bal».

Magyarul:

«Egyet egyből elveszek
Lesz belőle kettő.
Egyet egyhez hozzáteszek,
Lesz belőle egy».

A dilekel meg volt akadva.

- God gufű! (Isten ügysegéljen), ha mindjárt trepanálják is a fejemet s norinbergi tölcsérrel szivattyúzzák bele a tudományt, még sem találok ki, hogy mi az?

- Egyél csak ebből az eperből, majd ettől kitalálsz. Incelkedék Csalavér, hamiskás mosolylyal símulva a dilekelhez; a ki egyszer csak azon vette észre, hogy a diabolodamar a térdén ül s tömi a szájába a frissen szedett számócszát, először szemenkint, azután marokkal.

- Nem! Nem ebből! Abból a másikból!

- «Ha az erdőn nem találok.» - «Ajkamon egy, megkinálok?»

- Igen; abból az egyből.

A diabolodamar elébb egy fricskával szolgált neki az orrára s aztán adott neki abból az «egyből».

Heúréka! Kitaláltam! Ujongott föl a dilekel. A rejtett szó a «kid» (csók). «Egy csókot egyből ha elvesznek, lesz belőle két csók: ha két csókot összetesznek, lesz belőle egy!» Éljen az új Oedipus!

- «Bafó! bafó!» zengé utánok a teljes chorus.

- De már most, édes dilekel, monda Atlenkó. Ha te magad nem sajnálsz hozzányúlni a «kid»-hez és a «zib»-hez (csók és étel): engedd meg, hogy mi is hadd idvezüljünk a magunk módja szerint.

- Nem bánom, mondá ki a placetumot a dilekel; vágjatok yak tulkot, szedjétek fel a yamgyökeret, furjátok meg a borassuspálma derekát borért: egyetek, igyatok, a mennyi belétek fér. A mai nap új korszakot inaugurál a volapük ország történetében: a «kid» és «zib» szabadságának æróját.

- És tedd hozzá: a «dlira»-ét (ital).

- No még azt is. Te pedig ezentúl «dilekel kamadel»-em fogsz lenni (igazgatótárs).

- De elkülönített háztartással.

Erre aztán az összesereglett volapükedelek is mind hangos «bafó!» kiáltásban törtek ki, kiki hozzájutott a maga párjához, a közjegyző alig győzte a polgári házasságokat berubrikázni, a közszakács az összehordott sütni-főzni valót feldolgozni, és lón hegyen-völgyön lakodalom, melyhez a jó példát Atlenkó a maga Achilleájával a dilekel a szép Csalavérjával szolgáltatták. Az új korszak jelszava lón a volapükhatban: «nem akarunk mi örökké élni: de a míg élünk, addig jól akarunk élni».

A korszakalkotó örömnep mámorteljes reggelén aztán az álmából nehezen ébredő dilekel e szókkal üdvözlé boldogságának sokszorozóját és elosztóját:

- Irj nekem e mai nap emlékére valami jeles mondatot az albumomba.

Csalavér fogá az aidiographont (örökké-író toll) és e nevezetes igazságot jegyzé fel az album collodium hártylevelére:

«Gletikum fog ka bal notal, de bal votik nolel meg.»

A mi, ha philologiai ismereteink nem csalnak, annyit jelent magyarul, hogy:

«Nagyobb bolond, mint egy tudós, csak egy másik tudós lehet.»

Ne lássalak unalmas, egyhangú világi élet!

Maradjatok el tőlem józan gondolatjait a megfontolt tudásnak, égmérő szögletek, ártatlan csillagok után leskelődő csövei az égbuvárnak; tágulj keblemről mindenható számtudomány, megczáfolhatlanságod lidércnyomásával, földre vert abroncsok, egyenes vasutak, és ti vaskezü, vaslábú szörnyeik a vizeknek és szárazoknak, gőzökádó torkaitokkal, engedjétek meg nekem, hogy ne halljam egy perczre szorgalmas, haszonhajtó munkáitok zaját, hogy elfelejtsem azt a rettenetes tudást, hogy a semmiből nem lesz semmi, és csak az lehet, a mi van!

Hadd lássam még egyszer az eget és földet megnépesülve fényes, ragyogó valókkal, a kiket a bölcs tudás egy lehellelével lesöpört az ég és a föld közől; hadd beszéljek színről-szinre azokkal a csodás, rejtélyes szellemekkel, kiket a mindent tudni akaró ész rég lombikba téve, vegytani részekre bontott, megtanult, megtagadott; hadd járjak a még élő csillagok között, a mik azóta, hogy a bölcs csillagászok egyenként oda szegeztek őket az égboltozathoz, megszűntek intézni emberek és népek sorsát; hadd beszéljek azon csodás, rejtelmes alakokról, mik tüneményes történeteiket beleszőtték az emberek életfolyamába, sötétebb árnyékot vetve arra, mint maga az éjjel, és világosabb fényt, mint maga a nappal, tűzorczájával, szivárvány övével, rózsapalástjával.

Hadd mondhassák: miként az ezernyolczszáz ötvennyolczadik esztendőben élt egy bohó poéta, a ki azt kívánta az emberektől, hogy miután hét nap hetvenhétszer tele olvasták magukat kőkemény világbölcseséggel, csontos velős távirati sürgönyökkel, csalárd börze-árfolyamokkal, zab- és burgonya-kelettel, nagyszerű hadseregek nagyszerű mozdulataival, hajóra szállásuk s arról leszállásaikkal: akkor ismét hallgassanak meséket, mikben aranyhaju tündérek szórják az aranypénzt, szellő paripákon repkednek a hősök, holtig szeretnek a szeretők, s még haláluk után és még a fekete sírban is érzik a bús, sírbólkeltő honfájdalmat azok, a kik száz meg száz esztendő előtt el tudtak hullani érette, - s más efféle bohó agyremeket.

-198-

A TÜNDÉR NŐ FIA.

-199-

Vagy volt, vagy nem volt, az is meglehet, hogy csak álom volt: élt egyszer a világon egy nagy hatalmas nemzet, a kiket úgy neveztek, hogy: «a hunok».

Sok ideig, talán száz esztendőnél is tovább, álmodott ezzel a nemzettel egész Európa; beh gonosz álmái lehettek tőle, mintha vérben úsznának egész nemzetek, mintha ezen a térképen, mely Európát kisasszony alakban mutatja, minden folyóvíz pirossal volna kifestve, s minden város helyén egy-egy tűzokádó hegy volna, s valami gonosz erős kéz belenyulna az országok határaiba, s mint a pók-szövedéket, úgy kuszálná össze azokat, hogy egyik ország sem ott találna meg körvonalait, a hol azelőtt a földabroszon voltak.

És azt is álmodta a világ, hogy egy hatalmas démoni, félisteni alak emelkedék ki e rettenetes nép közől, a ki úgy gyomlálta ki a népeket a föld színéről, mint a gazt, a ki kardja hegyével országokat forgatott fel és nevezte magát Attilának, az Isten ostorának.

Milyen jól eshetett nekik, mikor felébredtek ebből az álomból s akkor látták, hogy csak álmodának; hogy a nagy hun nemzet nincsen, eltűnt, álom volt, és a rettenetes királyi alak nincsen sehohol, álom volt; nem kell az Istennek ostor; jók az emberek, minek bántaná őket ostorral?

Pedig úgy volt az, hogy meghalt Attila; senki sem tudta őt megölni, ámbár örökké egy úton járt a halállal; midőn száztíz esztendő volt már, akkor megölte őt maga az Isten, saját vérebe fullasztá; különben még tán most is élne.

-200-

Három fia maradt az Isten ostorának, a legnagyobbikat hitták Elláknak, a középső neve volt Dengezics, a legkisebbiké Irnák. Így nevezte el őket valami kegyetlen ellenséges ember, a ki még a neveiket sem engedte fennmaradni, holott azokat másképen nevezték; a legnagyobbikat Elmanzárnak, a középsőt Uzindurnak, a legkisebbet Csabának.

Miként a tündérregékben szokott lenni, három királyfi közől mindig a legkisebb a legkedveltebb, ezt szereti apja, anyja, ezt szereti minden szellem.

Mindenik fiú más-más anyától származott. Elmanzár anyja hun fejedelmi nő volt, azért ő hozzá ragaszkodtak a hunok vénjei, a táltosok, a tűz-örök, az áldozatgyűjtők és a vad, zergebőrbe öltözött fajok legvadabbjai, a kik nyersen ették a húst, melegen itták a vért, és meztelen harcoltak a csatában, mind az utolsó csepp vérig.

Alán herczegleány volt Uzindur anyja, őt szerették az idegen meghódított népek, mert ő maga is félig idegen volt, kék szemű, szőke hajú a fekete barna hunok között, és szelid volt mindenki iránt.

A legfiatalabb király anyját hitták Rikának. Ez nem volt sem hun, sem alán, sem semmiféle nemzethez nem tartozott, hanem tündér volt. Azon alirumnak ivadéka volt ő, kiket a szittyia királyok varázslataikért kiűztek a pusztá erdőbe, s kik ott a vad tündérekkel és varázslattevő

alakokkal megismerkedve, eltanulták a négy elem titkait, emberek javára és romlására.

Ő vezette be Attilát fehér keselyű képében az ígéret hazájába s ott megállva vele egy magas hegyen, neki adá a világot, a mennyire a szem elláthat, és a mennyire el sem láthat. Az idő pedig fényes volt, és a táltosok, a kik ott tiszteletet tőnek a hegytetőn, a világ négy végére láttak le onnan.

Attila azután ment a világ négy része felé, elfoglalt mindent, a merre ember lakott, s mikor ismét visszatért a hegyhez, a honnan kiindult, már akkor Rika meg volt őszülve s már akkor Csaba nagy derék vitéz volt, a ki apja jobbán küzdött mindenkor a harcban.

-201-

El volt már foglalva az egész világ, és azon mind a hun nemzet uralkodott. Csak az volt még a kérdés, hát a hun nemzeten ki fog uralkodni, ha Attila meghal?

Egy napon kiveteté magát Rika az Olt csendes forrásához s a hun gyenge szűzek által megmosatván hervadt tagjait, azt mondá:

- Most fektessetek le engemet a harmatos fűbe, mert én meg fogok halni; az Élő, az örökkévaló lehelletét érzem arczaimon, és semmi fű és semmi mondás meg nem gyógyít engem többé. - Azzal folytatá a Rika:

Vágjatok ki az erdőből négy szál nagy lombos fenyőfát, tűzzétek le a víz mellett, engem pedig fektessetek oda a négy közé, úgy, hogy arczommal kelet felé fekdjém, mert oda térek vissza. Hét nap, hét éjszaka hagyjatok ott fekünnöm, s hányjatok az alatt zöld diófaleveleket a vízbe, hadd vigyék azokat alá a hullámok, hadd tudják meg róla a délczeg hősök, kik ott itatják paripáikat, s a gyenge hajadonok, kik ott merítik korsóikat, hogy valaki meghalt Hunországban. Hetednapon jőjenek oda hozzám Attilának, Isten vészangyalának fiai, s lehajolván hozzám, arczomat csókolják meg rendre. És erről tudjátok meg az Élő, az örökkévaló rendeletét. Mert valaki a három közől uralkodni fog Attila után a hun nemzet fölött, annak csókolására fel fognak nyilni szemeim, és szavaira felelni fogok, miként ha életben volnék. Azután ismét meghalok, és nem lát engem senki más, csak az, a ki hívni fog, és az is csak akkor, a midőn nagy szüksége lesz rám. Most tánczoljatok és énekeljete, a míg a nap leáldozik.

A hun szűzek tánczoltak és énekeltek a nyugvó ősanya körül, a míg a nap nyugvóra vált. A nagy fényárasztó tűzisten alig rezgett már a láthatáron, csak a félorczája volt még ki a sírból, melybe minden este lefekszik; az alirumna bágyadt szemekkel kísérte a bágyadt fényt, még egyszer összenéztek, mintha egy búcsupillantást váltanának egymással, s azután lehunyta mindkettő szemeit, - a nap is, és a királyné is.

-202-

Hét nap, hét éjjel üvöltöttek a kürtök a Hargita ormain, ki sem aludt s újra égett az oltártűz a halmokon, a hús habok a tengerig is lehordták már azalatt a beléjük hányt gyászlombokat, mire a hetedik nap elmúlt.

A heted napon összejöttek az ország bölcsei, nagyjai: a vezérek, kik a csatákat intézik, a táltosok, kik a napjárásból, madarak beszédéből jósolnak, a gyulák, kik a tüzet fenntartják az oltáron, a kardosok, kik az Isten kardját hordják a csatákban, az áldozók, kik az oltármének vérét megeresztik, a rabonbánok, a kik igazságot tesznek, és a garabonczok, a kik az ellenségtől esőt és harmatot vesznek s szelet és földindulást adnak el neki. Ezek mind összegyűltek Rika ravatala körül, mely szép virágos pázsitból vala felhánnya, tele illatos virággal, melyek csengő kelyheikkel most is az alvó tündér fülébe látszottak beszélni.

A ravatal lábainál álltak Attila fiai, és az ősz vezér maga fehér koronátlan fővel. Álltak mind, és le sem ültek, mert a hol ravatal van, ott nincsen helye a trónnak; - a halott a legnagyobb úr.

Csak azt várták, míg a nap első sugára kigyulad a hegyek mögül, akkor a legvénebb táltos meglocsolá valamennyit tiszta vízzel, melybe árvafenyűágot mártott; elmormogva szép csendesen, hogy égessen e víz mindenkit, a ki tisztátlan szívvel jött e helyre.

A nap legelső sugára arannyal hinté be a halott arczát, s a hosszú fehér hajfürtök, a mik el voltak mellette omolva, úgy látszottak, mintha félig arany, félig ezüst szálakból volnának vonva. Az agg király oda ment a halotthoz, s annak fejét ölébe véve, nézett reá sok ideig szomorúan és hallgatva.

Azután felemelte éles, uralkodó szemeit. Egy szokatlan könyecsepp ragyogott azokban: mintha az emberűtő villám szivárványt vonna maga elé. Tündérnek adta a szívet, és most a tündér leviszi azt magával a sírba, és azoknak mind, a kik őt szerették, elviszi magával szíveiket, és ott fognak azok fájni a sírban, hogy még az unokák unokái is érezni fogják a fájdalmat és nem tudnak megválni attól a földtől, a hova Rika van eltemetve, a kit úgy szeretett az egész nemzet.

-203-

- Jőjj te Elmanzár, szólt a király a legnagyobb fiúnak, ime anyád itt fekszik halva előtted, mert anyád volt neked is, miként egész nemzetének; csókold meg utoljára orczáját.

A nagy hős természetű férfi, zord marczona alakjával, fegyvertől körülcsattogva lépett oda a halotthoz, hátra vetette lelógó barna üstökét, s bajuszát kétfelé törülve megcsókolta a halott hideg arczát. Hideg maradt azután is. Elmanzár a földre dobbantott lábával, midőn felállt.

- Jőjj Uzindur; - inte Attila a középsőnek. - Téged jobban szeretett Rika, mint saját gyermekét, tulajdon édes anyádnál is jobban szeretett. Csókold meg hideg orczáját, talán fölmelegszik tőle.

Uzindur már ekkor ismerte a csókok édességét ifjú leánykák ajkáról, s borzadt a halott csókjától, mely hideg és hidegítő. Mindenki jól láthatta, hogy elhalványult, midőn Rika arczát

ajakával érinté; pedig csak alig ért hozzá.

És ime, a mint fölállt onnan, elborzadva vette észre ő is, más is, hogy a halott hideg homlokán, mely sima volt ez ideig mint a márvány, egyszerre mély, haragos ráncz támadt, összehuzva a vékony ezüst szemöldököt.

Uzindur eltántorgott onnan, fehér arczát reszkető kezébe temetve.

Csak a legkisebb fiú volt hátra; az ifjak szemfénye, Csaba. Sok szép hajadon hó szíve epedett már titokban a szép deli ifjúért, de még ő nem érté a titokban járó sóhajt, s lesüté szép nagy szemeit; azért is, mert szemérmes volt, és azért, mert tele voltak azok könnyel, s piros két arczán pörgött alá ez a legdrágább igaz gyöngy.

A király nevéen szólítá őt:

- Jőjj fiam, Csaba; nézz anyádra, ne a földre, mely őt el fogja takarni. Ki lesz az, a kit én utánam ez a föld uralni fog? kérdezd meg egy csókban.

Csaba zokogva borult oda holt anyja keblére, s égő arczóját oda fekteté annak orczájához, reszkető ajkait oda szorítá hideg ajkaihoz, s bőven omló könnyével megáztatá annak szempilláit.

A halott megmozdult. Felemelte kezét, felemelte fejét, felnyitá szemeit.

Kezeivel oda ölelte magához keblén siró fiát, szemeivel csak ő reá nézett s rebegő ajkai csak ő hozzá szóltak.

- Légy áldott te, Attila ivadéka; - sugá lassudan hozzája. - Te fogsz egyedül uralkodni Attila országában, a mennyire a hegytetőről meglátni a világot, - és tovább nem!

Azután még egyszer megcsókolá fia ajkait, és e csók által ékesszólóvá tette őt; megcsókolá két szemét, s ez által jövendőlátóvá tette; megcsókolá homlokát, s bölcseséget deríte lelkében az által. Azután egy szót sugott fülébe: mikor hívsz, eljövök; és ismét visszahanyatlott a ravatalra, ezüst fürtös fejét Attila ölébe hajtva. A hajnalos nap minden rózsafénye sem feste több életet arczaira.

A zomotor rendben elvégződött; forrás partján, hegy tövében sirt ástak az alirumnának, zöld lombot hintettek alája, száraz lombot föléje, hogy nyugodtan aludjék ott s sírjából ki ne kívánozzék, mellé tevék kőöntvényűit, arany fésűjét, gyöngy fejkötőjét, hogy vissza ne jőjjön érettük, és hánytak rá nagy zöld halmot, ültettek fölé rózsafát, annak a gyökereit majd oda vonja magához, s megtudja tőlük, mi történik itt a földön?

Attila pedig a hét vezérrel, a hét táltossal és a hét gyulával felment azon hegytetőre, a melyről azt jóslá a megholt, hogy a mennyire onnan meglátható a világ, ott Csaba uralkodni fog a hun nemzettel.

És óh, a mint széttekintének a hegyről, ime az egész láthatár sűrű köddel volt bevonva, a földre ülő fellegek eltakarták messze a világot a tekintet elől, s körös-körül csak egy kis folt látszott ki abból, a mi temetőnek sem sok...

AZ ATYA NYILAI.

Ki tudja, mi háborgatja a földet, mikor megrázkódik az élő városok alatt, hogy azok összeomlanak, mintha gyermekek építettek volna kártyából házakat?

Ki tudja, mi háborgatja a levegőt, mikor megindul a láthatatlan vihar, csataordításával, szellemrohamával, s kényszeríti a nagy erdei szálát koronástól földre hajolni előtte?

Ki tudja, mi háborgatja a vizet, mikor elhagyja rendes futását s szétfeszítve partjait, tengerfeneket csinál az ékes mezőkből?

Ki tudja, mi háborgatja az eget, midőn a békés csillagok között véletlen, váratlan megjelenik az üstökös csillag, mint egy kilőtt nyíl, melynek ezüst tollát a hatalmas Isten ércz idege oda felröpíté; oh sirjanak, a kiknek ez a nyíl szánva van!

Mi bántotta az eget, a földet, a folyót és a levegőt, hogy az emberek ijedelmére fölébredjenek, életük jelét adva az élődi féregfajnak, mely azt képzeli, hogy a világon egyedül ő az Élő.

Attila halt meg, az ő halála borzongatja végig a világot. A kit Isten küldött saját balkeze helyett a világra, kinek Isten veté le az égből saját népirtó pallosát, hogy azt viselje, az ötödik félelmes elem szünt meg élni, kitől a világ reszketett! illő, hogy a többi négy meginduljon halálán.

Márczius tizenötödikén halt meg, Julius Cæsar halála napján és a háromszáz Fabius halála napján, saját születése napján.

A görög császár, Theodosius azt álmodta ezen az éjszakán, hogy Attila keziját ketté törni látta.

Nagy jajszó lett e hirre a hunok között; a hadak előkelői és a vitéz hadnagyok mind késsel hasítottak sebeket orczáikon, a nők levágták hajukat, s a férfiak három nap, három éjjel ittak a bú miatt minden sátorban. Irtóztató ivás volt minden táborhelyen, s a hősök éles vasakat szurkáltak

tagjaikba, úgy csorgatták a borba a vért, úgy köszönték azt egymásra.

Attila három fia pedig, a mint atyjuk meghalt, elment a nemzet főtáltosához, a ki tanácsokat szokott adni, és kérdést tőn nála a temetkezés felől: hogy történjék Attila eltemetése.

A vén táltos három napig bezárta magát egy sötét barlangba, meghallgatá az éjszakai farkasüvöltés titkait, kifürkészte a madarak fecsegésében, s a felhők változásában rejtett tudásokat, s harmadnap megjelenve a királyfiak előtt, ilyen választ adott nekik azon kérdésre: hogy temessék el Attilát?

- Föld alá, víz alá, napsugárba, holdsugárba, fekete éjszakába. Maga a ki eltemette se mondhassa, hová temette!

A királyfiak nagyon meg voltak akadva a válaszszal; egyik sem tudta, hogy abból mit kelljen érteni? hiába töprenkedtek rajta, pedig a főtáltos azt mondá, hogy a melyik közülök a mondás értelmét kitalálja, s a vezért a szerint eltemeti, annak lesz választása Attila javai közül.

Elmanzár elmondá a vezéreknek; Uzindur a góth druidákat hívta segítségre, de egyik sem birt boldogulni a mondással. Csaba édes anyjához fohászzkodott, a ki ott nyugszik a sirban, nagy négyoszögletű kő alatt, a Rikahegy tövében.

És éjszaka, midőn aludt, megjelent előtte az alirumna, ezüst hajával, ezüst ruhával, ezüst világozással feje körül. Az álom elvette az emlékezet fájdalmát az ifjú szivéről, hogy ne tudná, miszerint anyja meghalt, hanem azt higgye, hogy azt most is élve látja.

-208-

- Ime, ha egy folyó vizet medréről kiszorítasz és annak fenekén sírt ászsz, reá pedig a vizet ismét lebecsátod, nemde föld alatt és víz alatt fog lenni az eltemetett? Ha csináltatsz neki koporsót egyet aranyból, az lesz a napsugár, másikat ezüstből, az lesz a holdsugár, harmadikat kemény vasból, az lesz a sötét éjszaka, és Attila azokban fog nyugodni. Hogy még az se mondhassa, a ki eltemette, hová temette el, keress elő hitvány rabszolgákat Attila cselédei közül, a kik őt nem szerették, és azután egy szabad férfit, a ki őt nagyon szerette, ha el van temetve a vezér, a szabad férfi ölje meg a rabszolgát, s ha szerette a királyt, önmagát is tudja megölni érte.

Csaba megcsókolta anyja arcát, és az csak a pusztá levegő volt, a mit csókolt.

A tündér pedig folytatá:

- Így téve, te lész a győztes Attila fiai fölött; téged illet a választás a nagy király hagyatékából. De jól vigyázz, midőn osztályvetésre kerül a sor, ne nézz arra, a mi fényes, ne nézz arra, a mi becses; hagyd még azt bátyáid számára: te maradj annál, a mi egyiknek sem kell. Uzindur a koronát óhajtja, gyűlölné, ha elvinnéd tőle; pedig ti ne gyűlöljétek egymást, úgy sem sok időtök volna gyűlöletre. Elmanzár a kardra vágyik, a mit az Élő úr hajított alá az égből, melyet áldozatok alatt a máglyára szoktak kitűzni, s melyet csaták alkalmával maga a nagy király viselt; te ne nyulj ehhez, engedd a kardot bátyádnak. Te vedd azt, a mire senki sem vetné szemeit. Attila tigris palástján függ egy kézij, övére akasztva a puzdra, abban van három ezüst tollú nyilvessző. Te válaszd magadnak a puzdrát és a nyilakat, hadd nevensenek rajtad mások, a kik azokat nem ismerik; te pedig tudd meg, hogy bűbajos erő van azon nyilaknak adva. Mert az én anyám Orila, a ki tündér volt, ajándékozá azokat Attilának, és ilyen ígézet van azokban: ha a feszített idegre fekteted a tollas nyilvesszőt s mondod: «menj nyilam, atyám nyila, Isten nyila, a hová én most küldelek», elmegy az és célba talál, s ha csillagot akarnál vele lőni, odáig menne, s ha száz meg száz mértföldnyire volna hatalmas ellenséged, a kit elérni nem birsch, szívébe találna annak. Attila soha sem használta azokat. Sohasem volt előtte oly magas való, a mit szíve kigondolt, hogy keze el ne érte volna. Neki nem volt szüksége e nyilakra, több szükséged lesz te neked. De jól meggondold, mikor vegyed hasznát? mert egy nyillal csak egyszer lőhetsz, azért az ígézetet hasztalanul el ne vesztegesd.

-209-

Míg az alirumna beszélt, Csaba csodálkozva látta, hogy a tündérnő kezei és lábai meg vannak karczolva, s a hosszú vékony sebekből egy-egy vércsepp esik alá, piros gyöngye végig fut a fehér alakon.

- Anyám te vérzel! - szólt Csaba - mi bántotta a kezeidet?

- Megkarczoltam a rózsabokorban, midőn síromból fölkeltem.

- Lábaid is vérzenek, mi bántott anyám?

- Midőn idáig szálltam a légben, megsértettem magas fa sudarában.

- Anyám, anyám, kedves anyám. Rózsa karczolása nem ilyen mély, ág-bog sértése nem ily éles, ki bántott téged?

Ekkor az alirumna oda borult fia keblére s megölelve őt suttogá:

- Koporsómba nyilakat lőttek, azért lőtték, hogy fel ne keljek onnan. Valahányszor te felköltesz, mindig összesértenek a síromban levő nyilak, azért csak nagy szükségedben szólj én hozzám, mert az énnékem kinos kin.

Csaba fájdalommal ölelte át édes anyját, és az megint csak a pusztá levegő volt. Künn a pusztá mezőn aludt, s a mint fölnyitá szemeit, nem látta többé a tüneményt, csak azt látta, mint mozdulnak meg a fák levelei a csendes éjben, a holdvilágban, mintha valami elrepülne fölöttük, s szellő köntösesével meglegyintené lombjaikat: mindig tovább, mindig odább, kelet felé.

-210-

- Anyám, anyám, kedves anyám! sohajtá utána a királyfi s csak a hasadó hajnalkor vette észre, hogy egy piros vércsepp ottan maradt fehér köntösén, a hol az alirumna megölelte.

A ZOMOTOR.

-211-

Csaba megfejté a táltos mondását.

Először is előhivatá az olasz ötvösöket, kik aranyból remek műveket tudtak faragni; azokkal készítettett nagy arany koporsót tiszta vert aranyból, tetejére ki volt faragva a holt vezér alakja teljes nagyságában, két oldalára a hős viselt dolgainak emlékei, a diadalmas csaták, a római fejedelmek, kik hátukon hordott zsákokból tölték trónja zsámolyához az adófizetést; az aquilejai ostrom és az áldozatok, mind ékes képekben kivésve.

Másodiknak a góth művészek készítének ezüsből koporsót szép czifraságokkal, ahogy templomaikon szokták, sok hegyes, csipkés bolthajtással, és fülkével kiidomítva s mindenik fülkébe - volt pedig huszonkettő - egy-egy meghódított nemzet országczimere jutott, kik mind Attilát vallották uroknak, legfölül a koporsó tetején a hun nemzeti czímer, Attila jelvénye, a napba tekintő sas.

Harmadik munka bizatott az avar kovácsokra. Egyszerű aczélből készítették ezek a koporsót, s nem volt azon kívülről semmi ékesség, csupán csak a név volt reá verve, kiülő hun betűkben:

«Attila.»

Most felöltöztették a királyt biborba, bogláros köntösbe, fehér haját, fehér szakállát gyöngy közé foglalták, ujjaira huztak gyémántos gyűrűket, derekára himzett övet körítették, saruit kiverték aranyfejű szegekkel, hogy ő, ki élteben sohasem viselt magán aranyat és ékszert, sem bitor köntöst, legalább a föld alá királyi pompával menjen. A halott engedett magával mindent tenni.

-212-

A hogy az arany koporsóba belefektették, mellé helyezének kardot és buzogányt, mindenféle fegyvert, láрмаadó kürtöt és ivó serleget, hólyagos kulacscsal, megtöltve színborral; azután megtölték a koporsót színültig igaz keleti balzsammal, hogy az enyészet keze hozzá ne nyulhasson ezer meg ezer esztendő mulva is a király testéhez. Ugy forrasztották rá a koporsófüdél.

Akkor az arany koporsót az ezüstbe tették, s a mi tér a kettő között maradt, azt megtölték arany pénzzel, igaz gyönggyel és drágakövekkel.

A harmadik koporsót pedig színig tölték vérrel. A kedvencz paripát, a mulattató bohóczot, a pohártöltő rabszolgát, az énekes fiút ott áldozák meg a ravatal előtt, vérüket a koporsóba ontva: hogyha egykor a világ végső napján felkel a nagy király sírja fenekéről, ott találja fegyverét, paripáját, kincseit és szolgálattevő alattvalóit mind maga körül.

Midőn a harmadik koporsót is rászégezték a királyra, felordított az egész körülálló nép, hogy mint a vihar hatott fel a kiáltás az égre, s elzavart onnan minden felleget, hogy szabad legyen az út Attila előtt egész a gönczöl szekereig, melyen ő fogja az eget jární, kocsisai és kengyelfutói lévén azok az idegen vezérek és fejedelmek, kiket a csatákban erős kezével elejtett.

Azután a gyulák nagy tüzrakásokat hánytak égő fatörzsekből, magasra, mint egy-egy halom, száz helyen a tábor körül s azok előtt ezer fehér ménparipát áldoztak meg, szédarabolt tagjaikat a tűz közé hajigálva s a kürtök rivása mellett ezer ifjú szittyadálnok énekelt gyász halotti dalt, zengő kobzát verve hozzá, s dicsőíték a nagy király nagy tetteit, a minők nem történtek, mióta ég van a föld felett, és nem fognak történni ezután.

Éjszaka pedig, midőn a kürtszók elhangzottak, a góthok, alánok és markományok s más hódolt népek vezérei összegyűltek egymás között s elhatározták, hogy rá lesnek, hova fog Attila eltemettetni? - s őt alattomban felássák.

-213-

Egyiknek a kincsekre, az arany, ezüst koporsókra fáj a szíve, másik Attila fegyvereivel akart dicsekedni, harmadik fogadta, hogy serleget csináltat a nagy király koponyájából, hunok csúfságára, világ csodájára.

Megtudta e tanácskozást az ifjú Csaba vezér, s másnap reggelig három hasonló koporsót csináltatott vasból, mint Attiláé, azokat megtöltötte kavicscsal s a mint hasadott a hajnal, az egyik koporsót elküldé nyugat felé, a másikat északnak, a harmadikat délnek, biztos vitézei által, hogy azokat temessék el folyók partjaiba, királyi tisztesség mellett. A mint pedig azok háromfelé elmentek a három vaskoporsóval, ő a negyediket, az igazit, minden zaj és kürtszó nélkül szekereire emelteté s tizenötezer próbált vitézét magához véve, elvitte azt kelet felé.

Az alánok, markományok és a góthok szépen meglesték a nagy pompával eltemetett koporsókat s másnap éjjel fel is ásták mind a hármát, és azután csak szídták egymást és saját pogány isteneiket, a mint nem találtak azokban egyebet kavicsnál.

Csaba ez alatt kised seregével sík, róna vidékre ért, s ott sátort veretve, megállt.

Kétszáz rabszolgát kiválaszta Attila cselédsége közül s magához hivatva legkedvesebb

fegyverhordozóját, az ősz Kumárt, ilyen dolgot bizott reá:

- Menj jó szolgálóm e kétszáz rabbal s vidd magaddal a király koporsóját. Addig menj, a míg egy nagy folyó partjához érsz, mely egy helyen kétfelé válik s a szerint szigeteket képez. Ott a folyó egyik ágát rekesztesd el erős gáttal, hogy a víz mind a másikba menjen által. Mikor aztán a puszta mederhez jutottál, ásass oda mély, de mély sírt s abba temesd el a király koporsóját, újra behuzva azt földdel, s a gátat ismét elrontasd, hadd omoljék rá újra a víz s aludjék ő a föld alatt s víz alatt. Mikor pedig visszajövedsz a rabszolgákkal, jól vigyázz, hogy magad közéjük ne elegyedjél, mert a mint a tábor közepére érnek, nyíllal minden oldalról összelövöldöztetem őket, hogy ne legyen senki élő, a ki Attila sírját tudja, csak mi ketten, a kik el nem mondjuk azt senkinek.

-214-

Az ősz Kumár úgy tett, a hogy parancsolva volt neki. A hármaskoporsót Attila hullájával elrejtő nagy folyóvíz medrébe s semmi ismertető jel nem maradt ott, a miről valaha valaki reá találjon.

Mikor visszatértek a temetkező rabszolgák, Csaba engedte őket a tábor közepére jutni, akkor egyszerre minden oldalról megeredett ellenük a nyilazópor. Egy kiáltás hallatszott csak, a másikkra már nem volt idő. Mindnyájan ott hullottak el rakásra, átszegezve az éles nyilaktól. Még a levegő sem tudhatta meg tőlök, hová temették el a királyt?

Csaba várta még azután ősz bajnokát Kumárt, de nem soká kellett utána várnia, mert a mint a tábori nép behantolá a megölt rabszolgák tetemeit, ott azok között megtalálták az ősz Kumárt is. Készakarva oda vegyült közéjük, hogy ő is ott haljon el velök, hogy ne maradjon senki élve azok közül, a kik a nagy király sírja fenekét látták. Így kívánta azt Rika is.

Maga Csaba sem tudta meg soha, atyját hová temették el?

És azóta sok esztendő elmúlt már: Attila sírját nem találta fel senki. Jól el van ő téve most is, s tán hallja jól, hogy mik történnek mind ide fenn?

A CSILLAGLÖVÉS.

-215-

Hazatért Csaba bátyjai táborába, azok együtt ültek a táltosokkal és vezérekkel a nagy sátorban, mely Attila után üresen maradt.

Két testvér már ekkor gyűlölettel égett egymás iránt; egy egész világ jutott nekik örökségül, hogy tudtak volna rajta megosztozni?

Mikor a harmadik testvér is megjelent a sátor alatt, akkor kétszerte nagyobb lett a testvérek haragja, mert Attila legjobban szerette, s életében is mindig monda, hogy ez fogja az ő birodalmát fentartani, a hogy azt az alirumna megjósolá. A főtátos kézen fogá Csabát s oda vezeté Attila fegyverzetéhez, mely mellett daczosan állt a másik két testvér, egymást szemével méregetve s irigyen lesve, mit fog Csaba választani azok közül?

Csabának pedig megteltek a szemei könnyel, midőn meglátta azt a koronát és elgondolta, hogy nincs többé a világon méltó fő, mely azt viselje, és a kardot, utána gondolva, hogy a kar, mely azzal világokat rettentett, oly csendes és hideg most!

- Ne adjátok se a koronát, se a kardot, monda elfogódott szívvel, az én homlokom, az én karom nem elég erős azokat viselni, adjátok nekem Attila tegzét és puzdráját, én beérem azokkal!

A két testvér nagyot nevetett fölötte. Gyermekeknek játékszer kell! Nem irigyelték tőle a nyilakat; hadd vigye magával.

Csaba pedig kiment a sátorból a nyilakkal, s félrevette magát egy berekbe, hol a forrás vize mellett eltemetett hősök sírkövei álltak.

-216-

Ott leült az egyik sírkőre s fejét tenyerébe hajtva gondolkozott, mit tegyen a bűbajos nyilakkal.

Egy nagy gondolat támadt szívében.

Felfeszíté az ideget s ráfektetve az ezüst tollú nyilat, felemelé azt és monda:

«Menj jó nyilam, atyám nyila, Isten nyila, a hová én most küldelek. Repülj fel-fel egész az égig, ott keresd meg azt a csillagot, a mely Attiláé volt hajdan, és hogyha esik az lefelé a véghetetlen égből, löveld meg, szegezd keresztül, hogy soha le ne huljon az égből.»

Azzal elpattantá az ideget: a nyíl szállt egyenesen fel a magasba, sebesebben mint a hogy a madár tud szállani, mindig feljebb, mindig feljebb, míg egészen eltűnt Csaba szemei elől, és nem esett vissza többé.

Estenden azonban, midőn bealkonyodott az ég s kezdtek a csillagok egyenkint megjelenni rajta, íme egy fényes jel volt látható a menny boltozatján: egy ezüst nyíl alakja, mely hegyével egy fényes csillagban végződik.

- Atyám nyíla! mutatott fel az égre magasztos diadallal Csaba vezér s mind a népek ott körülé áhitattal tekintének a csodálatos égi jelre, mely úgy tűnik fel, mint egy nyíllal meglőtt csillag, melyet reptében ellóttek.

Három éjjel látszott fenn az égen a megnyíló csillag, azután eltűnt az égből. A bűvös mondás nem engedte, hogy leessék, hanem elment az bujdosni világtalan világokig. De valahányszor nagy harcok készülnek itt a földön, megjelenik az emberek feje fölött az atya nyila, a csodálatos ragyogó jel, melylyel egy égi kéz az emberekre nyilazni látszik s napokig fenyegetve áll az égen s azután megy ismét odább ismeretlen útjaira.

A bölcsek üstökösnek nevezték el a csillagot, de ők sem tudják, hogy miért hordja ott azt a nyilat szívébe löve? honnét jön, hová lesz? s miért jelenik meg mindig emberek romlása előtt?

Ha egyszer az a nyilas csillag le talál esni a földre...

CSABA ÍRE.

-217-

Milyen mulandó a világ! milyen mulandó az ember!

Még ma reggel fényes diadalmas férfiak vagytok, holnap csendes, hallgatag emberek lesztek: még ma azt kérditek merész arccal az égtől, hol van az idő, mely túl akarja élni a hun népet, hol az Isten, a ki megingassa örök birodalmát? s holnap az esti szellő fogja azt kérdeni: hol vannak azok a férfiak, a kik tegnap a csillagokkal beszéltek?

Oh milyen könnyű elmúlni!

Ha annyi csillag le akarna esni az égről, a hányan el fognak esni a földön, olyan feketén maradna az ég, mint a bezárt sír.

Nézzétek ezeket a fényes hadakat! Nincs olyan magas hegy, a honnan végüket lehetne látni, ha a föld meghasadna alattuk, nem volna elég mély őket elnyelni, ha az ég leszakadna rájuk, nem volna elég magas őket eltemetni, oly erősek, oly hatalmasok. Nem a vihar az, a mi hangzik: az ő csataordításuk az; nem a földrengés az, mitől a föld reszket: az ő lovaik robogása az; nem az erdők rengetege az, a mi köröskörül befogja a láthatárt: az ő lándzsáik zúgó erdeje az; nem a felhő az, a mi elsötétíti a napot: az ő nyílaik zápora az!

Oh mi hatalmas nemzet Attila népe!

Mennyi örökséget hagyott fiaira a hun király! egyiknek a föld egyik fele, másoknak a másik fele, - a harmadiknak jutott az ég.

És még az sem volt nekik elég.

-218-

Egy kard és egy korona maradt Attila után; a kardot választá Elmanzár, a koronát Uzindur, és azután megbánták mind a ketten, hogy mind a kettőt meg nem tartották maguknak.

Ejh, milyen kár ennyi szép országot kétfelé osztani, gondolák magukban. Minek volna ketté szakasztani a szép hun nemzetet? Gondoljunk egyet testvér.

Szálljunk le a síkra ketten; ide mellém, a ki engem szeret; oda melléd, a ki téged szeret, harcoljunk meg a világ birodalmáért! Öljük egymás népét, míg benne tart, a melyik fenmarad, uralkodjék egyedül egymaga.

Tetszett a tanács Uzindurnak, tetszett Elmanzárnak is; csak a legifjabb, Csaba, szomorodott el felette, s sokáig könyörgött nekik, hogy ne pusztítsák egymás drága rokonvérét, forduljanak inkább háttal egymásnak s menjenek, ki jobbra, ki balra.

Nem hallgattak reá azok. Az egész hun nemzet leszállt a Duna melletti nagy síkra, ott két roppant táborra oszlott, mely egymással szembe állott; csak kevesen, alig tizenötezernyi had vonult fel Csaba vezérrel egy hegyre, onnan nézett alá sírva az egymás halálát készítő népre.

A keleti szolganépek mind Elmanzárral tartottak, a nyugatiak Uzindurral és sem egyiknek, sem másoknak neve nem maradt fel máig.

Volt egy ravasz fejedelem az idegen népek között, a kit Alariknak hívtak. Midőn Attila fiai felszólították a nagy rengeteg táborát, hogy ki kit szeret, álljon a mellé s a melyik legyőzetik, az szolgálja a másikat: akkor ez idegen király összeszólalkozott a többi jövevény fejedelmekkel, kik mind Attila fegyverhordozói voltak s ilyen dolgot főztek ki egymás között:

A beállandó csatában az idegen harcosok arra vigyázzanak, hogy egymást ne irtsák a harcban, hanem ha Elmanzár keleti góthjai találkoznak Uzindur seregével, vágják közérővel a hunokat, s Uzindur nyugati góthjai Elmanzár hunjait, egymást pedig megkímélje a góth és a markomány, hadd fogyjon maga a hun egymás kardcsapásaitól, s mikor mindkét testvér jól megírtá egymás rokonnépét, akkor az idegen fajok meg nem fogyott erővel támadjanak mind rájuk, és veszítsék el mind a kettőt.

-219-

Jól volt kifőzve, jól volt végrehajtva.

Korán reggel megkezdődött a harc, hajnalhasadtára megszólaltak a kúrtök, a vezérek kiálltak seregeik elejére s a zászlókat kibontották; a nap is reszketett ennyi kard láttára.

Megindultak egymás ellen a seregek, pedig semmi jó jel sem mutatkozott a harczra. A míg még veszteg állottak szemben, sánta vaddisznó jött elő az erdőből, kilencz koczájával, s nagy

röfögre, sántikálva végig baktatott a két sereg között. Ez nem jó jel! dörmögék a harczyi jószok. – Midőn pedig megindultak, olyan nagy forgószél támadt a két tábor között, hogy egymást nem láthaták tőle, s az összerontó két sereg szemét elvakítja porral.

– Csak előre! ordítá a két királyfi, daczolva éggel és viharral s a tánczó szélörvény közepébe vágatának paripáikkal, kivont karddal vágva utat a zivatarban. Bibor palást volt Uzindur nyakában, tarka párduczbőr Elmanzár vállain.

De a szélisten nem engedé megcsufolni magát. Ott megfordult haragosan egy álló helyében tízszer, huszszor s a két egymásra rohanó királyfit úgy vetette le lováról, hogy az egyik balra esett, a másik jobbra fordult le, a zászlóvivők kezéből kitekerte a zászlókat s midőn bömbölve odább vonult, meglátszott ott a magasban, hogy ragadja, hogy csóválja felhős üstökében Uzindur biborpalástját s Elmanzár párducz kacagányát, ringy-rongy foszlánnyá szaggatva.

A hun íjászok nyílat lőttek a forgószélbe, belékiáltva a vad káromlást:

«Vidd ezt fiadnak ebhozta! kutya áldotta!»

Azzal rohantak egymásra. A szél bömbölve ment tova.

Percz mulva túl dörgé távozó üvöltését a harczyi lárma, a buzogányok döngése a paizsokon, a harczyi bárd öldöklő zuhanása, a nyílsüvöltés, a kardcsattogás, s a hosszú góth lángpallosok csattogása.

-220-

Nap ne lássa ezt a képet! föld ne álljon meg alatta! Hogy gyilkolta testvér a testvért eszeveszett indulatban! hogy tompult el a hun fegyvere a hun vérben! hogy küzdöttek egymással még a földre leesve is, késdőféssel, fojtogatással.

Egy órában két csapat küzdött egymással, a másikon egy sem volt ott, lefeküdtek, elhullottak.

Mint két vérengző oroszán kereste egymást a harcz dühében Elmanzár és Uzindur. Uzindurt meg lehetett ismerni a fejére tett tízágú koronáról, mely tízfelé lövelte sugarát, a mint a nap gyémántos szarvaira sütött; Elmanzárt is megismerték hosszú egyenes kardjáról, a mit Isten hajított alá az égből, s melynek minden csapása azt mondta: «meghalsz».

Délig tartott már a harcz; a két királyfi keresztül-kasul gázolt ellenfelének táborán, úgy, hogy mind a két tábor megfordult egészen, egyik a másik helyét foglalta el. Csak hogy felényi helyen elfért most mind a kettő, mint hajnalban.

Csak ekkor vevék észre Attila fiai, hogy az egész csatatéren egyedül küzd a hun egymással; a góth, alán, az idegen lassan különvált a harcz alatt s míg a keleti hősök egymás erejét fogyaszták, addig ők megpihentek, s nagy erős zárt tömegben fogták körül a megfogyott hun sereget.

– Ne bánts egymást, ne öld a testvért, hun vitéz! ordíta mind a két testvér az összegomolyult hadakra s kétségbeesve futottak, szétválasztani küzdő vitézeiket. Késő volt már. Az idegen hadak zászlói már köröskörül lobogtak a halmokon, s a hun csak felényi volt, mint előbb.

Hol legtöbb halott feküdt egy rakáson, ott találkozott össze a két testvér. Egész nap egymást keresték véres kardokkal kezeikben, most megtalálták végre; megtalálták, de csak azért, hogy összeölekezzenek, s búcsút vegyenek egymástól.

-221-

– Elrontottuk a hun népet! szólt Uzindur, bátyja vállára omolva.

– Csak három napja Attila halálának! hörgé Elmanzár és alig tudta a szót kimondani.

Az idegen hadseregek már megfútták trombitáikat s a délczeg Alarik kiáltása hangzott fennen:

– Eljött a nap Gógnak és Mágógnak hadai, hogy eltörültessek a földnek színéről; hajolj meg a te uradnak, a halálnak arcza előtt.

– Nem úgy rabszolga! ordítá Elmanzár, felemelve irtózatossá fejét s hátravetve vérázott fürtjeit. Engem küldött az Isten te reád, nem téged én reám. Te vagy a bűn, én a büntetés. Ismered-e még e kard villogását? Fordulj vissza Uzindur: én jobbra, te balra! Vágj bele, a hol sűrűjét látod. Te pedig Csaba oda fenn a hegytetőn, fuss e hegyről, fuss hazáig, a hét hegyen hét erdőn túl, vidd hírt az apáknak, hogy a hun nemzetet nem űzte el senki e földről, mert itt hagyta magát eltemetni.

Csaba vezér hallá a hegytetőn bátyja kiáltását, de nem fogadta szavát, hanem a mint meglátta a hun veszedelmét, rendbe állítá kis tizenötezernyi hadát s midőn ott alant százezrek omlottak egymásba, ő elszántan lerontott közéjük s hátulról ütve a támadó markományokra, véres utcát vágott magának rajtok keresztül testvérei seregéig, Elmanzárt és Uzindurt kiáltozva végtől végig.

Mentül tovább haladt az ellenség közepébe, annál többen-többen jöttek mind egyre ellene, a sok meredő dárdától nem láthatta a hun lobogókat, a három testvért úgy szétterelték egymástól, hogy a kietlen nagy síkságon egymásra nem birtak akadni s csak úgy bolyongtak előre hátra.

Össze volt már keveredve minden tábor. Örömet elhagyta volna a harczot egy is, más is, de nem tudhatta, merre van előre, merre hátra? akár merre vágta keresztül magát, mindenütt új ellenséget látott szemközt jőni, és az ellenség is ment volna már a csatatérről, de mindenütt hun csapatot talált s ölték egymást, míg benne tartott.

-222-

Csak a késő holdatlan éjszaka vetett véget az örült harcznak, eltakarva árnyaival élőket és halottakat.

Minden tábor ottan ült meg, a hol az alkony meglepte, s a neszező éjszakában a haldokló százezrek nyögése fölött hallatszott a távol kürtök hívogatása, mint gyűjté mindenik sereg szétszórt harczosait ismét össze.

Kürtöltetett Csaba vezér is, éjfélig fuvatta a kürtöket. A jó harczos hadseregből nem jött vissza több ötezernél, tizezer ott feküdt halva, haldokolva a vérrel tiport mezőn.

Csaba vezér szeméből megeredt a köny, mind igazi fejenként kiválogatott hősök voltak azok, színe java a hun népnek, a kik őt mindnyájan úgy szerették, miként édes testvérüket. Most olyan halaványan feküsznek a földön. Kezeikben a fényes kelevéz, fejeik alatt a délczeg paripa.

A királyfi addig búsult ennyi jó vitéz elmúltán, míg egyszer azt gondolta magában, hogy elővette bűvös tegzét s a második nyílat ráfektetve mondá:

- Repülj nyílam, atyám nyíla, Isten nyíla; keresd fel azt a jó füvet, mitől minden seb beheged, mitől az élet visszajön, találd meg nekem azt a mezőn.

És a nyíl elrepült süvöltve, sokáig repült a föld felett, egyszerre lecsapott a fű közé.

Csaba vezér futott utána. A fű között meglelte a nyílat s ime az egy mezei virág közepén volt keresztüllöve, melynek nagy széles ernyője volt felül, tömjén szaga s a hol e nyíl megsértette, ott kék tej folyott belőle.

A királyfi rögtön meghagyá a táltosoknak, hogy a hol olyan növényt lelnek, szedjék össze a mezőkön s facsarják ki valamennyiből azt a kékes fehér tejet.

Akkor vevé Csaba a tömlőt, melybe a virágtejet facsarták s végig járva a holtak mezejét, egyenkint felkeresé ottan minden elhullott harczosát, s újját a bűvös írbe mártva, megkené azzal tátongó sebeiket, s ime a merre csak járt, mindenütt felkeltek utána a már meghidegült tetemek, helyre igazíták sisakjaikat, pánczélaikat nyiladozó sebeik felett, felnyergelték holt paripáikat, összekeresték elhullott fegyvereiket, szépen csatarendbe álltak, mindezt egy szó beszéd nélkül, úgy, hogy midőn szürkületkor Csaba vezér hátratekintett, egy halavány tábort látott csatarendben háta mögött, kiknek sápadt arca mind ő felé volt fordítva, merev, mozdulatlan szemei egyedül ő reá néztek. Mindenik ezred derekán ott álltak a zászlótartók, kezeikben a kibontott lobogó, de a szél, bár erősen fútt, nem lobogtatá azokat, sem a lovagok kócsagjait, darutollát; vitézkötés és párduczbőr mozdulatlan csüggött rajtuk.

-223-

Már szóltak a támadók kürtjei korán reggel, a félbehagyott harczai munka újra elkezdődött. Előjöttek újra a vad, félmeztelen hadak, kik lovaik hátán háltak, és a fényes pánczélos légiók és összecsaptak egymással. Háromszor kivágta magát Elmanzár a tömkelegből néhány ezred magával, háromszor visszatért újra, hogy az ott maradtakat kiszabadítsa, az elhulltakat megboszúlja; harmadszor már csak huszonnégy jó lovag tért vissza vele a csatatérre. Most már csak azért küzdött, hogy meghaljon, odaveté magát, hol legdühösebben folyt még a harcz, megölte az alán vezért testőrei közepett, s letépték a gothok zászlóját az elrabolt kopjanyélról; vitézei egyenként elhullottak mellőle, ő maga paizstalan, pusztá fővel nyargalt a vérmezőkön keresztül; és nem tudott meghalni sehol. Jó vitézek, híres hősök állták útját, mind elhulltak; kardja áthatott vérten, sisakon, őt nem tudta senki megölni. Pedig már csak egyedül volt. Betántorogta az elvesztett csatamezőt, keresve halálát, s mint a dühödött fenevad, ijedelme volt egymaga az egész csordának, mely kétfelé nyílt előtte. Hogy nem tud meghalni sehol! Végre észébe jutott az, hogy kezében a hadisten kardja van, az nem engedi, hogy meghaljon, midőn már nincs kedve élni. S fogta a kardot, beleszúrta azt a földbe markolatig, elhányta magáról királyi öltözetét, úgy ödöngött ki fáradtan a tomboló seregek közé, buzogányát forgatva feje fölött; messziről egy nyíl eltalálta, keresztül járta szívéit, lerogyott, a rohanó hadak keresztülgázoltak rajta. Senki sem tudta meg, hol esett el?

-224-

Csak Uzindur harczolt még a hunok valamennyi ellenségeivel népe maradványai közt. Utolsó erőfeszítés volt az minden részről. Ide tartott goth és alán, ki még mozdulni birt, ki még torkig nem lakott a vérrel.

A legelkeseredettebb harcz közepén váratlanul, zajtalanul egy új sereg lepte meg a küzködőket: Csaba vezér harczosai.

Ötezer megmaradt vitézét hátrahagyva, hogy őrizték a szekérvárban maradt nőket és gyermekeket, ő maga a feltámasztott tizezernyi sereg élén megindult az ütközetbe; kezében csóválta a hétágu csatacsillagot, mely hét sebet üt minden lecsapásra, s keresztül jár pánczél, paizst.

Szóttalanul követték a halvány férfiak, még a kardnak is alig volt hangja; s a hátrahagyott testvérek bámulva nézték, hogy a lovak lábai alig látszanak a földet érni, s az induló sereg robogása nem hallik a mezőn.

- Rajta! előre! sírból kelt vitézeim! kiálta a királyfi a küzdő tömegek közé érve; a néma bajnokok sarkantyúba kapták paripáikat s repültek utána, mint a szél.

Az ellenség hadsorai megrettentek a halvány sereg láttára, mely villogó karddal közeledett rájuk: nem egy a tegnap győzők közül ismert rá a már egyszer megölt ellenség alakjára, ki most tátongó sébével újra felült paripájára s újra csóválja a kardot. És kard, kopja hiába fárad ellenük, a vett sebet nem érzik ők, a vas éle nem fáj nekik, a nyíl megáll testökben s még csak ki sem rántják onnan, így haladnak harczolva előre.

A győzelmes Alarik messziről látva seregei bomlását, szembeszállt az új ellenséggel, ő maga vezette győzelemittas harcosait ellenük.

A mint megpillantá Csabát, egyenesen neki vágatott. Egy magas bajnok alakja állta útját. A hős Tusa alakja volt az, kit tegnap egy góth nyílával szíven keresztül lőtt, a nyíl tolla most is ott állt ki melléből; Alarik hozzávágott hosszú lángpallosával, a rémvitéz nem kerülte ki a csapást, végig hasította testét a kard. És akkor látta Alarik elborzadva, hogy a sebből egy csepp vér sem jött ki, az arczon nem látszott fájdalom. A rémvitéz most visszavágott; Alarik kardját tartá a kard elé, s a mint hozzáért ama vas, mintha a villám ütötte volna meg, úgy elszibbadt egyszerre karja s a lángpallos messze kirepült kezéből, süvöltő ívet képezve az alán sereg zászlói fölött.

Előre Csaba! előre sírból kelt vitézek!

Fel Krimhild! Fel Nibelung hősei! Erre a csatatér; ne arra tartsatok!...

Mindenki menekül...

Ki nyugat, ki kelet, ki meg északfelé fut, merre az ijedelem viszi. Barát és ellenség, győztes és legyőzött, szerteszt riadva, lehült harczi vágygyal száguld el a csatatérről; megrettent a legbátrabb férfi is e tömegben közeledő hullahősök sápadt alakjától, kiket kard meg nem öl, kiken dárda, nyíl vért nem ereszt, kik szótlánul, haragtalanul nyomulnak előre, lábaik dobogása csak alig hallatszik, a lesújtó kard is csak villámlik, de nem cseng kezeikben. Előttük két csodás alak járul: az egyik Csaba vezér, pánczéltalan, sisaktalan ifju, kezében a hétcsillagu lánczos buzogány; mikor lecsap vele, mintha annyi csillag sújtana alá az égből. Őt pedig senki sem sértheti, akár jobbról, akár balról, akár elől támadja őt az ellenség, mindenütt egy fehér árnyat lát maga és Csaba között, mintha valami női alak repkedne a vezér körül, ki félre csap nyilat, kardot, a mely felé van intézve. A másik alak Tusa vezér, szíven keresztülütve a nyíl, teteme nyílt sebekkel rakva; lovának csak három lába van, a negyediket góth alabárd vágta el csülökben, és a ló három lábbal is oly gyorsan fut, a szél alig ér nyomába.

Mindenki eltakarodott már. Uzindur zászlói délnek tünedeznek el, a góth, a szláv északnak, nyugatnak rohant csörtető táborával, a vérmezőn nem maradt más, csak a halottak: a halottak ott a földön, s a halottak ott a lovon.

Egy sem hiányzott a hullahősök közül, csupán kéz, láb s egyes tagok hiányoztak róluk, miket a harc itt-amott leszabdalt fagyos tetemeikről.

Végzett munka után hadi rendbe álltak Csaba vezér előtt, mintha kívánnák, hogy mustrát tartson fölöttük. A ifjú vezér végig ment a hadsor előtt; itt-ott régi ismerős bajnokát pillantá meg; annak megszorítá kezét, olyan hideg volt ez a kézszorítás.

- Jó hőseim, szól a vezér, halott vitézeihez, figyeljete szavaimra.

Meg sem mozdultak azok, úgy figyeltek.

- Ti eljöttetek az én hívásomra az örök nyugalomból, hogy a hun nemzetért megvíjjátok a harcot. Dicsőség érte az Élőnek, az Örökkön-élőnek!

E szóra a hullahősök mind felemelék kómerev szemeiket az égre, s ajkaik mind nagy kiáltásra nyíltak meg, mintha diadalordítást hangoztatnának: de hang nem hallatszott ez ajkáról; csak nagy sokára, midőn ajkaik ismét csukva voltak, hallatszott onnan magasból, mintha az égboltozat verné vissza, a néma kiáltás messziről jövő visszhangja, oly hosszan, oly kísértetiesen...

- Ti jó hősök, kik a hun nemzetért elhagytátok a sírt, im jutalmul fogadom tinatek, hogy én elviszlek benneteket azon földre, honnan apáink egykoron kijöttek, s a holott ősapánk, az ősz Bendeguz uralkodik most is, oda viszlek vissza, tűzön vízen által, s ottan temetek el, mint jó igaz vitézt, egyenkint titeket, ősi hon földjébe, szent vizek partjára, választott fák alá.

E mondásra ismét fölemelék hideg szemeiket a hősök az ég tájai felé s kétszer kiáltottak néma szájnýtással, kétszer verte vissza az ég boltozatja az itt alant nem hallható kiáltást.

- Valahányszor pedig veszély fenyegeti a jó hun nemzetet, melynek maradványa itt-amott elődöng, századok, ezredek mulva, meghalljátok ti azt az élő föld alatt, s felköltsetek engem, ki én is ott alszom majdan közöttetek, lábtól a paripa, kéztől az éles kard, s kirohanunk onnan, keresztül égen, földön, s újra megharczolunk Attila népeért!...

Itt ezeknél a szóknál a halavány hősök mind kardot emeltek, s vérteiket verték döngő buzogánnyal, hármas három rivallásra nyitva ajkaikat s pillanatok mulva oly zaj visszhangjait verte vissza az ég, mintha százezer kard csattogna odafenn, vészes fenyegetve, s hármas három ordítás zengne a magasból mennydörgésként alá.

Ti örök vitézek!

A FEHÉR SAS.

Csak ötezer férfi maradt és az asszonyok és a gyermekek Csaba vezér táborában.

Mint örültek valamennyien, midőn messziről meglátták, hogy jön a vezér egész seregével;

ifjak, nők, gyermekek oda futottak eléjük koszorúkkal, lobogókkal s édes öröm mosolyaival.

Ölelő karokkal siettek a hunok Csaba vitézei elé.

De hogy döbrentek meg, midőn közel értek e halvány alakokhoz, kik nem szólnak, nem felelnek, kik nem ölelik vissza a szerető testvért, nőt, anyát, gyermeket, csak néztek reájok könyvtelen szemekkel; egész testök olyan hideg. Maga a vén vezér Tusa, háromlábu paripáján hogy lovagol oly szóval, hogy horkolnak tőle az élő paripák szörnyen.

A nők elvivék magukkal visszatért szeretteiket, leültették tűzhelyükhöz, ételt, italt adtak nekik, arcaikra csókot, ölükbe csevegő gyermeket. Mind hiába, tűz nem melegíti fel őket, sem bor nedve, sem asszony-csók, sem gyermek-hízelgés. Álom le nem csukta szemeiket soha.

- Menjünk az elveszett helyről, mondá Csaba népeinek; - ti, kikben még a szív dobog, menjetek el azon helyre, hol anyám sírját hagyátok; települjete meg ottan. A mennyire azon helyről beláthatni, örökké megmarad ott a hun. Mi többiek visszamegyünk őseinkhez, s eltemetjük egymást ottan.

Nagy sirva útnak indultak az élők, nagy hallgatva a halottak! Ezek közrefogták amazokat s a mint haladt szép csendesesen előre a hun nép maradványa, a körüllovagló hősök csapatjai úgy látszottak közelből is, mintha a távol ködei feküdnének rajtok, s arczok és vérték homályos kék színben olvadnának össze, mintha nem is a földön járnának, hasonlók a légi tüneményekhez, miknek teste nem vet árnyat, miknek lába nem hagy nyomot, miknek szava érzik inkább, mintsem hallik.

-229-

Első reggel, mikor Csaba vezér fölébredt, egy fehér sas ült sátora fölött, a kitűzött zászló gombján pihenve meg, hosszú fehér szárnyát alá csüggeszté két felől, nagy sötét fekete szemeivel az alá s fel járók közé nézett s a kik felnéztek rá, mindnyájának úgy tetszett, mintha e szemeket látta volna már máskor, mintha emlékeznék e sötét búbájós pillantásra...

A mint a vezér kilépett sátorából, a fehér saskesely megvillantá fényverő szárnyait, felborzolá testén minden tollát, s elszállt e kopjanyélről, háromszor kiáltva emberihez hasonlatos hangon, mintha mondaná a népnek: «utánam jőjjetek».

A sas kelet felé repült, a nép követte repülését, ha elfáradtak, ő is leszállt s este, midőn elpihentek, ismét elfoglalá helyét a vezér sátora fölött, ott töltötte az éjszakát; reggel ismét tovarepült, vezetve a hun maradványt erdőkön, puszta rónákon, vizeken keresztül.

Ellenséges földi népek, hallva a hun nemzet esetét, feltámadtak mindenütt Csaba futó népe előtt, hogy a maroknyi menekvő sereget elpusztítsák. Ezek csak a zajt hallották meg útjukban, az előttük vonuló halavány csapat előtt elmúlt az ellen, mint a kaszált fű, hozzájuk csak a távoli zivatar hangja hallatszott, s mire odaértek, csak a véres mezőt s az úton elhullt testeket találták.

Végre a délibábos pusztákon túl magas hegyek emelkedtek a menekvő sereg elé, nagy erdőkkel, vad folyókkal; ott elveszett Attila népmaradványának útja, erdők, hegyek eltakarták őket; mindig mélyebben hatoltak a vad rengeteg közé, soha nem lakott vidékbe, hol az emberhangot csak az ő ajkairól ismerte a visszhang.

-230-

Hét napig utaztak a rengeteg között a fehér sas röpte után. A hetedik napon leszállt a szent turul egy magas hegy ormán, s a hun maradvány is leszállt ott lováról, mert az a hegy volt Rikának sírja és az a hely az örök haza, melyen erős jóslat után világ végeig kell tartani Attila népének.

Itt elpihent a fehér turul örökre, s soha azóta meg nem jelent az a hunok maradványai előtt, jelölve annak, hogy e földről nincsen hova menni.

A BIZANCZIG LÓTT NYÍL.

-231-

A mint Csaba a Rikahegy mellékén megtelepíté népeit, ime dél felől egy rongyos vitéz közeledik felé; összehasogatott páncélja, csonka kardja, maga is ágtól tépett, fegyvertől darabolt.

- Ki vagy? honnan jössz? kérdezik a hun vitézek.

- Én vagyok az utolsó Uzindur bajnokai közül, felelt az ágrólszakadt, túl az Isteren menekültünk vezérünkkel; a görög császár jól fogadott bennünket, este itallal elaltatának s éjjel leölte a görög nép az alvó hősöket mind, magam szabadultam meg, elrejtőzve a hullák között.

- Hát Uzindurral mi történt? kérdé aggó szívvel Csaba.

- Bátyádat is legyilkolták, fejét kitették a hyppodromban a népség bámulatára. Görög császár maga ül a trónon, mely előtt Uzindur feje áll, s lábát annak homlokán nyugtatja.

Csaba csak felsóhajtott erre, nem szólt senkinek egy szót is: felhágott Budvár ormára, a holott még tornyok álltak, erős kőből megépítve, vevé legutolsó nyílát, ráfektette a tegezre, s hosszan meghúzva az ideget, elátkozá a bűv mondást:

- Repülj nyílám, atyám nyíla, Isten nyíla, találd meg görög császár szívét, ott a hol ül trónja

magasán, lábát Uzindur fején nyugtatva.

S mérgesen ellőtte a nyílat; repült az messze süvöltve, hogy a ki meghallotta a légben zúgását, megborzadt belé szívében.

-232-

Görög császár ült pedig a hyppodromban magas bibor trónban, aranyos palástját gyémánttal kapcsolva, kösöntyús lába egy szőke fejen nyugvott, a szép szőke fürtök körül elomlottak a biborszámolyon.

- Ime görög népek! szólt magas királyi botján fölemelkedve görög császár. E fő ama világot ostromzó Attila fiának feje, ki egykor mindenki fölött volt, most ime lábaim alatt van. Reszkessenek a barbarok ivadékai!

Azzal megrugta a fejet s legördült az a lépcsők aljáig, a szolgák lábáig, az asszonyok hímes palástjáig.

Azon pillanatban éles nyíl-süvöltés hasítá át a léget, görög császár szívéhez kapott legottan, egy szót sem vala ideje kimondani, egyenesen a hogy felemelkedve állt, végig bukott a lépcsőkön, koronája leesett fejről messze és a lélek még messzebb repült ajkáról, mely lecsukódott örökre...

Ez volt Csaba harmadik nyila, az utolsó nyíl.

HADAK ÚTJA.

-233-

A Rikahegy környékén megtelepíté életben maradt népét a királyfi, kimérte határait, a meddig bűvös bájos anyja megjósoló, megtanítá őket hová építsenek várakat, falvakat, mozgó sátorok helyett kőből és faderekakból állandó lakhelyeket, mert ő nekik itten kell ezután élni.

- Meddig a tűz hideg nem lesz, meddig a folyó le nem foly, meddig télre tavasz derül, meddig égből jön az áldás, addig jó népem itt székelj.

És lett e nép neve Székely.

Csaba odagyűjté őket maga körül, s nagy áldást mondott reájuk.

- Töltsétek be ezt a földet, s legyen boldog, ki itt lakik: hős a férfi, hű az asszony; otthon béke, künn dicsőség; Isten lelke minden házon, Úr áldása minden földön. Soha el ne muljatok innen.

S lám azóta hány év elmúlt! ezernyi ezer esztendő! s a jó székely nép szívében még most is él Csaba jós beszéde. El nem hagyja saját földét, él munkával, szegénységben, s ha elmegy is, ha úr lesz is, meg csak vissza kívánczik, elhagyott hegyei közé.

- Mi pedig elmegyünk tova, mondá Csaba, az egyre halványuló hullahősöknek. Vissza oda, hol a tengerparton szittyá testvérek legeltetik méneiket, hol a vad hun íjász, tegze idegét pengetve, dalol álmodott csatákról. Otthon jó lesz majd aludni tenger mormogása mellett, paripák dobogása alatt. Oda jöttök velem vissza.

Az elmaradók búsan sóhajtottak fel erre:

-234-

- Hajh, ne hagyjatok itten bennünket. Hova leszünk ennyi idegen nép között? még gyökeret sem verhetünk a földben, máris kitépnek bennünket iziglen.

Csaba felemelé kivont pallosát az égre és szólt a hun vezérekhez:

- Ime lássátok, hogy e kard bűverő legyen kezetekben. Vegyétek át azt én tőlem s hogyha nagy veszély fenyeget, hívjatok bennünket általa. Ha a légben vágtok azzal, szél megállít bennünket utunkban, s visszatérünk, megsegítünk; ha a folyót megütitek vele, kiárad az és utunkat állja, s visszajövünk, csatát verünk; s ha leszúrjátok a földbe nagy veszedelem idején, megrázkódik az alattunk s jelen leszünk, nem hagyunk el.

Azzal bucsút véve tőlök, a hidegen holt bajnokok megölelték elmaradó társaikat, középre vették a királyfit s mint zúgó szél, mint tengermoraj, elenyésztek a láthatáron.

Mentek, mentek: alig értek a szomszéd ország határáig, midőn vad szél kerekedett ellenük, mely majd lehányta őket lovaikról, az ősz úr, a vén Nemere zuzmarás szakállá havat, deret rázott szemeik közé.

Álljatok meg.

Már ekkor a székely népet megtámadták vad szomszédok; el kellett volna veszniök a túlnyomó ellen miatt.

A holt hősök gyorsan visszafordulának, megjelentek a harctéren, sebesebben a viharál, mint a pozdorja omlott szét előttök a táborozó ellen; kitisztult a székely határ.

Csaba és holt vitézei másodszor is útra keltek.

Mentek, mentek három nap és három éjjel; harmadik nap reggelére egy nagy folyóvízhez értek, mely úgy kiáradt előttük, mintha tengerré vált volna.

Vissza ismét! Veszély van Székelyországban! dákok, kvádok, marahánok barom csoportja tört rájuk. Oh szegény nép!

Újra visszatért robogva az eltávozott halott had, zászlóik megjelentek újra a láthatár felhői közt, mintha magok is a felhők közt járnának immár, s a fénytelen kopja, dárda lekaszálta, learatta a felcsődült ellenséget; elfutott, a ki megmaradt.

-235-

Békével mehetett tova harmadszor a hullatábor! hetek múlva, havak múlva elért a tenger partjára, hol az ősz Bendegúz vezér százötven esztendő óta élt már, s uralkodott a honn maradt hun nemzetben.

Csaba vitéz elbeszélte Attila viselt dolgait az ősz fejedelem előtt. Az búsan hallgatott reá; nem jobb lett volna-e Attilának nem születni, annyi vitéznek meg nem halni?

A hazatért halottakat azután eltemették szépen, zúgó tenger zöld partjára, lengő kopjás sírok alá, egymás mellé valamennyit.

Még tán első álmukat aludták ottan, egyszerre megrázkódott alattuk a föld, felköltve őket koporsóikban.

- Fel a földből; fel a sírból! Nincs még idő az alvásra! Előre örök vitézek, veszélyben van Csaba népe.

S előtámadtak a sírból mindannyian, lerázták magukról a port, megemelték rozsdavette kardjaikat, felnyergelték csontvázzá vált méneiket; s még egyszer rajtahajtottak a hun testvérek elleneire, s meggázolák, megtiporták azt úgy, hogy az otthon maradt csecsemő is megsiratta harcaikat.

Ugy feküdtek ismét vissza sírjaikba, úgy aludtak el csendesen.

Fű benőtte már a partot, innen is tovább ment a hun nép, ott feküdt Bendegúz és Csaba vezér is a többi között, őket is elfeledték már.

Csak az elmaradt székelyek várták vissza még sokáig eltávozott hőseiket, szájról-szájra, ivadékról-ivadéokra szállt a monda, hogy elment tova Csaba vezér, de majd visszajő derék táborral, mikor a székelynek már legrosszabbul foly a sorsa.

Folyt pedig sorsa elég rosszul; de nem jött el segíteni Csaba vezér, s a kik még vártak utána, azokat ki is csúfolták, s ha valamire azt akarták mondani, hogy sohasem történik az meg, a gunyolók azt mondták helyette:

-236-

«Akkor lesz meg, mikor Csaba vezér eljön».

Lőn pedig, hogy minden oldalról megtolult a vész a kis székely nemzet fölött; hatalmas szomszédok szövetkeztek ellene, hogy eltöröljék. Tíz embernél is több jutott egy székelyre, s ha minddel megküzdöttek volna is, azoknak sok atyjafia van, nekik sehol a világon. Bizony, bizony, el kell veszni!

- Most ha jönnél, most kellenél Csaba vezér, jó vitézek! sóhajtának a szorongatottak. Halljátok-e, tudjátok-e mennyi halál közelg reánk?

Régen alusznak azok már, régen is porrá váltak már, még a föld sem ismerné, ki melyik volt az ő porhamvok? Olyan mély a holtak álma.

S már lángban ég a határ köröskörül, már hallik a kürtök szava; nagy elsötétlő táborok szállnak a hegyekről alá; tenger a kis sziget ellen.

Sírnak a nép asszonyai, halálra készülnek a férfiak, s ha gyermekeikre tekintenek, szomorúan kérdezik magukban: miért kellett ezeknek születni?

Csaba vezér, hős vitézek magas égben, mély föld alatt, halljátok-e ezt a hívást?

Már kezdődik a kétségbeesésnek harcza, midőn ime holdvilágtalan éjszakán nagy zaj támad az ég boltján, zörög a dárda, csattog a kard, robog a paripa, tárogató rival, égrendítő zajjal ezernyi ezer fényes alak rohan végig a remegő csillagok között; halvány arczaik ragyognak, fegyverök tüzet villámlik, paripáik patkói alatt szikrázik az égboltozat.

Csatára! Csatára! Csaba jön és halott vitézei. Nézd, hogy csillog, nézd, hogy villog kezében a csatacsillag! hogy forgatják kardjaikat, hogy meresztik szemeiket! Hogy nyulnak kezeikkel feléd a magasból!

Nem sujt már a kard, csak ijeszt, de rémület állja el a harcosok szíve mélyét. Ki csatázna szellemekkel?

-237-

Az ellenség futva fut a csatatérről, zászlóit is odahagyta, utána mindenütt a fénylő szellemtábor, fehér zászlóival, fehér lovaival, villám fegyverével; üldözve mindenütt a futó ellent, míg az ég tulsó felén, hol az égboltozat ismét a földre ér, el nem tűnnek újra.

A székely nép áhítattal emelé kezeit az égi segítők után s a mint végig rohant a fényes tábor az égen, bámulva szemlélték, hogy egész hosszában, a merre elhaladt, egy fényes út támadt az ég kárpitján, melyet szikrázó patkóik tapostak ottan!

Ezért hívják hadak útjának máig is székely földön a tejutat.

Ez volt utolsó csatája Csabának és vitéz hőseinek.

Azóta pihennek!

Hogy alusztok olyan mélyen, ti örök vitézek!

(Iratott ez 1858-ban, a magyar nemzet legnehezebb napjaiban.)

A TENGERSZEM TÜNDÉRE.

-238-

Van a Székely-földnek egy csendes, emberlaktalan völgye, hol semmi hang a vad madár kiáltásán s az örökké élő zuhatagon kívül, nem zavarja a napvilágos éjfélt.

Fejsze sohasem irtotta ezeket a roppant fákat, vadász soha sem hajszolta az otthonos vadakat itt. A messze-messze sejtető, nem is látható multig szent volt e völgynek járása minden ivadék előtt.

Az időtlen idők óta egymásra dültek a vén fák, ott korhadtak, földdé váltak s a rohából új fa nőtt ki; az is száz meg száz évig nőtt a szép csillagocskák felé törve, azután azt is megrágta az idő és a féreg, az is ledült és senki sem vette azt számba. A rothadt fák egészen tele temették a mély vízmosási árkot, melyben a bérczi patak zuhog oly vígan, s most, midőn a porlott fákat benőtte a fű, moha és erdei virág, úgy tetszik, mintha a patak itt-amott a föld alá bujna s másutt ismét előjönne.

Fenn egy kerek hegy tetején van valami csodálatos hely, egy nagy téres rónaság az, benőve valami nagy veres, barna bozontu fűvel, mely mély sötétzöld moha közől sarjadzott fel, rátekergetnek apró fehér indáju halavány virágok, a minők másutt nem nőnek.

A ki e zöld fű közé lép, tán egyet e különös virágok közül leszakítani, érzi, mint sülyed meg alatta a föld, mintha nem is föld volna az, hanem csak egy vastag szövevény, mely a víz színén ingadoz. Ha tovább merészkedik valaki a csalfa látszatos mezőn, egyszerre megnyílik alatta a fű, egyet sikolt, Jézus nevét kiáltja, annál rosszabb reá nézve, mentől jobban sikoltoz; mentől jobban imádkozik, annál jobban lehúzzák lefelé; a csalóka mező rongy moha- és gyökérszövedékké válik menekvés után kapkodó kezeiben, lábait átfogják hálós erek, zöld szakállu hinárrajtók és lehúzzák oda az ismeretlen mélységbe a feneketlen vizek alá, még csak egy buborék sem jó vissza utána.

-239-

E nagy veszélyes mező színén apróbb, nagyobb tavacszkák láthatók, némelyik alig szélesebb, mint egy közönséges kád, s ha valaki a tulsó hegy ormáról letekint e barna-zöld mezőre, úgy tetszik neki, mintha száz meg száz ragyogó kék szem nézne fel onnan, csalfán integetve felé.

Jobb azt csak messziről nézni.

Túl az erdőn, túl a hegyen egy mélyebb völgy teknőjében fekszik, óriás hegyektől körülveve a Szent-Anna tó: csendes, mély tengerszem, körülszegve sötétzöld fenyőkkel.

Olyan csendes, olyan hangtalan minden körül, mintha most merült volna fel a tenger alól az egész tájék. Pedig mennyi történt itten!

Úgy tetszik az elandalgónak, mintha mindaz tegnap, tegnapelőtt lett volna! pedig messze-messze mult már és csak emléke is alig van többé.

Mikor ez a tó is, meg az a másik is oda fenn, mely most fűvel van benőve, a kis vízi tündérek országa volt s a zöld vízi király térdig érő zöld szakállal, gyékény tutajon kievezett a zöld patakra aranyhajú leányaival, apró-cseprő tündérkéivel, s egész hosszú délutánokon át eljátszadoztak a meleg napfényen, a kis hüvelyknyi tündérkéek hintáztak a falevélen, elbújtak a nagy harangvirágok üregeibe s onnan kukucskáltak elő, pohárnak vették a gyöngyvirág kelyhecskéit s mézharमतot ittak belőle, szembeszálltak a tücskökkel s más harczias kinézésű bogarakkal s hős csatákat vívtak velök, megnyergelték a nagy pávaszemes pillangót, s ingerkedtek a csúf fekete pókkal, izmos kézzel szagatva szét szivárványt játszó hálóit, mikkel ő ártatlan legyececskéket fojtogat s azokból szóttek-fontak vékony hosszú selyemfátyolokat, úgy illett a természetükre.

-240-

A vén vízkirály azalatt behúzta magát vén faodvába s ott elüldögélt, nem bántott senkit, szakállát belepte a penész, haját a moha, képén ezer ráncz volt, s kezei, mint a reves fa, olyan sárgák voltak.

De leányai, a szép tündérleányok egészen másformák voltak. Fehér testüknél nem volt fehérebb a hó, kék szemeiknél nem volt kékebb az ég, s sárga hajuk mintha csupa aranyfonál lett volna.

Ott fésülték fényes arany-fürteiket fényes csigahéjfésűkkel, fontak koszorút fejükre nefelejtéből, liliomból s oly búbjájosan daloltak, hogy fű fa megállt hallására s a zengő madarak elhallgattak, hogy tanuljanak tőlök.

Egyszer azonban emberek látogatták meg a tájat s megtetszett nekik a szép csendes magányos hely; «jó lesz ez Isten tiszteletére», mondának s oda a tengerszem partjára, a mély

völgybe építettek egy kápolnát Szent-Anna tiszteletére, azt nagy ünnepélylyel felszentelték, tornyába csengő harangocskát szereztek, s attól fogva évről-évre nagy bucsújárások történtek a székely földről a bájos Szent-Anna tóhoz. A bűnösök, a szenvedők hetekig elimádkoztak ott a magányos kápolna küszöbén, a minden emberi laktól távol eső helyen, s megenyhülve, megvigasztalva hagyták el a szentelt helyet.

Egy vén remete volt a kápolna állandó őre, az mindennap háromszor megcsendíté a harangot, s az ősröngyben szerteszálló hangok hullámos ringása mennyei zengzet volt az eltévedt utasnak, az epedő bucsújárónak.

De nem szerette e hangokat a zöld vízi király, a tündérek nem állhatják a harangszót; elbujnak, elrepülnek előle; a vízi tündérek sohasem mertek már kiszállani a Szent-Anna tó partján, fehér testüket melegíteni, arany hajukat fésülni a napfényben; zsoltárének, harangcsengés elkergette őket onnan. Mind felhúzódtak a felső tengerszembe, mely a hegy alatt össze van kötve az alsóval.

-241-

Hogy még oda se hallhassák a kínzó harangcsengést, elkezdtek a kis lidérek apró vízi gyökerekből, hinárrojtokból, vízi folyondárból ingó bürút fonnai a víz színére. Mindig fonták, egyre fonták: évről-évre vastagabb lett a szövedék; moh benőtte, fű felverte, egészen hasonlított a mezőhöz, csak hogy a fű gyökerei a mély vízbe ágaztak le.

Csak itt-ott hagytak a dolgos lidérek nagy gömbölyű ablakokat a csodálatos szövevényen, hol a nap lesüthessen a víz alá, s a tündérek feljöhessenek széttelteni a világon. Ezek a tengerszemecskék soha sem nőttek be fűvel.

A harangszó azonban idáig is elhallatszott s a vízi király mérgében tépte szakállát s a búbajos vízi tündérek kínjokban sirtak éjszaka, hogy a pásztor-legények nem merték ott legeltetni marháikat, félve a csodás hangoktól.

Egyszer oláh gulyás legényt fogadott egy székely gazda s bár előre jól megmondta neki, hogy a kokojszás felé ne hajtsa a tulkokat, az agyafurt csak azért is oda terelte azokat, s a mint ráesteledett az idő, tüzet gyújtott s mellé hasalt.

Alig hogy elszunnyadt, arra ébredt fel, hogy a kokojsza felől nagy bikabömbölést hallott; azt gondolta: tán idegen kivert bika akar csordájára törni s kapva furkós botját, arra szaladt, a honnan a bömbölés jött.

Nem látott azonban bikát sehol, hanem térdig sülyedt bele valamibe, s csak alig tudott kivergődni újra a szárazra, egészen átázva.

A bika hangja egy vízi madártól jött, mely most megint távolabb zúgott, hogy maga után csalja a legényt.

Ez azonban nem követte őt, hanem visszavánszorgott elhagyott tűzéhez, s minthogy meg volt ijedve nagyon, csunyául káromkodott odáig.

A mint azonban a tűz mellé tett subáját keresi, akkor látja, hogy abba egy csodálatos alak burkolódzott; egy törpe vén ember, földig érő penészes szakállal, zöld ruhában, mohos fejfel, reves halavány kezeit ott mellengetve a tűznél.

-242-

Az oláh legény sokat tanult odahaza a lidérczokról s nagyon megörült, hogy most egygyel találkozott; kérdezé tőle, hogy mit hozott neki?

- Véka aranyat, zsák ezüstöt; mondá neki a vízi király, szakállából a vizet csavarva.

- Mit adjak érte? kérdé a pásztor.

- Hozd el nekem a Szent-Anna kápolnából a harangot, s vesd bele a tengerszembe, ott a hol a nagy veres fenyő kilátszik a kokojszából. Arra van felakasztva bőr tarisznyákban arany, ezüst. Más nem viheti el azt onnan, csak a kit én vezetek oda.

A legény megörült a szónak; kezet adott a tündérnek; csupa víz lett a marka attól, mintha reves gilvát szorított volna bele, s megigérte, hogy elhozza neki a harangot.

A vízi király ismét visszaballagott. Minden lépten csak úgy tocsogott a lába, mintha vízben, sárban járna, s reggel meglátszott a nyoma, hogy ott a fű mind kisárgult.

Másnap este nagy, mennyköves zivatar volt; a pásztorlegény elindult a harangot elorozni. A villám hullott előtte, utána, belecsapott a tóba is sistergő istennyilával: a szentségtörő nem tért vissza. A jámbor remete aludt az Ur oltalmában, nem vette észre a rablást. A harang háromszor megkondult, míg a tolvaj levette állványáról s olyan nehéz volt ez neki, hogy szinte megszakadt bele, a míg a kokojszáig emelte, pedig egy gyermek is elvihette volna máskor.

A vén tündér már várt reá a parton. A mint meglátta a harangot, gyilkos örömmel futott oda, s legelső dolga az volt, hogy kitepte a harang nyelvét s mint hatalmas királyi pálczát vitte azt magával előre. Utána lépkedett a juhász, be a kokojsza közepéig. A hajló bürú sülyedt, ingott lába alatt. «Ne félj semmit», szolt a tündér, mindjárt a fenyőnél leszünk.

A zivatar is elmúlt addig, a hold is kisütött szépen mire a fenyőhöz értek, melynek töve mélyen a víz fenekén volt.

-243-

A juhász itt belehajítá a vízbe a harangot; nagyot szolt az a vízbe esve, s még a víz alatt is

zúgott. A tündér pedig leemelé a fenyő ágairól a két tarisznyát, egyben arany volt, másikban ezüst színűltig; a juhászlegény kétfelől nyakába akasztá azokat s kérdezé, hogy merre menjen már most vissza.

A tündér megmagyarázta neki:

«A hol eme sárga virágokat látod a fű között, oda bátran léphetsz mindig, mert annak erős gyökere van, mint a kötél, összefogja jól a bűrűt, s nem szakad le az ember alatt.»

A juhász jól vigyázott rá s szép óvatosan lépkedve, kijutott a száraz partra; de az a két tarisznya olyan nehéz volt a vállán; úgy húzták lefelé a földre, végre lerogyott alattuk, s azután nem birt fölkelni többet, mert ott rögtön bikává változott.

A székely gazda másnap este nagy csodálkozva látta, hogy hazatérő csordája egy nagy fekete bikával megszorodott, s csak arról lehetete megtudni, honnan támadt e csoda-állat, hogy a juhászlegény tüszője azon módon ott maradt a derekán által fűzve s két szarván két felől ott csüggöttek a pénzes tarisznyák. A vad állat úgy sóhajtott, úgy könnyezett, mint egy ember.

A jámbor székely nem tudta mire vélni a csodát, de nemsokára meghallá, hogy éjszaka ellopták a kápolna csengetyűjét s azonnal sietett ama pénzen, mit rejtelmes bikája haza hozott, új harangot vásárolni, szebbet, nagyobbbat, mint az előbbi, ennek a fele is ezüstből volt öntve.

Fel is tették az új csengetyűt, beszentelték, de a mint meg akarták húzni, nem hallatszott annak semmi hangja, tompán ütődött hozzá a nyelv, nemkülömben, mintha bőrből lett volna varrva a harang.

Éjszaka pedig odajártak a vérszemet vett tündérek a kápolna elé s csufondárosan kötekedtek a jó öreg remetével, úgy énekeltek a víz színén gúnyosan utánozva a harang hangját:

«Gingalló!
Szent ajtó,
Főzz kását:
Nincsen só.
Ha nincs só,
Kérj mástó'
De nem ad.
Ha nem ad,
Vágd pofó!
Gingalló!...»

-244-

Maig is ismerős az a harangszó hangja azon a vidéken, a dajkák mulattatják vele a gyermekeket.

A remete és az egész népség sokat jártak a szent kápolnához, énekelve, imádkozva, hogy a boldog Istenanya adja vissza harangjaik szavát, mind hiába, még az énekszó sem hangzott többé az égig.

Egy éjszaka azonban, épen Boldogasszony havában, álmot látott az ősz remete: mintha a szent szűz anya leszállt volna hozzá a megnyílt égből s kézen fogva elvezette volna őt a felső kokujszás tóig, ott egy kerek tengerablakon leszállt vele együtt a vizek alá. A remete reszketett magában, de az égi nő biztatta őt, hogy ne féljen, s szállt vele a nagy mélységbe alá. A mint a megdicsőült szent homlokáról szétsugárzott a mennyei világosság, a vízalatti szörnyalakok ezernyi csoportozatokban futottak széjjel előlük, lenn a víz fenekén megpillantá a remete az elveszett harangot, vízi folyondárnövények körülfolyták azt egészen, a százkaru szövedék megkötözte, s rajta ült a zöld tündérkirály, aludt összebuggadva, mint egy nagy vízi ung, a harang mellett feküdtek aranyhajú leányai, azok is aludtak mélyen.

Az égi szent ekkor azt mondá a remetének:

- A míg e harang a víz alól vissza nem kerül, harangszó nem fog hallatszani e vidéken.

Azzal elbocsátá a remete kezét, ki megijedt, hogy a vízben marad, s a mint a szent nő keze után kapott, arra fölébredt és nagyon elcsodálkozott, hogy ruhájáról nem csorgott a víz.

-245-

Másnap elmondá e látást a vidék lakosainak; rögtön vállalkozának jó bátor legények, a kik bizakodva magukban, megkisérték a veszélyes utat, leszállni a vizek alá, s felkeresni a víz fenekén a harangot. Egy sem jött vissza közülök. A gonosz tündérek ott alant saját elemeikben megfogták őket, kiszívták lelkeiket s hulláikat sem bocsáták vissza többé.

Sok jó legényt megsirattak már oda haza s aggodalmas apák, anyák kérve kérték fiaikat, hogy ne menjenek a kokujszásához. És azok mégis elmentek.

Azok a kék tengerszemek úgy csalogattak messziről, azok a bájos énekhangok úgy hívogattak éjente; a ki egyszer meghallotta azokat, nem volt maradása tőlük, utánuk kellett mennie, meg kellett látni a habléányt, mint fürdik az ezüsttel csillogó tóban, mint takargatja arany hajával habtermetét, rózsás keblét. Soha sem tért az társaihoz vissza.

Három fia volt a székely gulyásnak, kinek bojtárja a harangot elsülyeszté, mind a hármat szívből kérte otthon maradt édes anyja, hogy ne közelítsenek a tündérek tanyájához. Bár ne kérte volna olyan nagyon. Mert az ember olyan, hogy a hol veszedelmét tudja, csak azért is oda megyen.

Mindennap másik fiú őrizte a legelő gulyát, melynek az átváltozott bojtár volt a vezető kolomposa. Ez a mint esteledni kezdett, magától megindult a tó partjáról s tova terelte a csordát, hogy ott ne lépje az éjszaka. Egy este, midőn a legnagyobbik testvéren volt a sor, ez megköté a vezértulok egy fa derekához, hogy el ne mehessen onnan, s maga leült a vízpartra.

A vezértulok olyan keservesen bőgött utána, de az ifju nem hajtott rá, hanem várt a tündérekre.

A mint feljött a hold a föld fölé, a habléány is megjelent a víz fölött: a legidősebb tündérleány volt, bájos arczu; korralajku; feje kék liliummal koszorúzva, természetén vékony öltöny folyt alá, mintha átlátszó ezüsből volna lengeteg ing szőve, olyan könnyű, olyan gyöngéd, hogy ha foszlánynya tépnék elrepülne a légben, mint az őszi ökörnyál.

-246-

A pásztor ifju el volt bűvölve a tüneménytől, szemét majd kinézte rajta, lelkét majd kisóhajtá utána, szíve dobogását meghallotta a tündérleány.

- Pásztor ifju, barna ifju, szólt hozzája édes hangon, mely olyan volt mint az ének, de még az éneknél is szebb; - jőjj le hozzám, jőjj el velem. Lakásom kristálypalota, csigahéjakkal zsindelezve, klárisokkal körülszegve; kertem korralvirág, s eleven növény, pók szövi, pók fonja, gyöngy-csigaház termi köntösöm, ékszerem, ajkam édes, keblem forró, ölelésem boldogító; végy el engem feleségül.

A pásztorlegény felelt neki:

- Hogy mehessek én te hozzád tündérleány; víz nem áll meg lábam alatt, nincsen annak gerendája, jőjj te el inkább én hozzám, nekem is van kertem, házam, szép napfényes domboldalon lakom, a hajnal midőn hasad, külömb az minden klárisnál és gyöngynél. Jőjj te hozzám feleségül.

A tündér leány szót fogadt, oda uszott az ifjuhoz, oda nyujtá felé kezét, a pásztor ifju azt gondolta, hogy ha egyszer megfoghatta a tündér kezét, majd kirántja őt a vízből, odaszorítja keblére, két ölelő karja közé, ha akarna sem mehetne többet vissza a vizekbe.

Ámde a mint oda adta kezét a tündérnek, egyszerre megragadta ez őt erősen, a tündérek erősebbek az embereknél, egy pillantás alatt berántotta őt a vízbe, csak a vízhang kiáltá utána halálsikoltását az ifjunak.

Másnap a középső testvér ment el a tópartra bátyja helyett a gulyát őrizni, éjszaka ő is kiült a tópartra, neki a második tündér jelent meg; ő is elbódult, ő is elveszett siralmasan.

Harmadik éjjel a legkisebb testvéren volt a sor.

Anyja apja hasztalan rimánkodott előtte, hogy ne juttassa magát két testvére gyász sorsára, nem félté magát az ifju.

-247-

- Ne busuljatok én rajtam, ha minden tündér ellenem jön is, nem visznek azok engem a víz alá.

Kimenvén a gulyához, vitt magával egy hosszú kötelet, azzal összekötözé a tulkokat szarvaiknál fogva, a legutolsó volt a vezértulok. Azzal saját derekára hurkolá a kötél másik végét s megveregetve a vezértulok nyakát, ezt bizta rá:

- Kedves szolgám, négy lábú szolgám. Én is elmegyek tündért fogni, tündért vadászni. Kicsalom a partra, megfogom a kezét, s ha akkor azt mondom: «hopp a Jézus nevével, Szűz Mária hírével!» akkor te egyszerre az egész gulyával rugtass neki, kapaszkodjatok, a hogy tudtok, majd meglássuk: nem huzzuk-e ki a tündért onnan a vízből?

A hold ismét feljött szépen, a pásztor ifju gyönyörűen fúttá a tilinkóját egy jávorfa alatt, midőn a tengersizem kék tükréből csak kibukik a legkisebb tündérleány.

Valamennyi közt legszebb volt, fején nefelejtskoszorú, szeme is csupa nefelejts, olyan szelid, oly mosolygó, ajkain fejlő rózsabimbók, termete hajlékony, virág-ruhája mintha üvegből volna szőve; az egész olyan ölelni való.

A mint meglátta őt a pásztorifju, elhagyta a fuvolaszót s megszólítá bátor hangon:

- Vízi leány, szép tündérleány, jőjj én hozzám feleségül.

A szelid szép tündérgyermek megszánta a gyöngé ifjut, s szelid csengő hangon mondá neki:

- Menj innen szép földi ifju, nem valók vagyunk mi egymásnak, nem jó te neked engemet látnod.

- Nem megyek el nálad nélkül. Felelt rá a pásztorifju.

- Mit kívánsz olyan nagyon rajtam? Ha kell gyöngyfűzérem fehér nyakamról, íme neked adom, ha kell aranyövem karcsu derekamról, íme átengedem.

S azzal kihajítá övét s gyöngyfűzérét a partra.

De az ifju csak nem ment el.

-248-

- Nem kell nekem sem gyöngyöd, sem aranyod, kellesz én nekem te magad. Kell énnekem te ajkad, ragyogó két szemed, galamb szép termeted. Haza viszlek jó anyámhoz, úgy tartunk, mint a madarat az égben.

A tündérleány szomorúan lebegett a víz színén a part fűvéig, alant a vízi virágok olyan közelnek látszottak, mintha kézzel le lehetne szakítani őket.

A tündérleány odaérve az ifjuhoz, odanyújtá neki kezét; hirtelen balkézével kapta azt meg az ifju s elkiáltá nagy hangosan:

- Hopp a Jézus nevével, szűz Mária hírével, hajhó! hajszt!

De kaphatta volna ő a tündért jobb kézzel is, balkézével is, huzhatta volna is, nem tizenkét tulok, hanem tizenkétszer tizenkettő, mind lehuzta volna őt azokkal együtt a tündérleány mély vízfenekére, ha az ifju szemeibe nem tekintett volna, s szebb tengermélységet, szebb egész világot nem látott volna meg annak két csillagában, s hogy ha az a búbájós tűz, mely férfi és nő szeméből egymásba foly, erősebb nem volna minden tündérhatalomnál.

A szép vízi lányka csak azon vette észre, hogy az ifjú karjai közé zárva van habtermete, s viruló ajkait forró ajk égeti, melynek tüze, heve elrabolja búbájós erejét, más vért, más meleget olt dobogó szívébe, hogy az öleléstől lassankint megszűnik tündér lenni, s lesz szeretett, lesz szerető földi asszony.

A zöld vízi király s a hableány testvérek, a midőn meglátták, hogy a küldött tündér nem bir az ifjuval, odarohantak mind, belefogóztak a tündérlány öltönyébe, a lidérké, hinárcák átölelték lábait, úgy huzták visszafelé. Mind hasztalan volt már: a tündérnek nem volt ereje a földi ifju felett, mert földi szerelmet érezett iránta s ez az érzés sok tündért lefegyverze már.

A tulkok megfeszített erővel kapaszkodtak mind jobban előre, a hableányka már egész térdig kiemelkedett a vízből, látható volt a szegletes fejű szörnyek egész egyeteme, mely belé kapaszkodott, s huzta volna vissza. Még egy erőfeszítés, még egy csók s a tündér a szárazon volt, a szörnyek visszaomlottak a vízbe, úgy szétcsapva a hullámot, hogy az kétfelől valamennyi fát besodort a partról s egész éjjel zajgott zúgott a tengerszem, mintha nagy üstben forralnák alulról, vagy a zivatar forgatná fel fenekestül.

Az ifju pedig ölébe vette a rablott hableánykát, felültette vezértulokja hátára, alája téve puha gunyáját s haza ment vele apja házához.

A fiú szülői hogy megörültek, midőn meglátták őt épen visszatérni, s még jobban elcsodálkoztak, midőn a szép tündérleányt megpillanták, kit fiok magával hozott. Ha valahol, a székelyföldön csak van szép hajadon elég, de ilyen szép még ott sem volt, a ki vetekedhetett volna vele.

- Ne kérdezzék kegyelmetek, honnan hoztam, hol találtam? szólt az ifju; elég az, hogy Isten adta s enyim lesz, míg el nem veszi.

Nem is kérdezték a jó öregek egy cseppet sem, csak siettek neki más öltözetet szerezni, minőt a székelyföldön viselnek, s mikor bekötötték a fejét, senki sem mondta volna, hogy nem épen úgy székely anya szülte, mint a többi.

Az ifju nagy boldog volt sokáig, mindenki irigyelte állapotját úgy éltek, mint két páros galamb az erdőben, soha sem lehetett őket külön látni, mindig egymás mellett voltak.

Senki sem is gyanította, hogy a szép menyecske nem földi anyától született lény, csak az öreg anyós vette észre néha, hogy mikor menyé valahova leteszi kezeit, az ujjai helyén mindig nedves folt marad, és a kert virágai vették észre, midőn forró nyári napokon ott járt közöttük a víztündér, hogy éledtek fel hervadt leveleik s hogy hullott enyhe harmat szomjas kelyheikbe; fű és vetés zöldebb volt, vigabban nőtt, ha ő egyszer körüljárta.

Egyszer fiat szült a tündér; a mint világra jött a gyermek, megfogta őt lábujja hegyénél fogva s belemártá egészen egy kád vízbe, míg a gyermek elkezdett eviczkélni, lubiczkolni a vízben, akkor elereszté egészen s uszott a gyermek magától víz alatt és víz felett, mint a maszületett ung szokott uszni.

Senki sem látta e tüneményt, mert a tündér egyedül volt, s mire mások jöttek hozzá, a gyermek pólyába volt kötve s ott pihent anyja hókeblén.

De valahányszor egyedül maradt a tündér gyermekével, mindig kibontotta őt a pólyából s beleereszté a kád vízbe, hol az vigan lubiczkolt, le-lemerült a víz fenekére s hamarább megtanult uszni, mint a földön járn.

Hét esztendő korában már keresztül és visszausztá a Szent-Anna tavát s felhozta a tó fenekéről a beleejtett arany poharat, s akárhányszor leszállt oda, csodálatos, élő, mozgó virágokat tépni fel az iszapos földből, miket anyjának hordott haza.

A környék csodabúvárnak nevezte el a gyermeket.

Azon közben mult az idő: a fiú embernyi emberré növekedett, a ki fiatal volt a környékben, mind öreg emberré lett már: a vén remete is régen megtért a kis kápolnából más fényesebb kápolnába, hol angyalkák minisztrálnak, a szerafok harangoznak; az elveszett harangot régen elfelejté mindenki s fakalapácsal volt szokás hírül adni az Isten-tisztelet idejét hosszú idők óta.

Csak a tündér arcza nem változott: a tündérek nem vénülnek, most is oly gyöngye testü alak volt, mint midőn először elhagyta a hullámokat, úgy hogy a ki látta, azt hiheté, hogy ő nem anyja, hanem leánya fiának.

Egy esztendőben nagy szárazság uralkodott az egész Székelyföldön, hiába énekeltek, imádkoztak minden templomban, nem mult el a csapás rólok. A kokojszás tava pedig megnőtt, hogy szinte előnté a vidéket.

E nagy inség napján kivezette a tündér gyermekét a tengerszemekhez s megmondá neki a mély vizek titkait.

Itt e tengerszemben lakik az én atyám, zöld vizkirály, kristályfényes palotában. Mi három testvérek vagyunk, az ő leányai, mindhárom más anyától valók. Egyikünk anyja volt a felhő, másikunké a patak, az enyim volt az égi harmat. Az én atyám zöld vizkirály, kegyetlen, haragos tündér, ki ha megharagszik a földre, börtönbe zárja anyáinkat, felhőt, patakot, harmatot, mind ide huzza magához; nézd, hogy megdagadt tőlük e tó. Azért van szárazság a földön, azért apadt ki minden forrás. Eredj fiam, szállj a víz alá, mess egy jó birsalmabotot törül, azzal üsd meg a ki előtted áll; ne félj senkitől, hogy bántson. Aprócseprő kis lidérekék, lomha szörnyek elvadulnak előled, hogy ha bátran közéjük vágsz; ott a sárga siliomokon túl megtalálod a tündérkirály palotáját, kristályból van az építve, minden fala által látszik, ezer meg ezer szobán keresztül, s a szobák gyémánttal és smaragddal vannak kirakva, az oszlopok czifrája rubinkó. Minden ajtónál kétfelől szárnyas tengeri ördögök őrzik a bejárást, három sor fog torkaikban; meg ne rettenj te azoktól, üss rájuk birsfavessződdel s kővé válnak az ütéstől. Száz szobán, száz folyosón átmenve, eljutsz a vizkirály hálótermébe, gyöngyháztól ragyog ennek padozatja, gyöngy a mennyezetje, smaragdcserepekben ágbogas piros klárisok vannak ablakában, miket gyémántvirág, aranygyümölcs terem, kárpitjai pókselyemből, ökörnyalból vannak szőve, miket nagy vízi virágok ágai tartanak, azokon ugrálnak ágról-ágra a kis rózsaszínű békák, a mik úgy énekelnek, mint a fülemile, s játszadoznak az égszínkéek gyikokkal. Közepén van a nagy kristálymedencze, melybe szökőkút vize ömlik aranyhal torkából, hátul a fülkében áll a vizkirály trónja; négy felfordított hal tartja négy láb helyett, azon ül tündérkirály, ezüst a szakálla, zöldbársony ruhája, ezüstkigyó van tekerve a körül őv gyanánt. Mellette két testvérem áll s legyezik őt széles halszárnyakkal. Semmit ne félj tőle, ő fog megrettenni ha meglát, halandó nem járt azon helyen soha; atyám és testvéreim hizelkedni fognak, elvezetnek kincses táraikba, a hol garmadával fekszik az ezüst, arany, drágakő, igazgyöngy, kinálnak, ne végy belőlök, te semmihez ne nyulj, hanem majd látsz ottan sorba felfüggesztve üres üvegpalczkokat; kérd azokat. Nem üresek azok, mert beléjük a vízbefojtottak lelkei vannak elzárva, közte két bátyádé, kiknek lelkeit testvéreim kiszívták s e palaczkokba rejték. Ha ezeket elvetted, el fognak vezetni ritkaságaikhoz, faragott edények, drága kirakott serlegek, medenczék vannak sorba rakva ottan; a szem is káprázik, hogyha reájuk néz. Te ne végy azokból semmit, hanem találni fogsz majd egy szegletben eldugva, elrejtve egy rozsdás, penészes harangot, iszappal elcsufítva, hinárral benőve, azt kérd el magadnak. Hogyha ellenkeznek, csak azzal fenyegezd, hogy ráütsz e harangra és mindent megadnak; ha ez kezeden lesz, vidd ki a palotából, addig vigyázz, hogy hangot ne adjon s akkor üss reá háromszor, Isten szent nevében. Azzal munkádat bevégezted és jér vissza.

A csodabuvár szót fogadott tündér anyjának s vágva egy jó birssuhogót az erdőről, beveté magát a vízbe a sárga siliomokon túl.

Rögtön körülfojták a vizek szörnyei, négyszegletes fejű tűzszemű alakok, idomtalan állatok, hosszú gémyakakkal, csunya tevéfókkal, széles uszó tenyerekkal, emberhez hasonló óriási gigyók, tarka szalamandrák, hosszú fűrészsorrú csúfolódó halak, lófejű vízi ördögök, kacskaringók, kigyók, s azok a hemzsegő, ázaléktestű számlálhatlan apróságok, a mik csipnek, csiklandoznak, vért szípolyoznak, s közöttük a hosszú vízalatti állatnővények terjengő karjai, mik ezernyi csápjaikkal keresik az uszó martalékot, hogy azt körülszőnyegezve, megkötözve, meghálózva huzzák alá tengő gyökereik állati torkába.

A csodabuvár nem ijedt meg mindazoktól, hanem ráütött az éhes százkaru érzékeny csápjaira vigan, hogy az esze nélkül huzta vissza magát csigaodujába, s megragadva a legtorkosabb szörnyeteg fület kezével, végig verte azt birsfa-suhogójával úgy, hogy bögött bele s elijeszté bömbölésével minden atyafiát, bujt, ki hova tudott. Azzal felült a megjuhászodott szörnyállat nyakára s parancsolá neki, hogy vigye őt egyenesen vizkirály palotájához.

Aludt a zöld tündér épen mohágyában, midőn a csodabuvár lépteinek hangja kongott folyosóján. Már erre fölébredt.

- Ki az a vakmerő, ki ide jönni mer? kiáltá felkapva aranyliliomos botját; de az ifju bátran összecsapott vele, egyet a botjára, mást meg a hátára; a tündérkirály kiejté kezéből palczáját s ordított oly hangon, hogy odafenn a tengerszem mind buggyt vetett bele.

Szörnyek és tündérek mind esdekelve borultak az ifju lábaihoz, hogy ne bántsa őket, inkább mindent adnak neki, a mit szeme szája kíván: itt arany, ott ezüst, ott meg drágakövek, válaszszon belőlök.

- Nem kell én nekem sem arany, sem ezüst, viszonzá az ifju, hanem adjátok ki az én bátyáimat s a többi jó ifjakat, kik a vízbe fultak, s kiknek lelkeit elzártátok ti gonosz tündérek.

Azok előhozták a zárt palaczkokat, az ifju kioldá azoknak nyilását, s mindegyik palaczkból nagy fehér buborék szállt fel a vizeken keresztül a magasba, a szűk palaczk torkán keresztül törtében emberhangot adva.

A tündérek nyájasan ölelték meg az ifjút, s kinálták, hogy egyék, igyék és mulasson velök, rakja meg magát kincsekkel, úgy térjen anyjához vissza.

- Nem kell nekem semmi jótok. A miért én idejöttem, Istené az. Adjátok vissza a kápolna

harangját, mely itt van nálatok elrejtve.

A tündérek mind nagy jajkiáltással sikoltottak fel e szóra, s a vén vízkirály szakállá szemlátomást még egyszer oly hosszúra nőtt, mint volt azelőtt.

Az ifju megtalálta a harangot, megtisztítá azt iszaptól és hinártól s kivitte magával a kristálypalotából.

Künn a vizek alatt megüté azt suhogójával. Háromszor nagyot kondult a szent harang.

-254-

Első kondulásra minden robaj nélkül összeomlott a kristálypalota, fényes oszlopok, aranyozott falak, gyöngygyel rakott boltok mind hitvány fövénynyé, kavicsokká váltak.

Második kongásra összezsugorodtak a vizek szörnyei, úgy elenyésztek a vizek fenekén, mintha nem is lettek volna.

A harmadik kondulásnál két karcsu süllő uszált a palota romjai fölött, s egy vén zöld varangy gubbaszkodott a kiálló kémény tetején. Ezek voltak a tündérek. Még most is ilyen alakban élnek.

A mint a tenger felszínére ért az ifju a visszanyert haranggal, íme, tizenkét fehér hattyut látott a vízszinén uszni, a hány buborékot kibocsátott a palaczkból; kettő a hattyuk közül odauszott hozzá közel, szárnyaikkal körülverdesték, orraikkal megcsókosták, mintha üdvözölni akarnák, azután felkerekedtek mindannyian, s bűbájosan énekelve a magasból, elrepültek messze - messze, talán épen be az égbe.

A mint hazatérőben volt az ifjú, szemközt találta apja gulyáját s hogy elbámult, midőn egy vén, soha nem látott pásztort pillanta meg a tulkok előtt, a kolomp a pásztor nyakára volt még kötve akkor is. Ez vetette a harangot a vízbe, melyet most az ifjú vállán hozott, s ime letérdelt előtte és könyhullatva csókolá azt meg visszaváltása napján.

Midőn az ifjú apja házához betért, egy vén megaggott asszony jött eléje, atyja karjára támaszkodva, ki őt megölelte és megcsókolta.

Az ifjú bámulva kérdezé, hogy ki ez az asszony?

- Édes anyád, felelt apja, a míg te oda voltál, itt szemem láttára egyszerre elkezdé elmaradt esztendeit utólni s olyan idős lett, mint én vagyok, most ismét egymáshoz illünk, s majd szépen együtt halunk meg.

Ő is megszűnt tündér lenni azon varázs széttörésével, a melyet fia lerontott.

-255-

A harangot azután ismét feltették a kápolnába s újra hangzott az imára hívó csengés a vidékben, utasoknak öröme, bucsújárók malasztjára, s sok századig leghirhedtebb bucsújáró helye volt e vidék, ez a tó környéke a székely népnek.

Most, ha vannak még valahol tündérek a víz alatt, ismét elfoglalhatják bátran a tengerszemeket; nincs harang, sem énekszó többé a Szent-Anna tava körül, csak a méla, elfogó hallgatás tudatja az andalgóval, hogy e tér szellemeké volt egykor!

THONUZOBA.

-256-

Első István király idejében, kinek fejről a korona szent dicsfényt ragyog szét a késő századokra, történtek ezek a nagy dolgok, a miket a krónikáiró ékes versekben följegyzett.

Pogány, napimádó apák oltárokat építettek csergő folyamok partjára, susogó ligetek árnyékai alá, ottan ereszték vérét a fehér paripának, melylyel az ős-istennek adóztak, ott hányták be annak epéjét, máját egy sötét verembe, a mit letakartak nagy fekete kővel, hogy lakják vele jól a sötét Ármány, a veszély-isten, a kit a Csoda verjen meg, valahányszor a nevét kimondják.

Jött azonban István király, egyik kezében hozta a mennyország kulcsait, másikban hozta a kardot: tudják meg róla az emberek, hogy a ki akar örök életet nyerni, az térjen meg az egy igaz Istenhez; a ki nem akarja, az térjen meg az egy igaz halálba.

Nagy része az egész népnek meghódolt az új hit előtt; de a vadabb, szilajabb faj visszautasítá a keresztet, leöldösé az új vallás hirdetőit, fölégeté a templomokat s kardot huzott a király ellen.

Azok között volt három régi jó vitéze a magyarnak: Kupa, Gyula és Thonuzoba.

Sok csatából haza jött már Thonuzoba, babért hozott eleget onnan, de sebet még sehonnan sem.

Nem fogta őt sem kard, sem nyíl, mert ő anyjának hetedik gyermeke volt, a ki holdfogyatkozás éjszakáján született s születése órájában hétszer vízbe, hétszer tejbe, hétszer vérbe mártatott be és azért nem fog ő rajta semmi fegyver.

-257-

Paripája táltosivadék volt; azoktól a ménektől származó, a mik nagy veszély idején megszólalnak s együtt éreznek urokkal; valamennyi áldozatmén az ő ivadéka, őse vagy utóda volt, azok a hófehér paripák egy csepp folt nélkül bőrükön, égő tűzzel szemekben.

Felesége Rhabonbánnak unokája, Rhabonbánnak leánya volt, a félvilágon legszebb Zilah,

kinek ősei büszkék voltak a hagyományos szerezendiókehelyre, melybe a hét vezér csorgatá drága vérért s mely náluk maradt meg legtovább.

Mikor csatába ment Thonuzoba, háta mögött ott ült a nyeregben a tündérszépségű, férfi bátorságú asszony. Mind a kettőt elbirta a délczeg paripa; még büszkébben ugrott, hogyha a nő is fennült rajta.

S a legdühösebb futásban úgy harczoltak ott ők hárman, mintha egy lélek, egy szív volnának, Thonuzoba harczbárdjával törte az ellenség fejét, paizsával földte Zilah szép termetét, a hölgy pedig tollas nyilat, zúgó kopját röpitett az ellenfélre; érczpatával gázolta le azt a táltos, s fogaival tépte, marta, a ki ellent tudott állni.

Nem is volt ott vesztett csata, a hol Thonuzoba harczolt; ha más ellenséget keresett volna, talán többet beszélne most róla a hír.

Ámde a jóslatok alól kinek van menekülése? Régen meg volt róla írva, még a mikor megszületett, hogy őt magát soha le ne győzze senki, s még se győzzön azon ügy, a melynek ő pártját fogja.

A napimádók táborának el kelle pusztulni a keresztyének harczában; ez volt az élet, az a halál.

A bakonyi vaderdőkben omlott ki Kupa vezér vére, ott elhullt a napimádók java, a többi elfutott, elbujt; késő estig verekedett Thonuzoba egymagában, egy lovával, egy nejevel; csak az éjszaka kényszeríté menekülni a csataterrről.

Erdőn, mocsáron, folyókon átvitte őt paripája, a míg új erdőkhöz értek, a hol még az ősoltárok füstölögtek, a hol még fútták a kürtöt a hadisten tiszteletére. Az volt ottan Erdélyország.

-258-

Erdélyország kis királya Gyula vezér vala akkor, az meglátva a hős Thonuzobát, keblére ölelte örömmel, felvitte Fehérvárába s hét nap hét éjjel folyt az áldomás, mint a tenger, Bonczidától Henczidáig, annak az öröme, hogy bár elveszett Kupa vezér tábora, de megszabadult belőle Thonuzoba és neje, a délczeg Zilah és paripája, a Hirhalló!

A nyolczadik nap Ármány fekete napja volt; a ki ezen napot vigalomban tölti, az annak estéjén rossz hírt fog hallani.

Gyula-Fehérvárban nyolczadnap is vigadtak még, s nyolczadnap este jött a hír, hogy útban vannak a magyar király seregei, Erdélyt engedelemre szoktatni, Gyula-Fehérvárát Pirosvárrá tenni.

Sokan elsápadtak, csak Thonuzoba nem. Az ő karja fáradatlan, az ő szíve átjárhatlan, s hogyha fennül paripáján szép neje oldala mellett, mindenét magával hordja. Tőle mitsem vehetnek el, mert az a föld, a mit kardjáva. körülkeríthet maga körül, mindig az ő tulajdona.

Ármány napján jött a rossz hír, Ármány napján csaptak össze a napimádók a király táborával; a kimenetel gyászosabb volt, mint a jóslat: elhullottak a rhabonbánok; a gyulák, jósok, táltosok lementek a lemenő nappal, Gyula maga is elesett, s véres hulláját négyfelé hasíták, úgy akaszták ki négy város kapujára, gonosz pogánynépek nagy rémulésére.

Szétfutott a vad pogányság, vagy elhullott nehéz sebben; csak egy Thonuzoba maradt élve a csaták mezején, el nem fogva, le nem verve, meg nem futamítva.

A micsoda helyen hajnalhasadtakor elkezdett harczolni, mind azon a helyen napleáldoztakor ott állt véres arczczall Köröskörül egy kardcsapásnyira egy nagy kerek bástya támadott körüle; azon kerek bástya nem állott egyébből, hanem jó vitézek megölt hulláiból, a kik nagy hiába rátámadtak a sérthetlen vitézre, a kiket Thonuzoba maga körül fektetett le örök álmra.

-259-

Már a holttetemek sáncza olyan magas volt körüle, hogy a fején lévő sastoll sem látszott ki abból s a keresztyén hősök átlátták, hogy hiába küzdenek itten vassal vas ellen, nyíllal szikla ellen.

Elment a híre ez esetnek a királyig s magyar király elküldé első hirnökét, a ki felszólítsa Thonuzobát, hogy adja meg magát életre halálra, király irgalmára. Külömben várhatja magára szörnű pusztulását.

Felelt neki Thonuzoba:

- Nem kell nekem királyodtól sem élet, sem halál, sem kegyes irgalma; Thonuzoba az én nevem, hitvesem neve pedig Zilah és paripámé Hirhalló, és mi hárman nem félünk senkitől.

Parancsolá akkor a király, hogy a mint Thonuzoba hullák sánczával vala körülveve, a nagy hegyi patakot bocsássák reája, abba fojtsák bele.

Sok kéz sokat tett, a patak elhagyta medrét s előzőnlé Thonuzoba menedékét, ott lepve őt nejevel és lovával.

Thonuzoba felsóhajtott, midőn a víz nőtt körüle; «hajh, jó karom, ki véd meg e gyáva halál ellen engem?»

De szólt hozzá a táltos paripa:

- Ne hagyd magad Thonuzoba, ne hagyd magad én jó uram!

És azzal lehajtá fejét a hullámba, mely már szügyéig nőtt fel s mind egy cseppig felszitta az egész vizet, akármennyi omlott rájuk.

És ismét elküldé a király második hirnökét Thonuzobához és izente neki:

- Térj meg immár Thonuzoba. Király teneked megbocsát, ad sok földet, vármegyéket, légy zászlós úr, állj jobbfelől a királyi szék oldalán, sok nép tégedet szolgáljon, kár oly nagy, derék vitézért, minő te vagy. Állj a király hivei közé.

-260-

Csak megcsóválta e szóra fejét a pogány vitéz s fellövé nyílat az égre, mondván:

- A milyen igaz, hogy ez a nyíl, bármilyen magasra lőjem is fel, soha nem marad az égben, hanem visszajő a földre, olyan igaz, hogy én sohasem vallhatom magamat királyod hívének, mert miként e nyilat a föld, úgy visszahúz engemet azoknak emléke, a kik már a földben vannak. Menj vissza és mondd ezt neki.

Parancsolá ekkor a király, hogy száraz galyakat nagy kévékbe kötve, hányjanak le Thonuzoba körül s gyújtsák akkor azt meg rajta, hadd égjen ott nejével, paripájával.

Hirtelen máglya emelkedék Thonuzoba körül, s a négy oldalon meggyújtott láng összecsapott feje felett.

A Hirhalló másodszor is szólt nyerítve.

- Thonuzoba, ne hagyd magad.

S hirtelen kilövellé szerte a lángok közé az orrába felszitt vizet s háromszor eloltá az újra meggyújtott máglya tüzét. Thonuzoba sérthetetlen maradt.

Harmadszor harmadik hirnök jött a hőshöz a királytól, a ki ékes nyájassággal szólt hozzá:

- Thonuzoba, derék vitéz; ha nem sajnálok magadat, kiméld deli feleséged, kiméld délczeg paripádat, ők sokszor megszabadítanak téged; most szabadítsd meg te őket. Ne vidd magaddal a sírba mind a kettőt.

Thonuzoba gondolkozott, megölelé feleségét, a szép Zilaht, megsimogatá paripája nyakát, a Hirhallóét és köny eredt meg szeméből.

De szólt a nő és nyerített a mén:

- Ne hagyd magad Thonuzoba!

S harmadszor is intett a hős: «jőjjön, a mi jőni akar!»

S ekkor azt parancsolá a király, hogy hordjanak a harcosok paizsaik ölében földet Thonuzoba körül, s ott nejével és paripájával temessék el őt föld alá.

Percz mulva hullott a göröngy a körülfogott hős oldalán; a hős hüvelyébe taszítá kardját, a paripa leereszté fejét, a hölgy leoldá fürteit. Itt semmi sem segit többé!

-261-

A sírhalom egyre telt görönggyel, már eltemeté a paripát, már lefogta Thonuzoba kezeit. A hirnök újra megjelent előtte.

- Thonuzoba! térj magadhoz, légy támasza királyodnak, légy hőse nemzetednek s élj sokáig.

A paripa a föld alól nyerített fel:

«Ne hagyd magad Thonuzoba!»

A hős csak fejével inte tagadólag.

A hölgy reszketve simult hozzá fejét férje fejére hajtva, karjaival átölelve; a föld egyre emelkedett körülöttük; már csak a fő látszott ki a sírhalomból, a vitézé és a hölgyé, amaz aczélsisakjával, sasszárnyával, emez selyemfürteivel, gyöngyös pártájával.

- Thonuzoba! még tied az élet. Nézz körül! milyen szép élni! kiáltá rá a hirnök.

A két fő, a föld alól kilátszó, egymás szemébe tekintve és egymást bizatva hajolt össze; ajkaik egy csókba forrtak és halkán susogtak egymáshoz:

«Haljunk meg együtt egymással!»

A következő pillanatban nem látszott többé sem fő, sem sasszárny, sem gyöngyös párta, csak egy magas halom, a róna közepén, melyet a gondos vitézek zöld gyepvel szépen beraktak.

Az a hegyes halom még most is ott áll a síkon s a kik ismerősök a túlvilágról jövő szókkal, most is hallhatják éjjelenként az alóla fel-felhangzó kardcsörrenést, ménnyerítést, asszony sóhajt...

Lábjegyzetek.

1) Heliotropium.

- 2) Mátyás királyról a hagyomány azt tartja, hogy nagyon szerette a csukának a máját. Egyszer vadászaton volt Csóron; ebédnél a tormás csukának hiányzott a mája. Mátyás követelte, hogy adja elő a szakácsné; az azt felelte, hogy «csóri csuka, nincsen mája». Mátyás visszaizente neki: «palotai pálcza, nincsen száma» – s rögtön előkerült a féltetett csukamáj.
- 3) «Isten védj Lengyelhont.»
- 4) «Isten tartsd meg sokáig a czárt.»
- 5) Az első jelent száműzöttet, a második szökevényt.
- 6) Imaszíj, a mit a kezükre csavarnak.
- 7) A volapük nyelv «az, ez, egy» szavakat nem használ.
- 8) A volapük nyelv a jelzőt mindig hátul teszi.
- 9) Tat = állam; dilekel = igazgató.

TARTALOM.

-262-
-263-

Álmodád	3
Mátyás király forrása	35
A kis király beszélő babája	40
A leaotungi emberkék	45
Mire kell a fűmag	69
A mumia és a gólya	71
A királyleány babái	84
A guta	89
Sakkjáték	102
Rémhalász	103
Királyné és majom	108
Legbátrabb emberek	118
Nevezetes jogi kérdés	125
Csalavér	126
Holtak harcza	197
Tengerszem tündére	238
Thonuzoba	256

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Javítások.

Az eredeti szöveg helyesírásán nem változtattunk.

A nyomdai hibákat javítottuk. Ezek listája:

<p>8 rajtuk!»</p> <p>17 Álmodád észrevevé</p> <p>20 időkben.</p> <p>30 eljön az ideje</p> <p>47 ha én bűnös</p> <p>69 MIRE KELL A FŰMAG</p> <p>77 pillanatban!</p> <p>77 innen.</p> <p>103 Nézze csak, mondám</p> <p>139 «L'étandard sanglant de tyrannie, contre nous est levé.»</p> <p>142 megszabadítsa. a hogy</p> <p>143 kígyúlna.</p> <p>145 egészségére.»</p> <p>146 vigyázz,</p> <p>146 fujd, fujd!</p> <p>190 cassában?</p> <p>191 megkinálok!</p> <p>206 tizenötödikén halt</p> <p>208 ezüstből. az lesz</p> <p>208 a mit az</p> <p>209 alirumma beszélt</p> <p>213 másikba menjen</p>	<p>rajtuk!</p> <p>Álmodád észrevevé</p> <p>időkben.»</p> <p>eljön az ideje</p> <p>«ha én bűnös</p> <p>MIRE KELL A FŰMAG</p> <p>pillanatban!»</p> <p>innen.»</p> <p>Nézze csak, mondám</p> <p>«Contre nous de la tyrannie, l'étandard sanglant est levé.»</p> <p>megszabadítsa, a hogy</p> <p>kígyúlna.»</p> <p>egészségére.</p> <p>«vigyázz,</p> <p>fujd, fujd!»</p> <p>cassában?»</p> <p>megkinálok!»</p> <p>tizenötödikén halt</p> <p>ezüstből, az lesz</p> <p>a mit az</p> <p>alirumna beszélt</p> <p>másikba menjen</p>
--	---

[222](#) utána, A fű
[223](#) elkezdődött, Előjöttek
[239](#) annál rosszab
[248](#) tizenkétszer tízenkettő
[257](#) mintha egy lélek

utána. A fű
elkezdődött. Előjöttek
annál rosszabb
tizenkétszer tízenkettő
mintha egy lélek

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MESÉK ÉS REGÉK ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other

than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.

- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see

Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.